

THE PALIVERSE PROJECT

The Universe of Buddha's Wisdom

Subcommentaries (Tīkā)

2. The Canon of Discipline - Subcommentaries
(2. Vinaya Piṭaka - Tīkā)

09. Subcommentary on the Vimativinodanī-1
(09. Vimativinodanī-tīkā (paṭhamo bhāgo))

4. Nissaggiyakaṇḍo (4. Nissaggiyakaṇḍo)

PaliVerse

09. Subcommentary on the Vimativinodanī-1

4. Nissaggiyakaṇḍo

1. Cīvaravaggo

1. Paṭhamakathinasikkhāpadavaṇṇanā

459. Samitāvināti samitapāpena. Gotamakacetiyaṃ nāma gotamayakkhassa cetiyaṭṭhāne katavihāro vuccati.

461. Navamaṃ vā dasamaṃ vāti bhummatthe upayogavacanaṃ. Sace bhaveyyāti sace kassaci kaṅkhā bhaveyya. Vuttasadisanti dasamaṃ vāti vuttasadiṣaṃ paricchedasadiṣaṃ, “vuttasadisamevā”ti pi likhanti. Dhāretunti ettha āhāti pāṭhaseso daṭṭhabbo.

463. Sūciyā paṭisāmananti sūcighare saṃgopanaṃ, idaṅca sūcikkamma sabbassa pariniṭṭhitabhāvadassanattamaṃ vuttaṃ. Etanti naṭṭhacīvaraṃ. Etesampīti naṭṭhacīvarādīni parāmasati, tena cīvarapalibodhābhāvaṃ dasseti. Dutiyassa palibodhassāti āvāsapalibodhassa. Ettha ca niṭṭhitacīvarasmim, ubbhatasmim kathinetai dvīhi padehi dvinnaṃ palibodhānaṃ abhāvadassanena atthatakathinassa pañcamāsabbhantare yāva cīvarapalibodhaāvāsapalibodhesu aññataraṃ na upacchijjati, tāva atirekacīvaraṃ dhāretuṃ vaṭṭatīti dīpeti. Pakkamaṇaṃ anto assāti pakkamanantikā, evaṃ sesāpi veditabbā. Vitthāro panettha āgataṭṭhāne āvi bhavissati.

Dasāhaparamaṃ kālanti accantasamyogavacanaṃ. Idaṅhi vuttaṃ hoti...pe... dasāhaparamabhāvoti idaṃ dasāhaparamatāpadassa atthamattadassanaṃ, dasāhaparamabhāvoti idaṅhi vuttaṃ hotīti evamettha yojanā veditabbā. Ayamatthotiādi dasāhaparamapadasseva adhippetatthadassanavasena vuttaṃ. Tattha ettako kālota “dasāhaparamatā”ti vutto yo kālo, so ettako kālota attho.

Khomanti khomasuttehi vāyitaṃ khomapaṭacīvaraṃ, taṃ vākamayanti vadanti. Kappāsasuttehi vāyitaṃ kappāsikaṃ, evaṃ sesānipi. Kambalanti eḷakādīnaṃ lomamayasuttena vāyitapaṭaṃ. Bhaṅganti khomasuttādīni sabbāni, ekaccāni vā missetvā vāyitaṃ cīvaraṃ. Bhaṅgampi vākamayamevāti keci. Dukūlaṃ pattuṇṇaṃ somārapaṭaṃ cīnapaṭaṃ iddhijaṃ devadinnanti imāni pana cha cīvarāni etesaññeva anulomānīti visuṃ na vuttāni. Dukūlaṅhi sāṇassa anulomaṃ vākamayattā. “Pattuṇṇaṃ koseyyaviseso”ti abhidhānakose vuttaṃ. Somāradese, cīnadese ca jātavatthāni somāracīnapaṭāni. Pattuṇṇādīni tīṇi koseyyassa anulomāni pāṇakehi katasuttamayattā. Iddhijanti ehibhikkhūnaṃ puññiddhiyā nibbattacīvaraṃ. Kapparukkhe nibbattaṃ, devadinnānaṃ khomādīnaṃ aññataraṃ hotīti tesam sabbesaṃ anulomāni. Manussānaṃ pakativadatthim sandhāya “dve vidatthiyo”tiādi vuttaṃ. Iminā dīghato vaḍḍhakīhatthappamāṇaṃ vitthārato tato upaḍḍhappamāṇaṃ vikappanupaganti dasseti. Tathā hi “sugatavidatthi nāma idāni majjhimassa purisassa tisso vidatthiyo, vaḍḍhakīhatthena diyaḍḍho hattho hotī”ti kuṭikārasikkhāpadaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ, tasmā sugataṅgulena dvādaṣaṅgulā sugatavidatthi vaḍḍhakīhatthena diyaḍḍho hatthoti siddhaṃ. Evaṅca katvā “sugataṅgulena aṭṭhaṅgulaṃ vaḍḍhakīhatthappamāṇa”nti āgataṭṭhānehi ca sameti.

Taṃ atikkāmayatoti ettha tanti cīvaram, kālaṃ vā parāmasati. Tassa yo aruṇoti cīvaruppādādivasassa yo atikkanto aruṇo. Cīvaruppādādivasena saddhinti cīvaruppādādivasassa ādibhūtena atikkantaaruṇena saddhinti attho, idaṅca bhagavatā “dasāhaparama”nti vatvā puna “ekādase aruṇuggamane”ti vuttattā pubbāparasamśandanatthaṃ saddato gammadānampi “cīvaruppādādivasena saddhi”nti evaṃ vuttaṃ. “Dasame aruṇe”ti vutte eva hi dasāhaparamena saddhiṃ sameti. Divasapariyosānassa avadhibhūtaanāgatāruṇavasena hi divasaṃ atikkantaṃ nāma hoti, na pana divasassa ādibhūtāruṇavasena parivāsādīsu tathā aggahaṇato, idha pana bhagavatā divasassa ādiantaparichedadassanavasena “ekādase aruṇuggamane”ti vuttaṃ, tasmā aṭṭhakathāyaṃ divasassa ādibhūtaṃ taṃdivasanissitampi aruṇaṃ gahetvā “ekādase aruṇuggamane nissaggiyaṃ hoti”ti vuttaṃ. Aruṇoti cettha sūriyuggamanassa purecaro vaḍḍhanaghanaratto pabhāvisesoti daṭṭhabbo.

Vacanīyoti saṅghāpekkho. Vacanabhedoti “ñattiyaṃ dve āpattiyo saratī”tiādinā vattabbanti adhippāyo.

468. “Na idha saññā rakkhatī”ti idaṃ vematikaṅca anatikkantasaññāṅca sandhāya vuttaṃ. Yopi evaṃsaññī tassapīti yo anatikkantasaññī, vematiko vā, tassapīti attho. Anaṭṭhato aviluttassa visesamāha “pasayhāvahāravasenā”ti. Theyyāvahāravasena gahitampi idha naṭṭhaṃ.

Anāpatti aññaṇa kataṃ paṭilabhitvātiādi nisīdanasanthatāṃ sandhāya vuttaṃ. Yena hi purāṇasanthatassa sāmantaṃ sugatavidatthiṃ anādiyitvā navaṃ nisīdanasanthatāṃ kataṃ, tassa taṃ nissaggiyampi tato aññaṇa paṭilabhitvā paribhuñjantassa anāpattikaranti sijjhanato ayamattho sabbanissaggiyesupi sijjhati.

469. Ticīvaram adhiṭṭhātunti saṅghāṭiādināmena adhiṭṭhātum. “Na vikappetu”nti iminā nāmena na vikappetum, etena vikappitaticīvaro tecīvariko na hoti. Tassa tasmīṃ adhiṭṭhitaticīvare viya avippavāsādinā kattabbavidhi na kātabboti dasseti, na pana vikappane dosoti. Tato paranti catumāsato paraṃ vikappetvā paribhuñjitum anuññātanti keci vadanti, aññaṇa pana “vikappetvā yāva āgāmivassānaṃ, tāva ṭhapetumeva vaṭṭatī”ti vadanti, apare pana “vikappane na doso, tathā vikappitaṃ parikkhārādināmena adhiṭṭhahitvā paribhuñjitabba”nti vadanti.

Muṭṭhipaṇcakanti muṭṭhiyā upalakkhitaṃ paṇcakaṃ, catuhatthe minitvā paṇcamaṃ hatthaṃ muṭṭhiṃ katvā minitabbanti adhippāyo. Keci pana “muṭṭhihatthānaṃ paṇcakaṃ muṭṭhipaṇcakaṃ, tasmā paṇcapi hatthe muṭṭhiṃ katvāva minitabbā”ti vadanti. Muṭṭhittikanti etthāpi eseṇa nayo. Dvihatthena antaravāsakena timaṇḍalaṃ paṭicchādetum sakkāti āha “pārupanenā”tiādi. Atirekanti sugatacīvarappamāṇato adhikaṃ. Ūnakanti muṭṭhipaṇcakādito ūnakaṃ, tena ca tesu ticīvarādhiṭṭhānaṃ na ruhatīti dasseti.

Imaṃ saṅghāṭiṃ paccuddharāmīti imaṃ saṅghāṭiadhīṭṭhānaṃ ukkhipāmi pariccajāmīti attho. Kāyavikāraṃ karontenāti hatthena cīvaram parāmasantena, cālentena vā. Vācāya adhiṭṭhātābbāti ettha kāyenapi cāletvā vācampi bhinditvā kāyavācāhi adhiṭṭhānampi saṅgahitanti veditabbaṃ “kāyena aphasitvā”ti vuttattā. Duvidhanti ahatthapāsahatthapāsavasena duvidhaṃ. Tattha hatthapāso nāma aḍḍhateyyahattho vuccati. Dvādasahatthanti keci vadanti, taṃ idha na sameti. “Sāmantavihāre”ti idaṃ ṭhapitaṭṭhānasallakkhaṇayogge ṭhitaṃ sandhāya vuttaṃ. Tato dūre ṭhitampi ṭhapitaṭṭhānaṃ sallakkhentena adhiṭṭhātābbameva. Tatthapi

cīvarassa ṭhapitabhāvasallakkhaṇameva pamāṇaṃ. Na hi sakkā sabbathā ṭhānaṃ sallakkhetuṃ. Ekasmiṃ vihāre ṭhapetvā tato aññasmiṃ ṭhapitanti adhiṭṭhātuṃ na vaṭṭati. Keci pana “tathāpi adhiṭṭhite na doso”ti vadanti, taṃ aṭṭhakathāya na sameti, vīmaṃsitabbaṃ. Adhiṭṭhahitvā ṭhapitavatthehīti parikkhāracoḷanāmena adhiṭṭhahitvā ṭhapitavatthehi, teneva “imaṃ paccuddharāmī”ti parikkhāracoḷassa paccuddhāraṃ dasseti. Etena ca tecīvaradhutaṅgaṃ pariharantena paṃsukūlādivasena laddhaṃ vatthaṃ dasāhabbhantare katvā rajitvā pārūpitūṃ asakkontena parikkhāracoḷavasena adhiṭṭhahitvāva dasāhaṃ atikkametabbaṃ, itarathā nissaggiyaṃ hotīti dasseti. Teneva “rajitakālato pana paṭṭhāya nikkhipitūṃ na vaṭṭati, dhutaṅgacoro nāma hotī”ti visuddhimagge vuttaṃ. “Puna adhiṭṭhātabbānī”ti idaṇca saṅghāṭiāditi cīvaranāmena adhiṭṭhahitvā paribhuñjitukāmassa vasena vuttaṃ, itarassa pana purimādhīṭṭhānameva alanti veditabbaṃ. “Puna adhiṭṭhātabba”nti iminā kappabindupi dātabbanti dasseti.

Baddhasīmāyaṃ avippavāsasīmāsammutisambhavato na tattha dupparihāratāti āha “abaddhasīmāyaṃ dupparihāra”nti.

Atirittappamāṇāya chedanakaṃ pācittiyanti āha “anarittappamāṇā”ti. Tato paraṃ paccuddharitvā vikappetabbāti vassikamāsato paraṃ adhiṭṭhānaṃ paccuddharitvā vikappetabbā, iminā catunnaṃ vassikamāsānaṃ upari adhiṭṭhānaṃ tiṭṭhatīti viññāyati tato paccuddharāyogā. Yaṇca mātikāṭṭhakathāyaṃ “vassikasāṭikā vassānamāsāṭikkamenāpi, kaṇḍupaṭicchādi ābādhavūpasamenāpi adhiṭṭhānaṃ vijahatī”ti vuttaṃ, taṃ samantapāsādikāyaṃ natthi. Parivāraṭṭhakathāyaṇca “atthāpatti hemante āpajjati, no gimhe”ti ettha idaṃ vuttaṃ “kattikapuṇṇamāsiyā pacchime pāṭipadadivase vikappetvā ṭhapitaṃ vassikasāṭikaṃ nivāsento hemante āpajjati, kurundiyaṃ pana ‘kattikapuṇṇamadivase apaccuddharitvā hemante āpajjati’ti vuttaṃ, tampi suvuttaṃ, ‘catumāsāṃ adhiṭṭhātuṃ tato paraṃ vikappetu’nti hi vutta”nti. Tattha mahāaṭṭhakathāyaṃ nivāsanapaccayā dukkaṭaṃ vuttaṃ, kurundaṭṭhakathāyaṃ pana apaccuddhārapaccayā, tasmā kurundiyaṃ vuttanayenāpi vassikasāṭikā vassānamāsāṭikkamepi adhiṭṭhānaṃ na vijahatīti paññāyati. Adhiṭṭhānavijahanesu ca vassānamāsaābādhānaṃ vigamena vijahanāṃ mātikāṭṭhakathāyampi na uddhaṭaṃ, tasmā samantapāsādikāyaṃ āgatanayena yāva paccuddhārā adhiṭṭhānaṃ tiṭṭhatīti gahetabbaṃ. Nahānatthāya anuññātattā “vaṇṇabhedamattarattāpi cesā vaṭṭatī”ti vuttaṃ. “Dve pana na vaṭṭantī”ti iminā saṅghāṭiādīsu viya dutiye adhiṭṭhānaṃ na ruhati, atireka cīvaraṃ hotīti dasseti. Mahāpaccariyaṃ cīvaravasena paribhogakiccassa abhāvaṃ sandhāya anāpatti vuttā senāsanaparikkhāratthāya dinnapaccattharaṇe viya. Yaṃ pana “paccattharaṇampi adhiṭṭhātabba”nti vuttaṃ, taṃ senāsanatthāyevāti niyamitaṃ na hoti navasu cīvaresu gahitattā, tasmā attano nāmena adhiṭṭhahitvā nidahitvā parikkhāracoḷaṃ viya yathā tathā viniyujjitabbamevāti gahetabbaṃ. Pāvāro kojavoti imesampi paccattharaṇādīnaṃ lokepi voharaṇato senāsanaparikkhāratthāya dinnapaccattharaṇato viṣuṃ gahaṇaṃ kataṃ.

“Hīnāyāvattanena”ti idaṃ antimavatthuṃ ajjhāpajjitvā bhikkhupaṭiññāya ṭhitassa ceva tiṭṭhiyapakkantassa ca bhikkhuniyā ca bhikkhunibhāve nirapekkhatāya gihiliṅgatitthiyaliṅgaggahaṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Sikkhaṃ apaccakkhāya gihibhāvūpagamaṇaṃ sandhāya vuttanti keci vadanti, taṃ na yuttaṃ tadāpissa upasampannattā, cīvarassa ca tassa santakattāvijahanato. Pamāṇa cīvarassāti

pacchimappamāṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Dve cīvarāni pārūpantassāti gāmappavese diguṇaṃ katvā saṅghāṭiyo pārūpanaṃ sandhāya vuttaṃ. “Esa nayo”ti iminā pamāṇayuttesu yattha katthaci chiddaṃ adhiṭṭhānaṃ vijahatītiādiatthaṃ saṅgaṇhāti.

Aññaṃ pacchimappamāṇaṃ nāma natthīti sutte āgataṃ natthīti adhippāyo. Idāni tameva vibhāvetuṃ “yañhi”tiādi vuttaṃ, taṃ na sameti, saṅghāṭiādīnaṃ muṭṭhipaṇcākādiheṭṭhimappamāṇassa sutte anāgatattāti adhippāyo.

Mahantaṃ vā khuddakaṃ karotīti ettha atimahantaṃ cīvaraṃ muṭṭhipaṇcākādipacchimappamāṇayuttaṃ katvā samantato chindanenaṇṇāpi vicchindanakāle chijjamānaṭṭhānaṃ chiddasaṅkhyāṃ na gacchati adhiṭṭhānaṃ na vijahati evāti sijjhati, “ghaṭetvā chindati, na bhijjati”ti vacanena ca sameti. Parikkhāraṇaṃ pana vikappanupagapacchimappamāṇato ūnaṃ katvā chinnaṃ adhiṭṭhānaṃ vijahati adhiṭṭhānaṃ anissayattā. Tāni puna baddhāni ghaṭitāni adhiṭṭhātabbamevāti veditabbaṃ. Keci pana “vassikasāṭīkacīvare dvidhā chinne yadipi ekekaṃ khaṇḍaṃ pacchimapacchimappamāṇaṃ pahoti, ekasmiṃyeva khaṇḍe adhiṭṭhānaṃ tiṭṭhati, na itare, “dve pana na vaṭṭantī”ti vuttattā. Nisīdanakaṇḍuppaṭicchādīsūpi eseṇa nayoti vadanti.

Sammukhe pavattā sammukhāti paccattavacanaṃ, tañca vikappanavisesanaṃ, tasmā “sammukhe”ti bhummatthe nissakkavacanaṃ katvāpi atthaṃ vadanti, abhimukheti attho. Atha vā sammukhena attano vācāya eva vikappanā sammukhāvikkappaṇā. Parammukhena vikappanā parammukhāvikkappaṇāti karaṇatthenāpi attho daṭṭhabbo, ayameva pāḷiyā sameti. Sannihitāsannihitabhāvaṇṇāni āsannadūrabhāvaṇṇāni. Ettāvatā nidhetuṃ vaṭṭatīti ettakeneva vikappanā kiccassa niṭṭhitattā, atirekacīvaraṃ na hotīti dasāhātikkame na nissaggiyaṃ janetīti adhippāyo. Paribhuñjituṃ...pe... na vaṭṭatīti sayaṃ apaccuddharaṇaṃ paribhuñjane pācittiyaṃ, adhiṭṭhāne paresaṃ vissajjane dukkaṭaṇca sandhāya vuttaṃ.

Paribhogādayopi vaṭṭantīti paribhogavissajjanaadhiṭṭhānāni. Api-saddena nidhetumpi vaṭṭatīti attho, etena ca paccuddhārepi kate cīvarampi vikappitacīvareva hoti, na atirekacīvaraṃ. Taṃ pana ticīvarādināmena adhiṭṭhātukāmena adhiṭṭhahitabbaṃ, itarena vikappitacīvareva katvā paribhuñjitabbanti dasseti. Keci pana “yaṃ vikappitacīvaraṃ, taṃ yāva aparibhogakālā apaccuddharāpetvāva nidahitabbaṃ, paribhogakāle pana sampatte paccuddharāpetvā adhiṭṭhahitvā paribhuñjitabbaṃ. Yadi hi tato purepi paccuddharāpeyya, paccuddhāreva vikappanāya vigatattā atirekacīvaraṃ nāma hoti, dasāhātikkame ca nissaggiyaṃ pācittiyaṃ. Tasmā yaṃ aparibhuñjitvāva ṭhapetabbaṃ, tadeva vikappetabbaṃ, paccuddhāre ca kate antodasāheyyeva adhiṭṭhātubbaṃ. Yañca aṭṭhakathāyaṃ ‘tato pabhuti paribhogādayopi vaṭṭantī’tiādi vuttaṃ, taṃ pāḷiyā virujjhati”ti vadanti, taṃ tesāṃ matimattameva. Pāḷiyañhi “antodasāhaṃ adhiṭṭheti, vikappeti”ti ca “sāmaṃ cīvaraṃ vikappetvā apaccuddhāraṇaṃ paribhuñjeyya pācittiya”nti ca “anāpatti so vā deti, tassa vā vissāsanto paribhuñjati”ti ca sāmaññaṇṇato vuttattā, aṭṭhakathāyañca “imaṃ cīvaraṃ vā vikappanaṃ vā paccuddharāmaṇi”tiādinā paccuddhāraṃ adassetvā “mayhaṃ santakaṃ paribhuñja vā vissajjehi vā”ti evaṃ attano santakattaṃ amocetvāva paribhogādivaseneva paccuddhārassa vuttattā, “tato pabhuti paribhogādayopi vaṭṭantī”ti adhiṭṭhānaṃ vināpi visuṃ paribhogassa, nidahanassa ca vuttattā vikappanānantareva paccuddharāpetvā anadhiṭṭhahitvā eva ticīvaravirahitaṃ vikappanārahaṃ cīvaraṃ paribhuñjituṃ, nidahituñca idaṃ pāṭekkaṃ

vinayakammanti khāyati. Apica bahūnaṃ pattānaṃ vikappetum, paccuddhāretuñca vuttattā paccuddhārena tesāṃ atirekapattatā dassitāti sijjhati tesu ekasseva adhiṭṭhātabbato. Tasmā aṭṭhakathāyaṃ āgatanayeneva gahetabbaṃ.

Paññattikovidō na hotīti evaṃ vikappite “anantameva evaṃ paccuddharitabba”nti vinayakammaṃ na jānāti. Tenāha “na jānāti paccuddharitu”nti, imināpi cetam veditabbaṃ “vikappanānantameva paccuddhāro kātabbo”ti.

Avisesena vuttavacananti ticīvarādīnaṃ sādharmaṇavacanena vuttavacanam. Yaṃ panettha “viruddhaṃ viya dissatī”ti vatvā taṃ virodhāsaṅkaṃ nivattetum “ticīvarasaṅkhepena...pe... vikappanāya okāso dinno hotī”ti vuttaṃ, taṃ “adhiṭṭheti vikappetī”ti sāmāññato vuttepi ticīvarampi vikappetīti ayamatto na sijjhati, “ticīvaraṃ adhiṭṭhātum na vikappetu”nti visesetvā vuttattā. Yaṃ pana adhiṭṭhātabbaṃ, taṃ adhiṭṭhāti. Yaṃ ticīvaravirahitaṃ, taṃ vikappetabbaṃ, taṃ vikappetīti evamatto sijjhatīti. Tasmā ettha pubbāparavirodho na dissati sāmāññavacanassa vuttāvaseseyeva avatiṭṭhanato. Yaṃ panettha ticīvarassāpi vikappanavidhiṃ dassetum “ticīvaraṃ ticīvarasaṅkhepenā”tiādi vuttaṃ. Tattha ticīvarasaṅkhepena parihariyamānesu ekampi paccuddharitvā vikappetum na vaṭṭati, ticīvarato pana ekaṃ vā sakalameva vā apantvā aparaṃ ticīvaraṃ ticīvarasaṅkhepena pariharītukāmassa vā ticīvarādhiṭṭhānaṃ muñcitvā parikkhāraḥavaseneva sabbacīvaraṃ paribhuñjitukāmassa vā purimaṃ adhiṭṭhitacīvaraṃ paccuddharitvā vikappetum vaṭṭatīti evamadhippāyena “ticīvare ekena cīvarena vipavāsītukāmo hotī”tiādi vuttaṃ siyā, iccetaṃ pāḷiyā saddhiṃ sameti. Atha punapi tadeva ticīvarādhiṭṭhānena adhiṭṭhātukāmo hutvā vipavāsasukhatthaṃ paccuddharitvā vikappetīti iminā adhippāyena vuttaṃ siyā, taṃ “ticīvaraṃ adhiṭṭhātum na vikappetu”nti iminā vacanena na sameti. Yadi hi sesacīvarāni viya ticīvarampi paccuddharitvā vikappetabbaṃ siyā, “ticīvaraṃ adhiṭṭhātum na vikappetu”nti idaṃ vacanameva niratthakaṃ siyā sesacīvarehi ticīvarassa visesābhāvā. Tasmā “vikappetī”ti idaṃ ticīvaravirahitameva sandhāya vuttaṃ. Ticīvaraṃ pana vikappetum na vaṭṭatīti viññāyati, teneva dutiyakathinasikkhāpadassa anāpattivāre “vikappetī”ti idaṃ na vuttaṃ, vīmaṃsitvā yathā pāḷiyā saddhiṃ na virujjhati, tathā ettha adhippāyo gahetabbo.

Tuyhaṃ demītiādīsu pariccattattā manasā asampaṭicchantepe sampadānabhūtasveva santakaṃ hoti, so icchitakkhaṇe gahetum labhati. Itthannāmassāti parammukhe ṭhitaṃ sandhāya vadati. Yassa pana rucattītiādi ubhohipi pariccattatāya assāmikataṃ sandhāya vuttaṃ.

“Taṃ na yujjati”ti idaṃ antodasāhe eva vissāsaggahaṇaṃ sandhāya anāpattivārassa āgatattā, idha nissaggiyacīvarassa kappiyabhāvakaraṇatthaṃ lesena gahitattā ca vuttaṃ, keci pana “parehi sabhāgena acchinne, vissāsaggahite ca puna laddhe doso na dissatī”ti vadanti. Anadhiṭṭhānenāti kāyavācāhi kattabbassa akaraṇenāti adhippāyo. Cīvarassa attano santakatā, jātipamāṇayuttatā, chinnapalibodhabhāvo, atirekacīvaratā, dasāhātikkamoti imānettha pañca aṅgāni.

Paṭhamakathinasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Udositasikkhāpadavaṇṇanā

473. Dutiye avippavāseti avippavāse nipphādetabbe, vipavāsadosābhāve sādhetabbe kattabbā sammutīti attho.

475. Paṭisiddhapariyāpannenāti vip̐pavasitūṃ paṭisiddhesu tīsu cīvaresu antogadhena, ekena ca avayave samudāyopacāraṃ dasseti.

478-479. Ettāvatāti “parikkhitto”ti iminā. “Sabhāyeti liṅgabyattayena sabhā vuttā”ti vatvā puna sayampi “sabhāye”ti iminā voharanto sabhā-saddassa pariyāyo sabhāya-saddo napuṃsakaliṅgayutto atthīti dasseti. “Sabhāyanti liṅgabyattayena sabhā vuttā”ti vā pāṭho. Liṅgabyattayena sabhāti ca liṅgantarayutto sabhāsaddapariyāyo sabhāyasaddoti attho.

Sabhāyaṃ gacchatīti sabhaṃ gacchati. Vasitabbaṃ natthīti cīvarahatthapāseyyeva vasitabbaṃ natthīti attho. Tassāti vīthiyā. Sabhāyassa ca dvārassa ca hatthapāsā na vijahitabbanti ettha sabhāyadvārānamantare vīthi gehāpi gahitā eva honti ādipariyosānānaṃ gahitattā. Ettha ca dvāravīthigharesu vasantena gāmappavesanasahaseyyādidosam pariharitvā supaṭicchannatādiyutteneva bhavitabbaṃ, sabhā pana yadi sabbesaṃ vasanatthāya sālāsadisā katā, antarārāme viya yathāsukhaṃ vasitūṃ vaṭṭatīti veditabbaṃ. Parikkhittatāya ca ekūpacāratam, aparikkhittatāya nānūpacāratañca nivesanādīsupi atidisanto āha “etenevūpāyenā”tiādi. Nivesanādīni bahigāmato sanniviṭṭhāni gahitāni antogāme ṭhitānaṃ gāmaggaṇeneva gahitattā. Sabbatthāti gāmanigamanivesanādīsū pannarasasu. Parikkhepādīti ādi-saddena aparikkhepasseva gahaṇaṃ, na ekakulādīnampi tesam ekūpacāratānānūpacāratānimittatābhāvā. Ettha ca satthassa katipāhaṃ katthaci nivīṭṭhasseva parikkhepo hoti, na gacchantassa.

482-487. Gāmato bahi issarānaṃ samuddatīrādīsū katabhaṇḍasālā udositoti āha “yānādīna”ntiādi. Muṇḍacchadanapāsādoti nātiucco candikaṇḍaṇayutto sikharakūṭamālādivirahito pāsādo.

489. Pariyādiyitvāti ajjhottharivā. Nadīparihāroti visumgāmādīnaṃ viya nadīparihārassa avuttattā cīvarahatthapāso evāti vadanti, aññe pana “iminā atthakathāvacanena nadīparihāropi visum siddho, nadiyā hatthapāso na vijahitabbo”ti vadanti. Vihārasīmanti avippavāsasīmaṃ sandhāyāha. Ettha ca vihārassa nānākulasantakabhāvepi avippavāsasīmāparicchedabbhantare sabbattha cīvaraavippavāsasambhavato tassā padhānattā tattha satthaparihāro na labbhatīti “vihāraṃ gantvā vasitabba”nti vuttaṃ. “Satthasamīpe”ti idaṃ yathāvuttaṃ abbhantaraparicchedavasena vuttaṃ. Pāḷiyaṃ nānākulassa sattho hoti, satthe cīvaraṃ nikkhipitvā hatthapāsā na vijahitabbanti ettha satthahatthapāso gahito.

490. Ekakulassa khetteti aparikkhittam sandhāya vadati.

491-494. Vihāro nāma upacārasīmā. Tattha yasmiṃ vihāreti tassa antoparivenādiṃ sandhāya vuttaṃ, ekakulādisantakatā cettha kārāpakānaṃ vasena. Chāyāya phuṭṭhokāsassāti ujukaṃ avakkhittaleḍḍupātabbhantaram sandhāya vadati.

Agamanapatheti tadaheva gantvā nivattetuṃ na sakkuṇeyyake samuddamajjhe ye dīpakā, tesūti yojanā. Itarasminti puratthimadisāya cīvare. “Upasathakāle...pe... vaḍḍhatī”ti iminā cīvaravippavāsasattabbhantarato samānasamvāsāya sattabbhantarāsīmāya accantavisadisatam dasseti. Tathā hi bahūsu bhikkhūsu ekato nisīditvā samantā sattabbhantaraparicchedesu yathāsakaṃ cīvaraṃ ṭhapetvā pariharantesu ekekassa bhikkhuno nisinnokāsato paṭṭhāya paccekaṃ sattabbhantarassa paricchedo aññamaññavisadiso anekavidho hoti, na eko parisapariyantato paṭṭhāya animitabbattā. Teneva tattha parisavasena vuḍḍhi, hāni

vā na hoti, na evaṃ sattabbhantarasīmāya. Sā hi yojanikāyapi parisapariyantatova paṭṭhāya samantā sattabbhantarapaacchinnā ekāva hoti. Teneva sā parisavasena vaḍḍhati, hāyati ca, tasmā aññāva sattabbhantarasīmā añño sattabbhantarato paricchinno cīvaravippavāsaparihāro abbhokāsoti veditabbaṃ. Yañcetha vattabbaṃ, taṃ khandhake sīmākathāyameva vakkhāma.

495. Nadiṃ otaratīti hatthapāsaṃ muñcitvā otarati. Bahigāme ṭhapetvāti apārupitabbatāya vuttaṃ. Vinayakammaṃ kātabbanti uttarāsaṅge ca bahigāme ṭhapitasāṅghāṭiyañca paṭhamam vinayakammaṃ katvā pacchā uttarāsaṅgam nivāsetvā antaravāsake kātabbaṃ. Ettha ca bahigāme ṭhapitassāpi vinayakammavacanato parammukhāpi ṭhitam vissajjitum, nissatṭham dātuñca vaṭṭatīti veditabbaṃ. Daharānaṃ gamane saussāhattā “nissayo pana na paṭippassambhatī”ti vuttaṃ. Muhuttaṃ...pe... paṭippassambhatīti saussāhatte gamanassa upacchinnattā vuttaṃ. Tesam pana purāruṇāva uṭṭhahitvā saussāhena gacchantānaṃ aruṇe antarā uṭṭhitepi na paṭippassambhati “yāva aruṇuggamanā sayantī”ti vuttattā. Teneva “gāmaṃ pavisitvā...pe... na paṭippassambhatī”ti vuttaṃ. Aññamaññassa vacanaṃ aggahetvātiādimhi saussāhattā gamanakkhaṇe paṭippassaddhi na vuttā. Dhenubhayenāti taruṇavacchagāvināṃ abhidhāvitvā siṅgena paharaṇabhayena. Nissayo ca paṭippassambhatīti ettha dhenubhayādīhi ṭhitānaṃ yāva bhayavūpasamā ṭhātabbato “antoaruṇeyeva gamissāmī”ti niyametum asakkuṇeyyattā vuttaṃ. Yattha pana evaṃ niyametum sakkā, tattha antarāruṇe uggatepi nissayo na paṭippassambhati bhesajjatthāya gāmapaviṭṭhadaharānaṃ viya. Antosīmāyaṃ gāmanti avippavāsasīmāsammutito pacchā patiṭṭhāpitagāmaṃ sandhāya vadati gāmañca gāmūpacārañca ṭhapetvā sammannitabbato. Paviṭṭhānanti ācariyantevāsikānaṃ visum visum gatānaṃ avippavāsasīmattā neva cīvarāni nissaggiyāni honti, saussāhatāya nissayo na paṭippassambhati. Antarāmaggeti dhammaṃ sutvā āgacchantānaṃ antarāmagge.

“Idha apaccuddharaṇa”nti iminā adhiṭṭhānavikappanāni viya paccuddharaṇampi kāyena vā vācāya vā kattabbanti dasseti. Kāyavācāhi kattabbassa akaraṇatoti idaṃ kāyavācāsamutṭhānaṃ vuttaṃ. Adhiṭṭhitaticīvaratā, anattakathinatā, aladdhasammutitā, rattivippavāsoti imānettha cattāri aṅgāni.

Udositasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Tatiyakathinasikkhāpadavaṇṇanā

497. Tatiye pāliyaṃ cīvarapaccāsā nikkhipitunti cīvarapaccāsāya satiyā nikkhipitunti attho. Niṭṭhitacīvarasmim bhikkhunāti ettha dutiyakathine viya sāmivaseneva karaṇavacanassa attho veditabbo.

499-500. Tuyhaṃ dammīti dinnanti “tuyhaṃ, bhante, akālacīvaraṃ dammī”ti evaṃ dinnaṃ, etampi kāle ādissa dinnaṃ nāma hotīti adhippāyo. Idaṃ pana atṭhakathāvacanaṃ, pāliyaṃ “kālepi ādissa dinna”nti idañca “akālacīvara”nti vacanasāmaññato labbhamānaṃ sabbampi dassetum atthuddhārasena vuttaṃ paṭhamaaniyate sotassa raho viya. Saṅghassa hi kālepi ādissa dinnaṃ akāle uppannacīvaraṃ viya sammukhībhūtehi vutthavassehi, avutthavassehi ca sabbehipi bhājetabbatāsāmaññena akālacīvaraṃ nāma hotīti dassanatthaṃ atthuddhārasena pāliyaṃ “kālepi ādissa dinna”nti vuttaṃ, na pana “tato bhājetvā laddhacīvarampi akāle laddhacīvarampi vutthavassānaṃ ekamāsaparihāraṃ, pañcamāsaparihāraṃ vā

na labhati, paccāsācīvare asati dasāhaparihārameva labhatī”ti dassanattham vuttam, aṭṭhakathāyampi “ādissa dinna”nti vacanasāmaññato labbhamānaṃ sabbam atthuddhārasena dassetum “ekapuggalassa vā idaṃ tuyham dammīti dinna”nti vuttam, na pana tathāladdham vā akāle laddham vā anattatakathinānaṃ dasāhabbhantare adhiṭṭhātabbanti dassetunti veditabbaṃ itarathā pāḷiaṭṭhakathāhi virujjhanato. Tathā hi accekacīvarasikkhāpade akāle uppannampi accekacīvaram “yāvacīvarakālasamayaṃ nikkhipitabba”nti vuttam, tassa aṭṭhakathāyañca “pavāraṇamāsassa juṇhapakkhapañcamiyaṃ uppannassa accekacīvarassa anattate kathine ekādasadivasādhiko māso, atthate kathine ekādasadivasādhikā pañca māsā ca parihāro vutto, tameva parihāraṃ sandhāya ‘chaṭṭhito paṭṭhāya pana uppannaṃ anaccekacīvarampi paccuddharitvā ṭhapitacīvarampi etaṃ parihāraṃ labhatiyevā”ti vuttam. Tasmā kālepi akālepi ca yathātathā laddham atirekacīvaram vutthavassānaṃ ekamāsaṃ, pañcamāsaṃ vā yathārahaṃ parihāraṃ labhati evāti gahetabbaṃ.

Evam pana avatvā padabhājanaṃ vuttanti sambandho. Tattha evanti yaṃ aṭṭhakathāyaṃ “tato ce uttarī”ti imassa māsaparamato uttarīti attho vutto, taṃ parāmasati. Padabhājaniyaṃ evamattham avatvā aññathā attho vuttoti adhippāyo. Tāva uppannaṃ paccāsācīvaranti paccattavacanaṃ. “Mūlacīvara”nti idaṃ upayogavacanaṃ. Attano gatikaṃ karotīti anantarā dutiyadivasādīsu uppannaṃ paccāsācīvaram māsaparamaṃ mūlacīvaram ṭhapetum adatvā attano dasāhaparamatāya eva patiṭṭhāpetīti attano gatikaṃ karotīti. Tato uddham mūlacīvaranti ettha pana mūlacīvaranti paccattavacanaṃ. Tañhi vīsati madivasato uddham dvāvīsati madivasādīsu uppannaṃ paccāsācīvaram attanā saddhiṃ ekato sibbetvā ghaṭitaṃ dasāhaparamaṃ gantum adatvā navāhaparamatādivasena attano gatikaṃ karoti, ekato asibbetvā visum ṭhapitaṃ pana paccāsācīvaram dasāhaparamameva.

Pāḷiyaṃ dasāhāti dasāhena. Ekādase uppannetiādīsu ekādasāhe uppannetiādīnā attho, ayameva vā pāṭho gahetabbo. Ekavīse uppanne...pe... navāhā kāretabbantiādi paccāsācīvarassa uppannadivasam ṭhapetvā vuttam. Teneva “timse...pe... tadaheva adhiṭṭhātabba”nti vuttam. “Aññaṃ paccāsācīvaram...pe... kāretabba”nti idaṃ satiyā eva paccāsāya vuttam. Sace pana “ito paṭṭhāya cīvaram na labhissāmī”ti icchitaṭṭhānato paccāsāya upacchinnāya aññatthāpi yena kenaci upāyena paccāsaṃ uppādeti, mūlacīvaram na adhiṭṭhātabbaṃ, sabbathā paccāsāya upacchinnāya dasāhātikkantaṃ mūlacīvaram tadaheva adhiṭṭhātabbaṃ. Paccāsācīvarampi parikkhāraṇaṃ adhiṭṭhātabbanti paṭhamataram uppannaṃ visabhāgaṃ sandhāya vadati. Aññaṃaññanti aññaṃ aññaṃ, ayameva vā pāṭho. Aṅgaṃ panettha paṭhamakathine vuttasadisameva. Kevalañhi tattha dasāhātikkamo, idha māsātikkamoti ayaṃ viseso.

Tatīyakathinasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Purāṇacīvarasikkhāpadavaṇṇanā

503-505. Catutthe pāḷiyaṃ bhattavissagganti bhattassa udare vissajjanaṃ, pavesanaṃ ajjhoharaṇaṃ bhattakiccanti attho, bhojanapariyosānena bhattassa vissajjanantipi vadanti. Tattha nāma tvanti so nāma tvam, tāya nāma tvanti vā attho. Pitā ca mātā ca pitaro, pitūnaṃ pitā ca mātā ca pitāmahā, te eva yugaḷaṭṭhena yugo, tasmā yāva sattamā pitāmahayugā pitāmahāvaṭṭāti evamettha attho daṭṭhabbo.

Evañhi pitāmahaggahaṇena mātāmaho ca pitāmahī mātāmahī ca gahitāva honti. Sattamayugato paraṃ “aññātakā”ti veditabbaṃ. Yāti bhikkhunī. Pitu mātā pitāmahī, mātu pitā mātāmaho.

Payoge payoge bhikkhussa dukkaṭanti “dhovā”ti āṇāpanavācāya ekāya eva tadanugūṇassa sabbassāpi payogassa āṇattattā vuttaṃ.

506. Tadavinābhāvato dhovanassa “kāyavikāraṃ katvā”ti ca “antodvādasahatthe”ti ca vuttattā kāyena dhovāpetukāmatam appakāsetvā dānakhīpanapesanādiṃ karontassa ca dvādasahattham upacāraṃ muñcitvā bahi ṭhatvā kāyavācāhi āṇāpetvā khīpanapesanādiṃ karontassa ca anāpatti eva.

Ekena vatthunāti paṭhamakatena. Pañcasatāni pamāṇam etāsanti pañcasatā. Bhikkhubhāvato parivattaliṅgāpi bhikkhunī bhikkhūnam santike ekatoupasampannā eva.

507. Tāvakālikam gahetvāti attanā katipāham pārupanādiatthāya tāvakālikam yācitvā. Purāṇacīvaratā, upacāre ṭhatvā aññātikāya bhikkhuniyā āṇāpanam, tassā dhovāpanādīni cāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Purāṇacīvarasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Cīvarapaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā

508. Pañcame apaññatte sikkhāpadeti gaṇamhā ohīyanasikkhāpade apaññatte. Koṭṭhāsasampattīti kesādipañcakotṭhāsānam kalyāṇatā. Hatthataleyeva dassetvāti hatthatalato sesakāyassa adassanam dīpeti.

510. Vihatthatāyāti vihatatāya, amissitatāya apaṭisaraṇatāyāti attho. Tenāha “samabhitunnattā”ti, byadhitattāti attho. Parivattetabbaṃ parivattam, tadeva pārivattakam, parivattetvā diyyamānanti attho.

Purimasikkhāpade viya idha dvādasahattho upacāranīyamo natthīti āha “upacāraṃ muñcitvā”ti. Aññatra pārivattakāti yaṃ antamaso harīṭakakhaṇḍampi datvā vā “dassāmī”ti ābhogaṃ katvā vā parivattakam gaṇhāti, taṃ ṭhapetvā. “Taṃ acittakabhāvena na sametī”ti iminā ñātibhāvājānanādīsu viya bhikkhunībhāvājānanādivasenāpi acittakataṃ pakāseti.

513-514. Tikaṇca taṃ pācittiyañcāti tikapācittiyam, pācittiyatikanti attho. Pattatthavikādīti anadhiṭṭhānupagaṃ sandhāya vadati. Ko pana vādo pattatthavikādīsūti mahatīyāpi tāva bhisicchaviyā anadhiṭṭhānupagattā anāpatti, vikappanupagapacchimappamāṇavirahitatāya anadhiṭṭhātabbesu kimeva vattabbanti dasseti. Pattatthavikādīni pana vikappanupagapacchimāni gaṇhitum na vaṭṭati eva. Paṭiggahaṇam kiriyā, aparivattanam akiriyā. Vikappanupagacīvaratā, pārivattakābhāvo, aññātikāya hatthato gahaṇanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Cīvarapaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Aññātakaviññattisikkhāpadavaṇṇanā

515. Chaṭṭhe paṭu eva paṭṭo. Pāḷiyam dhammanimantanāti samaṇesu vattabbācāradhammamattavasena nimantanā, dātukāmatāya katanimantanā na hotīti attho. Teneva “viññāpessatī”ti vuttaṃ. Aññātakappaṇāritato hi viññatti nāma hoti.

517. “Tiṇena vā paṇṇena vā paṭicchādetvā āgantabba”nti iminā bhūtagāmaṇikopanaṃ anuññātanti āha “neva bhūtagāmapātabyatāyā”tiādi. Paṭhamamāṃ suḍḍhacittena liṅgaṃ gahetvā pacchā laddhiṃ gaṇhantopi tiṭṭhiyapakkantako evāti āha “nivāsetvāpi laddhi na gahetabbā”ti.

Yaṃ āvāsaṃ paṭhamamāṃ upagacchatīti etthāpi vihārācīvarādiatthāya pavisantenapi tiṇādīhi paṭicchādetvāva gantabbaṃ, na tveva naggena āgantabbanti sāmāññato dukkaṭassa vuttattā. Cimilikāhīti paṭapilotikāhi. Paribhogenevāti aññaṃ cīvaraṃ alabhitvā paribhuñjanena. Paribhogajijñanti yathā taṃ cīvaraṃ paribhuñjiyamānaṃ obhaggavibhaggatāya asāruppaṃ hoti, evaṃ jijñāsaṃ.

521. Aññassatthāyāti etthāpi “ñātakānaṃ pavāritāna”nti idaṃ anuvattati evāti āha “attano ñātakapavārite”tiādi. Idha pana aññassa acchinnanaṭṭhacīvarassa atthāya aññātakapavārite viññāpentassa nissaggiyena anāpattīti attho gahetabbo, itarathā “ñātakānaṃ pavāritāna”nti iminā viseso na bhavēyya. Teneva anantarasikkhāpade vakkhati “aṭṭhakathāsu pana ñātakaparivātaṭṭhāne...pe... pamāṇameva vaṭṭatīti vuttaṃ, taṃ pāḷiyā na sametī”ti ca “yasmā panidaṃ sikkhāpadaṃ aññassatthāya viññāpanavattusmiṃyeva paññattaṃ, tasmā idha ‘aññassatthāyā’ti na vutta”nti ca. Vikappanupagacīvaratā, samayābhāvo, aññātakaviññatti, tāya paṭilābhoti imānettha cattāri aṅgāni.

Aññātakaviññattisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Tatuttarisikkhāpadavaṇṇanā

522-524. Sattame pāḷiyamāṃ paggāhikasālanti dussāpaṇaṃ. Tañhi vāṇijakehi dussāni paggahetvā dassanaṭṭhānatāya “paggāhikasālā”ti vuccati. Assa cīvarassāti sādītābbacīvarassa. “Ticīvarikenā”ti iminā acchinnaticīvarato aññassa vihārādīsu nihitassa cīvarassa abhāvaṃ dasseti. Yadi bhavēyya, viññāpetuṃ na vaṭṭēyya. Tāvakālikamāṃ nivāsetvā attano cīvaraṃ gāhetabbaṃ, tāvakālikampi alabhantassa bhūtagāmaṇikopanaṃ katvā tiṇapaṇṇehi chadanaṃ viya viññāpanampi vaṭṭati eva. Aññenāti acchinnaasabbacīvarena. Dve naṭṭhānīti adhikārato vuttaṃ “dve sādītābbānī”ti.

526. Pāḷiyā na sametīti “anāpatti ñātakānaṃ pavāritāna”nti imāya pāḷiyā na sameti tatuttariviññāpanaṇāpattippasaṅge eva vuttattā. “Aññassatthāyāti na vutta”nti idaṃ aññassatthāya tatuttari viññāpane nissaggiyamāṃ pācittiyamāṃ hotīti imamatthamāṃ dīpeti, tañca pācittiyamāṃ yesamā atthāya viññāpeti, tesamā vā siyā, viññāpakasseva vā, na tāva tesamā tehi aviññāpitattā, nāpi viññāpakassa attānaṃ uddissa aviññāpitattā. Tasmā aññassatthāya viññāpentassāpi nissaggiyamāṃ pācittiyamāṃ na dissati. Pāḷiyamāṃ pana imassa sikkhāpadassa attano sādīyanapaṭibaddhatāvasena pavattattā “aññassatthāyā”ti anāpattivāre na vuttanti vadanti, tañca yuttaṃ viya dissati, vīmaṃsitvā gahetabbaṃ. Tatuttaricīvaratā, acchinnādikāraṇatā, aññātakaviññatti, tāya ca paṭilābhoti imānettha cattāri aṅgāni.

Tatuttarisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Paṭhamaupakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā

528-531. Atthame yo kattāti dāyakam sandhāya vuttaṃ. Paṭo eva paṭako. “Appagghaṃ cetāpetī”ti idaṃ nissaggiyapācittiyā anāpattiṃ sandhāya vuttaṃ, viññattipaccayā pana dukkaṭameva. “Pubbe appavārito”ti hi sutte viññattikāraṇaṃ vuttaṃ. Mātikāttakathāyampi “cīvare bhiyyokamyatā, aññātakaviññatti, tāya ca paṭilābhoti imānettha tīṇi aṅgānī”ti aññātakaviññattitā pakāsītā, keci pana “dāyakena dātukāmomhīti attano santike avuttepi yadagghanakam so dātukāmo, tadagghanakam āharāpetum vaṭṭati evā”ti vadanti, taṃ rājasikkhāpadaṭṭhakathāyapi na sameti, dūtena vā dāyakena vā “āyasmantaṃ uddissa cīvaracetāpannaṃ ābhata”nti ārocitepi mukhavevaṭṭiyakappiyakāraḍāṇaṃ santikā āharāpanassa tattha paṭikkhattatā. Vuttañhi tattha “ime dve aniddiṭṭhakappiyakāraḍā nāma, etesu aññātaappavāritesu viya paṭipajjitabbaṃ...pe... na kiñci vattabbā. Desanāmatameva cetam ‘dūtena cīvaracetāpannaṃ pahīṇeyyā’ti sayam āharitvāpi piṇḍapātādīnaṃ atthāya dadantesupi eseva nayo”ti. Mukhavevaṭṭiyakappiyakāraḍādayo hi dāyakena pariccattepi vatthumhi “asukassa santike cīvarapiṇḍapātādīnaṃ gaṇhathā”ti aniddiṭṭhattā eva “na kiñci vattabbā”ti vuttaṃ, na pana tassa vatthuno mukhavevaṭṭiyādīnaṃ santakattā, tasmā idhāpi dāyakena vā dūtena vā “yam icchatha, taṃ vadathā”ti appavāritassa vadato dukkaṭameva. Agghavaḍḍhanakanti cīvare agghavaḍḍhanakam nissāya pavattaṃ idaṃ sikkhāpadaṃ, na piṇḍapātādīsu tesu agghavaḍḍhanassa dukkaṭamattatā, paṇṇāpāṇḍapāte suddhikāpācittiyattā cāti gaḥetabbaṃ. Teneva “cīvare bhiyyokamyatā”ti aṅgaṃ vuttaṃ.

Paṭhamaupakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Dutīyaupakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā

533. Navame pāḷiyam paccekacīvaracetāpannāti paccekam niyametvā cīvaracetāpannā, ekekena visum visum niyamitā cīvaracetāpannāti attho. Ubhova santā ekenāti ubho ekatova santā, ubho ekato hutvāti attho.

Dutīyaupakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Rājasikkhāpadavaṇṇanā

537. Dasame “ajjaṇho”ti “ajja no”ti vattabbe ha-kārāgamaṃ, na-kārassa ca ṇa-kāraṃ katvā vuttoti āha “ajja ekadivasam amhāka”nti.

538-539. Yam vuttaṃ mātikāttakathāyam “iminā cīvaracetāpannena cīvaraṃ cetāpetvā itthannāmaṃ bhikkhum cīvarena acchādehīti idaṃ āgamanasuddhiṃ dassetuṃ vuttaṃ, sace hi ‘idaṃ itthannāmassa bhikkhuno dehī’ti peseyya, āgamanassa asuddhattā akappiyavatthum ārabba bhikkhunā kappiyakāraḍā niddisatabbo na bhavyeyyā”ti, taṃ nissaggiyavatthudukkaṭavattathubhūtaṃ akappiyacīvaracetāpannaṃ “asukassa bhikkhuno dehī”ti evaṃ āgamanasuddhiyā asati, sikkhāpade āgatanayena dūtavacane ca asuddhe sabbathā paṭikkhepo eva kātum vaṭṭati, na pana “cīvaraṇca kho mayam paṭiggaṇhāmā”ti vattum, tadanusārena na veyyāvaccakaraṇca niddisituṃ āgamanadūtavacanānaṃ ubhinnaṃ asuddhattā. Pāḷiyam āgatanayena pana āgamanasuddhiyā sati dūtavacane asuddhepi sikkhāpade āgatanayena sabbam kātum vaṭṭatīti dassanattaṃ vuttaṃ. Tena ca yathā dūtavacanāsuddhiyampi āgamane suddhe veyyāvaccakarampi niddisituṃ vaṭṭati, evaṃ āgamanāsuddhiyampi dūtavacane suddhe vaṭṭati evāti ayamatto atthato siddhova hoti, ubhayasuddhiyam vattabbameva natthīti

ubhayāsuddhipakkhameva sandhāya mātikāṭṭhakathāyaṃ “kappiyakārakopi niddisitaḥ na bhavyā”ti vuttanti veditabbaṃ.

Yaṃ panettha sārattadīpaniyaṃ “āgamanassa suddhiyā vā asuddhiyā vā visesappayojanaṃ na dissatī”tiādi vuttaṃ, taṃ mātikāṭṭhakathāvacanassa adhippāyaṃ asallakkhetvā vuttaṃ yathāvuttanayena āgamanasuddhiādinā sappayojanattā. Yo panettha “mūlasāmikena kappiyavohāravasena, pesitassa dūtassa akappiyavohāravasena ca vadatopi kappiyakāraḥ niddisitaḥ bhavyā”ti aniṭṭhappasaṅgo vutto, so aniṭṭhappasaṅgo eva na hoti abhimatattā. Tathā hi sikkhāpade eva “paṭiggaṇhātu āyasmā cīvaracetāpanna”nti akappiyavohārena vadato dūtassa kappiyena kammena veyyāvaccakaro niddisitaḥ vutto āgamanassa suddhattā, āgamanassāpi asuddhiyaṃ pana kappiyenāpi kammena veyyāvaccakaro na niddisitaḥ attheva āgamanassa suddhasuddhīsu payojanaṃ. Kathaṃ pana dūtavacanena āgamanasuddhi viññāyatīti? Nāyaṃ bhāro. Dūtena hi akappiyavohāreneva vutte eva āgamanasuddhi gavesitabbā, na itarathā, tattha ca tassa vacanakkamena pucchitvā ca yuttiādīhi ca sakkā viññātuṃ. Idhāpi hi sikkhāpade “cīvaracetāpannaṃ ābhata”nti dūtavacaneneva cīvaraṃ kiṇitvā dātuṃ pesitabhāvo viññāyati. Yadi hi sabbathā āgamanasuddhi na viññāyati, paṭikkhepo eva kattabboti.

Pāḷiyaṅca “cīvaraṅca kho mayaṃ paṭiggaṇhāmā”tiādi dūtavacanassa akappiyattepi āgamanasuddhiyā sati paṭipajjanavidhidassanattamaṃ vuttaṃ. “Eso kho...pe... na vattabho ‘tassa dehi’”tiādi akappiyavattasādiyanaparimocanattamaṃ vuttaṃ. “Saññatto”tiādi “evaṃ dūtena puna vutte eva codetuṃ vaṭṭati, na itarathā”ti dassanattamaṃ vuttaṃ. “Na vattabho ‘dehi me cīvaraṃ...pe... cetāpehi me cīvara’”nti idaṃ dūtenābhatarūpiyaṃ paṭiggahetuṃ attanā niddiṭṭhakappiyakārakattāva “dehi me cīvaraṃ...pe... cetāpehi me cīvara”nti vadanto rūpiyassa pakatattā tena rūpiyena parivattetvā “dehi cetāpehi”ti rūpiyaṃvohāraṃ samāpajjanto nāma hotīti taṃ dosaṃ dūrato parivajjetuṃ vuttaṃ rūpiyapaṭiggahaṇena saṅghamajjhe nissatṭharūpiye viya. Vuttañhi tattha “na vattabho imaṃ vā imaṃ vā āharā”ti. Tasmā na idaṃ viññattidosāṃ parivajjetuṃ vuttanti veditabbaṃ, “attho me, āvuso, cīvarenā”tipi avattabbatāpasaṅgato, teneva dūtaniddiṭṭhesu rūpiyaṃvohārasaṅkābhāvato aññaṃ kappiyakāraṃ ṭhapetvāpi āharāpetabbanti vuttaṃ. Tatthāpi “dūtena ṭhapitarūpiyena cetāpetvā cīvaraṃ āharāpehi”ti avatvā kevalaṃ “cīvaraṃ āharāpehi”ti evaṃ āharāpetabbanti adhippāyo gahetabbo. Ṭhānaṃ bhañjatīti ettha ṭhānanti ṭhitiyā ca kāraṇassa ca nāmaṃ, tasmā āsane nisīdanena ṭhānampi kuppati, āgatakāraṇampi tesāṃ na viññāyati. Ṭhitaṃ pana akopetvā āmisapaṭiggahaṇādīsu āgatakāraṇameva bhañjati, na ṭhānaṃ. Tenāha “āgatakāraṇaṃ bhañjatī”ti. Keci pana “āmisapaṭiggahaṇādinā ṭhānampi bhañjatī”ti vadanti, taṃ aṭṭhakathāya na sameti.

Yatassa cīvaracetāpannantiādi yena attanā veyyāvaccakaro niddiṭṭho, cīvaraṅca anipphāditaṃ, tassa kattabbavidhidassanaṃ. Evaṃ bhikkhunā vatthusāmikānaṃ vutte te codetvā denti, vaṭṭati “sāmikā codetvā denti”ti anāpattiyaṃ vuttattā. Tena ca yo sayaṃ acodetvā upāsakādīhi pariyāyena vatvā codāpeti, tesu sattakkhattumpi codetvā cīvaraṃ dāpentesu tassa anāpatti siddhā hoti sikkhāpadassa anāṇattikattā.

Kenaci aniddiṭṭho attano mukheneva byāvaṭabhāvaṃ veyyāvaccakarattaṃ patto mukhavevaṭiko. “Avicāretukāmatāyā”ti iminā vijjamaṇampi dātuṃ anicchantā ariyāpi vañcanādhippāyaṃ vinā vohārato natthīti vadantīti dasseti. Bhesajjakkhandhake

meṇḍakasetṭhivatthumhi vuttaṃ “santi, bhikkhave”tiādivacanameva meṇḍakasikkhāpadaṃ nāma. Kappiyakāraṇaṃ hattheti dūtena niddiṭṭhakappiyakāraṇe sandhāya vuttaṃ, na pana bhikkhunā niddiṭṭhe, aniddiṭṭhe vāti. Tenāha “ettha ca codanāya pamāṇaṃ natthī”tiādi.

Sayaṃ āharitvā dadantesūti sambandho. “Piṇḍapātādīnaṃ atthāyā”ti iminā cīvaratthāyeva na hotīti dasseti. “Eseva nayo”ti iminā vatthusāminā niddiṭṭhakappiyakāraṇabhedesupi piṇḍapātādīnampi atthāya dinne ca ṭhānacodanādi sabbam heṭṭhā vuttanayeneva kātabbanti dasseti.

“Saṅghaṃ vā...pe... anāmasitvā”ti vuttattā “saṅghassa viharatthāya demā”tiādinā āmasitvā vadantesu paṭikkhipitabbameva. “Saṅgho sampācicchatī”ti idaṃ ukkaṭṭhavasena vuttaṃ, gaṇādīsipi saṅghassatthāya sampācicchantesupi paṭiggahaṇepi paribhogepi dukkaṭameva. Sāratthadīpaniyaṃ “paṭiggahaṇe pācittiya”nti vuttaṃ, taṃ na yuttaṃ saṅghacetiyādīnaṃ atthāya dukkaṭassa vuttattā. Codetīti tassa dosābhāvaṃ ñatvāpi kodhena vā lobhena vā bhaṇḍadeyyanti codeti. So eva hi musāvādāpaccayā pācittiyadukkaṭādiāpattīhi sāpattiko hoti, gīvātisaññāya pana vatvā niddosabhāvaṃ ñatvā viramantassa natthi āpatti.

Taḷākaṃ khethe pavitṭhattā “na sampācicchitabba”nti vuttaṃ. Cattāro paccaye saṅgho paribhuñjatīti deti, vaṭṭatīti ettha “bhikkhusaṅghassa catupaccayaparibhogatthāya taḷākaṃ dammī”ti vā “bhikkhusaṅgho cattāro paccaye paribhuñjitum taḷākaṃ dammī”ti vā “ito taḷākato uppanne cattāro paccaye dammī”ti vā vattumpi vaṭṭati, idaṃca saṅghassa paribhogatthāya diyyamānaññeva sandhāya vuttaṃ, puggalassa pana evampi dinnaṃ taḷākakhetṭādi na vaṭṭati. Suddhacittassa pana udakaparibhogatthaṃ kūpapokkharāṇīdayo vaṭṭanti. “Saṅghassa taḷākaṃ atthi, taṃ katha”nti hi ādinā sabbattha saṅghavaseneva vuttaṃ. Hattheti vase.

“Ṭhapethāti vutte”ti idaṃ sāmīcivasena vuttaṃ, avuttepi ṭhapentassa doso natthi. Tenāha “udakaṃ vāretum labbhati”ti. Sassakālepi tāsetvā muñcitum vaṭṭati, amuñcato pana bhaṇḍadeyyaṃ. Puna detīti acchinditvā puna deti, evampi vaṭṭatīti sambandho. Iminā “yena kenaci issarena ‘pariccattamidaṃ bhikkhūhi, assāmika’ntisaññāya attanā gahetvā dinnaṃ vaṭṭatī”ti dasseti. Kappiyavohārepi vinicchayaṃ vakkhāmāti pāṭhaseso.

Udakavasenāti udakaparibhogatthaṃ. “Suddhacittāna”nti idaṃ sahatthēna ca akappiyavohārena ca karonte sandhāya vuttaṃ. Sassasampādanatthanti evaṃ asuddhacittānampi pana sayaṃ akatvā kappiyavohārena āṇāpetum vaṭṭati eva. “Kappiyakāraṇaṃ ṭhapetum na vaṭṭatī”ti idaṃ sahatthādinā katataḷākattā “asārappa”nti vuttaṃ, ṭhapentassa, pana taṃ paccayaṃ paribhuñjantassapi vā saṅghassa āpatti na viññāyati, aṭṭhakathāpamāṇena vā ettha āpatti gahetabbā. Lajjibhikkhunāti lajjināpi, pageva alajjinā mattikuddharaṇādīsū kārāpitesūti adhippāyo. Navasasseti akatapubbe kedāre. “Kahāpaṇe”ti iminā dhaññuṭṭhāpane tasseva akappiyanti dasseti, dhaññuṭṭhāpane cassa payogepi dukkaṭameva, na kahāpaṇuṭṭhāpane viya.

“Kasatha vapathā”ti vacane sabbesampi akappiyaṃ siyāti āha “avatvā”ti. Ettako nāma bhāgoti ettha ettako kahāpaṇoti idampi sandhāya vadati. Tathā vuttepi hi tadā kahāpaṇānaṃ avijjamānattā āyatiṃ uppannaṃ aññesaṃ vaṭṭati eva. Tenāha “tasseva taṃ akappiya”nti. Tassa pana sabbapayogesu, paribhogesupi dukkaṭaṃ.

Keci pana “dhaññaparibhoge eva āpatti, na pubbapayoge”ti vadanti, taṃ na yuttaṃ, yena minanarakkhaṇādipayogena pacchā dhaññaparibhoge āpatti hoti, tassa payogassa karaṇe anāpattiyā ayuttattā. Pariyāyakathāya pana sabbattha anāpatti. Teneva “ettakehi vīhīhi idañcidañca āharathā”ti niyamavacane akappiyaṃ vuttaṃ, kahāpaṇavicāraṇepi eseva nayo. Vatthu ca evarūpaṃ nāma saṃvijjati, kappiyakārako natthīti vattabbantiādivacanañcetta sādhaṃ.

Vaṇṇaṃ dammi...pe... vaṇṇatīti ettha nivāsaṭṭhānattā puggalassāpi suddhacittena gaheṭuṃ vaṇṇatī. Sīmaṃ demāti vihārasīmādisādhāraṇavacanena vuttattā “vaṇṇatī”ti vuttaṃ.

“Veyyāvaccakara”ntiādinā vuttepi puggalassāpi dāsaṃ gaheṭuṃ vaṇṇatī “anujānāmi, bhikkhave, ārāmika”nti visesetvā anuññātattā, tañca kho pilindavacchena gahitaparibhuttakkamena, na gahaṭṭhānaṃ dāsaparibhogakkamena. Khetṭādayo pana sabbe saṅghasseva vaṇṇanti pāliyaṃ puggalikavasena gaheṭuṃ ananuññātattāti daṭṭhabbaṃ. Vihārasa demāti saṅghikavihāraṃ sandhāya vuttaṃ, “khetṭavattahupaṭiggahaṇā paṭivirato hoti”tiādinā suttantesu āgatapaṭikkhepo bhagavatā āpattiyāpi hetubhāvena katoti bhagavato adhippāyaṃ jānantehi saṅgītimahātherehi khetṭapaṭiggahaṇādinissito ayaṃ sabbopi pālimuttavinicchayo vuttoti gaheṭabbo. Kappiyakārakassa niddiṭṭhabhāvo, dūtena appitatā, tatuttari vāyāmo, tena paṭilābhoti imānettha cattāri aṅgāni.

Rājasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito cīvaravaggo paṭhamo.

2. Kosiyaṇṇaṃ

1. Kosiyaṇṇasikkhāpadavaṇṇanā

542. Dutiyassa paṭhame pāliyaṃ kosiyaṇṇakāraṇeti kosakārapāṇānaṃ kosato nibbattattā kosiyaṇṇena suttena vatthādiṃ karonte. Saṅghātanti vināsaṃ.

544. “Avāyima”nti vuttattā vāyitvā karaṇe anāpatti. Missetvāti eḷakalomehi missetvā. Paṭilābhenāti pariniṭṭhānena “pariyosāpeti, nissaggiya”nti vuttattā, kosiyaṇṇasakātaṃ, attano atthāya santhatassa karaṇakārāpanaṃ, paṭilābho cāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Kosiyaṇṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

547-552. Dutiyañca tatiyañca uttānameva. Tattha pana odātādimissakasaññāya suddhakāḷakānaññeva santhatassa karaṇavasena cettha dvebhāgato adhikesu suddhakāḷakesu anadhikasaññāya santhatassa karaṇavasena ca acittakātaṃ veditabbā.

4. Chabbassasikkhāpadavaṇṇanā

557. Catutthe hada karīsussagge, miha secaneti dhātuatthaṃ sandhāyāha “vaccampi passāvampi karontī”ti. Ūnakachabbassesu atirekachabbassasañkitādivasenettha acittakātaṃ veditabbā.

Chabbassasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Nisīdanasanthatasikkhāpadavaṇṇanā

565. Pañcame tattha sandississatīti sakāya katikāya ayuttakāritāvasena viññūhi sandississatīti attho. Araññakaṅgādīni tīṇi pāḷiyaṃ senāsanādipaccayattayassa ādiaṅgavasena vuttāni, sesānipi te samādiyimsu evāti veditabbaṃ.

566. Pihayantāti patthayantā. Santhatassa avāyimattā, senāsanaparikkhārattā ca cīvaratā, adhiṭṭhātabbatā ca natthīti āha “catutthacīvarasaññitāyā”ti, vipallāsasaññāyāti attho. Keci pana “idaṃ nisīdanasanthatam nāma navasu cīvaresu nisīdanacīvameva, nāññaṃ. Nisīdanasikkhāpadepi imasmiṃ sikkhāpade viya ‘nisīdanam nāma sadasam vuccatī’ti ca aṭṭhakathāyañcassa ‘santhatasadisaṃ santharitvā ekasmiṃ ante sugatavidatthiyā vidatthimatte padese dvīsu ṭhānesu phāletvā tisso dasā karīyanti, tāhi dasāhi sadasam nāma vuccatī’ti ca vuttattā”ti vadanti, tam na yuttam idha pamāṇaniyamassa avuttattā, santhatassa ca avāyimacīvarattā, adhiṭṭhānupagattābhāvā aṭṭhakathāyaṃ avuttattā ca. Nisīdanacīvaram pana channaṃ cīvarānaṃ khaṇḍapilotikāni pamāṇayuttameva santharitvā santhatam viya karonti. Teneva “santhatasadisa”nti sadisaggahaṇam kataṃ, tasmā tadeva cīvaram adhiṭṭhānupagañca, na idanti gahetabbaṃ.

567. Sugatavidatthikaṃ anādāya ādiyantisaññāya, sugatavidatthiūne anūnantisaññāya ca vasenettha acittakatā veditabbā. Vitānādīnaññeva atthāya karaṇe anāpattivacanato nipajjanatthāya karotopi āpatti eva. Paribhuñjitum na vaṭṭatīti kosiyesu suddhakāḷakānañca vatthūnaṃ akappiyattā vuttam. Teneva pāḷiyaṃ “aññaena kataṃ paṭilabhitvā paribhuñjati, āpatti dukkaṭassā”ti tattha tattha vuttam, itaresu pana dvīsu “anāpatti”ti vuttam. Tattha catutthe aññassatthāya karaṇepi anāpatti, pañcame tattha dukkaṭanti daṭṭhabbaṃ. Nissatṭhadānavacanato pana gahaṇe doso natthi, paribhuñjane ca vijaṭetvā kappiyavasena kate na doso.

Nisīdanasanthatasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Eḷakalomasikkhāpadavaṇṇanā

572. Chaṭṭhe pāḷiyaṃ “addhānamaggappaṭipannassā”ti idaṃ vatthuvaseṇa vuttam. Nivāsaṭṭhāne laddhānipi tiyojanato param haritum na vaṭṭati eva. Asante hāraṇeti anurūpato vuttam. Santepi hāraṇe harato natthi doso. Āpattiyevāti anāṇattena haṭattā. Pakkhadvayassapi kāraṇamāha “saussāhattā”ti, anuparatagamanicchattāti attho. Suddhacittapakhasseva kāraṇamāha “acittakattā”ti. Na sametīti “anāpatti, aññaṃ harāpetī”ti ettakasseva pariharaṇe vuttattā. Agacchanteti ṭhite. Heṭṭhāti bhūmiyā.

575. Tam harantassāti paṭhamam paṭilābhaṭṭhānato paṭṭhāya tiyojanato uddham harantassāti attho. Tathā harantassa hi corehi acchinditvā puna dinnaṭṭhānato tiyojanaṃ haritum vaṭṭati. Keci pana “mātikāṭṭhakathāyaṃ aṅgesu ‘paṭhamappaṭilābho’ti vuttattā dutiyapaṭilābhaṭṭhānato tiyojanātikkamepi anāpatti”ti vadanti, tam na yuttam, dutiyapaṭilābhassāpi paṭilābhaṭṭhāne pavisanato vāsattāya gamanaṭṭhānato puna gamane viya. Kāyabandhanādīnanti dvipaṭalākāyabandhanādīnaṃ antare pakkhittam pasibbake pakkhittasadisaṃ, na katabhaṇḍanti vuttam, tathā nidhānamukhanti. Akatabhaṇḍatā, paṭhamappaṭilābho, tiyojanātikkamanaṃ, āharaṇapaccāharaṇam, avāsādhippāyatāti imānettha pañca aṅgāni.

Eḷakalomasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Eḷakalomadhovāpanasikkhāpadavaṇṇanā

581. Sattame pāḷiyaṃ anāpattivāre aparibhuttaṃ katabhaṇḍaṃ dhovāpetīti ettha paribhuttassa kambalādikatabhaṇḍassa dhovāpanaṃ purāṇacīvaradhovāpanasikkhāpadena āpattikaranti tannivattanatthaṃ “aparibhuttaṃ katabhaṇḍa”nti vuttaṃ. Sesamettha uttānatthameva.

Eḷakalomadhovāpanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Rūpiyasikkhāpadavaṇṇanā

583-584. Aṭṭhame suvaṇṇamayakahāpaṇena kahāpaṇopi rajate eva saṅgayhatīti āha “sovaṇṇamayo vā”ti. Rūpiyamayo vāti rajatena rūpaṃ samuṭṭhapetvā katakahāpaṇo. Pākatiko nāma etarahi pakatikahāpaṇo.

Iccetaṃ sabbampīti sikkhāpadena, vibhaṅgena ca vuttaṃ sabbampi nidasseti. Tassa catubbidhaṃ nissaggiyavatthūti imināva sambandho, na pana anantarena “rajata”nti padena. Idāni taṃ catubbidhaṃ nissaggiyavatthum sarūpato dassento “rajata”ntiādimāha. Tattha kiñcāpi heṭṭhā rajatamāsakova vutto, na kevalaṃ rajataṃ, tathāpi sikkhāpade “jātarūparajata”nti padeneva vuttanti tampi dassetuṃ “rajata”nti idaṃ visuṃ vuttaṃ. Padabhājane pana mātikāpadeneva siddhattā taṃ avatvā tena saha saṅgayhamānameva dassetuṃ “rajataṃ nāma kahāpaṇo”tiādi vuttanti veditabbaṃ. Jātarūpamāsakoti suvaṇṇamayakahāpaṇo. Vuttappabhedoti “rūpiyamayo vā pākatiko vā”tiādinā vuttappabhedo. Paṭova paṭako, vatthaṃ. Dukkaṭamevāti paṭiggāhakasessa paṭiggahaṇapaccayā dukkaṭaṃ, paribhoge pana pañcasahadhammikehi paṭiggahitānaṃ dhañṇavirahitamuttādīnaṃ kāraṇā uppannapaccayaṃ paribhuñjantānaṃ sabbesampi dukkaṭameva. Keci pana “dhañṇampi pañcasahadhammikehi paṭiggahitaṃ muttādikhettādi viya sabbesampi paribhuñjituṃ na vaṭṭati, kevalaṃ saṅghikabhūmiyaṃ kappiyavohārena ca uppannassa dhañṇassa vicāraṇameva sandhāya ‘tassevetam akappiya’nti vutta”nti vadanti.

Eko sataṃ vā sahasaṃ vātiādi rūpiye heṭṭhimakoṭiyā pavattanākāraṃ dassetuṃ vuttaṃ, na pana “evaṃ paṭipajjitabbamevā”ti dassetuṃ. “Idha nikkhipāhī”ti vutte uggaṇhāpanaṃ hotīti āha “idha nikkhipāhīti na vattabba”nti. Kappiyañca...pe... hotīti yasmā asāditattā tato uppannapaccayā vaṭṭanti, tasmā kappiyaṃ nissāya ṭhitaṃ. Yasmā pana dubbicāraṇāya sati tato uppannampi na kappati, tasmā akappiyaṃ nissāya ṭhitaṃ veditabbaṃ.

“Na tena kiñci kappiyabhaṇḍaṃ cetāpita”nti iminā cetāpitaṃ ce, natthi paribhogūpāyo uggaṇṇetvā anissaṭṭharūpiyena cetāpitattā. Īdisaṇhi saṅghamajjhe nissajjanaṃ katvāva chaḍḍetvā pācittiyaṃ desetabbanti dasseti. Keci pana “yasmā nissaggiyavatthum paṭiggahetvāpi cetāpitaṃ kappiyabhaṇḍaṃ saṅghe nissatṭhaṃ kappiyakārakehi nissatṭharūpiyaṃ parivattetvā ānītakappiyabhaṇḍasadisam hoti, tasmā vināva upāyaṃ bhājetvā paribhuñjituṃ vaṭṭatī”ti vadanti, taṃ pattacatukkādikathāya na sameti. Tattha rūpiyena parivattitapattassa aparibhogova dassito, na nissajjanavidhānanti. Upanikkhepaṃ ṭhapetvāti kappiyakārakehi vaḍḍhiyā payojanaṃ sandhāya vuttaṃ. Akappiyanti tena vatthunā gahitattā vuttaṃ.

585. “Patitokāsaṃ asamannāharantenā”ti idaṃ nirapekkhabhāvadassanaparanti veditabbaṃ. Asantasambhāvanāyāti pariyāyādinā abhūtārocanam sandhāya vuttaṃ. Theyyaparibhogoti paccayasāminā bhagavatā ananuññātattā vuttaṃ. Iṇaparibhogoti bhagavatā anuññātampi kattabbaṃ akatvā paribhuñjanato vuttaṃ, tena ca paccayasannissitasīlam vipajjatīti dasseti. Paribhoge paribhogeti kāyato mocetvā mocetvā paribhoge. Pacchimayāmesu paccavekkhitabbanti yojanā. Iṇaparibhogatṭhāne tiṭṭhatīti ettha “hiyyo yaṃ mayā cīvaram paribhutta”ntiādināpi atītapaccavekkhaṇā vaṭṭatīti vadanti. Paribhoge paribhogeti udakapatanaṭṭhānato antopavesanesu, nisīdanasayanesu ca. Satipaccayatā vaṭṭatīti paccavekkhaṇasatiyā paccayattaṃ laddhum vaṭṭati. Paṭiggahaṇe ca paribhoge ca paccavekkhaṇāsati avassaṃ laddhabbāti dasseti. Tenāha “satiṃ katvā”tiādi. Keci pana “satipaccayatā paccaye sati bhesajjaparibhogassa kāraṇe satī”ti evampi atthaṃ vadanti, tesampi paccaye satīti paccayasabbhāvasallakkaṇe satīti evamattho gahetabbo paccayasabbhāvamattena sīlassa asujjhanato. “Paribhoge akarontasseva āpattī”ti iminā pātimokkhasaṃvarasīlassa bhedo dassito, na paccayasannississīlassa, tassa atītapaccavekkhaṇāya visujjhanato. Etasmiṃ, pana sesapaccayesu ca iṇaparibhogādivacanena paccayasannissitasīlasseva bhedoti evamimesaṃ nānākaraṇaṃ veditabbaṃ.

Evam paccayasannissitasīlassa visuddhiṃ dassetvā teneva pasaṅgena sabbāpi visuddhiyo dassetuṃ “catubbidhā hi suddhi”tiādimāha. Tattha sujjhāti desanādhīhi, sodhīyatīti vā suddhi, catubbidhasīlam. Tenāha “desanāya sujjhanato”tiādi. Ettha desanāggahaṇena vuṭṭhānampi chinnaṃulānaṃ abhikkhutāpaṭiññāpi saṅgahitā. Chinnaṃulānampi hi pārājikāpattivuṭṭhānena heṭṭhā parirakkhitaṃ bhikkhusīlam visuddhaṃ nāma hoti, tena tesam maggaṇābhāsi sampajjati.

Dātabbatṭhena dāyaṃ, taṃ ādiyantīti dāyādā. Sattannaṃ sekkhānanti ettha kalyāṇaputhujjanāpi saṅgahitā tesam āṇaṇyaparibhogassa dāyajjaparibhoge saṅgahitattāti veditabbaṃ. Dhammadāyādasuttanti “dhammadāyādā me, bhikkhave, bhavatha, mā āmisadāyādā”tiādinā pavattaṃ suttaṃ. Tattha mā me āmisadāyādāti evam me-saddaṃ ānetvā attho gahetabbo. Evañhi tathā vuttatthasādhakaṃ hoti.

Lajjinā saddhiṃ paribhogoti dhammāmisavasena missabhāvo. Alajjinā saddhinti etthāpi eseva nayo. “Ādito paṭṭhāya hi alajjī nāma natthī”ti iminā diṭṭhaditṭhesu āsaṅkā nāma na kātabbā, diṭṭhasutādikāraṇe sati eva kātabbāti dasseti. Attano bhārabhūtā saddhivihārikādayo. Sace na oramatīti agatigamanena dhammāmisaparibhogato na oramati. “Āpatti nāma natthī”ti idaṃ alajjīnaṃ dhammena uppannapaccayaṃ, dhammakammañca sandhāya vuttaṃ. Tesampi hi kuladūsanādisamuppannapaccayaṃ paribhuñjantānaṃ, vaggakammādiṃ karontānañca āpatti eva.

“Dhammiyādhammiyaparibhogo paccayavasena veditabbo”ti vuttattā heṭṭhā lajjiparibhogo paccayavasena ca ekakammādivasena ca vutto evāti veditabbaṃ. Teneva duṭṭhadosasikkhāpadaṭṭhakathāyaṃ codakacuditakabhāve ṭhitā dve alajjino dhammaparibhogampi sandhāya “ekasambhogaparibhogā hutvā jīvathā”ti vuttā tesam aññaṃaññaṃ dhammāmisaparibhoge virodhābhāvā. Lajjīnameva hi alajjinā saha tadubhayaparibhogā na vaṭṭantīti.

Dhammaparibhogoti “ekakammaṃ ekuddeso”tiādinā vuttasaṃvāso ceva nissayaggahaṇadānādiko sabbo nirāmisaparibhogo ca veditabbo. “Na so āpattiyaṃ kāretabbo”ti vuttattā lajjino alajjipaggahe āpattīti veditabbaṃ. Itaropīti lajjīpi. Tassāpi attānaṃ paggaṇhantassa alajjino, iminā ca lajjino vaṇṇabhaṇanādilābhaṃ paṭicca āmisagarukatāya vā gehasitapemena vā taṃ alajjiṃ paggaṇhanto lajjī sāsanaṃ antaradhāpeti nāmāti dasseti. Evaṃ gahaṭṭhādīsu upatthambhito alajjī balaṃ labhitvā pesale abhibhavitvā nacirasseva sāsanaṃ uddhammaṃ ubbinayaṃ karotīti.

“Dhammaparibhogopi tattha vaṭṭatī”ti iminā āmisaparibhogato dhammaparibhogova garuko, tasmā ativiya alajjivivekena kātabboti dasseti. “Dhammānuggahena uggaṇhituṃ vaṭṭatī”ti vuttattā alajjussannatāya sāsane osakkante, lajjīsu ca appahontesu alajjimpī pakatattaṃ gaṇapūraṃ gahetvā upasampadādikaraṇena ceva keci alajjino dhammāmisaparibhogena saṅgahetvā sesālaJJigaṇassa niggahena ca sāsanaṃ paggaṇhituṃ vaṭṭati eva.

Keci pana “koṭiyaṃ ṭhito ganthoti vuttattā ganthapariyāpuṇanameva dhammaparibhogo, na ekakammādi. Tasmā alajjīhipi saddhiṃ uposathādikaṃ kammaṃ kātuṃ vaṭṭati, āpatti natthī”ti vadanti, taṃ na yuttaṃ, ekakammādīsu bahūsu dhammaparibhogesu alajjināpi saddhiṃ kattabbāvatthāyuttaṃ dhammaparibhogaṃ dassetuṃ idha nidassanavasena ganthasseva samuddhaṭṭattā. Na hi ekakammādiko vidhi dhammaparibhogo na hotīti sakkā vattuṃ anāmisattā dhammāmisasu apariyāpannassa kassaci abhāvā. Teneva aṭṭhasāliniyaṃ dhammapaṭisandhārakathāyaṃ “kammaṭṭhānaṃ kathetabbaṃ, dhammo vācetabbo...pe... abbhānavuṭṭhānamānattaparivāsā dātabbā, pabbajjāraho pabbājetabbo, upasampadāraho upasampādetabbo...pe... ayaṃ dhammapaṭisandhāro nāmā”ti evaṃ saṅghakammādipi dhammakotṭhāse dassitaṃ. Tesu pana dhammakotṭhāsesu yaṃ gaṇapūraṇādivasena alajjino apekkhitvā uposathādi vā tesu santikā dhammuggahaṇanissayaggahaṇādi vā karīyati, taṃ dhammo ceva paribhogo cāti dhammaparibhogoti vuccati, etaṃ tathārūpapaccayaṃ vinā kātuṃ na vaṭṭati, karontassa alajjiparibhogo ca hoti dukkaṭaṇca. Yaṃ pana alajjisataṃ anapekkhitvā tajjanīyādiniggahakammaṃ vā parivāsādiupakārakammaṃ vā uggahaparipucchādānādi vā karīyati, taṃ dhammo eva, no paribhogo. Etaṃ anurūpānaṃ kātuṃ vaṭṭati, āmisadānaṃ viya āpatti natthi. Nissayadānampi terasasammuditānādi ca vattapaṭivattasādiyanādiparibhogassāpi hetuttā na vaṭṭati.

Yo pana mahāalajjī uddhammaṃ ubbinayaṃ satthu sāsanaṃ karoti, tassa saddhivihārikādīnaṃ upasampadādiupakārakammampi uggahaparipucchādānādi ca kātuṃ na vaṭṭati, āpatti eva hoti, niggahakammameva kātabbaṃ. Teneva alajjipaggahopi paṭikkhitto. Dhammāmisaparibhogavivajjanenāpi hi dummaṅkūnaṃ puggalānaṃ niggaho adhippeto, so ca pesalānaṃ phāsuvihārasaddhammaṭṭhitivinayānuggahādiatthāya etadatthattā sikkhāpadapaññattiyā. Tasmā yaṃ yaṃ dummaṅkūnaṃ upatthambhāya pesalānaṃ aphāsuvihārāya saddhammaparihānādiatthāya hoti, taṃ sabbampi paribhogo vā hotu aparibhogo vā kātuṃ na vaṭṭati, evaṃ karontā sāsanaṃ antaradhāpenti, āpattiṇca āpajjanti. Dhammāmisaparibhogesu cettha alajjīhi ekakammādidhammaparibhogo eva pesalānaṃ aphāsuvihārasaddhammaparihānādiatthāya hoti, na tathā āmisaparibhogo. Na hi alajjīnaṃ paccayaparibhogamattena pesalānaṃ aphāsuvihārādi hoti, yathāvuttadhammaparibhogena pana hoti, tapparivajjanena ca phāsuvihārādayo. Tathā hi katasikkhāpadavītikkamā alajjipuggalā uposathādīsu

paviṭṭhā “tumhe kāyadvāre, vacīdvāre ca vītikkamaṃ karoṭhā”tiādinā bhikkhūhi vattabbā honti, yathā vinayañca atitṭhantā saṅghato bahikaraṇādivasena suṭṭhu niggahetabbā, tathā akatvā tehi saha saṃvasantāpi alajjinova honti “ekopi alajjī alajjisatampi karotī”tiādivacanato. Yadi hi te evaṃ na niggahitā siyuṃ, saṅghe kalahādiṃ vaḍḍhetvā uposathādisāmaggīkammaapaṭibāhanādinā pesalānaṃ aphāsuṃ katvā kamena te devadattavajjiputtakādayo viya parisāṃ vaḍḍhetvā attano vipaṭṭipattiṃ dhammato vinayato dīpentā saṅghabhedādimpī katvā nacirasseva sāsanaṃ antaradhāpeyyuṃ, tesu pana saṅghato bahikaraṇādivasena niggahitesu sabbopāyaṃ upaddavo na hoti. Vuttañhi -

“Dussīlapuggale nissāya uposatho na tiṭṭhati, pavāraṇā na tiṭṭhati, saṅghakammāni nappavattanti, sāmaggī na hoti...pe... dussīlesu pana niggahitesu sabbopi ayaṃ upaddavo na hoti, tato pesalā bhikkhū phāsu viharantī”ti.

Tasmā ekakammādidhammaparibhogova āmisaparibhogatopi ativiya alajjivivekena kātabbo, āpattikaro ca saddhammaparihānihetuttāti veditabbāṃ.

Apica uposatho na tiṭṭhati, pavāraṇā na tiṭṭhati, saṅghakammāni nappavattantīti evaṃ alajjīhi saddhiṃ saṅghakammākaraṇassa aṭṭhakathāyaṃ pakāsītattāpi cetāṃ sijjhati, tathā parivattaliṅgassa bhikkhuno bhikkhunupassayaṃ gacchantassa paṭipattikathāyaṃ “ārādhikā ca honti saṅgāhikā lajjiniyo, tā kopetvā aññattha na gantabbāṃ. Gacchati ce, gāmantaranadīpārārattivippavāsagaṇaohīyanāpattīhi na muccati...pe... alajjiniyo honti, saṅghaṃ pana karonti, tāpi pariccajivā aññattha gantuṃ labbhati”ti evaṃ alajjiniṣu dutiyikāgahaṇādīsū saṃvāsāpattiparihārāya nadīpāragamanādigarukāpattitṭhānānaṃ anuññātattā tatopi alajjisāṃvāsāpatti eva saddhammaparihānihetuto garukatarāti viññāyati. Na hi lahukāpattitṭhānaṃ, anāpattitṭhānaṃ vā pariharitūṃ garukāpattitṭhānavītikkamaṃ ācariyā anujānanti, tathā asaṃvāsapadassa aṭṭhakathāyaṃ “sabbehipi lajjipuggalehi samaṃ sikkhitabbabhāvato samasikkhātā nāma. Ettha yasmā sabbepi lajjino etesu kammādīsū saha vasanti, na ekopi tato bahiddhā sandissati, tasmā tāni sabbānīpi gahetvā eso saṃvāso nāmā”ti evaṃ lajjīheva ekakammādisaṃvāso vaṭṭatīti pakāsito.

Yadi evaṃ, kasmā asaṃvāsikesu alajjī na gaṇitoti? Nāyaṃ virodho, ye gaṇapūrake katvā kataṃ kammaṃ kuppati, tesāṃ pārājikādiapakatattānaññeva asaṃvāsikatte gahitattā. Alajjino pana pakatattabhūtāpi santi, te ce gaṇapūraṇā hutvā kammaṃ sādheṇti, kevalaṃ katvā agatigamanena karontānaṃ āpattikarā honti sabhāgāpattiāpannā viya aññamaññaṃ. Yasmā alajjitañca lajjitañca puthujjanānaṃ cittakkhaṇapaṭibaddhaṃ, na sabbakālikaṃ. Sañcicca hi vītikkamacitte uppanne alajjino “na puna īdisaṃ karissāmī”ti cittena lajjino ca honti, tesu ca ye pesalehi ovadiyamānāpi na oramanti, punappunaṃ vītikkamanti, te eva asaṃvasitabbā, na itare lajjidhamme okkantattā. Tasmāpi alajjino asaṃvāsikesu agaṇetvā tapparivajjanatthaṃ sodhetvāva uposathādikaraṇaṃ anuññātāṃ. Tathā hi “pārisuddhiṃ āyasmanto ārocetha, pātimokkhaṃ uddisissāmī”tiādinā aparisuddhāya parisāya uposathakaraṇassa ayuttatā pakāsītā, “yassa siyā āpatti so āvikareyya...pe... phāsu hotī”ti evaṃ alajjimpī lajjidhamme patitṭhāpetvā uposathakaraṇappakāro ca vutto, “kaccittha parisuddhā...pe... parisuddhetthāyasmanto”ti ca pārisuddhiuposathe “parisuddho ahaṃ bhante, parisuddhoti maṃ dhārethā”ti ca evaṃ uposathaṃ karontānaṃ parisuddhatā ca pakāsītā, vacanamattena anoramantānañca uposathapavaāraṇaṭṭhapanavidhi ca

vuttā, sabbathā lajjidhammaṃ anokkamanteḥi saṃvāsassa ayuttatāya nissayadānaggahaṇapaṭikkhepo, tajjanīyādiniggahakammakaraṇaṇca ukkhepanīyakammakaraṇena sānuvattakaparisassa alajjissa asaṃvāsikattapāpanavidhi ca vuttā. Tasmā yathāvuttehi suttanayehi, aṭṭhakathāvacanehi ca pakatattehipi apakatattehipi sabbehi alajjīhi ekakammādisaṃvāso na vaṭṭati, karontānaṃ āpatti eva dummaṅkūnaṃ puggalānaṃ niggahatthāyeva sabbasikkhāpadānaṃ paññattattāti niṭṭhamettha gantabbaṃ. Teneva dutiyasaṅgītiyaṃ pakattāpi alajjino vajjiputtakā yasattherādīhi mahantena vāyāmena saṅghato viyojitā. Na hi tesu pārājikādiasaṃvāsikā atthi tehi dīpitānaṃ dasannaṃ vatthūnaṃ lahukāpattivisayattā.

Tassa pana santiketi mahārakkhitattherassa santike. Kharapattanti kharasaṅkhātaṃ suvaṇṇapatirūpakaṃ vatthu. Dāyakehi asatiyā dinnam rūpiyaṃ tehi puna sakasaññāya gaṇhante adātuṃ, nissaggiyavatthum gaṇhāhīti dātuṇca na vaṭṭatīti āha “tava coḷakaṃ passāhī”ti. Evaṃ vatvāpi pana natthavatthusmiṃ viya nissajjitabbābhāvepi āpatti desetabbāva. Asatiyāpi hi taṃ vatthum vatthādinā sahatthena gahetvā “idaṃ demī”ti dinnam, tadā pariccāgasabbhāvato dānameva hoti “appagghaṃ dassāmī”ti mahagghassa dāne viya. Paṭiggaṇhantassa ca asatiyā diyyamānatte ñātepi adinnādānaṃ na hoti dāyakehi dinnattā, tasmā rūpiyaṃ nissaggiyameva hoti. Keci pana “īdisaṃ nāma na hoti, teneva cettha ‘tava coḷakaṃ passā’ti vutta”nti vadanti, taṃ no nakkhamati, vīmaṃsitabbaṃ.

586. Ekaparicchedānīti siyā kiriyattaṃ, siyā akiriyattaṇca sandhāya vuttaṃ. Jātarūparajatabhāvo, attuddesikatā, gahaṇādīsu aññatarabhāvoti imānettha tīṇi aṅgāni.

Rūpiyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Rūpiyasaṃvohārasikkhāpadavaṇṇanā

587. Navame jātarūpādicatubbidhanissaggiyavatthu idha rūpiyaggahaṇeneva gahitanti āha “jātarūparajataparivattana”nti. Paṭiggahitaparivattaneti kappiyavohārena, akappiyavohārena vā paṭiggahitassa rūpiyassa parivattane.

589. Pāliyaṃ ghanakatanti iṭṭhakādi. Rūpiyaṃ nāma satthuvaṇṇotiādīsu kiñcāpi kevalaṃ rajataṃ na gahitaṃ, tathāpi rūpiyapadeneva taṃ gahitanti datṭhabbaṃ. Suddho rūpiyasaṃvohāro eva vuttoti ajjhāharitabbaṃ. Rūpiye rūpiyasaññītiādīmhi vinicchayaṃ vakkhāmāti pāṭhaseso.

591. Pāliyaṃ rūpiye rūpiyasaññīti attanā diyyamānaṃ sakasantakaṃ sandhāya vuttaṃ. Rūpiyaṃ cetāpetīti parasantakaṃ. Esa nayo sesesupi. Tattha arūpiya-saddena dukkaṭavatthumpi saṅgaṇhāti. Pacchime pana tike “arūpiye rūpiyasaññī arūpiyaṃ cetāpeti, āpatti dukkaṭassā”ti iminā nayena sabbattha yojanā veditabbā. Imasmiṇca tike arūpiya-saddena kappiyavatthuyeva gahitaṃ, na muttādidukkaṭavatthu ante “pañcannaṃ saha anāpattī”ti vuttattā. Kiñcāpi dukkaṭavatthu na gahitaṃ, tathāpi dukkaṭavatthunā dukkaṭavatthum, kappiyavatthunā dukkaṭavatthuṇca parivattayato dukkaṭaṃ, nayato siddhameva hoti. Taṇca dukkaṭavatthumhi tathasaññāya vā atathasaññāya vā vimatiyā vā parivattentassapi hotiyeva acittakattā imassa sikkhāpadassa. Pañcannaṃ sahāti pañcahi sahadhammikehi saha.

Idāni “nissaggiyavatthunā dukkaṭavattthum vā”tiādinā vuttassa atthassa pāḷiyam sarūpena anāgatattepi nayato labbhamānataṃ dassetum “yo hi aya”ntiādi vuttaṃ. Ettha ca yasmā rūpiyena parivattitaṃ arūpiyam nissatṭhampi sabbesampi akappiyattā nissaggiyameva na hoti nissajjitvā paribhuñjitabbasseva nissajjitabbato, kevalaṃ pana idaṃ chaḍḍetvā pācittiyameva parivattakena desetabbaṃ, tasmā “rūpiye rūpiyasaññī arūpiyam cetāpeti, nissaggiyam pācittiya”ntiādi tiko bhagavatā na vutto, tīsupi padesu parivattiyamānassa arūpiyattena nissaggiyavacanāyogā rūpiyasseeva nissajjitabbato. Rūpiyasseeva hi nissatṭhassa āramikādīhi paṭipajjanavidhi pāḷiyam dassito, na arūpiyassa. Tasmā pācittiyamattasambhavadassanattameva panettha aṭṭhakathāyaṃ “avuttopi ayaṃ...pe... tiko veditabbo”ti vuttaṃ, na pana tassa vatthuno nissaggiyatādassanattamaṃ. Teneva pattacatukke “na sakkā kenaci upāyena kappiyam kātu”ntiādi vuttaṃ. Ayaṃ amhākaṃ khanti. Attano vā hītiādi dutiyatikānulomeneva tatiyattikassa sijjhanappakāraṃ samatthetum vuttaṃ. Tatrāyaṃ adhippāyo - yasmā hi yathā attano arūpiyena parassa rūpiyam cetāpentassa ekasmiṃ ante rūpiyasambhavato “rūpiyasaṃvohāro kato eva hoti”ti dutiyattiko vutto, evaṃ attano rūpiyena parassa arūpiyam cetāpentassāpi hotīti tatiyo tiko vattabbo bhavēyya, so pana dutiyattikeneva ekato rūpiyapakkhasāmaññaṃ sijjhatīti pāḷiyam na vuttoti. Tattha ekantena rūpiyapakkheti ekena antena rūpiyapakkhe, “ekato rūpiyapakkhe”ti vā pāṭho.

Idāni dutiyattike arūpiyapadassa atthabhūtesu dukkaṭavattthukappiyavatthūsu dukkaṭavattthunā rūpiyādiparivattane āpattibhedaṃ dassetum “dukkavattthunā”tiādi āraddhaṃ. Dukkaṭavattthunā dukkaṭavattthuntiādi pana dukkaṭavattthunā parivattanappasaṅge pāḷiyam avuttassāpi atthassa nayato labbhamānataṃ dassetum vuttaṃ. Tattha imināti rūpiyasaṃvohārasikkhāpadena, tena ca dukkaṭassa acittakatampi dasseti. Aññaṃ sahadhammikehīti “pañcannaṃ saha anāpattī”ti vacanato vuttaṃ, tenāpi kayavikkayasikkhāpadassa kappiyavatthunissitataṃ eva sādheti. Imaṃ...pe... rūpiyacetāpanaṅca sandhāya vuttanti pakatena sambandho. Idhāti imasmiṃ sikkhāpade. Tatthāti kayavikkayasikkhāpade.

Evaṃ dukkaṭavattthunā rūpiyādiparivattane āpattibhedaṃ dassetvā idāni kappiyavatthunāpi dassetum “kappiyavatthunā panā”tiādi āraddhaṃ. Tattha tenevāti kappiyavatthunā eva. “Rūpiyam uggaṇhitvā”ti idaṃ ukkaṭṭhavasena vuttaṃ. Muttādidukkaṭavattthumpi uggaṇhetvā kāritampi pañcannampi na vaṭṭati eva. Samuṭṭhāpetīti sayam gantvā, “imaṃ kahāpaṇādiṃ kammakārānaṃ datvā bījaṃ samuṭṭhāpehī”ti evaṃ aññaṃ āṇāpetvā vā samuṭṭhāpeti. Mahāakappiyoti attanāva bījato paṭṭhāya dūsitattā aññaṃ mūlasāmikassa abhāvato vuttaṃ. So hi corehi acchinnopi puna laddho jānantassa kassacipi na vaṭṭati. Yadi hi vaṭṭēyya, taḷākādīsu viya acchinno vaṭṭatīti ācariyā vadeyyum. Na sakkā kenaci upāyenāti saṅge nissajjanena, corādiacchindanādinā ca kappiyam kātuṃ na sakkā, idaṅca tena rūpena ṭhitaṃ, tammūlikena vatthumuttādirūpena ṭhitaṅca sandhāya vuttaṃ. Dukkaṭavattthumpi hi tammūlikakappiyavatthunā na sakkā kenaci upāyena tena rūpena kappiyam kātuṃ. Yadi pana so bhikkhu tena kappiyavatthudukkaṭavattthunā puna rūpiyam cetāpeyya, taṃ rūpiyam nissajjāpetvā aññesaṃ kappiyam kātumpi sakkā bhavēyyāti daṭṭhabbaṃ.

Pattaṃ kiṇātīti ettha “iminā kahāpaṇādinā kammārakulato pattaṃ kiṇitvā ehī”ti āramikādīhi kiṇāpanampi saṅghatanti veditabbaṃ. Teneva rājasikkhāpadaṭṭhakathāyaṃ “ettakehi kahāpaṇehi sātāke āhara, ettakehi yāguādīni sampādehīti vadati, yaṃ te āharanti, sabbesaṃ akappiyaṃ. Kasmā? Kahāpaṇānaṃ vicāritattā”ti vuttaṃ. Iminā pana vacanena yaṃ mātikāṭṭhakathāyaṃ rūpiyaṃvohārasikkhāpadaṃ “anāṇattika”nti vuttaṃ, taṃ na sameti. Na kevalaṇca iminā, pāliyaṃpi taṃ na sameti. Pāliyaṇhi nissatṭharūpiyena āramikādīhi sappiyādiṃ parivattāpetuṃ “so vattabbo ‘āvuso, imaṃ jānāhī”ti. Sace so bhaṇati ‘iminā kiṃ āharīyatū”ti, na vattabbo ‘imaṃ vā imaṃ vā āharā”ti. Kappiyaṃ ācikkhitabbaṃ ‘sappi vā”tiādīnā rūpiyaṃvohāraṃ parimocetvāva vuttaṃ. “Iminā rūpiyena kiṃ āharīyatū”ti pucchanto “imaṃ āharā”ti vuttepi adhikārato “iminā rūpiyena imaṃ āharā”ti bhikkhūhi āṇatto eva hotīti taṃ rūpiyaṃvohāraṃ parivajjetuṃ “na vattabbo ‘imaṃ vā imaṃ vā āharā”ti paṭikkhepo kato, anāpattivārepi “kappiyakāraṇassa ācikkhatī”ti na vuttaṃ. Kayavikkayasikkhāpade pana tathā vuttaṃ, tasmā idaṃ sāṇattikaṃ kayavikkayaṃeva anāṇattikanti gahetabbaṃ.

Mūlassa anissatṭhattāti yena uggahitamūlena patto kīto, tassa mūlassa saṅghamajjhe anissatṭhattā, etena rūpiyaṃeva nissajjitabbaṃ, na tammūlikaṃ arūpiyanti dasseti. Yadi hi tena rūpiyena aññaṃ rūpiyaṃ cetāpeyya, taṃ rūpiyaṃvohārasikkhāpade āgatanayeneva nissajjāpetvā sesehi paribhuñjitabbaṃ bhavēyyāti. “Mūlassa asampaṭicchitattā”ti iminā mūlassa gihisantakattaṃ, teneva pattassa rūpiyaṃvohārānuppannataṇca dasseti. Pañcasahadhammikasantakeneva hi rūpiyaṃvohāradoso. Tattha ca attano santake pācittiyaṃ, itarattha dukkaṭaṃ.

Nissajjīti dānavasena vuttaṃ, na vinayakammavasena. Teneva “sappissa pūretvā”ti vuttaṃ. Yaṃ attano dhanena parivatteti, tassa vā dhanassa rūpiyabhāvo, parivattanaparivattāpanesu aññatarabhāvo cāti imānettha dve aṅgāni.

Rūpiyaṃvohārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Kayavikkayasikkhāpadavaṇṇanā

593-595. Dasame pāliyaṃ jānāhīti idāneva upadhārehi, idaṃ pacchā chaḍḍetuṃ na sakkāti adhippāyo. Imināti bhikkhunā diyyamānaṃ vuttaṃ. Imanti parena paṭidiyyamānaṃ. Sesaṇātakesu saddhādeyyavinipātasambhavato tadabhāvaṭṭhānampi dassetuṃ “mātaraṃ pana pitaraṃ vā”ti vuttaṃ. Na sakkā taṃ paṭikkhipitunti ettha yathā rūpiyaṃ bhatakānaṃ datvā assāmikabhūmiyaṃ ayobījasamuṭṭhāpane bhatiyā khaṇantānaṃ santikā gahitabhaṇḍakabhāvepi pācittiyaṃ hoti, evamidhāpīti keci vadanti, taṃ na yuttaṃ. Yaṇhi assāmikabhūmiṃ khaṇitvā samuṭṭhāpitaṃ ayobījaṃ, taṃ bhatakānaṃ santakaṃ nāma hoti, tadatthaṇca tesāṃ rūpiyaṃ dentassa rūpiyaṃvohārova hoti akappiyavohārena rajanacchalliādīnaṃ āharāpane kayavikkayo viya, tādisampi parabhaṇḍaṃ idha vatthadhovanādīsu natthi, tasmā aṭṭhakathāpamāṇenevettha pācittiyaṃ gahetabbaṃ.

597. Puññaṃ bhavissatīti detīti ettha sace bhikkhu attano bhaṇḍassa appagghataṃ ñatvāpi akathetvā “idāneva upaparikkhitvā gaṇha, mā pacchā vippaṭisārī hohī”ti vadati, itaro ca attano diyyamānassa mahagghataṃ ajānanto “ūnaṃ vā adhikaṃ vā tumhākamevā”ti datvā gacchati, bhikkhussa anāpatti upanandassa viya

paribbājakavatthuggahaṇe. Vipphaṇṇāssa puna sakasaññāya āgatassa yaṃ adhikaṃ gahitaṃ, taṃ dātabbaṃ. Yena yaṃ parivatteti, tesam ubhinnaṃ kappiyavatthutā, asahadhammatā, kayavikkayāpajjanañcāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Kayavikkayasikkhāpadavaṇṇanā nīṭṭhitā.

Nīṭṭhito kosiyaavaggo dutiyo.

3. Pattavaggo

1. Pattasikkhāpadavaṇṇanā

602. Tatiyavaggassa paṭhame aḍḍhaterasapālāti māgadhikāya mānatulāya aḍḍhaterasapalaparimitaṃ udakaṃ gaṇhantaṃ sandhāya vuttaṃ, tathā parimitaṃ yavamāsādiṃ gaṇhantiṃ sandhāyāti keci. Ācariyadhammapālattherena pana “pakaticatumuṭṭhikaṃ kuḍuvaṃ, catukuḍuvaṃ nāli, tāya nāliyā soḷasa nāliyo doṇaṃ, taṃ pana magadhanāliya dvādasa nāliyo hontīti vadanti”ti vuttaṃ. Damiḷanālīti purāṇanālīṃ sandhāya vuttaṃ. Sā ca catumuṭṭhikehi kuḍuvehi aṭṭha kuḍuvā, tāya nāliyā dve nāliyo magadhanāliṃ gaṇhāti. Purāṇā pana “sīhaḷanālī tisso nāliyo gaṇhātī”ti vadanti, tesam matena magadhanālī idāni pavattamānāya catukuḍuvāya damiḷanālīyā catunālīkā hoti, tato magadhanālīto upaḍḍhañca purāṇadamiḷanālīsaṅkhātāṃ patthaṃ nāma hoti, etena ca “omako nāma patto patthodanaṃ gaṇhātī”ti pālīvacanañca sameti, lokiyehipi -

“Lokiyaṃ magadhañceti, patthadvayamudāhaṭaṃ;
Lokiyaṃ soḷasapalaṃ, māgadhaṃ diguṇaṃ mata”nti. -

Evaṃ loke nāliyā magadhanālī diguṇāti dassitā, evañca gayhamāne omakapattassa ca yāpanamattodanagāhikā ca siddhā hoti. Na hi sakkā aṭṭhakuḍuvato ūnodanagāhinā pattena athūpīkataṃ piṇḍapātaṃ pariyesitvā yāpetuṃ. Teneva verañjakaṇḍaṭṭhakathāyaṃ “pattho nāma nālimattaṃ hoti ekassa purisassa alaṃ yāpanāya. Vuttampi hetam ‘patthodano nālamayaṃ duvinna’”nti vuttaṃ, “ekekassa dvinnaṃ tiṇṇaṃ pahotī”ti ca āgahaṃ, tasmā idha vuttanayānusāreneva gahetabbaṃ.

Ālopassa anurūpanti ettha “byañjanassa mattā nāma odanato catutthabhāgo”ti brahmāyusuttaṭṭhakathāyaṃ vuttattā ālopassa catutthabhāgameva byañjanaṃ anurūpanti daṭṭhabbaṃ. Odanagatikānevāti odanassa anto eva pavisanasīlāni siyuṃ, attano okāsaṃ na gavesantīti attho. Nāmamatteti “majjhimo patto majjhimomako”tiādināmamatte.

607-608. Evaṃ payoge payogeti pariyosānālopajjhoharaṇapayoge payoge, ālope ālopeti attho. Katvāti pākāpariyosānaṃ katvā. Pacitvā ṭhapessāmīti kālavaṇṇapākāṃ sandhāya vuttaṃ. Chiddanti mukhavaṭṭito dvaṅgulassa heṭṭhāchiddaṃ vuttaṃ. Sesam paṭhamakathine vuttanayameva.

Pattasikkhāpadavaṇṇanā nīṭṭhitā.

2. Ūnapañcabandhanasikkhāpadavaṇṇanā

609-613. Dutīye pālīyaṃ ahaṃ pattena te bhikkhū santapessāmīti seso. “Apatto”ti iminā adhiṭṭhānavijahanampi dasseti. Pañcabandhanepi patte aparipuṇṇapāke patte viya adhiṭṭhānaṃ na ruhati. “Tipupaṭṭakena vā”ti vuttattā tambalohādhi kappiyalohehi ayopattassa chiddaṃ chādetuṃ vaṭṭati. Teneva “lohamaṇḍalakenā”ti

vuttaṃ. Imasmiṃ sikkhāpade akāḷavaṇṇampi kappiyapattaṃ viññāpentassa āpatti evāti daṭṭhabbaṃ. Adhiṭṭhānupagapattassa ūnapañcabandhanatā, attuddesikatā, akataviññatti, taya ca paṭilābhoti imānettha cattāri aṅgāni.

Ūnapañcabandhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Bhesajjasikkhāpadavaṇṇanā

618-621. Tatiye pāḷiyaṃ pilindavacchattherena “na kho, mahārāja, bhagavatā ārāmiko anuññāto”ti paṭhamam paṭikkhipitvā “anujānāmi, bhikkhave, ārāmika”nti puggalānampi ārāmiṇāmena dāsaggahaṇe anuññāte eva ārāmiṇānaṃ gahitattā khattavattādhāni kappiyavohārenapi puggalānaṃ gahetuṃ na vaṭṭati, tathā ananuññātattāti viññāyati. “Khattavattahupaṭiggahaṇā paṭivirato hoti”tiādinā hi paṭikkhittesu ekasseva puggalikavasena gahaṇe anuññāte itaritarānaṃ tathā na gahetabbatā siddhāva hoti. Yañca pilindavacchattherena dāyakakulassa dārikāya suvaṇṇamālāvasena tiṇaṇḍupakassa nimmānaṃ, taṃ “anāpatti, bhikkhave, iddhimassa iddhivisaye”ti vacanato kulasaṅgahādi na hotīti katanti daṭṭhabbaṃ, keci pana “khīṇāsavānaṃ lābhicchāya abhāvato kulasaṅgahepi ājīvako na natthī”ti vadanti, taṃ na yuttaṃ khīṇāsavānampi ājīvavipattihetūnaṃ piṇḍapātādīnaṃ parivajjetabbato. Vuttañhi dhammasenāpatinā “neva bhindeyyamājīvaṃ, cājamānopi jīvita”nti. Bhagavatā ca “gāthābhigītaṃ me abhojanīya”ntiādi vuttaṃ.

622. Uggahitakanti paribhogatthāya sayaṃ gahitaṃ. Sayaṃ karotīti pacitvā karoti. Purebhattanti tadahupurebhattameva vaṭṭati savatthukapaṭiggahitattā. Sayaṃkatanti khīranavanītaṃ pacitvā kataṃ. Nirāmisamevāti tadahupurebhattaṃ sandhāya vuttaṃ. Ajja sayaṃkataṃ nirāmisameva bhuñjantassa kasmā sāmāpāko na hotīti āha “navanītaṃ tāpentassā”tiādi. Paṭiggahitehīti khīradadhīni sandhāya vuttaṃ. Uggahitakehi kataṃ abbhañjanādīsu upanetabbanti yojanā. Eseva nayoti nissaggiyāpattiṃ sandhāya vuttaṃ. Akappiyamaṃsasappimhīti hatthiādīnaṃ sappimhi.

Ettha panāti navanīte viseso atthīti attho. Dhotam vaṭṭatīti dhotameva paṭiggahitumpi na vaṭṭati, itarathā savatthukapaṭiggahitaṃ hotīti therānaṃ adhippāyo.

Mahāsivattherassa pana vatthuno viyojitattā dadhiguḷikādīhi yuttatāmattena savatthukapaṭiggahitaṃ nāma na hoti, tasmā takkato uddhaṭamattameva paṭiggahetvā dhovitvā, pacitvā vā nirāmisameva katvā paribhuñjiṃsūti adhippāyo, na pana dadhiguḷikādīhi saha vikāle bhuñjiṃsu. Tenāha “tasmā navanītaṃ paribhuñjantena...pe... savatthukapaṭiggahitaṃ nāma na hoti”ti. Tattha adhotam paṭiggahetvāpi taṃ navanītaṃ paribhuñjantena dadhiādīni apantvā paribhuñjitabbanti attho. Khayaṃ gamissatīti nirāmiṇaṃ hoti, tasmā vikālepi vaṭṭatīti attho. Ettāvatāti navanīte laggamattena visuṃ dadhiādivohāraṃ aladdhena appamattena dadhiādīnāti attho, etena visuṃ paṭiggahitadadhiādīhi saha pakkam savatthukapaṭiggahitasāṅkhyameva gacchatīti dasseti. Tasmimpīti nirāmisabhūtepi. Kukkuccakānaṃ pana ayaṃ adhippāyo - paṭiggahaṇe tāva dadhiādīhi asambhinnarasattā bhattena sahiteṇa guḷapiṇḍādi viya savatthukapaṭiggahitaṃ nāma na hoti, taṃ pana pacantena dhovitvāva pacitabbam, itarathā pacanakkaṇe

paccamānadadhiguḷikādīhi sambhinnarasatāya sāmampakkaṃ jātaṃ, tesu khīṇesu sāmampakkameva hoti, tasmā nirāmisameva pacitabbanti. Teneva “āmisena saha pakkattā”ti kāraṇaṃ vuttaṃ.

Ettha cāyaṃ vicāraṇā - savatthukapaṭiggahitattābhāve āmisena saha bhikkhunā pakkassa sayampākadoso vā parisaṅkīyati yāvakālikatā vā, tattha na tāva sayampākadoso ettha sambhavati sattāhakālikattā. Yañhi tattha dadhiādi āmisagataṃ, taṃ parikkhīṇanti. Atha paṭiggahitadadhiguḷikādinā saha attanā pakkattā savatthukapakkaṃ viya bhavēyyāti parisaṅkīyati, tadā āmisena saha paṭiggahitattāti kāraṇaṃ vattabbaṃ, na pana pakkattāti. Tathā ca upaḍḍhattherānaṃ matameva aṅgī kataṃ siyā. Tattha ca sāmaṇerādīhi pakkampi yāvakālikameva siyā paṭiggahitakhīrādiṃ pacitvā anupasampannehi katasappiādi viya ca, na ca taṃ yuttaṃ, bhikkhācārena laddhanavanītādīnaṃ takkādiāmisaṃsaggasambhavana aparibhuñjitabbatāpasaṅgato. Na hi gahaṭṭhā dhovivā, sodhetvā vā patte ākirantīti niyamo atthi, aṭṭhakathāyañca “yathā tattha patitatanḍulakaṇādayo na paccanti, evaṃ...pe... puna pacitvā deti, purimanayeneva sattāhaṃ vaṭṭati”ti iminā vacanenapetaṃ virujjhati, tasmā idha kukkuccakānaṃ kukkuccuppattiyā nimittameva na dissati. Yathā cettha, evaṃ “lajjī sāmaṇero yathā tattha patitatanḍulakaṇādayo na paccanti, evaṃ sāmisaṃpākāṃ mocento aggimhi vilīyāpetvā...pe... vaṭṭati”ti vacanassāpi nimittaṃ na dissati. Yadi hi etaṃ yāvakālikasaṃsaggaparihārāya vuttaṃ siyā, attanāpi tathā kātabbaṃ bhavēyya. Gahaṭṭhehi dinnasappiādīsu ca āmisasaṃsaggasaṅkā na vigaccheyya. Na hi gahaṭṭhā evaṃ vilīyāpetvā pana tanḍulādiṃ apanetvā puna pacanti, apica bhesajjehi saddhiṃ khīrādiṃ pakkhipitvā yathā khīrādi khayāṃ gacchati, evaṃ parehi pakkabhesajjelādipi yāvakālikameva siyā, na ca tampi yuttaṃ dadhiādikhayakaraṇatthaṃ “puna pacitvā deti”ti vuttattā. Tasmā mahāsivatttheravāde kukkuccaṃ akatvā adhotampi navanītaṃ tadahupi punadivasādīsipi pacituṃ, tanḍulādimissaṃ sappiādiṃ attanāpi aggimhi vilīyāpetvā parissāvetvā puna takkādikhayatthaṃ pacituñca vaṭṭati.

Tattha vijjamānassapi paccamānakkhaṇe sambhinnarasassa yāvakālikassa abbohārikattena savatthukapaṭiggahitapurepaṭiggahitānampi abbohārikatoti niṭṭhamettha gantabbanti. Teneva “ettāvatā savatthukapaṭiggahitaṃ nāma na hoti”ti vuttaṃ. Visuṃ paṭiggahitena pana khīrādiāmisenā navanītādiṃ missetvā bhikkhunā vā aññehi vā pakkatelādibhesajjaṃ savatthukapaṭiggahitasaṅkhyameva gacchati, tattha pavitṭhayāvakālikassa abbohārikattābhāvā. Yaṃ pana purepariggahitabhesajjehi appaṭiggahitaṃ khīrādiṃ pakkhipitvā pakkatelādikaṃ anupasampanneheva pakkampi savatthukapaṭiggahitampi sannidhipi na hoti, tattha pakkhattakhīrādikassapi tasmim̐ khaṇe sambhinnarasatāya purepaṭiggahitattāpattito. Sace pana appaṭiggahiteheva, aññehi vā pakkatelādīsipi sace āmisaraso paññāyati, taṃ yāvakālikameva hotīti veditabbaṃ. Uggahetvāti sayameva gahetvā.

Parissāvetvā gahitanti tanḍulādivigamatthaṃ parissāvetvā, takkādivigamatthaṃ puna pacitvā gahitanti attho. Paṭiggahetvā ṭhapitabhesajjehīti atirekasattāhapaṭiggahitehi, etena tehi yuttampi sappiādi atirekasattāhapaṭiggahitaṃ na hotīti dasseti. Vaddalisamayeti vassakālasamaye, anātapakāleti attho.

Nibbaṭṭitattāti yāvakālikavattthuto vivecitattā, etena tele sabhāvato yāvakālikattābhāvaṃ, bhikkhuno savatthukapaṭiggahaṇena yāvakālikattupagamanañca dasseti. Ubhayampīti attanā, aññehi ca kataṃ.

623. Acchavasanti dukkaṭavattthūnaññeva upalakkhaṇanti āha “ṭhapetvā manussavasa”nti. Saṃsaṭṭhanti parissāvitam. Tiṇṇaṃ dukkaṭānanti ajjhohāre ajjhohāre tīṇi dukkaṭāni sandhāya vuttam. Kiñcāpi paribhogatthāya vikāle paṭiggahaṇapacanaparissāvanādīsu pubbapayogesu pāliyaṃ, aṭṭhakathāyañca āpatti na vuttā, tathāpi ettha āpattiyā eva bhavitabbaṃ paṭikkhattassa karaṇato āhāratthāya vikāle yāmakālikādīnaṃ paṭiggahaṇe viya. Yasmā khīrādiṃ pakkhipitvā pakkabhesajjatele kasaṭaṃ āmisagatikam, tena saha telaṃ paṭiggahetum, pacitum vā bhikkhuno na vaṭṭati. Tasmā vuttam “pakkatelakasate viya kukkuccāyatī”ti. Sace vasāya saha pakkattā na vaṭṭati, idaṃ kasmā na vaṭṭatīti pucchantā “bhante...pe... vaṭṭatī”ti āhaṃsu. Thero atikukkucattāya ca “etampi, āvuso, na vaṭṭatī”ti āha. Roganiggahatthāya eva vasāya anuññātattam sallakkhetvā pacchā “sādhū”ti sampatīcchi.

“Madhukarīhi nāma madhumakkhikāhī”ti idaṃ khuddakabhamarānaṃ dvinnam eva visesananti keci vadanti, aññe pana “daṇḍakesu madhukārikā madhukarīmakkhikā nāma, tāhi saha tisso madhumakkhikājātiyo”ti vadanti. Bhamaramakkhikāti mahāpaṭalakārikā. Silesasadisanti sukkhatāya vā pakkatāya vā ghanībhūtam. Itaranti tanukamadhu.

Ucchurasam upādāyāti nikkasaṭarasassapi sattāhakālikatam dasseti “ucchumhā nibbatta”nti pāliyaṃ sāmāññato vuttattā. Yam pana suttantaṭṭhakathāyaṃ “ucchu ce, yāvakāliko. Ucchuraso ce, yāmakāliko. Phāṇitam ce, sattāhakālikam. Taco ce, yāvajivako”ti vuttam, tam ambaphalarasādissatāya yāmakālikattam sandhāya vuttanti gahetabbaṃ, avinayavacanattā tam appamāṇanti. Teneva “purebhattam paṭiggahitena aparissāvitaucchurasenā”tiādi vuttam. Nirāmisameva vaṭṭati tattha pavittṭhayāvakālikassa abbohārikattāti idaṃ guḷe kate tattha vijjamānampi kasaṭaṃ pākena sukkhatāya yāvajivikattam bhajātīti vuttam. Tassa yāvakālikatte hi sāmampākena purebhattepi anajjhoharaṇiyaṃ siyāti. “Savatthukapaṭiggahitattā”ti idaṃ ucchurase cuṇṇavicuṇṇam hutvā ṭhitakasaṭam sandhāya vuttam, tena ca aparissāvitena appaṭiggahitena anupasampannehi katam sattāham vaṭṭatīti dasseti. Jhāmaucchuphāṇitanti aggimhi ucchum tāpetvā katam. Koṭṭitaucchuphāṇitanti khuddānukhuddakam chinditvā koṭṭetvā nippīletvā pakkam.

Tam tattha vijjamānampi kasaṭam pakkakāle yāvakālikattam vijahātīti āha “tam yutta”nti. Sītodakena katanti madhukapupphāni sītodakena madditvā parissāvetvā pacitvā katam, amadditvā katanti keci, tattha kāraṇam na dissati. Khīrajallikanti khīraphenaṃ. Madhukapuppham panātiādi yāvakālikarūpena ṭhitassapi avaṭṭanakamerayabījavatthum dassetum āradham.

Sabbānipīti sappiādīni pañcapi. Āhārakiccaṃ karontāni etāni kasmā evaṃ paribhuñjitabbānīti codanāparihārāya bhesajjodissaṃ dassentena tappasaṅgena sabbānipi odissakāni ekato dassetum “sattavidham hī”tiādi vuttam. Apakatibhesajjattā vikaṭāni virūpāni visaharaṇato mahāvisayattā mahantāni cāti mahāvikaṭāni. Upasampadādīnīti ādi-saddena gaṇaṅgaṇūpāhanādiṃ saṅgaṇhāti.

Adhiṭṭhetīti bāhiraparibhogatthametanti cittam uppādeti, evaṃ paribhoge anapekkhatāya paṭiggahaṇam vijahātīti adhippāyo. Evaṃ aññesupi kālikesu anajjhoharitukāmatāya suddhacittena bāhiraparibhogatthāya niyamepi paṭiggahaṇam vijahātīti idampi visum ekam paṭiggahaṇavijahanakāraṇanti daṭṭhabbam.

625. Sace dvinnam...pe... na vaṭṭatīti ettha pāṭho gaḷito, evaṃ panettha pāṭho veditabbo “sace dvinnam santakam ekena paṭiggahitam avibhattam hoti, sattāhātikkame dvinnampi anāpatti, paribhuñjitum pana na vaṭṭatī”ti. Aññathā hi saddappayogopi na saṅgaham gacchati. “Gaṇṭhipadepi ca ayameva pāṭho dassito”ti sārattadīpaniyam vuttam. Dvinnampi anāpattīti avibhattattā vuttam. “Paribhuñjitum pana na vaṭṭatī”ti idam “sattāhaparamam sannidhikārakam paribhuñjitabba”nti vacanato vuttam. “Yena paṭiggahitam, tena vissajjitattā”ti iminā upasampannassa dānampi sandhāya “vissajjetī”ti idam vuttanti dasseti. Upasampannassa nirapekkhadinnavatthumhi paṭiggahaṇassa avigatattepi sakasantakatā vigatāva hoti, tena nissaggiyam na hoti. Attanāva paṭiggahitattam, sakasantakattañcāti imehi dvīhi kāraṇehi nissaggiyam hoti, na ekena. Anupasampannassa nirapekkhadāne pana tadubhayampi vijahati, paribhogopettha vaṭṭati, na sāpekkhadāne dānalakkhaṇābhāvato. “Vissajjetī”ti etasmiñca pālīpade kassaci adatvā anapekkhatāya chaḍḍanampi saṅgahitanti veditabbaṃ. “Anapekkho datvā”ti idaṇca paṭiggahaṇavijahanavidhidassanattameva vuttam. Paṭiggahaṇe hi vijahite puna paṭiggahetvā paribhogo sayameva vaṭṭissati, tabbijahanañca vatthuno sakasantakatāpariccāgena hotīti, etena ca vatthumhi ajjhoharaṇāpekkhāya sati paṭiggahaṇavissajjanam nāma visum na labbhatīti sijjhati. Itarathā hi “paṭiggahaṇe anapekkhova paṭiggahaṇam vissajjetvā puna paṭiggahetvā bhuñjati”ti vattabbaṃ siyā. “Appaṭiggahitattā”ti iminā ekassa santakam aññena paṭiggahitampi nissaggiyam hotīti dasseti.

Evanti “puna gahessāmī”ti apekkham akatvā suddhacittena pariccattatam parāmasati. Paribhuñjantassa anāpattidassanattanti nissaggiyamūlikāhi pācittiyādiāpattīhi anāpattidassanattanti adhippāyo. Paribhoge anāpattidassanattanti ettha pana nissatṭhapaṭiladdhassa kāyikaparibhogādīsu yā dukkaṭāpatti vuttā, tāya anāpattidassanattanti adhippāyo. Sappiādīnam paṭiggahitabhāvo, attano santakatā, sattāhātikkamoti imānettha tīṇi aṅgāni.

Bhesajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Vassikasāṭṭikasikkhāpadavaṇṇanā

628. Catutthe jeṭṭhamūlapuṇṇamāsiyā...pe... karaṇakkhettañcāti paṭhamaddhamāsampi karaṇakkhettaṃ vuttam. Tam “katvā nivāsetabba”nti imassa purimaddhamāse vā pacchimaddhamāse vā katvā pacchimamāseva nivāsetabbanti evamattham gahetvā vuttam nivāsaneyeva āpattiyā vuttattāti. Yam pana mātikāṭṭhakathāyam “gimhānam pacchimo māso pariyesanakkhettaṃ, pacchimo addhamāso karaṇanivāsanakkhettaṃ”ti vuttam, tam tasmimyeva addhamāse katvā nivāsetabbanti evamattham gahetvā vuttam. Idha vuttanayeneva atthe gahite virodho natthi.

“Vattabhede dukkaṭa”nti idam vassikasāṭṭikaadinnapubbe sandhāya vuttam. Tenāha “ye manussā”tiādi. Pakatiyā vassikasāṭṭikadāyakā nāma saṅgham vā attānam vā appavāretvāva anusaṃvaccharam dāyakā.

630. “Cha māse parihāram labhatī”ti etena antovassepi yāva vassānassa pacchimadivasā akatā parihāram labhatīti dīpitaṃ hoti. Ekamāsanti hemantassa pacchimuposathena saha gaṇetvā vuttam. Tasmim uposathadivase eva hi tam mūlacīvaram kātabbam, itarathā hi nissaggiyato. Ekāhadvīhādivasena...pe... laddhā

ceva niṭṭhitā cāti ettha ekāhānāgatāya vassūpanāyikāya laddhā ceva niṭṭhitā ca dvīhānāgatāya...pe... dasāhānāgatāya vassūpanāyikāya laddhā ceva niṭṭhitā ca, antovasse vā laddhā ceva niṭṭhitā cāti evamattho daṭṭhabbo. Tattha āsaḷhīmāsassa juṇhapakkhapuṇṇamiyaṃ laddhā, tadaheva rajanakappapariyosānehi niṭṭhitā ca vassikasāṭikā “ekāhānāgatāya vassūpanāyikāya laddhā ceva niṭṭhitā cā”ti vuccati. Eteneva nayena juṇhapakkhassa chaṭṭhiyaṃ laddhā, niṭṭhitā ca “dasāhānāgatāya vassūpanāyikāya laddhā ceva niṭṭhitā cā”ti vuccati. Yāva paṭhamakattikatemāsipuṇṇamā, tāva laddhā, niṭṭhitā ca “antovasse laddhā ceva niṭṭhitā cā”ti vuccati. Paṭhamakattikatemāsipuṇṇamito paraṃ laddhā ceva niṭṭhitā ca yāva cīvarakālo nātikkamati, tāva anadhiṭṭhahitvāpi ṭhapetuṃ vaṭṭatīti adhippāyo.

Ettha ca “tasmiṃyeva antodasāhe adhiṭṭhātabbā”ti avisesena vuttepi vassānato pubbe ekāhadvīhādivasena anāgatāya vassūpanāyikāya laddhā tehi divasehi dasāhaṃ anatikkamantena vassūpanāyikadivasato paṭṭhāya adhiṭṭhānakkhettaṃ sampattā eva adhiṭṭhātabbā, tato pana pubbe dasāhātikkamena niṭṭhitāpi na adhiṭṭhātabbā adhiṭṭhānassa akhettattā. Tādisā pana vassūpanāyikadivase eva adhiṭṭhātabbā, anadhiṭṭhahato aruṇuggamanena nissaggiyaṃ hoti. Yadi evaṃ “dasāhānāgatāyā”ti iminā kiṃ payojananti ce? Vassānato pubbe eva dasāhe atikkante niṭṭhitā vassūpanāyikadivase eva adhiṭṭhātabbāti dassanatthaṃ vuttaṃ. Tenevāha “dasāhātikkame niṭṭhitā tadaheva adhiṭṭhātabbā”ti.

Dasāhe appahonte cīvarakālaṃ nātikkametabbāti temāsabbhantare dasāhe appahonte navāhānāgatāya kattikatemāsipuṇṇamāya sattamito paṭṭhāya laddhā, niṭṭhitā ca cīvarakālaṃ nātikkametabbāti attho. Tathā hi “māso seso gimhānanti bhikkhunā vassikasāṭikacīvaraṃ pariyesitabba”nti pariyesanakkhettaṃ vatvā “vassikasāṭikaṃ vassānaṃ cātumāsāṃ adhiṭṭhātu”nti vuttattā katāyapi akatāyapi māsamattaṃ anadhiṭṭhātabbatā siddhā. Yasmā ca akatā vassikasāṭikasaṅkhaṃ na gacchati, akaraṇaṃ kenaci vekallena, na anādarena, tasmā cātumāsāṃ akatattā eva parihāraṃ labhati, katā pana adhiṭṭhānakkhetta, akatā ca cīvarakāle dasāhaparamasikkhāpadeneva parihāraṃ labhatīti ayamattho labbhati. Kasmāti attano matiyā kāraṇapucchā. Tasmāti vassāneyeva vassikasāṭikāya adhiṭṭhātabbatāvacaṇato. “Ticīvaraṃ adhiṭṭhātu”nti suttaṃ panettha sesacīvarānaṃ evaṃ kālaniyamābhāvaṃ sādhetuṃ uddhaṭaṃ. Na hi tenettha aññaṃ payojanaṃ atthi.

Kadā adhiṭṭhātabbātiādikurundivacaṇenāpi “yadā vā tadā vā adhiṭṭhātuṃ vaṭṭatī”ti idaṃ paṭikkhipitvā dasāhabbhantare eva katāya adhiṭṭhātabbataṃ dasseti.

Pāḷiyaṃ acchinnacīvarassātiādīsu acchinnasesacīvarassa naṭṭhasacīvarassa. Etesañhi asamaye pariyesanānivāsanāpattiyā eva anāpatti vuttā. Teneva mātikāṭṭhakathāyaṃ “acchinnacīvarassa vā naṭṭhacīvarassa vā anivatthaṃ corā harantīti evaṃ āpadāsu vā nivāsayato ummattakādīnaṃ anāpattī”ti vuttaṃ, idha pana samantapāsādikāyaṃ ayaṃ nissaggiyā anāpatti pālito sayameva sijjhatīti imaṃ adassetvā asijjhamānaṃ naggassa nhāyato dukkaṭāpattiyā eva anāpattiṃ dassetuṃ “acchinnacīvarassā”tiādi vuttanti gahetabbaṃ. Na hi esā anāpatti avutte sijjhatīti. Vassikasāṭikāya attuddesikatā, asamaye pariyesanatā, tāya ca paṭilābhoti imāni tāva pariyesanāpattiyā tīṇi aṅgāni. Nivāsanāpattiyā pana sacīvaratā, āpadābhāvo, vassikasāṭikāya sakabhāvo, asamaye nivāsananti cattāri aṅgāni.

Vassikasāṭikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Cīvaraacchindanasikkhāpadavaṇṇanā

631. Pañcame yampi...pe... acchindīti ettha yaṃ te ahaṃ cīvaraṃ adāsiṃ, taṃ “mayā saddhiṃ pakkamissatī”ti saññāya adāsiṃ, na aññathāti kupito acchindīti evaṃ ajjhāharitvā yojetabbaṃ.

633. Ekaṃ dukkaṭanti yadi āṇatto avassaṃ acchindati, āṇattikkhaṇe pācittiyameva. Yadi na acchindati, tadā eva dukkaṭanti daṭṭhabbaṃ. Ekavācāya sambahulā āpattiyoti yadi āṇatto anantarāyena acchindati, āṇattikkhaṇeyeva vatthugaṇanāya pācittiyaāpattiyo payogakaraṇakkhaṇeyeva āpattiyā āpajjitabbato, cīvaraṃ pana acchinneyeva nissaggiyaṃ hoti. Yadi so na acchindati, āṇattikkhaṇe ekameva dukkaṭanti daṭṭhabbaṃ. Evaṃ aññatthāpi īdisesu nayo ñātabbo.

635. Upajjhaṃ gaṇhissatīti sāmaṇerassa dānaṃ dīpeti, tena ca sāmaṇerakāle datvā upasampannakāle acchindatopi pācittiyaṃ dīpeti. “Bhikkhussa sāmaṃ cīvaraṃ datvā”ti idaṃ ukkaṭṭhavasena vuttaṃ. Āharāpetuṃ pana vaṭṭatīti kamme akate bhatissatīti vuttaṃ. Vikappanupagapacchimacīvaratā, sāmaṃ dinnatā, sakasaññitā, upasampannatā, kodhavasena acchindanaṃ vā acchindāpanaṃ vāti imānettha pañca aṅgāni.

Cīvaraacchindanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Suttaviññattisikkhāpadavaṇṇanā

636. Chaṭṭhe vītavītaṭṭhānaṃ yasmiṃ caturassadārumhi paliveṭṭenti, tassa turīti nāmaṃ. Vāyantā tiriyaṃ suttaṃ pavesetvā yena ākoṭentā vatthe ghanabhāvaṃ āpādentī, taṃ “vema”nti vuccati.

“Itarasmīṃ tatheva dukkaṭa”nti iminā vāyituṃ āraddhakālato paṭṭhāya yathāvuttaparicchedaniṭṭhiteyeva dukkaṭampi hoti, na tato pubbe vāyanapayogesūti dasseti.

Tante ṭhitāmyeva adhiṭṭhātabbanti ettha ekavāraṃ adhiṭṭhite pacchā vītaṃ adhiṭṭhitagatikameva hoti, puna adhiṭṭhānakiccaṃ natthi. Sace pana antaranarā dasā ṭhapetvā viṣuṃ viṣuṃ saparicchedaṃ vītaṃ hoti, paccekaṃ adhiṭṭhātabbamevāti daṭṭhabbaṃ. Ettha ca kappiyasuttaṃ gahetvā aññātakaappavāritenāpi akappiyatantavāyena “suttamatthi, vāyanto natthi”tiādipariyāyamukhena vāyāpentassa anāpatti. Teneva mātikāṭṭhakathāyaṃ “vāyāpeyyā”ti padassa “cīvaraṃ me, āvuso, vāyathāti akappiyaviññattiyā vāyāpeyyā”ti attho vutto, evaṃ vadanto akappiyatantavāyena vāyāpeti nāma, nāññathā.

640. Anāpatti cīvaraṃ sibbetuntiādīsu iminā sikkhāpadeneva anāpatti, akataviññattipaccayā pana dukkaṭamevāti vadanti. Akappiyasuttatā, attuddesikatā, akappiyatantavāyena akappiyaviññattiyā vāyāpananti imānettha tīṇi aṅgāni.

Suttaviññattisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Mahāpesakārasikkhāpadavaṇṇanā

642. Sattame “kiñcimattaṃ anupadaṭṭheyyā”ti idaṃ payogabhedadassanaṃ, dānaṃ panettha aṅgaṃ na hoti. Teneva tassa vibhaṅge “antamaso dhammampi bhaṇatī”ti vuttaṃ. Sesamettha uttānameva. Aññātakaappavāritānaṃ tantavāye upasaṅkamitvā

vikappamāpajjanatā, cīvarassa attuddesikatā, tassa vacanena suddhavaḍḍhanam, cīvarapaṭilābhoti imānettha cattāri aṅgāni.

Mahāpesakārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Accekacīvarasikkhāpadavaṇṇanā

646. Atthame chaṭṭhiyaṃ uppannacīvarassa ekādasamāruṇo cīvarakāle uttātāti āha “chaṭṭhito paṭṭhāyā”tiādi, tena ca “dasāhānāgata”nti vuttattā pañcamito paṭṭhāya puṇṇamito pubbe dasasu aruṇesu uttāhite supi cīvaraṃ nissaggiyaṃ na hoti. Puṇṇamiyā saha ekādasā divasā labbhanti ettakameva iminā sikkhāpadena laddhaṃ, chaṭṭhito paṭṭhāya uppannaṃ sabbacīvaraṃ paṭhamakathinasikkhāpadavaseneva yāva cīvarakālaṃ nissaggiyaṃ na hoti dasseti.

650. Idāni paṭhamakathinādisikkhāpadehi tassa tassa cīvarassa labbhamānaṃ parihāraṃ idheva ekato sampiṇḍetvā dassento “atirekacīvarassā”tiādimāha. “Anatthate kathine ekādasadivasādhiko māso, atthate kathine ekādasadivasādhikā pañca māsā”ti ayameva pāṭho pāḷiyā sameti. Keci pana “dasadivasādhiko māso, dasadivasādhikā pañca māsāti pāṭhena bhavitabba”nti vadanti, taṃ na yuttaṃ, aññathā “navāhānāgata”nti vattabbato. Yaṃ panettha mātikāṭṭhakathāyañca “kāmañcesa ‘dasāhaparamaṃ atirekacīvaraṃ dhāretabba’nti imināva siddho, atthupattivasena pana apubbaṃ viya atthaṃ dassetvā sikkhāpadaṃ ṭhapita”nti likhanti, taṃ pamādalikhitaṃ “pavāraṇamāsassa juṇhapakkhapañcamito paṭṭhāya uppannaṃ cīvarassa nidhānakālo dassito hoti”ti vuttattā. Imameva ca pamādalikhitaṃ gahetvā bhaddantabuddhadattācariyena ca “parihārekamāsova, dasāhaparamo mato”tiādi vuttanti gahetabbaṃ.

Accekacīvarasādise aññasminti pubbe adhiṭṭhite uppannakālākārādi sādiseṇa accekacīvarasādise aññasmiṃ cīvare accekacīvarasaññāya cīvarakālaṃ atikkametīti attho. Tenevettha dukkaṭaṃ, anāpatti ca vuttā, itarathā tīsupi padesu pācittiyasseva vattabbato. Anaccekacīvarampi hi cīvarakālaṃ atikkamayato pācittiyameva accekacīvarattike viyāti daṭṭhabbaṃ. Vikappanupagapacchimappamāṇassa accekacīvarassa attano santakatā, dasāhānāgatāya kattikatemāsipuṇṇamāya uppannabhāvo, anadhiṭṭhitaavikkappitatā, cīvarakālātikkamoti imānettha cattāri aṅgāni.

Accekacīvarasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Sāsāṅkasikkhāpadavaṇṇanā

652-653. Navame antarantārā ghāmetthāti antaragharanti gāmo vuttoti āha “antogāme”ti. “Paṭhamam jhānaṃ upasampajja viharatī”ti imassa vibhaṅge “upasampajja”nti sānusāraṃ uddhaṭaṃ. Taṃ sandhāyāha “upasampajjantiādīsu viyā”ti. Tassāpīti “vutthavassāna”nti vibhaṅgapadassapi. Vutthavassānanti ca niddhāraṇe sāmivacanam, etena ca purimasikkhāpade anatthatakathinānaṃ kathinamāsepi asamādānacāro na labbhāti siddhaṃ hoti, itarathā sikkhāpadasseva niratthakattāti daṭṭhabbaṃ.

Parikkhepārahaṭṭhānatoti ettha gāmapariyante ṭhitagharūpacārato paṭṭhāya eko leḍḍupāto parikkhepārahaṭṭhānaṃ nāma. Visuddhimaggepi “aparikkhittassa paṭhamaleḍḍupātato paṭṭhāyā”ti vuttaṃ. Tanti taṃ paṭhamasenāsanādiṃ.

Majjhimanikāyaṭṭhakathāyaṃ pana vihārassapi gāmasseva upacāraṃ nīharitvā ubhinnaṃ leḍḍupātānaṃ antarā minitabbanti vuttaṃ.

“Kosambiyaṃ aññataro bhikkhu gilāno hotī”ti āgatattā “kosambakasammuti anuññātā”ti vuttaṃ. “Ayañca pacchimadisaṃ gato hotī”ti iminā antaraghare cīvaraṃ nikkhipitvā tasmīṃ vihāre vasantassa sakalampi cīvaramāsaṃ vippavasitum vaṭṭati, tato aññattha gamanakicce sati vihārato bahi chārattaṃ vippavāso anuññātoti dīpeti. Tenāha “senāsaṃ āgantvā sattamaṃ aruṇaṃ uṭṭhāpetu”ntiādi. Vasiṭvāti aruṇaṃ uṭṭhāpetvā. Tatthevāti tasmiññeva gataṭṭhāne. Aṅgāni panettha aṭṭhakathāyameva vuttāni.

Sāsaṅkasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Pariṇatasikkhāpadavaṇṇanā

660. Dasame ropitaṃ mālavacchatoti kenaci niyametvā ropitaṃ sandhāya vuttaṃ. Anocitaṃ milāyamānaṃ ocinitvā yattha katthaci pūjetum vaṭṭati. Thitaṃ disvāti sesakaṃ gahetvā thitaṃ disvā. Yattha icchatha, tattha dethāti ettha niyametvā “asukassa dehī”ti vuttepi doso natthi “tumahākaṃ ruciyā”ti vuttattā. Saṅghe pariṇatabhāvo, taṃ ṇatvā attano pariṇāmanaṃ, paṭilābhoti imānettha tīṇi aṅgāni.

Pariṇatasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito pattavaggo tatiyo.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vimativinodaniyaṃ

Timśakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

Paṭhamo bhāgo niṭṭhito.

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Vimativinodanī-ṭīkā (dutiyo bhāgo)

5. Pācittiyakaṇḍaṃ

1. Musāvādavaggo

1. Musāvādasikkhāpadavaṇṇanā

1. Musāvādavaggassa paṭhamasikkhāpade khuddakānanti ettha “khuddaka-saddo bahu-saddapariyāyo”ti vadanti. Tatthāti tesu vaggesu, khuddakesu vā. “jānitabbato”ti hetuno vipakkhepi nibbāne vattanato anekantikatte parehi vutte “na mayā ayaṃ hetu vutto”ti taṃ kāraṇaṃ paṭicchādetum puna “jātidhammatoti mayā vutta”ntiādīni vadati. “Sampajāna”nti vattabbe anunāsikalopena niddesoti āha “jānanto”ti.

2. Sampajānamusāvādeti attanā vuccamānassa atthassa vitathabhāvaṃ pubbepi jānitvā, vacanakkhaṇe ca jānantassa musāvādabhaṇane. Tenāha “jānitvā”tiādi. Musāvādeti ca nimittatthe bhummaṃ, tasmā musābhaṇananimittaṃ pācittiyanti evamettha, ito paresupi idisesu attho veditabbo.

3. Vadanti etāyāti vācāti āha “micchā”tiādi. “Dhanunā vijjhatī”tiādīsu viya “cakkhunā diṭṭha”nti pākaṭavasena vuttanti āha “oḷārikenā”ti.

11. Gato bhavissatīti etthāpi sanniṭṭhānato vuttattā musāvādo jāto. Āpattinti pācittiyāpattiṃ, na dubbhāsitaṃ. Jātiādīhi dasahi akkosavatthūhi paraṃ davā vadantassa hi taṃ hoti. Cāresunti upanesuṃ. Vatthuviparītātā, viṣaṃvādanapurekkhāratā, yamatthaṃ vatthukāmo, tassa puggalassa viññāpanapayogo cāti imānettha tīṇi aṅgāni. Vatthuviparītātāya hi asati viṣaṃvādanapurekkhāratāya viññāpitepi musāvādo na hoti, dukkaṭamattameva hoti. Tasmā sāpi aṅgamevāti gahetabbaṃ. Uttarimanussadhammārocanatthaṃ musā bhaṇantassa pārājikaṃ, pariyāyena thullaccayaṃ, amūlakena pārājikena anuddhaṃsanatthaṃ saṅghādiseso, saṅghādisesenānuddhaṃsanaomasavādādīsu pācittiyāṃ, anupasampannesu dukkaṭaṃ, ukkaṭṭahīnājātiādīhi davā akkosantassa dubbhāsitaṃ, kevalaṃ musā bhaṇantassa idha pācittiyāṃ vuttaṃ.

Musāvādasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Omasavādasikkhāpadavaṇṇanā

13. Dutiye pubbe patiṭṭhitārappadesaṃ puna are patteti paṭhamāṃ bhūmiyaṃ patiṭṭhitanemippadese parivattetvā puna bhūmiyaṃ patiṭṭhiteti attho.

15. Pubbeti aṭṭhuppattiyaṃ. Pupphachaḍḍakā nāma gabbhamalādhīharakā. Tacchakakammanti pāsāṇakoṭṭanādivaḍḍhakāmmaṃ. Hatthamuddāgaṇanāti aṅgulisāṅkocaneneva gaṇanā. Acchiddakagaṇanā nāma ekaṭṭhānadasaṭṭhānādīsu sārīyo ṭhapetvā anukkamena gaṇanā. Ādi-saddena saṅkalanapaṭauppādanavoklanabhāgahārādivasena pavattā piṇḍagaṇanā gahitā. Yassa sā paguṇā, so rukkhampi disvā “ettakāni ettha paṇṇāni”ti jānāti. Yabha-methuneti vacanato āha “ya-kāra-bha-kāre”tiādi.

16. Na purimenāti musāvādasikkhāpadena. Sopi āpattiyāti upasaggādivisiṭṭhehipi vadanto pācittiyāpattiyāva kāretabbo.

26. Dubbhāsitanti sāmāññato vuttattā pāḷiyaṃ anāgatehipi parammukhā vadantassapi dubbhāsitamevāti ācariyā vadanti tato lāmakāpattiyā abhāvā, anāpattiyāpettha bhavituṃ ayuttattā. Sabbasattāti ettha vacanatthavidūhi tiracchānādayopi gahitā.

35. Anusāsanīpurekkhāratāya vā pāpagarahitāya vā vadantānaṃ cittassa lahuparivattibhāvato antaranāra kope uppannapi anāpatti. Kāyavikāramattenapi omasanasambhavato “tisamuṭṭhānaṃ, kāyakamma”nti ca vuttaṃ. Parivāre pana “catutthena āpattisamuṭṭhānena...pe... dubbhāsitaṃ āpajjeyyāti. Na hīti vattabba”ntiādīna itarāni samuṭṭhānāni paṭikkhipitvā pañcamasseva vuttattā āha “dubbhāsītāpatti panettha vācācittato samuṭṭhātī”ti. Davakamyatāya hi kāyavācācittēhi omasantassapi vācācittameva āpattiyā aṅgaṃ hoti, na pana kāyo vijjāmānopi dhammadesanāpatti viya kevalaṃ kāyavikāreneva. Omasantassa pana kiñcāpi idha dubbhāsītāpattiyā anāpatti, atha kho kāyakīlāpaṭikkhepasikkhāpadena dukkaṭamevāti daṭṭhabbaṃ. Upasampannaṃ jātiādīhi anaññāpadesena akkosanaṃ, tassa jānanaṃ, atthapurekkhāratādīnaṃ abhāvoti imānettha tīṇi aṅgāni.

Omasavādasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Pesuññasikkhāpadavaṇṇanā

36. Tatiye bhaṇḍanaṃ jātaṃ etesanti bhaṇḍanaajātā. Pisatīti pisuṇā, vācā, samagge bhinne karotīti attho. Tāya vācāya samannāgato pisuṇo, tassa kammaṃ pesuññanti evamettha attho veditabbo.

Idhāpi jātiādīhi dasahi vatthūhi pesuññaṃ upasaṃharantasseva pācittiyaṃ, itarehi akkosavatthūhi dukkaṭaṃ. Anakkosavatthūhi pana upasaṃharantassa dukkaṭamevāti vadanti. Jātiādīhi anaññāpadesena akkosantassa bhikkhuno sutvā bhikkhussa upasaṃharaṇaṃ, piyakamyatābhedaḍhippāyesu aññataratā, tassa vijānanāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Pesuññasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Padasodhammasikkhāpadavaṇṇanā

45. Catutthe purimabyañjanena sadisanti “rūpaṃ anicca”nti ettha anicca-saddena sadisaṃ “vedanā aniccā”ti ettha anicca-saddaṃ vadati. Akkharasamūhoti avibhattiko vutto. Padanti vibhattiantaṃ vuttaṃ.

Ekaṃ padanti gāthāpadameva sandhāya vadati. Padagaṇanāyāti gāthāpadagaṇanāya. Apāpuṇitvāti saddhiṃ akathetvā. Etena gāthāya pacchimapāde vuccamāne sāmaṇero paṭhamapādādiṃ vadati, āpattiyeva, tasmīṃ nissadde eva itarena vattabbanti dasseti.

Aṭṭhakathānissitoti saṅgītittayāruḷhaṃ porāṇaṭṭhakathaṃ sandhāya vadati. Idānipi “yathāpi dīpiko nāma, nilīyitvā gaṇhate mige”ti evamādikaṃ aṭṭhakathāvacanaṃ attheva, buddhaghosācariyādīhi porāṇaṭṭhakathānayaena vuttampi idha saṅghetabbanti vadanti. Pāḷinissitoti udānavaggasaṅghādiko. Vivaṭṭūpanissitanti nibbānanissitaṃ. Therassāti nāgasenattherassa. Maggkathādīni pakaraṇāni.

46. Pāḷiyaṃ akkharāyātiādi liṅgavipallāsena vuttaṃ, akkharenātiādinā attho gaḥetabbo.

48. Upacāraṃ muñcitvāti parisāya dvādasahatthaṃ muñcitvā ekato ṭhitassa vā nisinnassa vā anupasaṃpannassa akathetvā aññe uddissa bhaṇantassāpi anāpatti. Sace pana dūre nisinnampi uddissa bhaṇati, āpatti eva. Opātetīti saddhiṃ katheti. Anupasaṃpannatā, vuttalakkaṇadhammaṃ padaso vācanatā, ekato bhaṇanañcāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Padasodhammasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Sahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā

50-51. Pañcame tatridaṃ nidassananti seso. Dirattatirattanti ettha dirattaggahaṇaṃ vacanālaṅkāratthaṃ, nirantaraṃ tissova rattiyo vasitvā catutthadivasādīsu sayantasseva āpatti, na ekantarikādivasena sayantassāti dassanatthampīti daṭṭhabbaṃ. Dirattavisitṭhañhi tirattaṃ vuccamānaṃ, tena anantarikameva tirattaṃ dīpetīti. Pañcahi chadanehīti itṭhakasilāsudhātinaṇaṇnehi. Vācugatavasenāti paguṇavasena. Diyaḍḍhahatthubbedho vaḍḍhakīhatthena gaḥetabbo. Ekūpacāro ekena maggena pavisitvā abbhokāsaṃ anukkamitvā sabbattha anuparigamanayoggo, etaṃ bahudvāraṃpi ekūpacārova. Tattha pana kuṭṭādīhi rundhitvā visuṃ dvāraṃ yojenti, nānūpacāro hoti. Sace pana rundhati eva, visuṃ

dvāraṃ na yojenti, “etampi ekūpacārameva mattikādīhi pihitadvāro viya gabbho”ti gahetabbaṃ. Aññathā gabbhe pavisitvā pamukhādīsu nipannānupasampannehi sahaseyyāparimuttiyā gabbhadvāraṃ mattikādīhi pidahāpetvā uṭṭhite aruṇe vivarāpentassapi anāpatti bhaveyyāti.

Tesaṃ payoge payoge bhikkhussa āpattīti ettha keci “anuṭṭhahanena akiriyasamuṭṭhānā āpatti vuttā tasmim̐ khaṇe sayantassa kiriyābhāvā. Idañhi sikkhāpadaṃ siyā kiriyāya samuṭṭhāti, siyā akiriyāya samuṭṭhāti. Kiriyāsamuṭṭhānatā cassa tabbahulavasena vuttāti vadati. Yathā cetam̐, evaṃ divāsayanampi. Anuṭṭhahanena, hi dvārāsaṃvaraṇena cetam̐ akiriyasamauṭṭhānampi hotī”ti vadanti. Idañca yuttam̐ viya dissati, vīmaṃsitvā gahetabbaṃ.

“Uparimatalena saddhim̐ asambaddhabhittikassā”ti idam̐ sambaddhabhittike vattabbameva natthīti dassanattham̐ vuttam̐. Uparimatale sayitassa saṅkā eva natthīti “heṭṭhāpāsāde”tiādi vuttam̐. Nānūpacāreti bahi nisseṇiyā ārohaṇīye.

Sabhāsaṅkhepenāti sabhākārena. “Aḍḍhakuṭṭake”ti iminā saṇṭhānaṃ dasseti. Yattha tīsu dvīsu vā passesu bhittiyo baddhā, chadanaṃ vā asampattā aḍḍhabhitti, idam̐ aḍḍhakuṭṭakaṃ nāma. Vāḷasaṅghāto nāma parikkhepassa anto thambhādīnaṃ upari vāḷarūpehi katasaṅghāto. Parikkhepassa bahigateti ettha yasmim̐ passe parikkhepo natthi, tattha sace bhūmito vatthu uccaṃ hoti, ubhato uccavatthuto heṭṭhā bhūmiyaṃ nibbakosabbhantarepi anāpatti eva tattha senāsanavohārābhāvato. Atha vatthu nīcam̐ bhūmisamameva senāsanassa heṭṭhimatale tiṭṭhati, tattha parikkheparahitadisāya nibbakosabbhantare sabbattha āpatti hoti, paricchēdābhāvato parikkhepassa bahi eva anāpattīti daṭṭhabbaṃ. Parimaṇḍalaṃ vātīādi majjhe udakapatanatthāya ākāsaṅgaṇavantaṃ senāsaṇaṃ sandhāya vuttam̐. Tattha aparicchinnagabbhūpacāreti ekekagabbhassa dvīsu passesu pamukhena gamanaṃ paricchinditvā diyaḍḍhahatthubbedhato anūnaṃ kuṭṭam̐ katvā ākāsaṅgaṇena pavesam̐ karonti, evaṃ akatoti attho. Gabbhaparikkhepoti caturassapāsādādīsu samantā tṭhitaḡabbhabhittiyo sandhāya vuttam̐.

Pāṭekkasannivesāti ekekadisāya gabbhapāliyo itaradisāsu gabbhapālīnaṃ abhāvena, bhāvepi vā aññamaññabhitticchadanehi asambandhatāya pāṭekkasannivesā nāma vuccati. Tam̐...pe... sandhāya vuttanti tattha pācittiyena anāpattīti vuttam̐, na dukkaṭena. Tādisāya hi gabbhapāliyā pamukhaṃ tīsu disāsu bhittīnaṃ abhāvena ekadisāya gabbhabhittimattena sabbacchannaṃ cūḷaparicchannaṃ nāma hoti. Tasmā dukkaṭameva. Yadi pana tassa pamukhassa itaradisāsupi ekissaṃ, sabbāsu vā bhittim̐ karonti, tadā sabbacchannaupaḍḍhaparicchannādi bhāvato pācittiyameva hotīti daṭṭhabbaṃ. Bhūmiyaṃ vinā jagatiyā pamukhaṃ sandhāyāti ettha uccavatthum̐ akatvā bhūmiyaṃ katagehassa pamukhaṃ sandhāya aparikkhitte pācittiyena anāpattīti idam̐ kathitaṃ. Uccavatthukaṃ ce pamukhaṃ hoti, tena vatthunā parikkhittasaṅkhyameva pamukhaṃ gacchatīti adhippāyo. Tatthāti andhakaṭṭhakathāyaṃ. Jagatiyā pamāṇam̐ vatvāti pakatibhūmiyā nipanno yathā jagatiyā upari sayitam̐ na passati, evaṃ uccātiuccavatthussa ubbedhappamāṇam̐ vatvā. Ekadisāya ujukameva dīgham̐ katvā sannivesito pāsādo ekasālasanniveso. Dvīsu, tīsu vā catūsipi vā disāsu siṅghāṭakasaṇṭhānādivasena katā dvisālādisannivesā veditabbā. Sālapabhedadīpanameva cettha purimato visesoti. Parikkhepo viddhastoti pamukhassa parikkhepaṃ sandhāya vadati.

53. Upaḍḍhacchannaupaḍḍhaparicchannaṃ senāsaṇaṃ dukkaṭassa ādiṃ vatvā pāliyaṃ dassitattā tato adhikaṃ sabbacchannaupaḍḍhaparicchannādikampi sabbam pāliyaṃ avuttampi pācittiyasseva vatthubhāvena dassitaṃ sikkhāpadassa paṇṇattivajjattā, garuke ṭhātabbato cāti veditabbaṃ. Satta pācittiyānīti pāliyaṃ vuttapācittiyadvayaṃ sāmāññato ekattena gahetvā vuttaṃ.

54. Pāliyaṃ “tatiyāya rattiyā purāruṇā nikkhamitvā puna vasatī”ti idaṃ ukkaṭṭhavasena vuttaṃ, anikkhamitvā pana purāruṇā utṭhahitvā antochadane nisinnassāpi punadivase sahaseyyena anāpatti eva. Senambamaṇḍapavaṇṇaṃ hotīti sīhaḷadīpe kira uccavatthuko sabbacchanno sabbaaparicchanno evaṃnāmaḥ sannipātaṃ atthi, taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. Ettha catutthabhāgo cūḷakaṃ, dve bhāgā upaḍḍhaṃ, tīsu bhāgesu dve bhāgā yebhuyyanti iminā nayena cūḷakacchannaparicchannatādīni veditabbāni. Pācittiyavatthukasenāsaṇaṃ, tattha anupasampanna saha nipajjanaṃ, catutthadivase sūriyatthaṅgamananti imānettha tīni aṅgāni.

Sahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Dutiyasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā

55. Chatṭhe mātugāmena saddhiṃ catutthadivase sayantassāpi iminā sikkhāpadena ekāva āpatti. Keci pana purimasikkhāpadenāpīti dve āpattiyo vadanti, taṃ na yuttaṃ “anupasampannā”ti anitthiliṅgena vuttattā napuṃsakena pana catutthadivase sayantassa sadukkaṭapācittiyaṃ vattum yuttaṃ. Kiñcāpettha pāliyaṃ paṇḍakavaseneva dukkaṭaṃ vuttaṃ, tadanulomikā pana purisaubhatobyañjanakena saha sayantassa iminā dukkaṭaṃ, purimena catutthadivase sadukkaṭapācittiyaṃ. Itthiubhatobyañjanako itthigatikovāti ayaṃ amhākaṃ khanti. Matitthiyā anāpattīti vadanti. Pācittiyavatthukasenāsaṇaṃ, tattha mātugāmena saddhiṃ nipajjanaṃ, sūriyatthaṅgamananti imānettha tīni aṅgāni.

Dutiyasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Dhammadesanāsikkhāpadavaṇṇanā

60. Sattame na yakkenātiādīnaṃ “aññatra viññunā”ti iminā sambandho. Aññatra viññunā purisaviggahena, na yakkhādīnāpīti evamattho gahetabboti adhippāyo. Tādīsenapi hi saha ṭhitāya desetum na vaṭṭati. Taṃtaṃdesabhāsāya atthaṃ yathārucci vaṭṭati eva.

Iriyāpathāparivattanaṃ, purisaṃ vā dvādasahatthūpacāre apakkosāpanaṃ ettha akiriyā. Vuttalakkaṇassa dhammassa channaṃ vācānaṃ upari desanā, vuttalakkaṇo mātugāmo, iriyāpathapaavattanābhāvo, viññūpurisābhāvo, apañhavissajjanāti imānettha pañca aṅgāni.

Dhammadesanāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Bhūtārocanasikkhāpadavaṇṇanā

77. Atṭhame antarāti parinibbānakālato pubbepi. Atikaḍḍhiyamānenāti “vadatha, bhante, kiṃ tumhehi adhigata”nti evaṃ nippīliyamānena atibaddhiyamānena. Tathārūpe paccaye sati vattabbameva. Sutapariyattisīlaguṇanti ettha atthakusalatā

sutaguṇo, pālīpāṭhakusalatā pariyattiguṇoti daṭṭhabbaṃ. “Cittakkhepassa vā abhāvā”ti iminā khittacittavedanāṭṭatāpi ariyānaṃ natthīti dasseti.

Pubbe avuttehīti catutthapārājike avuttehi. Idañca sikkhāpadaṃ paṇṇattiajaānanaśasena ekantato acittakasamuṭṭhānameva hoti ariyānaṃ paṇṇattivītikkaṃabhāvā. Jhānalābhīnañca satthu āṇāvītikkaṃapaṭighacittassa jhānaparihānato bhūtārocaṇaṃ na sambhavati. Uttarimanussadhammassa bhūtata, anupasaṃpaṇṇassa ārocaṇaṃ, taṅkhaṇavijānaṇā, anaññāpadesoti imānettha cattāri aṅgāni.

Bhūtārocaṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Duṭṭhullārocaṇasikkhāpadavaṇṇanā

78. Navame tattha bhavēyyāti tattha kassaci mati evaṃ bhavēyya. Aṭṭhakathāvacanaṃeva upapattito daḷhaṃ katvā patiṭṭhapento “imināpi ceta”ntiādimāha.

82. Ādito pañca sikkhāpadānīti pāṇātipātādīni pañca. Sesānīti vikālabhojanādīni. Sukkavissaṭṭhiādi ajjhācārova. Antimavatthūṃ anajjhāpaṇṇassa bhikkhuno savatthuko saṅghādiseso, anupasaṃpaṇṇassa ārocaṇaṃ, bhikkhusammutiyā abhāvoti imānettha tīṇi aṅgāni.

Duṭṭhullārocaṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Pathavīkhaṇasikkhāpadavaṇṇanā

86. Dasame appapaṃsumattikāya pathaviyā anāpattivatthubhāvena vuttattā upaḍḍhapaṃsumattikāyapi pācittiyamevāti gahetabbaṃ. Na hetam dukkaṭavattthūti sakkā vattum jātājātavanimuttāya tatiyapathaviyā abhāvato.

Vaṭṭatīti imasmiṃ ṭhāne pokkharāṇiṃ khaṇāti okāśassa aniyamitattā vaṭṭati. Imaṃ valliṃ khaṇāti pathavīkhaṇaṃ sandhāya vuttattā imināva sikkhāpadena āpatti, na bhūtagāmasikkhāpadena. Ubhayampi sandhāya vutte pana dveṇi pācittiyā honti. Uḍakapappaṭakoti uḍake antobhūmiyaṃ pavatṭhe tassa uparibhāgaṃ chādetvā tanukapaṃsu vā mattikā vā paṭalaṃ hutvā patamānā tiṭṭhati, tasmīṃ uḍake sukkhepi taṃ paṭalaṃ vātena calamānā tiṭṭhati, taṃ uḍakapappaṭako nāma.

Akatapabbhāreti avaḷaṇjanaṭṭhānadassanattam vuttam. Tādise eva hi vammikassa sambhavoti. Mūsikukkaraṃ nāma mūsikāhi khaṇitvā bahi katapaṃsurāsī. Acchadanantiādivuttattā ujukaṃ ākāśato patitavassodakena ovaṭṭhameva jātapathavī hoti, na chadanādīsu patitvā tato pavattaudakena tintanti veditabbaṃ. Maṇḍapattambhanti sākhaṃaṇḍapattambhaṃ. Uccāletvāti ukkhipitvā. Tatoti purāṇasenāsanato.

88. Mahāmatikanti bhittilepanaṃ. Jātapathavitā, tathāsaññitā, khaṇanakhaṇāpanānaṃ aññataranti imānettha tīṇi aṅgāni.

Pathavīkhaṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito musāvāḍavaggo paṭhamo.

2. Bhūtagāmaḍaggo

1. Bhūtagāmasikkhāpadavaṇṇanā

89. Dutiyavaggassa paṭhame niggahetum asakkontoti sākhaṭṭhakavimāne sākhyā chijjamānāya chijjante tattha achedanattāya devatāya upanītaṃ puttaṃ disvāpi kuṭhārinikkhepavegaṃ nivattetum asakkontoti attho. Rukkhadhammeti rukkhassa pavattiyam. Rukkhānaṃ viya chedanādīsu akuppanaṃhi rukkhadhammo nāma.

Uppatitanti uppannaṃ. Bhantanti dhāvantaṃ. Vārayeti niggaṇheyya. Itaroti uppannaṃ kodhaṃ aniggaṇhanto rājauparājādīnaṃ rasmimattaggāhakajano viya na uttamasārathīti attho. Viṣaṃ sappavisanti sarīre dāṭhāvaṇṇanusārena vitthiṇṇaṃ byāpetvā ṭhitaṃ kaṇhasappaviṣaṃ viya. Jahāti orapāranti pañcorambhāgiyasaññojanāni tatiyamaggena jahāti. “Orapāra”nti hi orimatīraṃ vuccati. Atha vā soti tatiyamaggena kodhaṃ vinetvā ṭhito bhikkhu arahattamaggena orapāraṃ jahātīti attho. Tattha oraṃ nāma sakattabhāvo, ajjhakkāni vā āyatanāni. Pāraṃ nāma paraattabhāvo, bāhirāni vā āyatanāni. Tadubhaye pana chandarāgaṃ jahanto “jahāti orimapāra”nti vuccati.

90. Bhavantīti vaḍḍhanti. Ahuvuntīti babhūvu. Tenāha “jātā vaḍḍhitā”ti. Bhūtānaṃ gāmoti mahābhūtānaṃ haritatinādibhāvena samaggānaṃ samūho. Tabbinimuttassa gāmassa abhāvaṃ dassetum “bhūtā eva vā gāmo”ti vuttaṃ. Pātabya-saddassa pā pāneti dhātvatthaṃ sandhāyāha “paribhuñjitabbatā”ti. Sā ca pātabyatā chedanādi eva hotīti āha “tassā...pe... bhūtagāmassa jātā chedanādipaccayā”ti.

91. Jāta-saddo ettha vijātapariyāyoti “puttaṃ vijātā itthī”tiādīsu viya pasūtavacanoti āha “pasūtānī”ti, nibbattapaṇṇamūlānīti attho.

Tāni dassentoti tāni bījāni dassento. Kāriyadassanamukheneva kāraṇaṃca gahitanti āha “bījato nibbattena bījaṃ dassita”nti.

92. “Bījato sambhūto bhūtagāmo bīja”nti iminā uttarapadalopena “padumagacchato nibbattaṃ pupphaṃ paduma”ntiādīsu viyāyaṃ vohāroti dasseti. Yaṃ bījaṃ bhūtagāmo nāma hotīti nibbattapaṇṇamūlaṃ sandhāya vadati. Yathārutanti yathāpāṭhaṃ.

“Sañciccā”ti vuttattā sarīre laggabhāvaṃ ṇatvāpi utṭhahati, “taṃ uddharissāmī”tisaññāya abhāvato vaṭṭati. Anantaka-ggahaṇena sāsapamattikā gahitā, nāmañhetam tassā sevālaṅkāriyā. Mūlapaṇṇānaṃ abhāvena “asampunṇabhūtagāmo nāmā”ti vuttaṃ. So bījagāmena saṅgahitoti. Avaḍḍhamānepi bhūtagāmamūlakattā vuttaṃ “amūlakabhūtagāme saṅgahaṃ gacchatī”ti. Nāḷikerassa āveṇikaṃ katvā vadati.

Seleyyakam nāma silāya sambhūtā ekā gandhajāti. Pupphitakālato paṭṭhāyāti vikasitakālato pabhuti. Chattakaṃ gaṇhantoti vikasitaṃ gaṇhanto. Makuḷaṃ pana rukkhattacaṃ akopentenapi gahetum na vaṭṭati, phullaṃ vaṭṭati. Hatthakukkucenāti hatthacāpallena.

“Pānīyaṃ na vāsetabba”nti idaṃ attano pivanapānīyaṃ sandhāya vuttaṃ, aññesaṃ pana vaṭṭati anuggahitattā. Tenāha “attanā khāditukāmenā”ti. Yesam rukkhānaṃ sākha ruhatīti mūlaṃ anotāretvā paṇṇamattaniggamanamattenapi vaḍḍhati. Tattha kappiyampi akaronto chinnaṃāḷikeraveḷudaṇḍādayo kopetum vaṭṭati.

“Caṅkamitaṭṭhānaṃ dassessāmi”ti vuttattā kevalaṃ caṅkamanādhippāyena vā maggagamanādhippāyena vā akkamantassa, tiṇānaṃ upari nisīdanādhippāyena nisīdantassa ca doso natthi.

Samaṇakappehīti samaṇānaṃ kappiyavohārehi, abījanibbaṭṭabījānīpi kappiyabhāvato “samaṇakappānī”ti vuttāni. Abījaṃ nāma taruṇaambaphalādīni. Nibbaṭṭetabbāṃ viyojetabbāṃ bījaṃ yasmiṃ, taṃ panasādi nibbaṭṭabījaṃ nāma. Kappiyanti vatvāvāti pubbakālakiriyāvasena vuttepi vacanakkhaṇeva aggisatthādinā bījagāme vaṇaṃ kātābbanti vacanato pana pubbe kātuṃ na vaṭṭati, tañca dvidhā akatvā chedanabhedanameva dassetabbāṃ. Karontena ca bhikkhunā “kappiyaṃ karohī”ti yāya kāyaci bhāsāya vutteyeva kātābbāṃ. Bījagāmaparimocanattamaṃ puna kappiyaṃ kāretābbanti kārāpanassa paṭhamameva adhikatattā. “Kaṭāhepi kātuṃ vaṭṭatī”ti vuttattā kaṭāhato nīhatāya miñjāya vā bīje vā yattha katthaci vijjhituṃ vaṭṭati eva. Bhūtagāmo, bhūtagāmasaññitā, vikopanaṃ vā vikopāpanaṃ vāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Bhūtagāmasikkhāpadavaṇṇanā nīṭṭhitā.

2. Aññavādasikkhāpadavaṇṇanā

94. Dutiye aññaṃ vacananti yaṃ dosavibhāvanattamaṃ parehi vuttavacanaṃ taṃ tassa ananucchavikena aññaṃ vacanena paṭicarati.

98. Yadeṭaṃ aññaṇaṇṇaṃ paṭicaraṇavasena pavattavacanaṃ, tadeva pucchitamattamaṃ ṭhapetvā aññaṃ vadati pakāsetīti aññavādakanti āha “aññaṇaṇṇaṃ paṭicaraṇassetamaṃ nāma”nti. Tuṇhībhūtasetaṃ nāmanti tuṇhībhāvassetamaṃ nāmaṃ, ayameva vā pāṭho. Aññavādakaṃ āropetunti aññavāde āropetuṃ. Vihesakanti vihesakattaṃ.

99. Pāliyaṃ na ugghāṭetukāmoti paṭicchādetukāmo.

100. Anāropite aññavādaki vuttadukkaṭaṃ pāliyaṃ āgataaññaṇaṇṇapaṭicaraṇavasena yujjati, aṭṭhakathāyaṃ āgatanayena pana musāvādena aññaṇaṇṇaṃ paṭicarantassa pācittiyena saddhiṃ dukkaṭaṃ, āropite imināva pācittiyaṃ. Keci pana “musāvādapācittiyena saddhiṃ pācittiyadvaya”nti vadanti, vīmaṃsitabbāṃ. Ādikammikassapi musāvāde imināva anāpattīti daṭṭhabbaṃ. Dhammakammena āropitatā, āpattiyā vā vatthunā vā anuyuñjiyamānatā, chādetukāmatāya aññaṇaṇṇaṃ paṭicaraṇaṃ, tuṇhībhāvo cāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Aññavādasikkhāpadavaṇṇanā nīṭṭhitā.

3. Ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā

103. Tatiye cintāyanattassa jhe-dhātussa anekatthatāya olokanattasambhavato vuttaṃ “olokāpentī”ti. Chandāyāti liṅgavipallāsoti āha “chandenā”ti.

105. Bhikkhuṃ lāmakato cintāpanattamaṃ aññesaṃ taṃ avaṇṇakathanāṃ ujjhāpanaṃ nāma. Aññesaṃ pana avatvā aññamaññaṃ samullapanavasena bhikkhuno dosappakāsaṇaṃ khiyyanaṃ nāmāti ayametesam bhedo.

Ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

112. Vaṇṇānurakkhaṇatthaṃ katāti paṭakhaṇḍādīhi sibbitvā katā. Bhūmiyaṃ attharitabbāti cimilikāya sati tassā upari, asati suddhabhūmiyaṃ attharitabbā. “Sīhacammādīnaṃ pariharaṇeyeva paṭikkhepo”ti iminā mañcapīṭhādīsu attharitvā puna saṃharitvā ṭhapanādivasena attano atthāya pariharaṇameva na vaṭṭati, bhūmattharaṇādivasena paribhogo pana attano pariharaṇaṃ na hotīti dasseti. Khandhake hi “antopi mañce paññattāni honti, bahipi mañce paññattāni hontī”ti evaṃ attano attano atthāya mañcādīsu paññapetvā pariharaṇavatthusmiṃ -

“Na, bhikkhave, mahācammāni dhāretabbāni sīhacammaṃ byagghacammaṃ dīpicammaṃ. Yo dhāreyya, āpatti dukkaṭassā”ti -

Paṭikkhepo kato. Tasmā vuttanayenevettha adhippāyo daṭṭhabbo. Dārumayapīṭhanti phalakamayapīṭhameva. Pādakathalikanti adhotapādaṃ yasmiṃ ghaṃsantā dhovanti, taṃ dāruphalakādi.

113. “Āgantvā uddharissāmīti gacchatī”ti vuttattā aññenapi kāraṇena anotāpentassapi āgamane sāpekkhassa anāpatti. Teneva mātikāṭṭhakathāyaṃ “mañcādīnaṃ saṅghikatā, vuttalakkaṇe dese santharaṇaṃ vā santharāpanaṃ vā, apalibuddhatā, āpadāya abhāvo, nirapekkhatā, leḍḍupātātikkamo”ti evamettha nirapekkhatāya saddhiṃ cha aṅgāni vuttāni.

Paṭhamasenāsanāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Dutiyasenāsanāsikkhāpadavaṇṇanā

116. Pañcame pāvāro kojavoti paccattharaṇatthāyeva ṭhapitā uggatalomā attharaṇavisesā. Ettakameva vuttanti aṭṭhakathāsu vuttaṃ. Senāsanatoti sabbapacchimasenāsanato.

117. Kurundaṭṭhakathāyaṃ vuttamevatthaṃ savisesaṃ katvā dassetuṃ “kiñcāpi vutto”tiādi āraddhaṃ. Vattabbaṃ natthīti rukkhamūlassa pākaṭattā vuttaṃ. Palujjatīti vinassati.

118. Yena mañcaṃ vā pīṭhaṃ vā vīnanti, taṃ mañcapīṭhakavānaṃ. Siluccayaleṇanti pabbataguhā. “Āpucchanaṃ pana vatta”nti iminā āpatti natthīti dasseti. Vuttalakkaṇaseyyā, tassā saṅghikatā, vuttalakkaṇe vihāre santharaṇaṃ vā santharāpanaṃ vā, apalibuddhatā, āpadāya abhāvo, anapekkhassa disāpakkamanaṃ, upacārasīmātikkamoti imānettha satta aṅgāni.

Dutiyasenāsanāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Anupakhajjasikkhāpadavaṇṇanā

119. Chaṭṭhe anupavisitvāti samīpaṃ pavisitvā.

122. Upacāraṃ ṭhapetvāti diyaḍḍhahatthūpacāraṃ ṭhapetvā. Saṅghikavihāratā, anuṭṭhāpanīyabhāvajānaṃ, sambādhetukāmatā, upacāre nisīdanaṃ vā nipajjanaṃ vāti imānettha cattāri aṅgāni.

Anupakhajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Nikkaḍḍhanāsikkhāpadavaṇṇanā

126. Sattame koṭṭhakānīti dvārakoṭṭhakāni.

128. “Sakalasaṅghārāmato nikkaḍḍhituṃ na vaṭṭatī”ti idaṃ ananurūpato vuttaṃ. Pāpagarahitāya hi akupitacittena nikkaḍḍhāpentassa iminā sikkhāpadena āpatti natthi “kupito anattamano”ti vuttattā. Aññāpekkhā āpatti na dissati. Pāliyaṃ “alajjīṃ nikkaḍḍhatī”tiādīsu cittassa lahuparivattitāya antaranārā kope uppannepi anāpatti alajjitā dipaccayeneva nikkaḍḍhanassa āraddhattā. Saṅghikavihāro, upasampannassa bhaṇḍanakāra kabhāvādivinimuttatā, kopena nikkaḍḍhanam vā nikkaḍḍhāpanam vāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Nikkaḍḍhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Vehāsakuṭṭisikkhāpadavaṇṇanā

129. Aṭṭhamam uttānameva. Saṅghiko vihāro, asīsaghaṭṭavehāsakuṭṭi, heṭṭhāparibhogatā, apaṭṭāṇidinne āhaccapāḍake nisīdanam vā nipajjanam vāti imānettha cattāri aṅgāni.

Vehāsakuṭṭisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Mahallakavihārasikkhāpadavaṇṇanā

135. Navame “mahallako nāma vihāro sassāmiko”ti vuttattā saññācīkāya kuṭiyā anāpattīti vadanti. Yassāti vihārassa. Sā aparipūrūpacārāpi hotīti vivariyamānam kavāṭam yaṃ bhittim āhanati, sā sāmantaṃ kavāṭavittahāpamāṇā upacārarahitāpi hotīti attho. Ālokaṃ vātapānam sandheti ghaṭayati āloka sandhīti kavāṭam vuccati. Dvāravātapānūpacārato aññattha punappunam limpanādiṃ karontassa piṇḍagaṇanāya pācittiyam.

Keci pana “pāliyaṃ pācittiyassa avuttattā dukkaṭa”nti vadanti. Adhiṭṭhātabbanti saṃvidhātabbam. Harite ṭhito adhiṭṭhāti. Āpatti dukkaṭassāti haritayutte khethe ṭhatvā chādentassa dukkaṭanti attho. Keci pana “tādise khethe vihāram karontassa dukkaṭa”nti vadanti, taṃ pāliyaṃ na sameti.

136. Ujukameva chādananti chādanamukhavaṭṭito paṭṭhāya yāva piṭṭhivaṃsakūṭāgārakaṇṇikādi, tāva itṭhakādīhi ujukaṃ chādanam. Iminā pana yena sabbasmim vihāre ekavāram chādite taṃ chādanam ekamagganti gahetvā pāliyaṃ “dve magge”tiādi vuttaṃ. Pariyāyena chādanampi imināva nayena yojetabbanti vadanti, taṃ “punappunam chādāpesī”ti imāya pāliyaṃ ca “sabbampi cetam chadanam chadanūpari veditabba”nti iminā aṭṭhakathāvacanena ca sameti.

Pāliyaṃ “maggena chādentassa pariyāyena chādentassā”ti idaṃca itṭhakādīhi, tiṇapaṇṇehi ca chādanappakārabhedadassanattaṃ vuttaṃ. Keci pana “pantiyā chāditassa chadanassa upari chadanamukhavaṭṭito paṭṭhāya uddham ujukameva ekavāram chādanam ekamagganti gahetvā ‘dve magge’tiādi vuttaṃ, na pana sakalavihārachādanam. Esa nayo pariyāyena chādanepī”ti vadanti, taṃ pāliyaṃ aṭṭhakathāhi na sameti.

Tatiyāya magganti ettha tatiyāyāti upayogatthe sampadānavacanam, tatiyam magganti attho. Ayameva vā pāṭho. Tiṇapaṇṇehi labbhatīti tiṇapaṇṇehi chādetvā upari ullittāvalittakaraṇam sandhāya vuttaṃ. Kevalam tiṇakuṭiyā hi anāpatti vuttā. Tiṇam maggānanti maggavasena chāditānam tiṇam chadanānam. Tiṇam pariyāyānanti etthāpi ese va nayo. Mahallakavihāratā, attano vāsāgaratā, uttari adhiṭṭhānanti imānettha tīṇi aṅgāni.

10. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā

140. Dasame mātikāyaṃ sappāṇakaudakaṃ tiṇena vā mattikāya vā siñceyya, chaḍḍeyyāti attho. Atha vā udakaṃ gahetvā bahi siñceyya, tasmiñca udake tiṇaṃ vā mattikaṃ vā āharitvā pakkhipeyyāti ajjhāharitvā attho veditabbo. Tenāha “sakaṭabhāramattañcepī”tiādi. Idanti tiṇamattikapakkhipanavidhānaṃ. Vuttanti mātikāyaṃ “tiṇaṃ vā mattikaṃ vā”ti evaṃ vuttaṃ, aṭṭhakathāsu vā vuttaṃ.

Idañca sikkhāpadaṃ bāhiraparibhogaṃ sandhāya vatthuvaseṇa vuttaṃ abbhantaraparibhogassa viṣuṃ vakkhamānattā. Tadubhayampi “sappāṇaka”nti katvā vadhakacittaṃ vināva siñcane paññattattā “paṇṇattivajja”nti vuttaṃ. Vadhakacitte pana sati sikkhāpadantareneva pācittiyaṃ, na imināti daṭṭhabbaṃ. Udakassa sappāṇakatā, “siñcanena pāṇakā marissantī”ti jānanaṃ, tādīsameva ca udakaṃ vinā vadhakacetanāya kenacideva karaṇīyena tiṇādīnaṃ siñcananti imānettha cattāri aṅgāni.

Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito senāsanavaggo dutiyo.

“Bhūtagāmaṃvaggo”tipi etasseva nāmaṃ.

3. Ovādavaggo

1. Ovādasikkhāpadavaṇṇanā

144. Tatiyavaggassa paṭhame tiracchānabhūtanti tirokaraṇabhūtaṃ, bāhirabhūtanti attho. Samiddhoti paripuṇṇo. Sahitattho atthayutto. Atthagambhīratādīnā gambhīro.

145-147. Paratoti uttari. Karontovāti paribāhire karonto. Vibhaṅgeti jhānavibhaṅge. Caraṇanti nibbānagamanāya pādaṃ.

Yadassāti yaṃ assa. Dhāretīti avinassamānaṃ dhāreti. Parikathanatthanti pakiṇṇakakathāvasena paricchinnaḍḍhammakathanatthaṃ. Tisso anumodanāti saṅghabhaddhādīsu dānānisamsappaṭisaṃyuttaṃ nidhikuṇḍasuttādi -anumodanā, gehappavesamaṅgalādīsu maṅgalasuttādi -anumodanā, matakabhaddhādīmaṅgalesu tirokuṭṭādi -anumodanāti imā tisso anumodanā. Kammākammavinicchayoti parivārāvasāne kammavagge vuttavinicchayo. Samādhivasenāti samathapubbakavasena. Vipassanāvasena vāti diṭṭhivissuddhiādikāya sukkhaviṭṭhanāya vasena. Attano sīlarakkhaṇatthaṃ aparānapekkhatāya yena kāmāṃ gantuṃ catasso disā arahati, assa vā santi, tāsū vā sādhuṃ cātuddiso.

Abhivāyati pātimokkhasaṃvaraṇākhāte saṃvaravinaye, tappakāsake vā vinayapiṭake. Vinetunti sikkhāpetuṃ pakāsetuṃ. Paṇḍā vācuggatāti pāṭhato ca atthato ca paṇḍā mukhe sannidhāpanavasena vācuggatā kātabbā. Atthamattavasena pettha yojanaṃ karonti. Abhidhammeti lakkhaṇarasādivasena paricchinne nāmarūpadhamme. Pubbe kira mahātherā pariyattianantaradhānāya ekekassa gaṇassa dīghanikāyādiekekadhammakotṭhāsaṃ niyyātentā “tumhe etaṃ pālito ca aṭṭhakathāto ca pariharatha, sakkontā uttaripi uggaṇhathā”ti evaṃ sakaladhammaṃ ganthavasena niyyātentī, tattha te ca bhikkhū ganthānāmena dīghabhāṇakā majjhimbhāṇakāti voharīyanti, te ca attano bhārabhūtaṃ koṭṭhāsaṃ

pariccajitvā aññaṃ uggahetuṃ na labhanti. Taṃ sandhāyāha “sace majjhimabhāṇako hotī”tiādi.

Tattha heṭṭhimā vā tayo vaggāti mahāvaggato heṭṭhimā sagāthakavaggo, nidānavaggo, khandhavaggoti ime tayo vaggā. Tikanipātato paṭṭhāya heṭṭhāti ekakanipātadukanipāte sandhāya vuttaṃ. Dhammapadampi saha vatthunā jātakabhāṇakena attano jātakena saddhiṃ uggahetabbam. Tato oraṃ na vaṭṭatīti mahāpaccarivādassa adhippāyo. Tato tatoti dīghanikāyādito. Uccinitvā uggahitaṃ saddhammassa ṭhitiyā, bhikkhunopi pubbāparānusandhiādikusalatāya ca na hotīti “taṃ na vaṭṭatī”ti paṭikkhittaṃ. Abhidhamme kiñci uggahetabbanti na vuttanti ettha yasmā vinaye kusalattikādivibhāgo, suttantesu samathavipassanāmaggo ca abhidhammapāṭhaṃ vinā na viññāyati, andhakāre pavittakālo viya hoti, tasmā suttavinayānaṃ gahaṇavasena abhidhammaggaṇaṃ vuttamevāti visuṃ na vuttanti veditabbam. Yathā “bhojanaṃ bhuñjitabba”nti vutte “byañjanaṃ khāditabba”nti avuttampi vuttameva hoti tadavinābhāvato, evaṃsampadamidaṃ daṭṭhabbam.

Parimaṇḍalapadabyañjanāyāti parimaṇḍalāni paripuṇṇāni padesu sithiladhanitādibyañjanāni yassaṃ, tāya. Purassa esāti porī, nagaravāsīnaṃ kathāti attho. Anelagaḷāyāti ettha elāti kheḷaṃ taggaṇavirahitāya. Kalyāṇavākkaraṇoti ettha vācā eva vākkaraṇaṃ, udāharaṇaghoso. Kalyāṇaṃ madhuraṃ vākkaraṇamassāti kalyāṇavākkaraṇo. Upasampannāya methuneneva abhabbo hoti, na sikkhamānāsāmaṇerisūti āha “bhikkhuniyā kāyasamaggam vā”tiādi.

148. Garukehīti garukabhaṇḍehi. Ekatoupasampannāyāti upayogatthe bhumavacanaṃ. Bhikkhūnaṃ santike upasampannā nāma parivattaliṅgā vā pañcasatasākiyāniyo vā. Etā pana ekatoupasampannā ovaḍantassa pācittiyameva.

149. Na nimantitā hutvā gantukāmāti nimantitā hutvā bhojanapariyosāne gantukāmā na honti, tattheva vasitukāmā hontīti attho. Yatoti bhikkhunupassayato. Yācitvāti “tumhehi ānītaovādeneva mayampi vasissāmā”ti yācitvā. Tatthāti tasmīṃ bhikkhunupassaye. Abhikkhukāvāse vassaṃ vasantiyā pācittiyam, apagacchantiyā dukkaṭaṃ.

Imāsu katarāpatti pariharitabbāti codanaṃ pariharanto āha “sā rakkhittabbā”ti. Sā vassānugamanamūlikā āpatti rakkhittabbā, itarāya anāpattikāraṇaṃ atthīti adhippāyo. Tenāha “āpadāsu hī”tiādi.

Ovādatthāyāti ovāde yācanatthāya. Dve tissoti dvīhi tīhi, karaṇatthe cetam paccattavacanaṃ. Pāsādikenāti pasādanakena kāyakammādinā. Sampādetūti tividhaṃ sikkhaṃ sampādetu. Asammatatā, bhikkhuniyā paripuṇṇūpasampannatā, ovādavasena aṭṭhagarudhammadānanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Ovādasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Atthaṅgatasikkhāpadavaṇṇanā

153. Dutiye kokanadanti padumavisesaṃ, taṃ kira bahupattaṃ vaṇṇasampannaṃ. Ayañhettha attho - yathā kokanadasaṅkhātaṃ padumaṃ, evaṃ phullamukhapadumaṃ avītaguṇagandhaṃ nimmale antalikkhe ādiccaṃ viya ca attano tejasā tapantaṃ tato eva virocāmānaṃ aṅgehi niccharaṇakajutiyā aṅgīrasaṃ sammāsambuddhaṃ passāti. Rajoharaṇanti sarīre rajaṃ puñchatīti rajoharaṇanti

puñchanacoḷassa nāmaṃ. Obhāsavissajjanapubbakā bhāsitagāthā obhāsagāthā nāma. Visuddhimaggādīsu pana “rāgo rajo na ca pana reṇu vuccatī”tiādi obhāsagāthā vuttā, na panesā “adhicetaso”ti gāthā. Ayañca cūḷapanthakattherassa udānagāthāti udānapāḷiyaṃ natthi, ekudāniyattherassa nāyaṃ udānagāthāti tattha vuttaṃ. Idha pana pāḷiyā eva vuttattā therassāpi udānagāthāti gahetabbaṃ. Idha ca agarudhammenāpi ovadato pācittiyameva. Atthaṅgatasūriyatā, paripuṇṇūpasampannatā, ovedananti imānettha tīṇi aṅgāni.

Atthaṅgatasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Bhikkhunupassayasikkhāpadavaṇṇanā

162. Tatiyaṃ uttānameva. Upassayūpagamaṃ, paripuṇṇūpasampannatā, samayābhāvo, garudhammehi ovedananti imānettha cattāri aṅgāni.

Bhikkhunupassayasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Āmisasikkhāpadavaṇṇanā

164. Catutthe āmisarapekkhampi āmisahetu ovedatītisaññāya bhaṇantassapi anāpatti sacittakattā sikkhāpadassa. Sesamettha uttānameva. Upasampannatā, dhammena laddhasammuditā, anāmisantarātā, avaṇṇakāmatāya evaṃ bhaṇananti imānettha cattāri aṅgāni.

Āmisasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

169. Pañcamaṃ cīvaradānasikkhāpadaṃ uttānameva.

6. Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā

176. Chaṭṭhe kathinavattanti kathinamāse cīvaraṃ karontānaṃ sabrahmacārīnaṃ sahāyabhāvūpagamaṃ sandhāya vuttaṃ. Vañcetvāti “tava ñātikāyā”ti avatvā “ekissā bhikkhuniyā”ti ettakameva vatvā “ekissā bhikkhuniyā”ti sutvā te aññātikasaññino ahesunti āha “akappiye niyojitattā”ti. Aññātikāya bhikkhuniyā santakatā, nivāsanapārupanūpagatā, vuttanayena sibbanaṃ vā sibbāpanaṃ vāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Saṃvidhānasikkhāpadavaṇṇanā

183. Sattame pāḷiyaṃ gacchāma bhagini gacchāmāyyāti bhikkhupubbakaṃ saṃvidhānaṃ, itaraṃ bhikkhunipubbakaṃ. Ekaddhānamagganti ekato addhānasāṅkhātāṃ maggaṃ. Hiyyoti suve. Pareti tatiye divase.

Dvidhā vuttappakāroti pādagamane pakkhagamaneti dvidhā vuttappakāro. Upacāro na labbhatīti yo parikkhittādigāmassa ekaleḍḍupātādiupacāro vutto, so idha na labbhati āsannattā. Etena ca antaraghareyevettha gāmoti adhippeto, na sakalaṃ gāmakhettaṃ. Tatthāpi yattha upacāro labbhati, tattha upacārokkamane eva āpattīti dasseti. Tenāha “ratanamattantaro”tiādi. Upacārokkamanañcettha upacārabbhantare pavisaṇameva hoti. Tattha appavisitvāpi upacārato bahi addhayaṃjanabbhantaragatena maggena gacchantopi maggassa dvīsu passesu addhayaṃjanabbhantaragataṃ gāmūpacāraṃ sabbaṃ okkamitvā gacchaticceva vuccati. Addhayaṃjanato bahi gatena maggena gacchanto na gāmūpacāragaṇanāya

kāretabbo, addhayaṇaṇaṇāyeva kāretabbo. Evañca sati anantarasikkhāpade nāvāyeva gāmatīrapassena gacchantassa gāmūpacāraṇaṇāya āpatti samatthitā hoti. Na hi sakkā nāvāya gāmūpacārabhantare pavisitum. Tiṇṇaṃ maggānaṃ sambandhaṭṭhānaṃ siṅghāṭakaṃ. Etthantare saṃvidahiteti ettha na kevalaṃ yathāvuttarathikādīsu eva saṃvidahane dukkaṭaṃ, antarāmaggepi adhippāyo.

Addhayaṇaṇaṃ atikkamantassāti asati gāme addhayaṇaṇaṃ atikkamantassa. Yasmiñhi gāmakhettabhūtepi araññe addhayaṇaṇabbhantare gāmo na hoti, tampi idha agāmaṃ araññanti adhippettaṃ, na viñjhātavādayo.

185. Raṭṭhabhedeti raṭṭhavilope. Cakkasamāruḥhāti iriyāpathacakkaṃ, sakaṭacakkaṃ vā samāruḥhā. Dvinnampi saṃvidahitvā maggappaṭipatti, avisaṅkettaṃ, samayābhāvo, anāpadā, gāmantarokkamaṇaṃ vā addhayaṇaṇatikkamo vāti imānettha pañca aṅgāni. Ekatoupasampannādīhi saddhiṃ saṃvidhāya gacchantassa pana mātugāmasikkhāpadena āpatti.

Saṃvidhānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Nāvābhiruhasikkhāpadavaṇṇanā

189. Atṭhame ekaṃ tīraṃ...pe... nirantaranti nadito addhayaṇaṇabbhantare padese niviṭṭhagāmehi nirantaratā vuttā. Ekaṃ agāmaṃ araññanti tathā niviṭṭhagāmābhāvena vuttaṃ. Agāmakatīrapassenātiādi pana atirekaaddhayaṇavittataṃ nadiṃ sandhāya vuttaṃ. Tato ūnavittārāya hi nadiyā majjhenāpi gamane tīradvayassāpi addhayaṇaṇabbhantare gatattā gāmantaragaṇaṇāya, addhayaṇaṇaṇāya ca āpattiyo paricchinditabbā. Teneva “yojanavittatā...pe... addhayaṇaṇaṇāya pācittiyāni”ti vuttaṃ. Teneva hi yojanato ūnāya nadiyā addhayaṇaṇabbhantaragatatīravaseneva āpattigaṇaṇaṃ vuttameva hoti. “Sabbāṭṭhakathāsū”tiādinā vuttamevatthaṃ samattheti. Tattha kiñcāpi samuddataḥkādīsu pācittiyaṃ na vuttaṃ, tathāpi kīḷāpurekkhārassa tattha dukkaṭamevāti gahetabbaṃ, paṭhamaṃ kīḷāpurekkhārassāpi pacchā nāvāya niddupagatassa, yoniso vā manasi karontassa gāmantarokkamanādīsipi āpattisambhavato paṇṇattivajjatā, ticittatā cassa sikkhāpadassa vuttāti veditabbaṃ. Sesam suviññeyyameva.

Nāvābhiruhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Paripācitasikkhāpadavaṇṇanā

197. Navame pāliyaṃ “sikkhamānā...pe... pañca bhojanāni ṭhapetvā sabbattha anāpatti”ti idaṃ iminā sikkhāpadena anāpattiṃ sandhāya vuttaṃ. Pañcahi sahadhammikehi kataviññattiparikathādīhi uppannaṃ paribhuñjantassa dukkaṭameva. Bhikkhuniyā paripācitatā, tathā jānanaṃ, gihisamārambhābhāvo, bhojanatā, tassa ajjhoharaṇanti imānettha pañca aṅgāni.

Paripācitasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā

198. Dasame upanandassa catutthasikkhāpadenāti mātugāmena rahonisajjasikkhāpadaṃ sandhāya vuttaṃ, taṃ pana acelakavagge pañcamampi upanandaṃ ārabba paññattesu catutthattā evaṃ vuttanti daṭṭhabbaṃ.

4. Bhojanavaggo

1. Āvasathapiṇḍasikkhāpadavaṇṇanā

206. Catutthavaggassa paṭhame imesaṃyevāti imesaṃ pāsaṇḍānaṃyeva. Ettakānanti imasmiṃ pāsaṇḍe ettakānaṃ.

208. “Gacchanto vā āgacchanto vā”ti idaṃ addhayaḥjanavasena gahetabbaṃ. Aññe uddissa paññattañca bhikkhūsu appasannehi titthiyehi sāmāññatopi paññattampi bhikkhūnaṃ na vaṭṭati eva. Āvasathapiṇḍatā, agilānatā, anuvasitvā bhojananti imānettha tīṇi aṅgāni.

Āvasathapiṇḍasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

209. Dutiye abhimāreti abhibhavitvā bhagavantam māraṇatthāya payojite dhanudhare. Nanu “rājānampi mārāpesī”ti vacanato idaṃ sikkhāpadaṃ ajātasattuno kāle paññattanti siddham, evaṃca sati pāḷiyam “tena kho pana samayena rañño māgadhasa...pe... ñātisālohito ājīvakesu pabbajito hoti...pe... bimbisāram etadavocā”tiādi virujjhatīti? Na virujjhati. So kira ājīvako bimbisārakālato pabhuti antaranarā bhikkhū nimantetvā dānaṃ dento ajātasattukālepi sikkhāpade paññattepi bhikkhūnaṃ santike dūtaṃ pāhesi, bhikkhū ca kukkuccāyantā nivāresuṃ. Tasmā ādito paṭṭhāya taṃ vatthu dassitanti veditabbaṃ.

215. Aññamaññaṃ visadisam rajjam virajjam, virajjato āgatā verajjakā. Te ca yasmā jātigottādito nānāvidhā, tasmā nānāverajjaketipi attho.

217-218. Imassa sikkhāpadassa vatthuvasenēva viññattito gaṇabhojanatthata siddhāti taṃ avatvā padabhājane asiddhameva nimantanato gaṇabhojanaṃ dassitanti veditabbaṃ. Tenāha “dvīhākārehī”tiādi. “Yena kenaci vevacanenā”ti vuttattā “bhojanaṃ gaṇhathā”tiādisāmāññanāmenāpi gaṇabhojanaṃ hoti. Yam pana pāḷiyam addhānagamanādivatthūsu “idheva bhuñjathā”ti vuttavacanassa kukkuccāyanaṃ, tampi odanādināmaṃ gahetvā vuttattā eva katanti veditabbaṃ. Ekato gaṇhantīti aññamaññaṃ dvādasahatthaṃ amuñcitvā ekato ṭhatvā gaṇhanti.

“Amhākaṃ catunnampi bhattaṃ dehī”ti vuttattā pāḷi yaṃ “tvaṃ ekassa bhikkhuno bhattaṃ dehī”tiādino vuttattā ca bhojananāmena viññattameva gaṇabhojanaṃ hoti, tañca aññena viññattampi ekato gaṇhantānaṃ sabbesampi hotīti daṭṭhabbaṃ. Visuṃ gahitaṃ pana viññattaṃ bhuñjato paṇītabhojanādisikkhāpadehi āpatti eva.

Āgantukapaṭṭanti acchinditvā anvādhiṃ āropetvā karaṇacīvaraṃ sandhāya vuttaṃ. Ṭhapetīti ekaṃ antaṃ cīvare bandhanavasena ṭhapeti. Paccāgataṃ sibbatīti tasseeva dutiyaantaṃ parivattitvā āhataṃ sibbati. Āgantukapaṭṭaṃ bandhatīti cīvarena laggaṃ karonto punappunaṃ tattha tattha suttena bandhati. Ghaṭṭetīti pamāṇena gahetvā daṇḍādīhi ghaṭṭeti. Suttaṃ karotīti guṇādibhāvena vaṭṭeti. Valetīti anekaguṇasuttaṃ hatthena vā cakkadaṇḍena vā vaṭṭeti ekattaṃ karoti. Parivattanaṃ karotīti parivattanadaṇḍayantaṃ karoti, yasmim suttaguḷaṃ pavesetvā veḷunālikādīsu ṭhapetvā paribbhamāpetvā suttakoṭito paṭṭhāya ākaḍḍhanti.

220. Animantitacatutthanti animantito catuttho yassa bhikkhucatukkassa, taṃ animantitacatutthaṃ. Evaṃ sesesupi. Tenāha “pañcannaṃ catukkāna”nti. Sampavesetvāti tehi yojetvā. Gaṇo bhijjatīti nimantitasaṅgho na hotīti attho.

Adhivāsetvā gatesūti ettha akappiyanimantanādhivāsanakkhaṇe pubbapayoge dukkaṭampi natthi, viññattito pasavane pana viññattikkhaṇe itarasikkhāpadehi dukkaṭaṃ hotīti gahetabbam. Nimantaṇaṃ sādīyathāti nimantaṇabhataṃ paṭiggaṇhatha. Tāni cāti kummāsādīni ca tehi bhikkhūhi ekena pacchā gahitattā ekato na gahitāni.

“Bhattuddesakena paṇḍitena bhavitabbaṃ...pe... mocetabbā”ti etena bhattuddesakena akappiyanimantane sādite sabbesampi sāditaṃ hoti. Ekato gaṇhantānaṃ gaṇabhōjanāpatti ca hotīti dasseti. Dūtassa dvāre āgantvā puna “bhattaṃ gaṇhathā”ti vacanabhayaena “gāmadvāre aṭṭhatvā”ti vuttaṃ. Gaṇabhōjanatā, samayābhāvo, ajjhoharaṇanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Gaṇabhōjanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Paramparabhōjanasikkhāpadavaṇṇanā

221. Tatiye pāḷiyaṃ bhattapaṭipāṭi aṭṭhitāti kulapaṭipāṭiyā dātabbā bhattapaṭipāṭi aṭṭhitā na ṭhitā, abbochinnā nirantarappavattāti attho. Badaraphalāni pakkhipitvā pakkayāguādikaṃ “badarasāḷava”nti vuccati.

Pāḷiyaṃ paramparabhōjaneti yena paṭhamam nimantito, tassa bhojanato parassa bhojanassa bhuñjane. Vikappanāva idha anupaññattivasena mātikāyaṃ anāropitāpi parivāre “catasso anupaññattiyo”ti anupaññattiyaṃ gaṇitā. Tattha kiñcāpi aṭṭhakathāyaṃ mahāpaccarivādassa pacchā kathanena parammukhāvikappanā patiṭṭhapitā, tathāpi sammukhāvikappanāpi gahetabbāva. Teneva mātikāṭṭhakathāyampi “yo bhikkhu pañcasu sahadhammikesu aññatarassa ‘mayhaṃ bhattapaccāsaṃ tuyhaṃ dammī’ti vā ‘vikappemī’ti vā evaṃ sammukhā”tiādi vuttaṃ.

229. Khīraṃ vā rasaṃ vāti pañcabhōjanāmisam bhattato upari ṭhitaṃ sandhāya vuttaṃ. Tañhi abhōjanattā uppaṭipāṭiyā pivatopi anāpatti. Tenāha “bhuñjantenā”tiādi.

Vikappanāya akaraṇato akiriyāvasena idaṃ vācāyapi samuṭṭhanti āha “vacīkamma”nti. Paramparabhōjanatā, samayābhāvo, ajjhoharaṇanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Paramparabhōjanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā

231. Catutthe pāḷiyaṃ paṭiyālokanti pacchimadisam, pacchādisanti attho. Apātheyyādiatthāya paṭiyāditantisaññāya gaṇhantassāpi āpatti eva acittakattā sikkhāpadassa. Attano atthāya “imassa hatthe dehī”ti vacanenāpi āpajjanato “vacīkamma”nti vuttaṃ. Vuttalakkaṇapūvamanthatā, asesakatā, appaṭippassaddhagamanatā, aññatakāditā, atirekapaṭiggaṇhanti imānettha pañca aṅgāni.

Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Paṭhamapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā

237. Pañcame “ti-kāraṃ avatvā”ti iminā kātabbasaddasāmatthiyā laddhaṃ iti-padaṃ katakāle na vattabbanti dasseti. Idha pana ajānantehi iti-sadde payuttepi atirittaṃ katameva hotīti daṭṭhabbaṃ.

238-239. “Pavārito”ti idañca kattuatthe nipphannanti dassetuṃ “katapavāraṇo”tiādi vuttaṃ. Bhuttāvī-padassa niratthakabhāvameva sādhetuṃ “vuttampi ceta”ntiādi vuttaṃ. Tāhīti puthukāhi. Sattumodakoti sattum temetvā kato apakko. Sattum pana pisitvā piṭṭhaṃ katvā temetvā pūvaṃ katvā pacanti, taṃ na pavāreti. “Paṭikkhipitabbaṭṭhāne ṭhitameva paṭikkhipati nāmā”ti vuttattā yaṃ yaṃ alajjisantakaṃ vā attano apāpuṇakasaṅghikādiṃ vā paṭikkhepato pavāraṇā na hotīti daṭṭhabbaṃ.

Āsannataraṃ aṅganti hatthapāsato bahi ṭhatvā onamitvā dentassa sīsaṃ āsannataraṃ hoti, tassa orimantena paricchinditabbaṃ.

Apanāmetvāti abhimukhaṃ haritvā. “Imaṃ bhattaṃ gaṇhā”ti vadatīti kiñci anāmetvā vadati. Kevalaṃ vācābhīhārassa anadhippetattā gaṇhathāti gahetuṃ āraddhaṃ kaṭacchunā anukkhittampi pubbepi evaṃ abhihaṭattā pavāraṇā hotīti “abhihaṭāva hoti”ti vuttaṃ. Uddhaṭamatteti bhājanato viyojitamatte. Dvinnaṃ samabhārepīti parivesakassa ca aññassa ca bhattapacchibhājanavahane samakepīti attho.

Rasaṃ gaṇhathāti ettha kevalaṃ maṃsarasassa apavāraṇājanakassa nāmena vuttattā paṭikkhipato pavāraṇā na hoti. Maccharasantiādīsu maccho ca rasañcāti atthassa sambhavato vatthunopi tādisattā pavāraṇā hoti, “idaṃ gaṇhathā”tipi avatvā tuṇhībhāvena abhihaṭaṃ paṭikkhipatopi hoti eva. Karambakoti missakādhivacanametam. Yañhi bahūhi missetvā karonti, so “karambako”ti vuccati.

“Uddissa kata”nti maññamānoti ettha vatthuno kappiyattā “pavāritova hoti”ti vuttaṃ. Tañce uddissa katameva hoti, paṭikkhepo natthi. Ayamettha adhippāyoti “yenāpucchito”tiādinā vuttamevatthaṃ sandhāya vadati. Kāraṇaṃ panettha duddasanti bhattassa bahutarabhāvena pavāraṇāsambhavakāraṇaṃ duddasaṃ, aññathā karambakepi macchādibahubhāve pavāraṇā bhavyeyyāti adhippāyo. Yathā cettha kāraṇaṃ duddasaṃ, evaṃ parato “missakaṃ gaṇhathā”ti etthāpi kāraṇaṃ duddasamevāti daṭṭhabbaṃ. Yañca “idaṃ pana bhattamissakamevā”tiādi kāraṇaṃ vuttaṃ, tampi “appataraṃ na pavāreti”ti vacanena na sameti. Visuṃ katvā detīti “rasaṃ gaṇhathā”tiādinā vācāya visuṃ katvā detīti attho gahetabbo. Na pana kāyena rasādiṃ viyojetvāti. Tathā aviyojitepi paṭikkhipato pavāraṇāya asambhavato appavāraṇāpahōṇakassa nāmena vuttattā bhattamissakayāguṃ āharitvā “yāguṃ gaṇhathā”ti vuttaṭṭhānādīsu viya, aññathā vā ettha yathā pubbāparaṃ na virujjhati, tathā adhippāyo gahetabbo.

Nāvā vā setu vātiādimhi nāvādiabhiruhanādikkhaṇe kiñci ṭhatvāpi abhiruhanādikātabbattepi gamanatapparatāya ṭhānaṃ nāma na hoti, janasammaddena pana anokāsādibhāvena kātuṃ na vaṭṭati. Acāletvāti vuttaṭṭhānato aññasmimpi padese vā uddhaṃ vā apesetvā tasmīṃ eva pana ṭhāne parivattetuṃ labhati. Tenāha “yena passenā”tiādi.

Akappiyabhojanam vāti kuladūsanādīnā uppannam, tam “akappiya”nti iminā tena missam odanādi atirittam hoti evāti dasseti. Tasmā yam tattha akappakatam kandaphalādi, tam apantvā sesam bhuñjitabbameva.

So puna katum na labhatīti tasmiññeva bhājane kariyamānam paṭhamakatena saddhim katam hotīti puna so eva katum na labhati, añño labhati. Aññena hi katato añño puna katum labhati. Aññasmiṃ pana bhājane tena vā aññena vā katum vaṭṭati. Tenāha “yena akatam, tena kātabbam, yañca akatam, tam kātabba”nti. Evaṃ katanti aññasmiṃ bhājane katam. Sace pana āmisasamsaṭṭhānīti ettha mukhādīsu laggampi āmisam sodhetvāva atirittam bhuñjitabbanti veditabbam.

241. Vācāya āṇāpetvā atirittam akārāpanato akiriyasamuṭṭhānanti daṭṭhabbam. Pavāritabhāvo, āmisassa anatirittatā, kāle ajjhoharaṇanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Paṭhamapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā

243. Chaṭṭhe “bhuttasmi”nti mātikāyam vuttattā bhojanapariyosāne pācittiyam. Pavāritatā, tathāsaññitā, āsādanāpekkhatā, anatirittena abhihaṭapavāraṇā, bhojanapaayosānanti imānettha pañca aṅgāni.

Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

247. Sattame naṭānam nāṭakāti naṭanāṭakā, sītāharaṇādīni.

248-249. Khādanīye khādanīyatthanti pūvādikhādanīye vijjamānakhādanīyakiccam khādanīyehi kātabbam jighacchāharaṇasaṅkhātāṃ attham payojanam neva pharanti na nipphādentī. Ekasmiṃ dese āhāraṇakiccam sādhetam vā aññasmiṃ dese uṭṭhitabhūmīrasādhedena āhāraṇakiccam asādhentampi vā sambhaveyyāti āha “tesu tesu janapadesū”tiādi. Keci pana “ekasmiṃ janapade āhāraṇakiccam sādhetam sesajanapadesupi vikāle na kappati evāti dassanattam idaṃ vutta”ntipi vadanti. Pakatiāhārasenāti aññehi yāvakālikehi ayojitaṃ attano pakatiyāva āhāraṇakikaraṇavasena. Sammohoyeva hotīti anekattānam nāmānam, appasiddhānañca sambhavato sammoho eva siyā. Tenevettha mayampi mūlakamūlādīnam pariyaṇtaradassanena adassanam karimha upadesatova gahetabbato.

Yanti vaṭṭakandaṃ. Muḷālanti thūlataruṇamūlameva, rukkhavallīādīnam matthakoti heṭṭhā vuttameva sampiṇḍetvā vuttam. Acchivādīnam aparipakkāneva phalāni yāvajjivikānīti dassetum “aparipakkānī”ti vuttam. Haritakādīnam aṭṭhīnīti ettha miñjam yāvakālikanti keci vadanti, tam na yuttam aṭṭhakathāyam avuttattā.

Hiṅgurukkhato paggharitanīyyāso hiṅgu nāma. Hiṅgujatuādayo ca hiṅguvikatiyova. Tattha hiṅgujatu nāma hiṅgurukkhassa daṇḍapattāni pacitvā kataniyyāso. Hiṅgusipāṭikā nāma hiṅgupattāni pacitvā kataniyyāso. Aññena missetvā katotipi vadanti. Takanti aggakoṭiyā nikkhantasilesa. Takapattinti pattato nikkhantasilesa. Takapaṇṇinti palāse bhajjivā katasilesa. Daṇḍato nikkhantasilesotipi vadanti. Vikālatā, yāvakālikatā, ajjhoharaṇanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Sannidhikāraśikkhāpadavaṇṇanā

252-253. Aṭṭhame tādisanti asūpabyañjanaṃ. Yāvakālikaṃ vā yāmakālikaṃ vā...pe... pācittiyanti ettha kiñcāpi pāliyaṃ khādanīyabhojanīyapadehi yāvakālikameva saṅgahitaṃ, na yāmakālikaṃ. Tathāpi “anāpatti yāmakālikaṃ yāme nidaḥitvā bhuñjati”ti idha ceva -

“Yāmakālikena, bhikkhave, sattāhakālikaṃ...pe... yāvajīvikaṃ tadahupaṭiggahitaṃ yāme kappati, yāmātikante na kappati”ti -

Aññattha ca vuttatā, “yāmakālika”nti vacanasāmatthiyato ca bhagavato adhippāyaññūhi aṭṭhakathācariyehi yāmakālikaṃ sannidhikāraśakataṃ pācittiyavattumeva vuttanti daṭṭhabbaṃ. Yanti pattaṃ, ghaṃsanakiriyāpekkhāya cetāṃ upayogavacanaṃ. Aṅgulilekhā paññāyatīti sinehābhāvepi pattassa succhavitāya paññāyati. Yanti yāvakālikaṃ, yāmakālikañca. Apariccattamevāti nirapekkhatāya anupasaṃpannassa adinnaṃ, apariccattañca yāvakālikādivattumeva sandhāya vadati, na pana taggatapaṭiggahaṇaṃ. Na hi vatthum aparicajitvā tatthagatapaṭiggahaṇaṃ paricajituṃ sakkā, na ca tādisaṃ vacanamatthi. Yadi bhavēyya, “sace patto duddhoto hoti...pe... bhuñjantassa pācittiya”nti vacanaṃ virujjheyya. Na hi dhovanena āmisaṃ apanetuṃ vāyamantassa paṭiggahaṇe apekkhā vattati. Yena punadivase bhuñjato pācittiyaṃ janēyya, patte pana vattamānā apekkhā taggatike āmasepi vattati evaṇāmāti āmise anapekkhatā ettha na labbhati, tato āmise avijahitapaṭiggahaṇaṃ punadivase pācittiyaṃ janetīti idaṃ vuttaṃ. Atha mataṃ “yadaggenettha āmisānapekkhatā na labbhati. Tadaggena paṭiggahaṇānapekkhāpi na labbhati”ti. Tathā sati yattha āmisāpekkhā atthi, tattha paṭiggahaṇāpekkhāpi na vigacchatīti āpannaṃ, evaṇca paṭiggahaṇe anapekkhavissajjanaṃ viṣuṃ na vattabbaṃ siyā. Aṭṭhakathāyañcetampi paṭiggahaṇavijahanakāraṇattena abhimataṃ siyā, idaṃ suṭṭhutaṃ katvā viṣuṃ vattabbaṃ cīvarāpekkhāya vattamānāyapi paccuddhārena adhiṭṭhānavijhanaṃ viya. Etasmiñca upāye sati gaṇṭhikāhatapattesu avaṭṭanātā nāma na siyāti vuttovāyamattho. Tasmā yaṃ vuttaṃ sārattadīpaniyaṃ “yaṃ parassa paricajitvā adinnampi sace paṭiggahaṇe nirapekkhanissajjanaṃ vijahitapaṭiggahaṇaṃ hoti, tampi dutiyadivase vaṭṭati”tiādi, taṃ na sārato paccetabbaṃ.

Pakatiāmiseti odanādikappiya yāvakālike. Dveti purebhattaṃ paṭiggahitaṃ yāmakālikaṃ purebhattaṃ sāmisenā mukhena bhuñjato sannidhipaccayā ekaṃ, yāmakālikasamsaṭṭhatāya yāvakālikattabhajanena anatirittapaccayā ekanti dve pācittiyāni. Vikappadvayeti sāmisanirāmisapakkhadvaye. Thullaccayañca dukkaṭaṇcāti manussamaṃse thullaccayaṃ, sesesu dukkaṭaṃ. Yāvakālikayāmakālikatā, sannidhibhāvo, tassa ajjhoharaṇanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Sannidhikāraśikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

259. Navame paṇītasamsaṭṭhāni bhojanāni paṇītabhojanānīti pāliyaṃ pana bhojanāni pubbe vuttatā pākāṭānīti adassitāni, tādisēhi paṇītehi missattā paṇītabhojanāni nāma honti. Tesāṃ pabhedadassanattāṃ “seyyathidaṃ sappi navanīta”ntiādi vuttaṃ. Sappibhattanti ettha kiñcāpi sappinā samsaṭṭhaṃ bhattaṃ, sappi ca bhattañcātipi attho viññāyati, aṭṭhakathāyaṃ pana “sālibhattaṃ viya sappibhattaṃ nāma natthi”tiādinā vuttatā na sakkā aññaṃ vatthum. Aṭṭhakathācariyā eva hi

īdisesu tñānesu pamāṇaṃ.

Mūlanti kappiyabhaṇḍaṃ vuttaṃ. Tasmā anāpattīti ettha visaṅketena pācittiyābhāvepi sūpodanadukkaṭṭā na muccatīti vadanti. “Kappiyasappinā, akappiyasappinā”ti ca idaṃ kappiyākappiyamaṃsasattānaṃ vasena vuttaṃ.

261. Mahānāmasikkhāpadaṃ nāma upari cātumāsapaccayapavāraṇāsikkhāpadaṃ. Agilāno hi appavāritaṭṭhāne viññāpentopi kālaparicchedaṃ, bhesajjaparicchedaṃ vā katvā saṅghavasena pavāritaṭṭhānato taduttari viññāpentena, paricchedabbhantarepi na bhesajjakaraṇīyena rogena bhesajjaṃ viññāpentena ca samo hotīti “mahānāmasikkhāpadena kāretabbo”ti vuttaṃ. Paṇītabhojanatā, agilānatā, akataviññattiyā paṭilābho, ajjhoharaṇanti imānettha cattāri aṅgāni.

Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā

263. Dasame ghanabaddhoti ghanamaṃsena sambaddho, kathinasamhatasarīroti attho.

264. Mukhadvāranti mukhato heṭṭhā dvāraṃ mukhadvāraṃ, galanālikanti attho. Evañca nāsikāya pavīṭṭhampi mukhadvāraṃ pavīṭṭhameva hoti, mukhe pakkhittamattañca appavīṭṭhaṃ. Āhāranti ajjhoharitaṭṭhaṃ kālikaṃ adhippetāṃ, na udakaṃ. Tañhi bhesajjasaṅgahitampi akālikameva paṭiggahitasseva kālikattā. Udahe hi paṭiggahaṇaṃ na ruhati. Teneva bhikkhunā tāpītena udakena cirapaṭiggahitena ca akappiyakuṭiyāṃ vutthena ca saha āmisāṃ bhuñjantassāpi sāmāpākādidoso na hoti. Vakkhati hi “bhikkhu yāguatthāya...pe... udakaṃ tāpeti, vaṭṭatī”tiādi. Bhikkhū pana etaṃ adhippāyaṃ tadā na jāniṃsu. Tenāha “sammā atthaṃ asallakkhetvā”tiādi.

265. Rathareṇumpīti rathe gacchante uṭṭahanareṇusadisareṇuṃ. Tena tato sukhuṃ ākāse paribbhamanaṃ dissamānampi abbohārikanti dasseti. Akallakoti gilāno.

“Gahetuṃ vā...pe... tassa orimantenā”ti iminā ākāse ujjuṃ tñatvā parena ukkhittaṃ gaṇhantassāpi āsannaṅgabhūtapāḍatalato paṭṭhāya hatthapāso paricchinditabbo, na pana sīsantato paṭṭhāyāti dasseti. Tattha “orimantenā”ti imassa heṭṭhimantenāti attho gahetabbo.

Ettha ca pavāraṇāsikkhāpadaṭṭhakathāyaṃ “sace bhikkhu nisinno hoti, āsanassa pacchimantato paṭṭhāyā”tiādinā paṭiggāhakānaṃ āsannaṅgassa pārimantato paṭṭhāya paricchedassa dassitattā idhāpi ākāse tñitassa paṭiggāhakassa āsannaṅgabhūtapāḍaṅgulaṃ pārimantabhūtato paṇhipariyantassa heṭṭhimatalato paṭṭhāya, dāyakassa pana orimantabhūtato pāḍaṅgulaṃ heṭṭhimatalato paṭṭhāya hatthapāso paricchinditabboti daṭṭhabbaṃ. Imināva nayena bhūmiyaṃ nipajjitvā ussise nisinnassa hatthato paṭiggahaṇantassapi āsannaṅgassa pārimantabhūtato gīvantato paṭṭhāyeva hatthapāso minitabbo, na pāḍatalato paṭṭhāya. Evaṃ nipajjitvā dānēpi yathānūrūpaṃ veditabbaṃ. “Yaṃ āsannataraṃ aṅga”nti hi vuttaṃ.

Paṭiggahaṇasaññāyāti “mañcādinā paṭiggahessāmī”ti uppāditasaññāya. Iminā “paṭiggahaṇāmī”ti vācāya vattabbakiccaṃ natthīti dasseti. Katthaci aṭṭhakathāsu, padesesu vā. Asaṃhārame phalaketi thāmamajjhime purisena asaṃhāriye. Puñchitvā paṭiggahetvāti puñchitepi rajanacuṇṇasaṅkāya sati paṭiggahaṇatthāya

vuttaṃ, nāsati. Taṃ paṇāti patitarajaṃ appaṭiggahetvā upari gahitapiṇḍapātaṃ. Anāpattīti durupaciṇṇādidoso natthi. “Anupasampannassa dassāmī”tiādi pi vinayadukkaṭṭaparīhārāya vuttaṃ. Tathā akatvā gahitepi paṭiggahetvā paribhuñjato anāpatti eva. “Anupasampannassa datvā”ti idampi purimābhogaṇugūṇatāya vuttaṃ.

Carukenāti khuddakabhājanena. Abhihaṭṭatīti diyyamānakkhaṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Datvā apanayanakāle pana chārikā vā bindūni vā patanti, puna paṭiggahetabbam abhihārassa vigatattīti vadanti. Taṃ yathā na patati, tathā apanessāmīti pariharante yujjati. Pakatisaññāya apanente abhihāro na chijjati, taṃ paṭiggahitameva hoti. Mukhavaṭṭiyāpi gahetuṃ vaṭṭatīti abhihariyamānassa pattassa mukhavaṭṭiyā uparibhāge hatthaṃ pasāretvā phusituṃ vaṭṭati.

Pādena pelletvāti “pādena paṭiggahessāmī”tisaññāya akkamitvā. Kecīti abhayagirivāsino. Vacanamattamevāti paṭibaddhappaṭibaddhanti saddamattameva nānaṃ, kāyapaṭibaddhameva hoti. Tasmā tesam vacanaṃ na gahetabbanti adhippāyo.

Tena āharāpetunti yassa bhikkhuno santikaṃ gataṃ, taṃ idha ānehīti āṇāpetvā tena āharāpetuṃ itarassa vaṭṭatīti attho. Na tato paranti tadaheva sāmaṃ appaṭiggahitaṃ sandhāya vuttaṃ. Tadaheva paṭiggahitaṃ pana punadivasādīsu appaṭiggahetvāpi paribhuñjituṃ vaṭṭatīti vadanti.

Khiyyantīti khayaṃ gacchanti, tesam cuṇṇehi thullaccayaappaṭiggahaṇāpattiyo na hontīti adhippāyo. “Navasamuṭṭhita”nti eteneva ucchuādīsu abhinaḍḍagattā abbohārikaṃ na hotīti dasseti. Eseva nayoti sannidhidosādīṃ sandhāya vadati. Tenāha “na hī”tiādi. Tena ca paṭiggahaṇaṅgesu pañcasupi samiddhesu ajjhoharītukāmatāya gahitameva paṭiggahitaṃ nāma hoti ajjhoharītabbesu eva paṭiggahaṇassa anuññātattīti dasseti. Tathā bāhiraparibhogatthāya gahetvā ṭhapitatelādīṃ ajjhoharītukāmatāya sati paṭiggahetvā paribhuñjituṃ vaṭṭati.

Kesañcītiādīsu anupasampannānaṃ atthāya katthaci ṭhapiyamānampi hatthato muttamatte eva paṭiggahaṇaṃ na vijahati, atha kho bhājane patitameva paṭiggahaṇaṃ vijahati. Bhājanañca bhikkhunā punadivasatthāya apekkhitamevāti taggatampi āmisam duddhotapattagataṃ viya paṭiggahaṇaṃ na vijahatīti āsaṅkāya “sāmaṇerassa hatthe pakkhipitabba”nti vuttanti veditabbaṃ. Īdisesu hi yutti na gavesitabbā, vuttanayeneva paṭipajjitabbaṃ. “Pattagatā yāgū”ti iminā pattamukhavaṭṭiyā phuṭṭhepi kūṭe yāgu paṭiggahitā, uggahitā vā na hoti bhikkhuno anicchāya phuṭṭhattīti dasseti. Āropetīti hatthaṃ phusāpeti. Paṭiggahaṇūpagam bhāraṃ nāma majjhimassa purisassa ukkhepārahaṃ. Na pidahitabbanti hatthato muttaṃ sandhāya vuttaṃ, hatthagataṃ pana itarena hatthena pidahato, hatthato muttampi vā aphusitvā uparipidhānaṃ pātentassa na doso.

Paṭiggaṇhātīti chāyatthāya upari dhārayamānā mahāsākhā yena kenaci chijjeyya, tattha laggarajaṃ mukhe pāteyya cāti kappiyaṃ kārāpetvā paṭiggaṇhātī. Kuṇḍaketi mahāghaṭe. Tasmimpīti cāṭighaṭepi. Gāhāpetvāti appaṭiggahitaṃ kālikaṃ gāhāpetvā.

Dutiyattherassāti “therassa pattaṃ mayhaṃ dethā”ti tena attano pariccajāpetvā dutiyattherassa deti. Ettha paṇāti pattaparivattane. Kāraṇanti ettha yathā “sāmaṇerā ito amhākampi dentī”ti vitakko uppajjati, na tathāti kāraṇaṃ vadanti, tañca yuttaṃ. Yassa pana tādiso vitakko natthi, tena aparivattetvāpi bhuñjituṃ vaṭṭati.

Niccāletunti cāletvā pāsāṇasakkharādiapanayaṃ kātuṃ. Uddhanaṃ āropetabbanti

anaggikaṃ uddhanaṃ sandhāya vuttaṃ. Uddhane paccamānassa āluḷane upari apakkataṇḍulā heṭṭhā pavisitvā paccatīti āha “sāmaṃpākañceva hotī”ti.

Ādhāraḷke patto ṭhapitoti appaṭiggahitāmisso patto puna paṭiggahaṇatthāya ṭhapito. Ekaggahaṇenevāti sāmaṇeraṇaṃ gahitassa puna acchaḍḍanavasena gahaṇena. Bhuñjitum vaṭṭatīti dhūmavaṭṭiyā tadahupaṭiggahitattā vuttaṃ. Bhattuggārotiādi abbohārikappasaṅgena vikālabhojanavinicchayadassanaṃ. Samuddodakenāti appaṭiggahitena. Himakarakā nāma kadāci vassodakena saha patanakā pāsāṇalekhā viya ghanībhūtaudakavisesā, tesu paṭiggahaṇakiccaṃ natthi. Tenāha “udakagatikā evā”ti. Purebhattameva vaṭṭatīti appaṭiggahitāpattīhi abbohārikampi vikālabhojanāpattīhi sabbohārikanti dasseti.

Laggatīti mukhe ca hatthe ca mattikāvaṇṇaṃ dasseti. Bahalanti hatthamukhesu alaggaṇakampi paṭiggahetabbaṃ. Vāsamattanti reṇukhīrābhāvaṃ dasseti. Ākirati paṭiggahetabbanti puppharasassa paññāyanato vuttaṃ.

Mahābhūtesūti pāṇasarīrasannissitesu pathaviādimahābhūtesu. Sabbaṃ vaṭṭatīti attano, paresaṅca sarīranissitaṃ sabbaṃ vaṭṭati. Akappiyamaṃsānulomatāya thullaccayādiṃ na janetīti adhippāyo. Patatīti attano sarīrato vicchinditvā patati. “Rukkhatto chinditvā”ti vuttattā mattikatthāya pathaviṃ khaṇitum, aññampi yaṃkiñci mūlapaṇṇādivisabhesajjaṃ chinditvā chārikaṃ akatvāpi appaṭiggahitampi paribhuñjitum vaṭṭatīti daṭṭhabbaṃ. Appaṭiggahitattā, ananuññātattā, dhūmādiabbohārikatābhāvo, ajjhoharaṇanti imānettha cattāri aṅgāni.

Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito bhojanavaggo catuttho.

5. Acelakavaggo

1. Acelakasikkhāpadavaṇṇanā

273. Pañcamavaggassa paṭhame mayhaṃ nāmāti bhikkhunā bhūmiyaṃ ṭhapetvā dinnampi sandhāya vadati. Aññatitthiyatā, ananuññātattā, ajjhoharaṇīyatā, ajjhoharaṇatthāya sahatthā anikkhittabhājane dānanti imānettha cattāri aṅgāni.

Acelakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā

274. Dutiye anācāraṃ ācaritukāmatā, tadatthameva upasampannassa uyyojanā, tassa upacārātikkaṃ moti imānettha tīṇi aṅgāni.

Uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

281. Tatiye pāliyaṃ khuddake ghareti ettha khuddakaṃ gharaṃ nāma pañcahatthato ūnakavittāraṃ adhippettaṃ. Tattha ca piṭṭhasaṅghātato hatthapāse avijahitepi piṭṭhivaṃsātikkamo hotīti āha “piṭṭhivaṃsaṃ atikkamitvā”ti. Yathā tathā vā katassāti piṭṭhivaṃsaṃ āropetvā vā anāropetvā vā katassa.

283. Pāliyaṃ vītarāgāti अपरियुत्तहारāgānaṃ, anāgāmīnañca saṅgaho. Sacittakanti anupavisitvā nisīdanacittena sacittakaṃ. Pariyuṭṭharāgajāyampatikānaṃ sannihitatā, sayanigharatā, dutiyassa bhikkhuno abhāvo, anupakhajja nisīdananti imānettha cattāri aṅgāni.

Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

284-289. Catutthapañcamāni vuttatthāni.

6. Cārittasikkhāpadavaṇṇanā

298. Chaṭṭhe “pariyesitvā ārocanakiccaṃ nāma natthī”ti vuttattā yo अपरियेसितब्बो upasaṅkamituṃ yuttatṭhāne dissati, so sacepi pakativacanassa savanūpacāraṃ atikkamma ṭhito upagantvā āpucchitabbo. Tenāha “api ca...pe... yaṃ passati, so āpucchitabbo”tiādi.

302. Anāpattivāre cettha antarārāmādīnaññeva vuttattā viharato gāmaṃvithiṃ anuññātakāraṇaṃ vinā atikkamantassāpi āpatti hoti, na pana gharūpacāraṃ atikkamantasseva.

Yaṃ pana pāliyaṃ “aññassa gharūpacāraṃ okkamantassa...pe... paṭhamam pādaṃ ummāraṃ atikkāmeti”tiādi vuttaṃ. Taṃ gāme pavitṭhaṃ sandhāya vuttaṃ, tathāpi aññassa gharūpacāraṃ anokkamitvā vithimajjheneva gantvā icchiticchitagharadvārābhimukhe ṭhatvā manusse oloketvā gacchantassāpi pācittiyameva. Tattha keci “vithiyaṃ atikkamantassa gharūpacāraṇanāya āpattiyo”ti vadanti. Aññe pana “yāni kulāni uddissa gato, tesam gaṇanāyā”ti. Pañcannaṃ bhojanānaṃ aññatarena nimantanāsādiyaṃ, santaṃ bhikkhuṃ anāpucchanaṃ, bhattiyagharato aññagharūpasaṅkamaṃ, majjhanhikānatikkamo, samayāpadānaṃ abhāvoti imānettha pañca aṅgāni.

Cārittasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā

303. Sattame mahānāmoti sukkodanassa putto anuruddhattherassa, satthu ca jeṭṭhabhātā. Ānandatthero amitodanassa putto, nandatthero pana suddhodanasseva.

305. Pāliyaṃ kālaṃ āharissathāti ajjatanam kālaṃ vītināmessatha, sve bhesajjaṃ harissathāti vā attho. “Atthi pavāraṇā bhesajjapariyantā ca rattipariyantā cā”ti tatiyakoṭṭhāse niyamitameva bhesajjaṃ niyamitakālantareyeva gahetabbaṃ, na tato bahi. Itarathā visuṃ payojanaṃ natthīti daṭṭhabbaṃ. Sapariyantā saṅghapavāraṇā, taduttari bhesajjaviññatti, agilānatāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā

315. Atṭhame ekamekanti ettha duvaṅginīpi tivaṅginīpi senā saṅgayhati. Uyyuttacaturaṅgasenādassanāya tathārūpapaccayādiṃ vinā gamanaṃ, ananuññātokāse dassananti imānettha dve aṅgāni.

Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā

319. Navame senāya catuttho sūriyatthaṅgamo, agilānatāti imānettha dve aṅgāni.

Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Uyyodhikasikkhāpadavaṇṇanā

322. Dasame pāliyaṃ kati te lakkhāni laddhānīti kittakā tayā laddhāti attho. Uyyodhikādidassanāya tathārūpapaccayaṃ vinā gamanaṃ, ananuññātokāse dassananti imānettha dve aṅgāni.

Uyyodhikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito acelakavaggo pañcama.

6. Surāpānavaggo

1. Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā

328. Chaṭṭhavaggassa paṭhame pāliyaṃ kiṇṇapakkhittāti piṭṭhapūvādiṃ apakkipitvā kiṇṇasaṅkhātāṃ dhaññaṅkurādisurābījaṃ pakkipitvā katā. Sambhārasaṃyuttāti sāsapādiānekasambhārehi saññuttā.

Madhukatālanāḷikerādi pupphādiraso ciraparivāsito pupphāsavo nāma. Tathā panasādi phalāsavo. Muddikaraso madhvāsavo. Ucchuraso guḷāsavo. Tiphalaṭikaṭukādinānāsambhārānaṃ raso ciraparivāsito sambhārasaṃyutto. Bījato paṭṭhāyāti yathāvuttānaṃ piṭṭhādīnaṃ majjattāya bhājane pakkhittakālato paṭṭhāya.

329. Loṇasovīraṃ suttañca anekehi dabbasambhārehi abhisāṅkhato bhesajjaviseso. Uyyuttasikkhāpadānaṃ acittakalokavajjesu lokavajjatā pubbe vuttanayāvāti tattha kiñci avatvā idha tehi asādhāraṇavatthuvisesasiddhāya acittakapakkepī akusalacittatāya taṃ lokavajjatādivisesaṃ dassetumeva “vatthua jānanaṭāya cetthā” tiādīnā vuttanti veditabbaṃ. Yaṃ panettha vattabbaṃ, taṃ paṭhamapārājikavaṇṇanāyaṃ vitthārato sārattadīpaniyaṃ viraddhaṭṭhānavisodhanavasena vuttanti tattheva gahetabbaṃ. Majjabhāvo, tassa pānañcāti imānettha dve aṅgāni.

Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā

330. Dutiye hasādhippāyatā, upasampannassa kāyena kāyāmasananti imānettha dve aṅgāni.

Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā

338. Tatiye pāliyaṃ hasadhamme hasadhammasaññītiādīsu uplavādimattaṃ kiṃ hasadhammo hotīti gahaṇavasena sati karaṇīye kariyamānaṃ hasadhammaṃ hasadhammoti gahaṇavasena attho veditabbo. Ussārentoti uduke ṭhitaṃ nāvaṃ tīre āropento.

Patanuppatanavāresūti udakassa uparitale maṇḍūkagatiyā patanuppatanavasena gamanatthaṃ khittāya ekissā kathalāya vasena vuttaṃ. Udakassa uparigoppakatā, hasādhippāyena kiḷananti dve aṅgāni.

Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā

344. Catutthe suttānulomanti mahāpadesā. Aṭṭhakathātipi vadanti. Upasampannassa paññattena vacanaṃ, anādariyakaraṇanti dve aṅgāni.

Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Bhimsāpanasikkhāpadavaṇṇanā

345. Pañcame upasampannatā, tassa dassanasavanavisaye bhimsāpetukāmatāya vāyamananti dve aṅgāni.

Bhimsāpanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Jotisikkhāpadavaṇṇanā

354. Chaṭṭhe alātaṃ patitanti aggikapālato bahi patitaṃ. Vijjhātanti vijjhātaṃ alātaṃ kapālaggimhi pakkhipitvā jālentassa pācittiyaṃ, tathā kevalaṃ indhanaṃ pātentassapi vijjhātaṃ kapālaggiṃ mukhavātādinā ujjālentassapi. Gilānatādikāraṇābhāvo, visibbetukāmatā, samādahananti tīṇi aṅgāni.

Jotisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Nahānasikkhāpadavaṇṇanā

357. Sattame pāliyaṃ nagare thakiteti ettha raññā ciraṃ nahāyitukāmena “ahaṃ bahi uyyāne katārakkho vasissāmi, nagaraṃ thaketvā gopethā”ti anuññātā, te thakiṃsūti daṭṭhabbaṃ. Asambhinnenāti anaṭṭhena, taṃ divasaṃ puna aggahitālaṅkārena pabuddhamattenāti adhippāyo. Majjhimadese ūnakaddhamāsanahānaṃ, samayādīnaṃ abhāvoti dve aṅgāni.

Nahānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā

368. Aṭṭhame paṭiladdhanavacīvarenāti ettha pubbe akatakappaṃ katipāhaṃ nivāsanatthāya tāvakālikavasena laddhampi saṅgayhatīti vadanti.

369. “Navaṃ nāma akatakappa”nti sāmāññato vuttattā aññena bhikkhunā kappabinduṃ datvā paribhuttaṃ cīvaraṃ, tena vā, tato labhitvā aññena vā kenaci dinnampi katakappameva navaṃ nāma na hotīti daṭṭhabbaṃ. “Nivāsetuṃ vā pārupituṃ vā”ti vuttattā aṃsabaddhakāsāvampi pārupitabbato kappaṃ kātābanti vadanti. Cammakāraṇīlaṃ nāma cammaṃ nīlavaṇṇaṃ kātuṃ yojiyamānaṃ nīlaṃ. Pakatinīlamevāti keci. Yathāvuttacīvarassa akatakappatā, anaṭṭhacīvarādītā, nivāsanādītāti tīṇi aṅgāni.

Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā

374. Navame yenāti yena saddhiṃ, yassa santiketi attho. Sāmaṃ vikappitassa apaccuddhāro, vikappanupagacīvaratā, avissāsenā paribhogotī tīṇi aṅgāni.

Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Cīvaraapanidhānasikkhāpadavaṇṇanā

378. Dasame pāliyaṃ antamaso hasāpekkhopīti api-saddena attheyyacittaṃ kodhena dukkhāpetukāmaṃ, avaṇṇaṃ pakāsetukāmañca saṅgayhati. Teneva “tivedana”nti vuttaṃ. Upasampannassa pattādīnaṃ apanidhānaṃ, vihesetukāmatādīti dve aṅgāni.

Cīvaraapanidhānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito surāpānavaggo chaṭṭho.

7. Sappāṇakavaggo

1. Sañciccaṇasikkhāpadavaṇṇanā

382. Sattamassa paṭhame usum saraṃ asati khipatīti issāso. Na hettha kiñci jīvitaṃ nāma visum tiṭṭhatīti sambandho. Tattha pāṇeti satte. Appamattena vattaṃ kātābbanti yathā pāṇakānaṃ vihesāpi na hoti, evaṃ sallakkhetvā otāpanasammajjanādivattaṃ kātābbaṃ. Sesam vuttanayameva.

Sañciccaṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā

387. Dutiye udakasaṇṭhānakappadeseti kaddamapāsāṇādibhūmiyaṃ. Tatthāti āsितte kappiyaudake. Sesam vuttanayameva.

Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Ukkoṭanasikkhāpadavaṇṇanā

392. Tatiye “tassa bhikkhuno santikaṃ gantvā”ti vuttattā yassa adhikaraṇaṃ saṅghakammena nihataṃ, tassa sammukhe eva ukkoṭentassa pācittiyaṃ. Parammukhe pana dukkaṭameva.

395. “Dhammakamme adhammakammasaññī ukkoṭeti, anāpatti”ti vuttattā anādariyatādi viya ukkoṭanaṃ sayam akusalaṃ na hoti, dhammakammasaññāya, pana vimatiyā ca ukkoṭaneneva akusalaṃ hoti. Yathādhammaṃ nihatatā, jānanā, ukkoṭanāti tīṇi aṅgāni.

Ukkoṭanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Duṭṭhulasikkhāpadavaṇṇanā

399. Catutthe āpattiṃ āpajjatiyevāti dhuranikkhepapakkhe vuttaṃ. Vatthupuggaloti āpannapuggalo. Chādetukāmatāya hi sati eva avassaṃ aññassa ārocaṇaṃ vuttaṃ, vatthupuggalassa ca ārocanā nāma na hotīti paṭicchādanamevāti adhippāyo. Koṭi chinnā hotīti chādessāmīti dhuranikkhepe satipi puggalaparamparāya gacchantī āpattikoṭi chijjati.

400. “Anupasampannassa sukkavissatṭhi ca kāyasamsaggo cāti ayaṃ duṭṭhullaajjhācāro nāmā”ti idaṃ duṭṭhullārocanasikkhāpadaṭṭhakathāyaṃ

“anupasampannassa...pe... ādito pañca sikkhāpadāni duṭṭhullo nāma ajjhācāro, sesāni aduṭṭhullo. Sukkavissatṭhikāyaṃsaggaduṭṭhullaattakāmā panassa ajjhācāro nāmā”ti iminā vacanena virujjhatīti vīmaṃsitabbaṃ. Puggalapemena chādayato cettha “aññe garahissantī”ti bhayavasena chādanakkhaṇe paṭighova uppajjatīti “dukkhavedana”nti vuttanti daṭṭhabbaṃ. Upasampannassa duṭṭhullāpattijānanam, paṭicchādetukāmatāya dhuranikkhepoti dve aṅgāni.

Duṭṭhullasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā

402. Pañcame rūpasippanti heraṇṇikasippaṃ. Gabbhe sayitakālena saddhiṃ vīsatiṃ vassaṃ paripuṇṇamassāti gabbhavāso.

404. Nikkhamanīyapuṇṇamāsīti sāvaṇamāsassa puṇṇamiyā āsālhīpuṇṇamiyā anantarapuṇṇamī. Pāṭipada divaseti pacchimikāya vassūpanāyikāya. Dvādasā māse mātu kucchismiṃ vasitvā mahāpavāraṇāya jātaṃ upasampādentīti attho. “Timsa rattindivo māso, dvādasamāsiko saṃvaccharo”ti vacanato “cattāro māsā parihāyanti”ti vuttaṃ. Vassaṃ ukkaḍḍhantīti vassaṃ uddhaṃ kaḍḍhanti, “ekamāsaṃ adhikamāso”ti chaḍḍetvā vassaṃ upagacchantīti attho. Tasmā tatiyo saṃvaccharo terasamāsiko hoti. Te dve māse gahetvāti nikkhamanīyapuṇṇamāsato yāva jātadivasabhūtā mahāpavāraṇā. Tāva ye dve māsā anāgatā, tesam atthāya adhikamāsato laddhe dve māse gahetvā. Tenāha “yo pavāretvā vīsativasso bhavissatī”tiādi. “Nikkaṅkhā hutvā”ti idaṃ aṭṭhārasannaṃ vassānaṃ ekaadhikamāse gahetvā tato vīsatiyā vassesupi cātuddasāttathāya catunnaṃ māsānaṃ parihāpanena sabbadā paripuṇṇavīsativassataṃ sandhāya vuttaṃ. Pavāretvā vīsativasso bhavissatīti mahāpavāraṇādivase atikkante gabbhavassena saha vīsativasso bhavissatīti attho. Tasmāti yasmā gabbhamāsāpi gaṇanūpagā honti, tasmā. Ekavīsativassoti jātiyā vīsativassaṃ sandhāya vuttaṃ.

406. Aññaṃ upasampādetīti upajjhāyo, ācariyo vā hutvā upasampādeti. Sopīti upasampādentopi anupasampanno. Ūnavīsativassatā, taṃ ñatvā upajjhāyena hutvā upasampādananti dve aṅgāni.

Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Theyyasatthasikkhāpadavaṇṇanā

409. Chaṭṭhe theyyasatthabhāvo, ñatvā saṃvidhānaṃ, avisaṅketena gamananti tiṇi aṅgāni.

Theyyasatthasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

412. Sattamaṃ vuttanayameva.

8. Ariṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

417. Aṭṭhame antarāyanti antarā vemajjhe eti āgacchatīti antarāyo, diṭṭhadhammikādianattho. Ānantariyadhammāti anantare bhava phalanibbattane niyuttā cetanādidhammāti attho. “Na saggassā”ti idaṃ bhikkhunidūsanakammasa ānantariyattābhāvato vuttaṃ. Ariyasāvikāsu, pana kalyāṇaputhujjanabhūtāya ca balakkārena dūsentassa ānantariyasaasameva. Mokkhanantarāyikatā pana lolāyapi pakatattabhikkhuniyā dūsakassa tasmīṃ attabhāve magguppattiyā abhāvato vuttā.

Tasmiṃ attabhāve anivattanakā ahetukaakiriyānatthikadiṭṭhiyova
niyatamicchādiṭṭhidhammā. Paṇḍakādīnaṃ gahaṇaṃ nidassanamattaṃ. Sabbāpi
duhetukāhetukapaṭisaṇḍhiyo vipākantarāyikāva duhetukānampi maggānuppattito.

Ayanti ariṭṭho. Rasena rasanti anavajjena paccayaparibhuñjanarasena
pañcakāmaguṇapaabhogarasam samānetvā. Upanento viyāti ghaṭento viya, so eva
vā pāṭho.

Aṭṭhikaṅkalūpamāti ettha aṭṭhi eva nimmaṃsatāya kaṅkalanti ca vuccati.
Palibhañjanaṭṭhenāti avassaṃ patanaṭṭhena. Adhikuṭṭanaṭṭhenāti ati viya
kuṭṭanaṭṭhena. Pāliyaṃ “tathāhaṃ bhagavatā...pe... nālaṃ antarāyāyā”ti idaṃ
vatthuanurūpato vuttaṃ. Evaṃ pana aggahetvā aññenapi ākārena yaṃ kiñci
bhagavatā vuttaṃ viparītato gahetvā parehi vuttepi amuñcitvā voharantassāpi
vuttanayānusārena tadanuguṇaṃ samanubhāsanakammavācaṃ yojetvā āpattiyā
āropetum, āpattiyā adassanādīsu tīsu yaṃ kiñci abhirucitaṃ nimittaṃ katvā
ukkhepanīyakammaṃ kātuñca labbhati. Samanubhāsaṇaṃ akatvāpi “māyasmā
evaṃ avacā”ti bhikkhūhi vuttamatte laddhiyā appaṭinissajjanapaccayāya
dukkaṭāpattiyāpi ukkhepanīyakammaṃ kātumpi vaṭṭatevāti daṭṭhabbaṃ.
Dhammakammata, samanubhāsanāya appaṭinissajjananti dve aṅgāni.

Ariṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā

424. Navame “ukkhitto anosārito”ti vuttattā ariṭṭhassa ukkhepanīyakammaṃ katanti
daṭṭhabbaṃ.

425. Pāliyaṃ “ekacchanne”ti sāmāññato vuttattā nānūpacārepi ekacchanne
nipajjane paṇṇattiṃ ajānantassa arahatopi ukkhittānuvattakānampi pācittiyameva.
Akatānudhammatā, ñatvā sambhogādikaraṇanti dve aṅgāni.

Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā

428. Dasame pireti sambodhanatthe nipātapadaṃ. Sesam anantarasikkhāpadadvaye
vuttanayameva.

Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito sappāṇakavaggo sattamo.

8. Sahadhammikavaggo

1. Sahadhammikasikkhāpadavaṇṇanā

434. Aṭṭhamavaggassa paṭhame upasampannassa paññattena vacanaṃ,
asikkhitukāmassa lesena evaṃ vacananti dve aṅgāni.

Sahadhammikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Vilekhanasikkhāpadavaṇṇanā

438. Dutiye alajjitāti alajjitāya. Evaṃ sesesupi. Sañcicca āpattiṃ āpajjatītiādi bhikkhubhikkhunīnaññeva vuttaṃ alajjilakkhaṇaṃ, sāmaṇerādīnaṃ, pana gahaṭṭhānañca sādharmaṇavasena yathāsakaṃ sikkhāpadavītikkamanapaṭigūhanādito veditabbaṃ. Lajjilakkhaṇepi eseṇa nayo. Kiñcāpi kukkucce uppannepi madditvā karonto, kappiye akappiyasaññitāya karontopi taṅkhaṇikāya alajjitāya evaṃ karonti. Tathāpi kukkucādibhede visuṃ gahitāti daṭṭhabbaṃ.

Vajjiputtakā dasavatthudīpakā. Parūpahāraaññāṇakaṅkhāparavitāraṇādivādāti ettha arahattaṃ paṭijānantānaṃ kuhaṇānaṃ sukkavissaṭṭhiṃ disvā “māraṇāyikā devatā asuciṃ upasaṃharanti”tigāhino parūpahāravādā nāma. Arahato sabbesaṃ itthipurisādīnaṃ nāmādiajānane aññāṇaṃ, tattha sannitṭhānabhāvena kaṅkhā, parato sutvā nāmādi jānanaṃ paravitāraṇo atthitvādivādo aññāṇavādā, kaṅkhāvādā, paravitāraṇavādā ca tesāṃ, mahāsaṅghikādīnañca vibhāgo kathāvatthuppakaraṇe vutto.

Cattāro maggā ca phalāni cāti ettha ca-kārena abhiññāpaṭisambhidāpi saṅgahitāti daṭṭhabbaṃ. Kecīti pariyattidharā dhammakathikā. Puna kecīti paṭipattidharā paṃsukūlikattherā. Itare paṇātiādīsu ayaṃ adhippāyo - dhammakathikattherā pana paṃsukūlikattherehi ābhattaṃ suttaṃ sutvā -

“Yāva tiṭṭhanti suttantā, vinayo yāva dīppati;
Tāva dakkhanti ālokaṃ, sūriye abbhuṭṭhite yathā.

“Suttantesu asantesu, pamuṭṭhe vinayamhi ca;
Tamo bhavissati loke, sūriye atthaṅgate yathā.

“Suttante rakkhite sante, paṭipatti hoti rakkhita;
Paṭipattiyam ṭhito dhīro, yogakkhemā na dhamasatī”ti. -

Idaṃ suttaṃ āharitvā attanova vādaṃ paṭiṭṭhapentā pārājikānāpajjanavasena ṭhitā paṭipattisaṅgahitā pariyattiyeva mūlanti āhaṃsūti. Tenāha “sace pañca bhikkhū cattāri pārājikāni rakkhāṇakā...pe... sāsanaṃ vuḍḍhiṃ viruḷhiṃ gamayissanti”ti. Etena ca parikkhīṇe kāle lajjigaṇaṃ alabhantena vinayadharena alajjinopi pakatatte saṅgahetvā tehi saha dhammāmisasambhogaṃ saṃvāsaṃ karontena bahū kulaputte upasampādetvā sāsanaṃ paggaḥetum vaṭṭatīti idaṃ sijjhatīti daṭṭhabbaṃ. Garahitukāmatā, upasampannassa santike sikkhāpadavivaṇṇananti dve aṅgāni.

Vilekhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Mohanasikkhāpadavaṇṇanā

444. Tatiye pāḷiyam ko pana vādo bhiyyoti tehi aññehi bhikkhūhi diṭṭhadvattivārato bhiyyo pana vitthārena uddisiyamāne pātimokkhe nisinnapubbataṃ atthi ce, tattha kimeva vattabbaṃ, āpattimokkho natthi evāti adhippāyo. Tañca yathā dhammo kāretabboti tanti kāraṇatthe upayogavacanaṃ, tāyāti attho. Yathā dhammo ca vinayo ca ṭhito, tathā tāya āpattiyā kāretabboti vuttaṃ hoti. Mohāropanaṃ, tikkhattuṃ sutabhāvo, mohetukāmassa mohananti tīṇi aṅgāni.

Mohanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Pahārasikkhāpadavaṇṇanā

451. Catutthe pāliyaṃ kāyapaṭibaddhena vāti ettha pāsāṇādinissaggiyapahāropi saṅgahito.

452. Rattacittoti kāyasaṃsaggarāgena vuttaṃ. Methunarāgena pana pahārato purisādīsu dukkaṭameva. Mokkhādhippāyena daṇḍakoṭiyā sappādiṃ ghaṭṭetvā maṇḍūkādiṃ mocentassapī anāpatti eva. Kupitatā, upasampannassa na mokkhādhippāyena pahāroti dve aṅgāni.

Pahārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā

457. Pañcame na paharitukāmatāya dinnattā dukkaṭanti ettha kimidaṃ dukkaṭaṃ, pahārapaccayā, udāhu uggiraṇapaccayāti? Uggiraṇapaccayāva, na pahārapaccayā. Na hi paharitukāmatāya asati tappaccayā kāci āpatti yuttā, uggiraṇassa pana attano sabhāvena asaṅṭhitattā tappaccayā pācittiyaṃ na jātaṃ, asuddhacittena katapayogattā ca ettha anāpatti na yuttāti dukkaṭaṃ vuttanti gahetabbaṃ.

458. Pubbeti anantarasikkhāpade. Sesam anantarasadisameva.

Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Amūlakasikkhāpadavaṇṇanā

459. Chaṭṭhe “attaparittāṇaṃ karontā”ti idaṃ na ca veramūlikā anuddhaṃsanāti dassanatthaṃ vuttaṃ. Anuddhaṃsanakkhaṇe pana kopacittameva uppajjati. Teneva “dukkhavedana”nti vuttaṃ. Sesam vuttanayameva.

Amūlakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Kukkuccuppādanasikkhāpadavaṇṇanā

464. Sattame upasampannassa aphāsukāmatā, kukkuccuppādananti dve aṅgāni.

Kukkuccuppādanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Upassutisikkhāpadavaṇṇanā

471. Aṭṭhame suyyatīti suti, vacanaṃ. Tassā samīpaṃ upassuti. Suyyati etthāti sutīti evaṃhi atthe gayhamāne savanaṭṭhānasamīpe aññasmiṃ assavanaṭṭhāne tiṭṭhatīti āpajjati. Aṭṭhakathāyaṇca upassuti-saddasseva atthaṃ dassetuṃ “yattha ṭhatvā”tiādi vuttaṃ, na suti-saddamattassa.

473. Ekaparicchedānīti kadāci akiriyato, kadāci kiriyato samuṭṭhānasāmaññaṇa vuttaṃ. Upasampannena codanādhippāyo, savananti dve aṅgāni.

Upassutisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Khiyyanasikkhāpadavaṇṇanā

474. Navame dhammakammata, jānanaṃ, chandaṃ datvā khiyyananti tīṇi aṅgāni.

Khiyyanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Pakkamanasikkhāpadavaṇṇanā

481. Dasame vinicchayakathāya dhammikatā, taṃ ñatvā kammato paṭṭhāya

ekasīmaṭṭhassa samānasamvāsikassa hatthapāsavijahananti dve aṅgāni.

Pakkamanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā

484. Ekādasame upasampannassa dhammena laddhasammuditā, saṅghena saddhiṃ cīvaraṃ datvā khiyyitukāmatāya khiyyananti dve aṅgāni.

Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

489. Dvādasamaṃ vuttanayameva.

Niṭṭhito sahadhammikavaggo aṭṭhamo.

9. Rājavaggo

1. Antepurasikkhāpadavaṇṇanā

499. Navamavaggassa paṭhame pāliyaṃ saṃsuddhagahaṇikoti ettha gahaṇīti gabbhāsayaasaññito mātu kucchippadeso, purisantarasukkāsamphuṭṭhatāya saṃsuddhagahaṇiko. Abhisittakhattiyatā, ubhinnaṃpi sayanigharato anikkhantatā, appaṭisaṃviditassa indakhīlātikkamoti tīṇi aṅgāni.

Antepurasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Ratanasikkhāpadavaṇṇanā

506. Dutiye āvasathassāti ettha antoārāme vā hotu aññattha vā, yattha katthaci attano vasanaṭṭhānaṃ āvasatho nāma. Chandenapi bhayenapīti vaḍḍhakiādīsu chandena, rājavallabhesu bhayena. Ākiṇṇamanussepi jāte...pe... āsaṅkantīti tasmim nimmanussatṭhāne pacchā ākiṇṇamanusse jātepi visarivā gamanakāle aññassa adiṭṭhattā tameva bhikkhuṃ āsaṅkanti. Patirūpaṃ nāma kappiyabhaṇḍe sayam paṃsukūlaṃ gahetvā akappiyabhaṇḍe patirūpānaṃ upāsakādīnaṃ dassetvā cetiyādipuñṇe niyojanaṃ vā dāpetvā nirapekkhagamaṃ vā. Samādapetvāti yācitvā. Parasantakatā, vissāsaggāhapaṃsukūlasaññānaṃ abhāvo, ananuññātakāraṇā uggahaṇādi cāti tīṇi aṅgāni.

Ratanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Vikālagāmappavisanasikkhāpadavaṇṇanā

508. Tatiye pāliyaṃ bhayakathanti rājacorādibhayaṃ vā rogāmanussadubbhikkhakantārādibhayaṃ vā ārabha pavattaṃ. Visikhākathanti sunivīṭṭhādivīthikathaṃ. Kumbhaṭṭhānakathanti udakatitthakathaṃ, kumbhadāsīkathaṃ vā. Pubbapetakathanti atītaññātikathaṃ. Nānattakathanti vuttāhi, vakkhamānāhi ca vimuttaṃ nānāsabhāvaṃ niratthakakathaṃ. Lokakkhāyikanti “ayaṃ loko kena nimmito”tiādīnā lokasabhāvakkhānavasena pavattanakathā. Evaṃ samuddakkhāyikā veditabbā. Iti bhavo iti abhavoti yaṃ vā taṃ vā niratthakakāraṇaṃ vatvā pavattitakathā itibhavābhavakathā. Ettha ca bhavo sassataṃ, vuḍḍhi, kāmasukhañcāti tividho, abhavo tabbiparītavasena. Iti imāya chabbidhāya itibhavābhavakathāya saddhiṃ dvattiṃsatiracchānakathā nāma honti. Atha vā pāliyaṃ sarūpato anāgatāpi araññapabbatanadīpakathā iti-saddena saṅgahetvā

dvattiṃsatiracchānakathāti vuccanti. Iti vāti ettha iti-saddo pakāratthe. Vā-saddo vikappatthe. Tasmā evaṃ pakāraṃ ito aññaṃ vā tādisaṃ niratthakakathaṃ kathetīti attho gahetabbo.

512. Ussāhaṃ paṭippassambhetvā vihāraṃ gacchantāti ettha gāmūpacārato bahi nikkhante antarārāmādīnamupacāraṃ pavittṭhe sandhāya vuttaṃ. Gāmūpacārabbhantare pana paṭipassaddhussāhānampi puna tameva vā aññaṃ vā gāmaṃ pavisitukāmatāya sati āpucchanaḥkiccaṃ natthi. “Kulaghare vā...pe... gantabba”nti idaṃ pana purebhattaṃ pavittṭhānaṃ vikāle sañjāte vikāle gāmappavesassa āpucchitabbatāya vuttaṃ. Adinnādāne vuttanayenāti dutiyaleḍḍupātaṃ sandhāya vuttaṃ.

515. Antarārāmantiādīsūti ettha ussavadiḥvasādīsū manusehi gāme padakkhiṇaṃ kārentaṃ jinabimbādiṃ pūjetukāmehi vā rogavūpasamādiyatthaṃ manusehi yācitehi vā bhikkhūhi suppaṭicchannādividhiṃ akatvāpi vīthimajjheneva gāmaṃ padakkhiṇaṃ kātuṃ vaṭṭatīti vadanti, taṃ na gahetabbaṃ anāpattivāre avuttattā, “maggā anokkamitvā...pe... pācittiya”nti paṭikkhattattā ca. Vesāliṃ anupariyāyitvā parittaṃ karontenāpi ānandattherena suppaṭicchannatādiṃ akopenteneva, apaññatte vā sikkhāpade katanti daṭṭhabbaṃ. Keci pana “antarārāmādigāmantare ṭhitehi garuṭṭhānīyānaṃ paccuggamanānuggamanādivasena gāmaṃvīthiṃ otarituṃ vaṭṭatī”ti vadanti, tampi antaragharaṃ pavisantaṃ pati kātuṃ na vaṭṭati eva. Antarārāmādikappiyabhūmiṃ pana uddissa gacchantāṃ pati kātuṃ vaṭṭatīti khāyati, vīmaṃsitabbaṃ. Santaṃ bhikkhuṃ anāpucchanaṃ, ananuññātakāraṇā vikāle gāmappavesoti dve aṅgāni.

Vikālagāmappavisanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Sūcigharasikkhāpadavaṇṇanā

520. Catutthe pāliyaṃ vāsijaṭeti vāsidaṇḍake. Aṭṭhimayādisūcigharatā, karaṇakārāpanādivasena attano paṭilābhoti dve aṅgāni.

Sūcigharasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā

521. Pañcame pāliyaṃ āsayato, bhikkhave, moghapuriso veditabboti hīnajjhāsayavasena ayaṃ tucchapurisoti ñātabbo, hīnāya paccaye lolatāya puggalassa tucchatā ñātabbāti adhippāyo. Imasmiṃ sikkhāpade, ito paresu ca pañcasu attanā kārāpitassa paṭilābhe eva pācittiyaṃ. Paribhoge panassa, aññesañca dukkaṭameva. Pamāṇātikkantamañcapīṭhatā, attano karaṇakārāpanavasena paṭilābhoti dve aṅgāni.

Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā

526. Chatṭhe poṭakitūlanti tiṇagacchajātikānaṃ tūlaṃ. Sesāṃ vuttanayameva.

Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā

531-536. Sattame nisīdanassa pamāṇātikkantatā, attano karaṇādinā paṭilābhoti dve

aṅgāni.

Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

537-547. Iminā nayena aṭṭhamanavamadasamesupi aṅgāni veditabbāni. Sesam sabbattha suviññeyyamevāti.

Niṭṭhito rājavaggo navamo.

Khuddakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

6. Pāṭidesanīyakaṇḍaṃ

1. Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

553. Pāṭidesanīyesu paṭhame paṭidesetabbākāradassananti evaṃ āpattiṃ navakassa santike desetabbākāradassanaṃ. Iminā lakkhaṇena sambahulānaṃ āpattīnampi vuḍḍhassa santike ca desetabbākāro sakkā viññātunti. Tatrāyaṃ nayo - “gārayhe, āvuso, dhamme āpajjiṃ asappāye pāṭidesanīye”ti evaṃ sambahulāsu. Vuḍḍhassa pana santike “gārayhaṃ, bhante, dhammaṃ...pe... gārayhe, bhante, dhamme”ti yojanā veditabbā. Tattha asappāyanti saggamokkhan tarāyakaranti attho. Aññatikāya bhikkhuniyā antaraghare ṭhitāya hatthato sahatthā yāvakālikaggahaṇaṃ, ajjhoharaṇanti dve aṅgāni.

Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

558. Dutiye paripuṇṇūpasampannāya ananuññātākārena vosāsanā, anivāretvā bhojanajjhohāroti dve aṅgāni.

563. Tatiye sekkhasammatatā, gharūpacāre animantitatā, gilānassa aniccabhaddādiṃ gahetvā bhuñjananti tīni aṅgāni.

570. Catutthe sāsāṅkāraññasenāsanatā, ananuññātāya yāvakālikāya appaṭisaṃviditaṃ ajjhārāme paṭiggahetvā agilānassa ajjhoharaṇanti dve aṅgāni. Sesam uttānameva.

Pāṭidesanīyavaṇṇanānayo niṭṭhito.

7. Sekhiyakaṇḍaṃ

1. Parimaṇḍalavaggavaṇṇanā

576. Sekhiyesu yasmā vattakkhandhake vuttavattānīpi sikkhitabbattā sekhiyāneva, tasmā pārājikādīsu viyettha pāḷiyaṃ paricchedo na kato. Cārittanayadassanatthañca “yo pana bhikkhu olambento nivāseyya, dukkaṭa”nti avatvā “sikkhā karaṇīyā”ti sabbattha pāḷi āropitā. Padabhājane pana “āpatti dukkaṭassā”ti vuttattā sabbattha anādariyakaraṇe dukkaṭaṃ veditabbaṃ.

Aṭṭhaṅgulamattanti matta-saddena tato kiñci adhikaṃ, ūnampi saṅgaṇhāti. Teneva nisinnassa caturaṅgulamattampi vuttaṃ. Na hi nisinnassa caturaṅgulappamāṇaṃ, ṭhitassa aṭṭhaṅgulamevāti sakkā niyametum ūnādhikattasambhavato. Tasmā yathā sārappaṃ hoti evaṃ aṭṭhaṅgulānūsārena nivāsanaññeva adhippetanti gahetabbaṃ. Teneva vakkhati “yo pana bhikkhu sukkhajaṅgho vā”tiādi. Kurundiyaṃ “ajānantassa anāpatti”ti ādaraṃ katvā uggaṇhantassāpi ajānanaṃ sandhāya vuttaṃ. Tenāpi

nirantaram nivāsanapārūpanavattam sikkhitabbam, asikkhito anādariyameva.
Parimaṇḍalaggahaṇena ukkhipitvā nivāsanampi paṭikkhittanti āha “ukkhipitvā vā
otāretvā vā”ti.

Sacittakanti vatthuvijānanacittena sacittakam. Sāratthadīpaniyam pana
upatissattheravādanayena lokavajjattam gahetvā “vatthuvijānanacittena,
paṇṇattivijānanacittena ca sacittaka”nti vuttam. Tattha ca vatthuvijānanam visum na
vattabbam. Paṇṇattivijānanena tassāpi antogadhabhāvato idam vatthum evam
vītikkamantassa āpattīti vijānanto hi paṇṇattim vijānātīti vuccati. Upatissattheravāde
cettha paṇṇattim ajānitvā aparimaṇḍalanivāsanādivatthumeva jānantassa
paṇṇattivītikkamānādariyābhāvā sabbasekhiyesu anāpatti eva abhimatā, tañca na
yuttam kosambakkhandhake vaccakuṭiyam udakāvasesam ṭhapentassa
paṇṇattivijānanābhāvepi āpattiyā vuttattā. Vuttañhi tattha “tena kho pana samayena
aññataro bhikkhu āpattim āpanno hoti...pe... so aparena samayena tassā āpattiyā
anāpattidiṭṭhi hoti”tiādi. Aṭṭhakathāyañcassa “tvam ettha āpattibhāvam na jānāsīti,
āma na jānāmīti. Hotu āvuso, ettha āpattīti, sace hoti, desessāmīti. Sace pana te,
āvuso, asaṅcicca asatiyā katam, natthi āpattīti. So tassā āpattiyā anāpattidiṭṭhi
ahosi”ti vuttam, tathā “adhammavādīti ukkhittānuvattakesu aññataro”ti ca vuttam.
Khandhakavattānañhi sekhiyattā tattha vutto nayo imesam, idha vutto ca tesam
sādhāraṇova hotīti. Teneva “asaṅcicca asatiyā katam, natthi āpatti”ti evam idha
vutto āpattinayo tatthāpi dassito. Tasmā phussadevattheravāde eva ṭhatvā
vatthuvijānanacitteneva sabbasekhiyāni sacittakāni, na paṇṇattivijānanacittena.
Bhiyyokamyatāyasūpabyañjanapaṭicchādanaujjhānasaññīti dve sikkhāpadāni
lokavajjāni akusalacittāni, sesāni paṇṇattivajjāni, ticittāni, tivedanāni cāti
gahaṇameva yuttataram dissati. Tenevettha “asaṅciccāti purato vā pacchato vā
olambetvā nivāsessāmīti evam asaṅciccā”tiādinā vatthuvijānanavaseneva
anāpattivaṇṇanā katā, na paṇṇattivijānanacittavasena.

Apica “yassa sacittakapakkhe cittam akusalameva hoti, tam lokavajja”nti iminā
lakkhaṇavacanenāpi cetam sijjhati. Vatthuvijānanacittavaseneva hettha
“sacittakapakkhe”ti vuttam. Itarathā paṇṇattivijānanacittavasena
sabbasikkhāpadānampi sacittakapakkhe cittassa akusalattaniyamena
lokavajjattappasaṅgato paṇṇattivajjameva na siyā, idaṅca vacanam niratthakam siyā
iminā vacanena nivattetabbassa sikkhāpadassa abhāvā. Na ca sekhiyesu
vatthuvijānanacittena sacittakapakkhe cittam paṇātipātādīsu viya akusalamevāti
niyamo atthi, yenettha lokavajjatā pasajjeyya, “anādariyam paṭiccā”ti cetam
pāḷivacanam vatthum jānitvā tīhi cittehi vītikkamameva anādariyam katvā vuttam, na
paṇṇattim jānitvā akusalacitteneva vītikkamanti gahetabbam. Aññathā
kandhakapāḷiyā, aṭṭhakathāyañca pubbāparañca virujjhanatoti amhākam khanti.
Yathā vā na virujjhati, tathā ettha adhippāyo gavesitabbo. Anādariyam,
anāpattikāraṇābhāvo, aparimaṇḍalanivāsananti imānettha tīṇi aṅgāni. Yathā cettha,
evam sabbattha. Kevalam tattha tattha vuttapaṭipakkhakaraṇavasena
tatiyaṅgayojanameva viseso.

577. Dutiyādīsu gihipārutanti setapaṭapārutādi. Vihārepīti
saṅghasannipātabuddhupaṭṭhānādikālam sandhāya vuttam.

578. Gaṇṭhikam paṭimuñcitvātiādi paṭicchādanavidhidassanam. Gīvam
paṭicchādetvātiādinā vuttattā saṅcicca gīvam, maṇibandhanañca appaṭicchādentassa
āpatti. Etthāpi parimaṇḍalasikkhāpadassa sādhāraṇattā jāṇumaṇḍalato heṭṭhā

caturaṅgulamattaṃ otāretvā anolambetvā parimaṇḍalameva pārūpitabbaṃ.

579. Vivaritvā nisīdatoti vihāre viya ekaṃsapārūpanaṃ sandhāya vuttaṃ.
“Vāsathāya upagatassā”ti vuttattā vāsādhippāyaṃ vinā
dhammadesanaparittabhaṇanādiatthāya sucirampi nisīdantena sabbhaṃ
antaragharavattaṃ pūrenteneva nisīditabbaṃ. Nisīdanapaṭisaṃyuttesu eva ca
sikkhāpadesu “vāsūpagatassā”ti anāpattiyā vuttattā vāsathāya antaragharaṃ
upagacchantenāpi suppaṭicchannatādisabbaṃ akopenteneva gantabbaṃ.
“Vāsūpagatassā”ti hi vuttaṃ, na pana upagacchamānassāti. Keci pana “ekekasmim
paṭhamaṃ gantvā vāsapariggahe kate tato aññehi yathāsukhaṃ gantuṃ vaṭṭatī”ti
vadanti. Apare pana “gehassāmikehi ‘yāva tumhe nivasissatha, tāva tumhākaṃ
imaṃ gehaṃ demī”ti dinne aññehi avāsādhippāyehi antarārāme viya yathāsukhaṃ
gantuṃ, nisīdituñca vaṭṭatī”ti vadanti, taṃ sabbhaṃ na gahetabbaṃ
tathāvacanābhāvā, dānalakkhaṇābhāvā, tāvattakena vihārasaṅkhyānupagamanato
ca. “Yāva nisīdissatha, tāva tumhākaṃ imaṃ gehaṃ demī”ti dentopi hi
tāvakālikameva deti vatthupariccāgalakkhaṇattā dānassa.

582. Catuhatthappamāṇanti vaḍḍhakīhatthaṃ sandhāya vuttanti vadanti.

584. Ukkhattacīvaro hutvāti kaṭito uddhaṃ
kāyabandhanādidassanavasenevukkipanaṃ sandhāya vuttaṃ piṇḍāya carato
pattaggahaṇādimattassa anuññātattā. Teneva “nisinnakāle pana
dhamakaraṇa”ntiādi vuttaṃ. Nisinnakāle hi khandhe laggapattatthavikādito
dhamakaraṇaṃ nīharantassa kaṭito uddhampi dissati, tathā adassetvā nīharitabbanti
adhippāyo. Āsane nisīdantassāpi ca pārūpitacīvaraṃ kiñci ukkipitvā saṅghāṭiṃ
jaṅghapiṇḍehi anukkipitvāva nisīditabbaṃ. Imasmiññeva pana sikkhāpade
“vāsūpagatassā”ti vuttattā nisīdanapaṭisaṃyuttesu chaṭṭhaatṭhamesu avuttattā
vāsūpagatenāpi susaṃvutena okkhittacakkhunāva nisīditabbaṃ. Teneva
mātikāṭṭhakathāyampi tesāṃ visesaṃ avatvā idheva “vāsūpagatassa pana
anāpattī”ti vuttā.

Parimaṇḍalavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Ujjagghikavaggavaṇṇanā

586. Dutiyavaggādiujjagghikaappasaddesu nisīdanapaṭisaṃyuttesupi vāsūpagatassa
anāpatti na vuttā, kāyappacālakādīsu eva pana vuttā. Pālipothakesu panetaṃ kesuci
peyyālena byāmohitattā na suṭṭhu viññāyati. Yattha ca antaraghare dhammaṃ vā
desentassa, pātimokkhaṃ vā uddisantassa mahāsaddena yāvaparisasāvanepi
anāpatti evāti daṭṭhabbaṃ tathā ānandattheramahindattherādīhi ācaritattā.

Ujjagghikavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Khambhakatavaggavaṇṇanā

603. Patte gahaṇasaññā assa atthīti pattasaññīti imamatthaṃ dassetuṃ “patte
saññaṃ katvā”ti vuttaṃ.

604. Oloṇīti ekā byañjanavikati. Kañjikatakkādirasoti keci. Maṃsarasādīnīti ādi-
saddena avasesā sabbāpi byañjanavikati saṅgahitā.

605. Samabharitanti racitaṃ. Heṭṭhā orohatīti samantā okāsasambhavato hatthena
samaṃ kariyamānaṃ heṭṭhā bhassati. Pattamatthake ṭhapitāni pūvāni eva

vaṭṭaṃsakākārena ṭhapitattā “pūvavaṭṭaṃsaka”nti vuttāni. Keci pana “pattam gahetvā thūpīkatam piṇḍapātam racitvā diyyamānameva gaṇhato āpatti, hatthagata eva pana patte diyyamāne thūpīkatampi gahetum vaṭṭatī”ti vadanti, tam na gahetabbameva “samattitika”nti bhāvanapuṃsakavasena sāmāññato vuttattā.

Khambhakatavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Sakkaccavaggavaṇṇanā

608. Catutthavaggādīsu sapadānanti ettha dānam vuccati avakhaṇḍanam, apetaṃ dānato apadānam, saha apadānena sapadānam, avakhaṇḍanavirahitam anupaṭipāṭiyāti vuttam hoti. Tenāha “tattha tattha odhiṃ akatvā”tiādi.

611. Viññattiyanti sūpodanaviññattisikkhāpadaṃ sandhāya vadati. “Vatthabbaṃ natthī”ti iminā pāḷiyāva sabbaṃ viññāyatīti dasseti. Tattha pāḷiyam asaṅciccātiādīsu vatthumattaṃ ñatvā bhuñjanena āpattiṃ āpajjantasseva puna paṇṇattiṃ ñatvā mukhagataṃ chaḍḍetukāmassa yaṃ aruciyā pavittṭhaṃ, tam asaṅcicca pavittṭhaṃ nāma, tattha anāpatti. Tadeva puna aññavihitatāya vā aviññattamidantisaññāya vā bhuñjane “asatiyā”ti vuccati.

613. “Aññassatthāyā”ti idamassa sikkhāpadassa attano atthāya viññāpetvā sayam bhuñjane eva paññattattā iminā sikkhāpadena anāpattiṃ sandhāya vuttam. Pañcasahadhammikānam pana atthāya aññātakaappavāritatṭhāne viññāpento viññattikkhaṇe atṭhakathāsu suttānulomato vuttaakataviññattidukkaṭato na muccati. Saṅcicca bhuñjanakkhaṇe sayaṅca aññe ca micchājīvato na muccantīti gahetabbam.

615. “Kukkuṭaṇḍam atikhuddaka”nti idam asāruppavasena vuttam, atimahante eva āpattīti datṭhabbam. Bhuñjantena pana corādibhayam paṭicca mahantampi aparimaṇḍalampi katvā sīgham bhuñjanavasenettha āpadā. Evamaññesupi yathānurūpaṃ datṭhabbam.

Sakkaccavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Kabaḷavaggavaṇṇanā

617. Anāhaṭe kabaḷe mukhadvāravivarāṇe pana payoanābhāvā “āpadāsū”ti na vuttam. Evamaññesupi īdisesu.

618. Sabbaṃ hatthanti hatthekadesā aṅguliyo vuttā “hatthamuddā”tiādīsu viya, tasmā ekaṅgulimpi mukhe pakkhipitum na vaṭṭati.

Kabaḷavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Surusuruvaggavaṇṇanā

627. Pāḷiyam sītīkatoti sītapiḷḷito. Silakabuddhoti parihāsavacanametam. Silakañhi kiñci disvā “buddho aya”nti voharanti.

628. “Aṅguliyo mukhe pavesetvā bhuñjitum vaṭṭatī”ti iminā sabbaṃ hattham antomukhe pakkhipanasikkhāpadassapi pavittṭhaṅgulinillehanena imassapi sikkhāpadassa anāpattiṃ dasseti. Eseva nayoti ghanayāguādīsu pattam hatthena, oṭṭhañca jivhāya nillehitum vaṭṭatīti atidisati. Tasmāti yasmā ghanayāguādivirahitam nillehitum na vaṭṭati.

634. Vilīvacchattanti veṇupesikāhi kataṃ. Maṇḍalabaddhānīti dīghasalākāsu tiriyaṃ valayākārena salākaṃ ṭhapetvā suttehi baddhāni dīghañca tiriyañca ujukameva salākāyo ṭhapetvā daḷhabaddhāni ceva tiriyaṃ ṭhapetvā dīghadaṇḍakeheva saṅkocārahaṃ katvā sutteheva tiriyaṃ baddhāni. Tatthajātakadaṇḍakena katanti saha daṇḍakena chinnaṭālapaṇṇādīhi kataṃ. Chattapādukāyāti yasmiṃ chattaḍaṇḍakoṭiṃ pavesetvā chattaṃ ujukaṃ ṭhapetvā heṭṭhā chāyāya nisīdanti, tiṭṭhanti vā, tādise chattaḍdhāre.

637. Cāpoti majjhe vaṅkakājadadaṇḍasadisā dhanuvikati. Kodaṇḍoti viddhadaṇḍā dhanuvikati.

Surusuruvaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Pādukavaggavaṇṇanā

647. Sattamavagge rukkhato patitoti ekaṃ olambanasākhaṃ gahetvā patito. Pāḷiyāti attano ācārappakāsakaganthassa. Dhīratthūti dhī atthu, nindā hotūti attho. Vinipātanahetunāti vinipātanassa hetubhāvena. Tvanti upayogathe paccattavacanaṃ, taṃ icceva vā pāṭho. Asmāti pāsāṇo.

649. Na kathetabbanti therena attano kaṅkhāṭṭhānassa pucchitattā vuttaṃ. Daharassa atthakosallaṃ ñātuṃ pucchitena uccāsane nisinnassa ācariyassa anuyogadānanayena vattuṃ vaṭṭati.

652. Kheḷena cettha siṅghāṇikāpi saṅgahitāti ettha udakagaṇḍusakaṃ katvā ucchukacavarādiñca mukheneva harituṃ udakesu chaḍḍetuṃ vaṭṭatīti daṭṭhabbaṃ. Sesāṃ sabbattha uttānameva.

Pādukavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sekhiyavaṇṇanānayo niṭṭhito.

655. Adhikaraṇasamathesu ca idha vattabbaṃ natthi.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vimativinodaniyaṃ

Bhikkhuvibhaṅgavaṇṇanānayo niṭṭhito.

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Bhikkhunīvibhaṅgavaṇṇanā

1. Pārājikakaṇḍaṃ

1. Ubbhajāṇumaṇḍalikasikkhāpadavaṇṇanā

656. Bhikkhunīvibhaṅge migāramātuyāti migāramātu, visākhāyāti attho. Pāḷiyaṃ “ehi bhikkhunīti bhikkhunī, tīhi saraṇagamanehi upasampannāti bhikkhunī”ti idaṃ bhikkhuvibhaṅgapāḷiyā samadassanattaṃ aṭṭhagarudhammappaṭṭiggaḥaṇena laddhūpasampadaṃ mahāpajāpatigotamiñceva tāya saha nikkhantā bhagavato āṇāya bhikkhūnaññeva santike ekatoupasampannā pañcasatasākiyāniyo ca sandhāya vuttaṃ. Tā hi bhagavatā ānandattherassa yācanāya pabbajjaṃ anujānantena “etha bhikkhuniyo, mama sāsane tumhepi pavisathā”ti vuttā viya jātā. Sākiyāniyo eva

saraṇasīlāni datvā kammavācāya upasampāditattā “tīhi saraṇagamanehi upasampannā”ti vuttā. Na hi etāhi aññā ehibhikkhunibhāvādinā upasampannā nāma santi. Yaṃ pana therīgāthāsu bhaddāya kuṇḍalakesiyā -

“Nihacca jāṇuṃ vanditvā, sammukhā añjaliṃ akaṃ;
‘Ehi bhadde’ti maṃ avoca, sā me āsūpasampadā”ti. -

Vuttaṃ. Yañca apadānēpi -

“Āyācito tadā āha, ‘ehi bhadde’ti nāyako;
Tadāhaṃ upasampannā, parittaṃ toyamaddasa”nti. -

Vuttaṃ. Tampi “ehi tvaṃ bhikkhunīnaṃ santike pabbajjaṃ, upasampadañca gaṇhāhī”ti bhagavato āṇā upasampadāya kāraṇattā upasampadā ahoṣīti imamatthaṃ sandhāya vuttaṃ. Tathā hi vuttaṃ therīgāthāṭṭhakathāyaṃ “ehi bhadde, bhikkhunupassayaṃ gantvā bhikkhunīnaṃ santike pabbajja upasampajjassūti maṃ avoca āṇāpesi, sā satthu āṇā mayhaṃ upasampadāya kāraṇattā upasampadā āsi ahoṣī”ti.

657. Sādhāraṇapārājikehīti methunādīhi catūhi. Tāni, pana aññāni ca sādhāraṇasikkhāpadāni yasmā bhikkhuvibhaṅge vuttanidānavatthādīsu eva sādhāraṇavasena paññattāni, pacchā pana tāni bhikkhunīnaṃ pātimokkhuddesaṃ anujānanta bhagavatā tāsaṃ sikkhāpaccakkhānābhāvena “yā pana bhikkhunī chandaso methunaṃ dhammaṃ paṭiseveyyā”tiādinā tadanurūpavasena parivattetvā asādhāraṇasikkhāpadehi saddhiṃ saṃsandetvā bhikkhunipātimokkhuddesavasena ekato saṅgahitāni. Yasmā ca nesaṃ bhikkhuvibhaṅge vuttanayeneva sabbopi vinicchayo sakkā ñātum, tasmā tāni vajjetvā asādhāraṇānaṃ eva idha vibhaṅgo vuttoti veditabbaṃ.

659. Bhikkhūnaṃ “kāyasaṃsaggaṃ sādīyeyyā”ti avatvā “samāpajjeyyā”ti vuttattā “bhikkhu āpattiyaṃ na kāretabbo”ti vuttaṃ. Tabbahulanayenāti kiriyāsamūṭṭhānasseva bahulabhāvato, etena akiriyāsamūṭṭhānāpi ayaṃ āpatti hotīti dasseti. Kiñcāpi dasseti, mayaṃ panettha evaṃ takkayāma “kāyasaṃsaggakkhaṇe sādīyantiyā kiriyāya abhāvepi tato pubbe pavattitānaṃ paṭicchannaṭṭhānagamanaiṅgitākāradassanādikiriyānaṃ vaseneva kiriyāsamūṭṭhānameva, parehi magge kariyamānupakkamena niccalassa sādīyato sukkavissaṭṭhi viya pubbapayogābhāvepi vā tasmiññeva khaṇe parūpakkamena janiyamānāya attano kāyacalanādisaṅkhātāya kiriyāya, sā hi sādīyamānena tassā cittenāpi samūṭṭhitā kiriyā nāma hoti avāyāmitvā parūpakkamena methunasādīyane viya, bhikkhūnaṃ pana parūpakkamajanitaṃ kiriyāṃ abbohārikaṃ katvā attanā kariyamānapayogavaseneva ‘kāyasaṃsaggaṃ samāpajjeyyā’ti evaṃ visesetvāva sikkhāpadassa paññattattā sādīyamānēpi na doso. Itarathā hi tabbahulanayenettha kiriyatte gayhamāne aññesampi kiriyākiriyaikkhāpadānaṃ kiriyattaggahaṇappasaṅgo siyā”ti. Tasmā vīmaṃsitvā gahetabbaṃ. Sāti kiriyāsamūṭṭhānatā. Tathevāti kāyasaṃsaggarāgī eva.

Ubbhajāṇumaṇḍalikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Vajjapaṭicchādikasikkhāpadavaṇṇanā

666. Dutiye purimenātiādi sundarīnandāya vajjapaṭicchādane paññattataṃ sandhāya vuttaṃ. “Aṭṭhanna”nti vuttattā vajjapaṭicchādanassāpi paṭicchādane pārājikamevāti daṭṭhabbaṃ. “Dhuraṃ nikkhittamatte”ti vuttattā paṇṇattiṃ ajānantiyāpi “idaṃ vajjaṃ na pakāsessāmī”ti chandena dhuraṃ nikkhepakkaṇe pārājikanti daṭṭhabbaṃ. Taṃ pana paṭicchādanaṃ yasmā “pesalā ñatvā garahissantī”ti bhayeneva hoti, bhayañca kodhacittasampayuttaṃ, tasmā idaṃ “dukkhavedana”nti vuttaṃ. Yaṃ pana sārattadīpaniyaṃ “kiñcāpi vajjapaṭicchādanaṃ pemavasena hoti, tathāpi sikkhāpadavītikkamacittaṃ domanassitameva hoti”ti evaṃ paṇṇattivītikkamacitteneva chādanaṃ domanassatte kāraṇaṃ vuttaṃ, taṃ akāraṇaṃ paṇṇattivijānaṃ vināpi āpajjitabbatova.

Vajjapaṭicchādikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

669. Tatiyaṃ uttānameva.

4. Aṭṭhavatthukasikkhāpadavaṇṇanā

675. Catutthe lokassādasāṅkhātāṃ mittehi aññamaññaṃ kātappaṃ santhavaṃ. Vuttamevatthaṃ pariyāyantaarena dassetuṃ “kāyasaṃsaggarāgenā”ti vuttaṃ.

Tissitthiyo methunaṃ taṃ na seveti yā tisso itthiyo, tāsū vuttaṃ taṃ methunaṃ na seveyya. Anariyapaṇḍaketi tayo anariye, tayo paṇḍake ca upasaṅkamtivā methunaṃ na seveti attho. Anariyāti cettha ubhatobyañjanakā adhippetā. Byañjanasminti attano vaccamukhamaggepi. Chedo eva chejjaṃ, pārājikaṃ.

Vaṇṇāvaṇṇoti dvīhi sukkavissatṭhi vuttā. Gamanuppādananti sañcarittaṃ. “Methunadhammassa pubbabhāgattā paccayo hoti”ti iminā kāriyopacārena kāyasaṃsaggo methunadhammoti vuttoti dasseti. Sabbapadesūti saṅghāṭikaṇṇaggahaṇādipadesu. Kāyasaṃsaggarāgo, saussāhatā, aṭṭhamavatthussa pūraṇanti tīṇettha aṅgāni.

Aṭṭhavatthukasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pārājikavaṇṇanānayo niṭṭhito.

2. Saṅghādisesakaṇḍaṃ

1. Paṭhamasaṅghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

679. Saṅghādisesakaṇḍe “dutyassa ārocetī”ti etthāpi dvīsūpi aḍḍakārakesu yassa kassaci dutyassa kathaṃ yo koci ārocetīti evamattho gahetabboti āha “eseva nayo”ti.

Gatigatanti cirakālappavattaṃ. Āpattīti āpajjanaṃ. “Nissāraṇīya”nti idaṃ kattuatthe siddhanti āha “nissāretī”ti. Āpannaṃ bhikkhuniṃ saṅghato viyojeti, viyojanahetu hotīti attho.

Gīvāyevāti āṇattiyā abhāvato. Tesāṃ anattakāmatāyāti “coro”ti vuttaṃ mama vacanaṃ sutvā keci daṇḍissantī jīvītā voropessantīti evaṃ saññāya. Etena kevalaṃ bhayena vā parikkhāraggahaṇatthaṃ vā sahasā “coro”ti vutte daṇḍitepi na dosoti dasseti. Rājapurisānañhi “coro aya”nti uddissa kathane eva gīvā, bhikkhūnaṃ, pana ārāmikādīnaṃ vā sammukhā “asuko coro evamakāsī”ti kenaci vuttavacanaṃ nissāya ārāmikādīsu rājapurisānaṃ vatvā daṇḍāpentesūpi bhikkhussa na gīvā rājapurisānaṃ

avuttattā. Yesañca vuttaṃ, tehi sayam corassa adaṇḍitattāti gahetabbaṃ. “Tvam etassa santakaṃ acchindā”ti āṇatopi hi sace añña acchindāpeti, āṇapakassa anāpatti visaṅketattā. “Attano vacanakara”nti idaṃ sāmīcivasena vuttaṃ. Vacanaṃ akarontānaṃ rājapurisānampi “iminā gahitaparikkhāraṃ āharāpehi, mā cassa daṇḍaṃ karohī”ti uddissa vadantassāpi daṇḍe gahitepi na gīvā eva daṇḍaggahaṇassa paṭikkhittattā, “asukabhaṇḍaṃ avaharā”ti āṇāpetvā vipphaṇṣāre uppanne puna paṭikkhipane viya.

Dāsādīnaṃ sampaṭicchane viya tadatthāya aḍḍakaraṇe bhikkhūnampi dukkaṭanti āha “akappiyaaḍḍo nāma na vaṭṭatī”ti. Kenaci pana bhikkhunā khettādiatthāya vohārikānaṃ santikaṃ gantvā aḍḍe katepi taṃ khettādisampannicchane viya sabbesaṃ akappiyaṃ na hoti pubbe eva saṅghassa santakattā, bhikkhusseva pana payogavasena āpattiyo honti. Dāsādīnampi pana atthāya rakkaṃ yācituṃ vohārikaṇa puṭṭhena saṅghassa uppannaṃ kappiyakkamaṃ vuttaṃ, āramikādīhi ca aḍḍaṃ kārāpetuṇca vaṭṭati eva. Vihāravatthādikappiyaaḍḍaṃ pana bhikkhuno sayampi kātuṃ vaṭṭati.

Bhikkhunīnaṃ vuttoti rakkaṃ yācantiṇaṃ bhikkhunīnaṃ vutto uddissaanuddissavasena rakkaṃ yācānavinichchayo, na sabbo sikkhāpadavinichchayo asādhāraṇattā sikkhāpadassa. Tenāha “bhikkhunopī”tiādi. Anākaḍḍhitāya aḍḍakaraṇaṃ, aḍḍapariyosānanti dve aṅgāni.

Paṭhamasaṅghādisesasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Dutiyasaṅghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

683. Pāḷiyaṃ dutiye mallagaṇabhaṭṭiputtagaṇādikantiādīsu mallarājūnaṃ gaṇo mallagaṇo. Bhaṭṭiputtā nāma keci gaṇarājāno, tesam gaṇo. Keci pana “nārāyanabhaddiko puñṇakāragaṇo mallagaṇo. Tathā kumārabhaddiko ca gaṇo bhaṭṭiputtagaṇo”tipi vadanti. Dhammagāṇoti sāsane, loke vā anekappakārapuñṇakārako gaṇo. Gandhavikātikārako gaṇo gandhikaseṇī. Pesakārādigaṇo dussikaseṇī. Kappagatikanti kappiyabhāvagataṃ, pabbajitapubbanti attho.

685. Pāḷiyaṃ vuṭṭhāpetīti upasampādeti. Akappagatampi pabbājentiyaṃ dukkaṭanti vadanti. Khīṇāsavāyapi āpajjitabbato “ticitta”nti vuttaṃ. Coritā, taṃ ṇatvā ananuññātakāraṇā vuṭṭhāpananti dve aṅgāni.

Dutiyasaṅghādisesasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Tatiyasaṅghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

692. Tatiye parikkhepaṃ atikkāmentiyāti gāmantarassa parikkhepaṃ atikkāmentiyā. “Gāmantaraṃ gaccheyyā”ti hi vuttaṃ. Vikālagāmapavesanasikkhāpade viya “aparikkhittassa upacāraṃ okkamantiyaṃ”ti avatvā “atikkāmentiyā”ti pāḷiyaṃ vuttattā gāmaṃ pavasiyaṃ gharūpacāre ṭhitassa dutiyaleḍḍupātasāṅkhātassa upacāraṃ atikkamo nāma paṭhamaleḍḍupātattāsaṅkhātassa parikkhepārahaṭṭhānaṃ atikkamo evāti āha “parikkhepārahaṭṭhānaṃ ekena pādena atikkamati”ti.

Majjhete gāmaṃmajhe. Pacchāti aparakāle. “Catugāmasādhāraṇattā”ti iminā viharato catūsu gāmesu yattha katthaci pavasiyaṃ vaṭṭatīti ettha kāraṇamāha.

Paratīrameva akkamantiyāti nadiṃ anotaritvā orimatīrato laṅghitvā vā ākāsādinā vā paratīrameva atikkāmentiyā. Orimatīrameva āgacchati, āpattīti pāragamanāya otiṇṇatā vuttaṃ.

Tādise araṇṇeti indakhīlato bahibhāvalakkhaṇe araṇṇe. “Tenevā”tiādinā dassanūpacāre virahite savanūpacārassa vijjamānattepi āpatti hotīti dasseti. Aññaṃ maggaṃ gaṇhātīti maggamūlhattā gaṇhāti, na dutiyikaṃ ohiyituṃ. Tasmā anāpatti. Anantarāyena ekabhāvo, anāpadāya gāmantaragamanādīsu ekanti dve aṅgāni.

Tatīyasaṅghādisesasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Catutthasaṅghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

694. Catutthe kārakagaṇassāti imassa kammaṃ kātābanti yehi sannitṭhānaṃ kataṃ, te sandhāya vuttaṃ. Kammavācakkhaṇe sahaṭṭhiteti keci. Netthāravatteti nittharaṇahetumhi vatte.

698. Pāliyaṃ asante kārakasaṅgheti ettha vijjamānaṃ sudūrampi gantvā āpucchitabbaṃ. Antarāye pana sati sammā vattantaṃ osāretuṃ vaṭṭatīti. Dhammakammena ukkhittatā, ananuññātakāraṇā osāraṇanti dve aṅgāni.

Catutthasaṅghādisesasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Pañcamasaṅghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

701. Pañcame tanti mahāaṭṭhakathāyaṃ avacanaṃ “anavassutoti jānanti paṭiggaṇhātī”tiādi pāliyaṃ sameti. Ubhato avassutabhāvo, udakadantaponato aññaṃ sahatthā gahetvā ajjhoharaṇanti dve aṅgāni.

Pañcamasaṅghādisesasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Chaṭṭhasaṅghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

705. Chaṭṭhe paṭiggaho tena na vijjatīti teneva “na detī”ti vuttakāraṇena uyyojitāya hatthato itarāya paṭiggahopi natthi. Paribhogapaccayāti uyyojitāya bhojanapariyosānapaccayāti attho. Manussapurisassa avassutatā, taṃ ñatvā ananuññātakāraṇā uyyojanā, tena itarissā gahetvā bhojanapariyosānanti tīṇi aṅgāni.

Chaṭṭhasaṅghādisesasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

709-727. Sattamato yāvadasamapariyosānāni uttānāneva.

Saṅghādisesavaṇṇanānayo niṭṭhito.

3. Nissaggiyakaṇḍaṃ

2. Dutīyanissaggiyādīpācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

733. Nissaggiyesupi paṭthamaṃ uttānameva.

740. Dutīye ayyāya dammīti evaṃ paṭiladdhanti nissatṭhapaṭiladdhaṃ, nissatṭhaṃ paṭilabhitvāpi yaṃ uddissa dāyakehi dinnaṃ, tattheva dātabbaṃ. Tenāha “yathādāneyeva upanetabba”nti. Akālacīvaratā, taṃ ñatvā kālacīvaranti lesena bhājāpanaṃ, paṭilābhoti tīṇi aṅgāni.

743. Tatiye metanti mamevetam cīvaram. Upasampannatā, parivattitavikkappanupagacīvarassa sakasaññāya acchindanādīti dve aṅgāni.

748-752. Catutthe āhaṭasappiṃ datvāti attano datvā. Yamakam pacitabbanti sappiṃca telaṃca ekato pacitabbaṃ. Lesena gahetukāmatā, aññassa viññatti, paṭilābhoti tīṇi aṅgāni.

753. Pañcame sāti thullanandā. Ayanti sikkhamānā. Cetāpetvāti jānāpetvāti idha vuttam, mātikāṭṭhakathāyaṃ pana “attano kappiyabhaṇḍena ‘idaṃ nāma āharā’ti aññam parivattāpetvā’ti vuttam.

758. Chaṭṭhe pāvārikassāti dussavāṇijakassa.

764. Sattame saññācitakenāti sayam yācitakenapīti attho.

769-789. Aṭṭhamato yāvadvādasamā uttānameva.

Nissaggiyavaṇṇanāyaya niṭṭhito.

4. Pācittiyakaṇḍam

1. Lasuṇavaggo

1. Paṭhamalasūṇādisikkhāpadavaṇṇanā

797. Pācittiyesu lasuṇavaggassa paṭhame badarasāḷavaṃ nāma badaraphalāni sukkhāpetvā tehi kattabbabyañjanavikati. Āmakamāgadhalasuṇaṇṇeva, ajjhoharaṇaṇcāti dve aṅgāni.

799-812. Dutiyādīni uttānatthāni.

815. Chaṭṭhe pāḷiyam āsumbhitvāti pāṭetvā.

817. Dadhimatthūti dadhimhi pasannodakam. Rasakhīrādīnanti maṃsarasakhīrādīnam. Bhuñjantassa bhikkhuno hatthapāse ṭhānam, pāṇiyassa vā vidhūpanassa vā gahaṇanti dve aṅgāni.

822. Sattame aviññattiyā laddhanti attano viññattiṃ vinā laddham. Pubbāparaviruddhanti sayam karaṇe pācittiyanti idaṃ kārāpane dukkaṭavacanena virujjhanam sandhāya vuttam. Tenāha “na hī’tiādi, “aviññattiyā laddha”ntiādivacanena vā virujjhanam sandhāya vuttam. Aññāya viññattiṃ hi imissā aviññattiyā laddhamevāti. Āmakadhaññaviññāpanādi, tam bhajjanādīnā ajjhoharaṇanti dve aṅgāni.

824. Aṭṭhame nibbiṭṭhoti laddho. Keṇīti rañño dātabbo āyo, āyuppattiṭṭhānanti attho. Tenāha “ekam ṭhānantara”ntiādi. Ṭhānantaranti ca gāmajanapadāṇāyattam. Vaḷaṇṇijamānatirokuṭṭāditā, anapaloketvā uccārādīnam chaḍḍanādīti dve aṅgāni.

830. Navame “matthakacchinnanāḷikerampī’ti vuttattā haritūpari chaḍḍanameva paṭikkhittam. Tenāha “anikkhittabījēsū’tiādi. Yattha ca chaḍḍetum vaṭṭati, tattha harite vaccādiṃ kātumpi vaṭṭati eva. Sabbesanti bhikkhubhikkhunīnam.

836-837. Dasame tesamyevāti yesam niccam passati. Ārāme ṭhatvāti ṭhitanisannaṭṭhāne eva ṭhatvā samantato gīvaṃ parivattetvāpi passati, anāpatti. Ṭhitaṭṭhānato gantvā passitum na vaṭṭati. Keci pana “vaṭṭati’ti vadanti. Tam pana “dassanāya gaccheyya, pācittiya”nti sāmāññato gamanassa paṭikkhittattā,

anāpattiyampi gamanāya avuttattā ca na gahetabbaṃ. Naccāditā, ananuññātakāraṇā gamanaṃ, dassanādi cāti tīṇi aṅgāni.

Niṭṭhito lasuṇavaggo paṭhamo.

2. Andhakāravaggo

1. Paṭhamādisikkhāpadavaṇṇanā

841. Dutiyavaggassa paṭhame dāne vāti dānanimittaṃ. Rattandhakāre purisassa hatthapāse ṭhānādi, rahopekkhā, sahāyābhāvoti tīṇi aṅgāni.

842-850. Dutiyādīni uttānāni.

854. Pañcame pallaṅkassa anokāseti ūrubaddhāsanassa appahonake. Purebhattaṃ antaraghare pallaṅkappahonakāsane nisajjā, ananuññātakāraṇā anāpucchā vuttaparicchedātikkamoti dve aṅgāni.

860-879. Chaṭṭhādīni uttānāni.

Niṭṭhito andhakāravaggo dutiyo.

3. Naggavaggo

1. Paṭhamādisikkhāpadavaṇṇanā

883-887. Tatiyavaggassa paṭhamadutiyāni uttānāni.

893. Tatiye visibbetvāti vijaṭetvā. Dhuraṃ nikkhittamatteti visibbanadivasato pañca divase atikkāmetvā dhuraṃ nikkhittamatte. Antopañcāhe pana dhuranikkhepepi anāpatti eva “aññatra catūhapañcāhā”ti vuttattā. Upasampannāya cīvaraṃ sibbanatthāya visibbetvā pañcahātikkamo, ananuññātakāraṇā dhuranikkhepoti dve aṅgāni.

900. Catutthe pañcannaṃ cīvarānaṃ aparivattanaṃ, ananuññātakāraṇā pañcāhātikkamoti dve aṅgāni.

903. Pañcamaṃ uttānameva.

909. Chaṭṭhe vikappanupagassa saṅghe pariṇatatā, vinā ānisaṃsadassanena antarāyakaraṇanti dve aṅgāni.

911. Sattamaṃ uttānameva.

916. Aṭṭhame kumbhathūṇaṃ nāma kumbhasaddo, tena kīḷantīti kumbhathūṇikā. Tenāha “ghaṭakena kīḷanakā”ti. Dīghanikāyaṭṭhakathāyaṃ pana “caturassaambaṇakatāḷa”nti vuttaṃ. Tañhi rukkhasārādimayaṃ antochiddaṃ catūsu passesu cammonaddhaṃ vāditabhaṇḍaṃ, yaṃ “bimbisaka”ntipi vuccati, taṃ vādentāpi kumbhathūṇikā. Tenāha “bimbisakavāditakātipi vadantī”ti.

918. Pāḷiyaṃ kappakatanti kappakataṃ nivāsanapārupanūpagaṃ. Samaṇacīvaratā, ananuññātānaṃ dānanti dve aṅgāni.

921-931. Navamadasamāni uttānāneva.

Niṭṭhito naggavaggo tatiyo.

4. Tuvaṭṭavaggo

10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā

976. Tuvattavaggassa dasame cārikāya apakkamanam paṇṇattivajjameva. Paṇṇattivijānanacittena sacittakatam sandhāya panettha “lokavajja”nti daṭṭhabbam. Sesam sabbattha uttānameva.

Niṭṭhito tuvaṭṭavaggo catuttho.

5. Cittāgāravaggo

1. Paṭhamādisikkhāpadavaṇṇanā

978. Cittāgāravaggassa paṭhame pāṭekkā āpattiyoti gīvāya parivattanappayogagaṇanāya.

1015. Navame hatthiādīsu sippa-saddo paccekam yojetabbo, tathā āthabbaṇādīsu manta-saddo. Tattha āthabbaṇamanto nāma āthabbaṇavedavīhito parūpaghātakaro manto. Khīlanamanto nāma verimāraṇatthāya sārādārumayaṃ khīlam mantetvā pathaviyaṃ ākoṭanamanto. Agadappayogo visappayojanam. Nāgamaṇḍalanti sappānam pavesanivāraṇattham maṇḍalabandhamanto. Sesam sabbattha uttānameva.

Niṭṭhito cittāgāravaggo pañcama.

1025-1116. Ārāmavagge, gabbhinivagge ca sabbam uttānameva.

8. Kumāribhūtavaggo

1. Paṭhamādisikkhāpadavaṇṇanā

1119. Aṭṭhamavaggassa paṭhame sabbapaṭhamā dve mahāsikkhamānāti gabbhinivagge sabbapaṭhamam vuttā dve. Sikkhamānā icceva vattabbāti sammutikammādīsu aññathā vutte kammam kuppatīti adhippāyo.

1167. Ekādasame pārivāsiyena chandadānenāti parivutthena navikappavutthena vigatena chandadānenāti attho, chandavissajjanamattena vā.

1168. “Vuṭṭhitāyā”ti etena “idāni kammam na karissāmā”ti dhuraṃ nikkhipitvā kāyena avuṭṭhahitvā nisinnāyapi parisāya kammam kātuṃ na vaṭṭatīti dasseti. Tenāha “chandaṃ avissajjetvā avuṭṭhitāyā”ti. Pāḷiyaṃ pana “anāpatti avuṭṭhitāya parisāyā”ti sāmāññato vuttattā, uposathakkhandhake ca “na, bhikkhave, pārivāsikapārisuddhidānena uposatho katabbo aññatra avuṭṭhitāya parisāyā”ti vuttattā, tadaṭṭhakathāyampi “pārivāsiyapārisuddhidānam nāma parisāya vuṭṭhitakālato paṭṭhāya na vaṭṭati, avuṭṭhitāya pana vaṭṭatī”ti vuttattā ca “kammam na karissāmī”ti dhuraṃ nikkhipitvā nisinnāyapi kammam kātuṃ vaṭṭatīti gahetabbam. Sesam uttānameva.

Niṭṭhito kumāribhūtavaggo aṭṭhamo.

1181. Chattavaggo uttāno eva.

Khuddakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

5. Pāṭidesanīyakaṇḍaṃ

Pāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

1228. Pāṭidesanīyādīsu pāḷivinimuttakesūti pāḷiyaṃ anāgatesu sappiādīsu.

Sattādhikaraṇavhayāti sattādhikaraṇasamathanāmākā. Taṃ atthavinicchayaṃ tādisaṃyeva yasmā vidū vadantīti attho. Yathā niṭṭhitāti sambandho. Sabbāsavapahanti sabbāsavavighātakaṃ arahattamaggaṃ. Passantu nibbutinti maggañāṇena nibbānaṃ sacchikarontu, pappontūti vā pāṭho. Tattha nibbutinti khandhaparinibbānaṃ gahetabbaṃ.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vimativinodaniyaṃ

Bhikkhunīvibhaṅgavaṇṇanānayo niṭṭhito.

Ubhatovibhaṅgaṭṭhakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Mahāvaggavaṇṇanā

1. Mahākhandhako

Bodhikathāvaṇṇanā

Mahāvagge ubhinnaṃ pātimokkhaṇanti ubhinnaṃ pātimokkhavibhaṅgānaṃ. Yaṃ khandhakaṃ saṅgāyimsūti sambandho. Khandhānaṃ samūho, khandhānaṃ vā pakāsanato khandhako. Khandhāti cettha pabbajjādicārittavārittasikkhāpadapaññattisaṃyūho adhippeto. Padabhājanīye yesaṃ padānaṃ atthā yehi aṭṭhakathānayehi pakāsitāti yojanā. Atha vā ye atthāti yojetabbaṃ. Hi-saddo cettha padapūraṇe daṭṭhabbo.

1. Visesakāraṇanti “yena samayena āyasmato sārīputtattherassa sikkhāpadapaññattiyācanahetubhūto parivitaṅko udapādi, tena samayenā”tiādinaṃ vuttakāraṇaṃ viya visesakāraṇaṃ bhumma vacanānivattanakakāraṇanti attho. Etassāti abhisambodhito paṭṭhāya satthu cariyāvibhāvanassa vinayapaññattiyaṃ kiṃ payojanaṃ? Yadi visesakāraṇaṃ natthīti adhippāyo. Nidānadassanaṃ payojananti yojanā. Nidānanticettha sikkhāpadapaññattihetubhūtaṃ vatthupuggalādikāraṇaṃ adhippetam, na paññattiṭṭhānameva. Tenāha “yā hī”tiādi.

Uruvelāyanti ettha uru-saddo mahantavācī. Velā-saddo tīrapariyāyo. Unnatattādinā velā viya velā. Uru mahantī velā uruvelā, tassaṃ. Tenāha “mahāvelāya”ntiādi. Mariyādāti sīlādiguṇasīmā. Pattapuṭenāti tālādīnaṃ paṇṇapuṭena.

“Paṭhamābhisambuddho”ti anumāsikalopenāyaṃ niddesoti āha “paṭhamaṃ abhisambuddho”ti. Paṭhamanti ca bhāvanapuṃsakaniddeso. Tasmā abhisambuddho hutvā sabbapaṭhamaṃ bodhirukkhamūle viharatīti yojanā daṭṭhabbā.

Pāḷiyaṃ atha khoti ettha athāti etasmiṃ samayeti attho anekatthattā nipātānaṃ. Sattāhanti accantasamūge etaṃ upayogavacanaṃ. Atha khoti adhikārantaradassane nipāto. Tena vimuttisukhapaṭisaṃvedanaṃ pahāya paṭiccasamuppādamanasikāre adhikatabhāvaṃ dasseti. Paṭiccāti paṭimukhaṃ gantvā, aññamaññaṃ apekkhitvāti

attho. Etena kāraṇabahutā dassitā. Sahiteti kārīyabahutā. Anulomanti bhāvanapuṃsakaniddeso. Srevāti so eva paccayākāro. Purimanayena vā vuttoti “avijjāpaccayā saṅkhārā”tiādinā nayena vutto paccayākāro. Pavattiyāti saṃsārappavattiyā.

Pāḷiyam “avijjāpaccayā”tiādīsu dukkhādīsu aññāṇam avijjā.
Lokiyakusalākusalacetanā saṅkhārā. Lokiyavipākameva viññāṇam.
Lokiyavedanādikkhandhattayam nāmam, bhūtopādāyabhedaṃ rūpam.
Pasādaviññāṇabhedaṃ saḷāyatanam. Vipākabhūto sabbo phasso, vedanā ca. Rāgo taṇhā. Balavarāgo, tividhā ca diṭṭhi upādānam. Bhavo pana duvidho kammabhavo, upapattibhavo ca. Tattha kammabhavo sāsavakusalākusalacetanāva, upapattibhavo upādinnaṃkakkhandhā. Tesam upapatti jāti. Pāko jarā. Bhedo maraṇam. Te eva nissāya socanam soko. Kandanam paridevo. Dukkham kāyikam. Domanassam cetasikam. Ativiya soko upāyāso.

Paccekañca sambhavati-saddo yojetabbo. Tenāha “iminā nayanā”tiādi.
“Dukkharāsissā”ti iminā na sattassa. Nāpi subhasukhādīnanti dasseti.

Haveti byattanti imasmim atthe nipāto. “Anulomapaccayākārapaṭivedhasādhakā bodhipakkhiyadhammā”ti idam paṭhamavāre kiñcāpi “avijjāyatveva asesavirāganirodhā”tiādinā paṭilomapaccayākāropi āgato, tathāpi “yato pajānāti sahetudhamma”nti anulomapaccayākārapaṭivedhasseva kāraṇattena vuttanti. Yathā cettha, evam dutiyavārepi “yato khayam paccayānam aveđi”ti gāthāya vuttattā “paccayānam khayasaṅkhātā”ntiādi vuttanti veditabbam. No kallo pañhoti ayutto na byākātabbo, avijjamānam attānam siddham katvā “ko phusati”ti tassa kiriyāya puṭṭhattā “ko vañjhāputto phusati”tiādi viyāti adhippāyo. Soḷasa kaṅkhāti “ahosiṃ nu kho ahamatītamaddhānam, nanu kho ahosiṃ, kiṃ nu kho ahosiṃ, katham nu kho ahosiṃ, kiṃ hutvā kiṃ ahosiṃ nu kho ahamatītamaddhānam, bhavissāmi nu kho aham anāgatamaddhānam, nanu kho bhavissāmi, kiṃ nu kho bhavissāmi, katham nu kho bhavissāmi, kiṃ hutvā kiṃ bhavissāmi nu kho aham anāgatamaddhānam, aham nu khosmi, no nu khosmi, kiṃ nu khosmi, katham nu khosmi, ayaṃ nu kho satto kuto āgato, so kuhiṃ gāmī bhavissati”ti evam āgatā atīte pañca, anāgate pañca, paccuppanne chāti soḷasavidhā kaṅkhā.

Tattha kiṃ nu khoti manussadevādīsu, khattiyādīsu vā aññataram nissāya kaṅkhāti. Katham nu khoti pana saṅghānākārādīsu issarādījanakam, kāraṇam vā nissāya. Kiṃ hutvā kiṃ ahosinti ca manussādīsu paṭhamam kiṃ hutvā pacchā kiṃ ahosinti kaṅkhāti. Aham nu khosmītiādi idāni attano vijjamānāvijjamānatam, sarūpapakārādikañca kaṅkhāti. Vapayantīti viapayanti byapagacchanti. Tenāha “apagacchanti nirujjhantī”ti.

3. Tassa vasenāti tassa paccayākārapajānanassa, paccayakkhayādhigamassa ca vasena. Ekekameva koṭṭhāsanti anulomapaṭilomato ekekameva koṭṭhāsam.
Pāṭipadarattiyā evam manasākāsīti rattiyā tīsupi yāmesu evam idha khandhakapāḷiyā āgatanayena anulomapaṭilomamyeva manasākāsī.

Ajapālakathāvaṇṇanā

4. Tassa sattāhassa accayenāti pallaṅkasattāhassa apagamanena. Tamhā samādhimhāti arahattaphalasamāpattisamādhimhā. Antarantarā eva hi paccayākāramanasikāro. Avasesakālam pana sabbam bhagavā phalasamāpattiyāpi

vītināmesi. Taṃ sandhāya “tamhā samādhimhā”ti vuttaṃ. Ratanacaṅkameti bhagavato ciraṃ ʒhitassa caṅkamanādhippāyaṃ ṇatvā devatāhi māpīte ratanacaṅkame. Ratanagharanti bhagavato nisīdanādhippāyaṃ ṇatvā devatāhi māpitaṃ ratanamayaṃ gehaṃ.

Tatrāpīti na kevalaṃ ratanaghareyeva. Tatrāpi ajapālanigrodhamūlepi abhidhammaṃ vicinanto eva antarantarā vimuttisukhaṃ paṭisaṃvedentoti attho. Tatthāpi hi anantanayasamantapaṭṭhānaṃ sammasato sammāsambuddhassa pītisaṃuṭṭhitā chabbaṇṇā buddharasmiyo ratanaghare viya nicchariṃsu eva. “Huṃhu”nti karontoti “sabbe hīnajātikā maṃ mā upagacchantū”ti mānavasena, samīpaṃ upagatesu kodhavasena ca “apethā”ti adhippāyanicchāritaṃ huṃhuṃkāraṃ karonto.

Brahmaññanti brāhmaṇattaṃ. Antanti nibbānaṃ. Devānaṃ vā antanti maggañāṇaṃ vā antabhūtaṃ arahattaphalaṃ.

Mucalindakathāvaṇṇanā

5. Mucalindamūleti ettha ca mucalindo vuccati nīparukkho, yo “niculo”tipi vuccati. Uppannameghoti sakalacakkavāḷagabbhaṃ pūretvā uppanno mahāmegho. Vaddalikāti vuṭṭhiyā eva itthilīṅgavasena nāmaṃ. Yā ca sattāhaṃ pavattattā sattāhavaddalikāti vuttāti āha “sattāhaṃ avicchinnavuṭṭhikā ahoṣī”ti. Sītavātena dūsitaṃ dinametissā vaddalikāyāti sītavātaduddinīti āha “udakaphusitasammissenā”tiādi. Ubbiddhatā nāma dūrabhāvena upaṭṭhānanti āha “meghavigamena dūribhūta”nti. Indanīlamaṇi viya dibbati jotetīti devo, ākāso.

Etamatthaṃ veditvāti vivekassa sukhabhāvaṃ veditvā. Sabbaso asantuṭṭhisamucchedakattā maggañāṇaṃ “catumaggañāṇasantosenā”ti vuttaṃ. Akuppanabhāvoti akujjhanasabhāvo.

Rājāyatanakathāvaṇṇanā

6. Paccaggheti abhinave. Ayameva attho pasattho, na purimo. Na hi buddhā mahaggaṃ pattaṃ paribhuñjanti.

Brahmayācanakathāvaṇṇanā

7. Ālīyanti sevīyantīti ālayā. Pañca kāmaguṇāti āha “sattā...pe...vuccantī”ti. Suṭṭhu muditāti ativiya pamuditā. ʒhānaṃ sandhāyāti ʒhāna-saddaṃ apekkhitvā. Imesanti saṅkhārādīnaṃ phalānaṃ. Pāḷiyaṃ sabbasaṅkhārasamathotiādīni nibbānavevacanāni. Apissūti sampiṇḍanatthe nipāto. Na kevalaṃ etadahosi, imāpi gāthā paṭibhaṃsūti attho.

Kicchena me adhigatanti pāramipūraṇaṃ sandhāya vuttaṃ, na dukkhāpaṭipadaṃ. Buddhānañhi cattāro maggā sukhāpaṭipadāva honti. Ha-iti byattaṃ, ekaṃsanti dvīsu atthesu nipāto, byattaṃ, ekaṃsena vā alanti viyojenti. Halanti vā eko nipāto.

8. Pāḷiyaṃ sahampatissāti so kira kassapassa bhagavato sāsane sahako nāma thero paṭhamajjhānabhūmiyaṃ brahmapati hutvā nibbatto, tena naṃ “sahampatī”ti sañjāniṃsu. Assavanatāti assavanatāya, assavanenāti attho. Savanameva hi savanatā yathā devatāti.

Dhammo asuddhoti micchādiṭṭhidhammo. Samalehīti pūraṇakassapādīhi chahi satthārehi. Apāpurāti desanāhatthena vivara. Dvāranti ariyamaggaṃ sandhāya vadati.

Seleti ghanasilāmaye. Tathūpamanti ettha tathā-saddo taṃ-saddatthe daṭṭhabbo. Tena so selapabbato upamā yassa. Taṃ tathūpamanti attho. Tena vā pabbatādinā pakārena upamā assātipi attho. Dhammamayanti lokuttaradhammabhūtaṃ. Uṭṭhāhīti dhammadesanattāya cārikacaraṇatthaṃ imamhā āsanā kāyena, appossukabhāvato vā cittena uṭṭhehi, ayameva vā pāṭho. Teneva “vicara, desassū”ti duvidhepi kāyacittapayoge niyojesi. Vīrātiādi cattāri thutivasena sambodhanāni.

9. Buddhacakkhunāti indriyaparopariyattañāṇena, āsayānusayañāṇena ca. Imesañhi dvinnaṃ “buddhacakkhū”ti nāmaṃ. Svākārāti saddhindriyādayova ākāra sundarā yesaṃ, te svākārā, suviññāpayā, paralokañca vajjañca bhayato dassanasīlā cāti daṭṭhabbaṃ. Uppalāni ettha santīti uppalinīti gacchalatāpi pokkharaṇīpi vuccati. Idha pana pokkharaṇī. Evamitareshu. Udaḥanuggatānīti udakato anuggatāni. Anto nimuggāneva hutvā pusanti vaḍḍhanti, tāni antonimuggaposīni. Accuggammāti udakaṃ atikkamanavasena uggantvā.

Apārutāti vivaṭṭā. Tesanti saupanissayānaṃ sattānaṃ. Dvārāti ariyamaggadvārāni. Idañca attano sayambhuñāṇena saupanissayānaṃ tesaṃ magguppattidiṭṭhataṃ sandhāya vadati. Vihimsasaññītiādisu evamattho daṭṭhabbo - “ahañhi attano paguṇaṃ suppvattitampi imaṃ paṇītaṃ dhammaṃ ajānantesu manujesu desanāya vihiṃsā kāyavācākilamatho hotī”ti evaṃ vihiṃsasaññī hutvā na bhāsiṃ bhāsituṃ na icchiṃ. Idāni pana hetusampannā attano saddhābhājanaṃ vivarantu, pūressāmi nesaṃ saṅkappanti.

Pañcavaggiyakathāvaṇṇanā

10. Ālāroti nāmaṃ. Kālāmoti gottaṃ. Bhagavatopi kho ñāṇaṃ udapādīti kiṃ idāneva udapādi, nanu bodhimūle tekālikā, kālavinimuttā ca sabbe dhammā sabbākārato diṭṭhāti? Saccam diṭṭhā, tathāpi nāmādivasena avikappitā ekacittakkhaṇikattā sabbaññutaññāṇassa. Na hi ekena cittena sabbadhammānaṃ nāmajātiādikaṃ paccekaṃ anantaṃ vibhāgaṃ vikappetuṃ sakkā vikappānaṃ viruddhānaṃ sahānuppattito, sabbavikappārahadhammadassanameva panānena sakkā kātuṃ. Yathā diṭṭhesu pana yathicchitākāraṃ ārabha vikappo uppajjati cakkhuviññāṇena diṭṭhe cittaṇṇe viya. Idhāpi ālāraṃ nissāya āvajjanānantarameva sabbākārañāṇaṃ udapādi. Na kevalaṃca taṃ, atha kho pañcavaggiyā eva paṭhamam dhammaṃ jānissanti, tappamukhā ca devatā, ālāro kālaṃ katvā ākiñcaññāyatane, udako ca nevasaññānāsaññāyatane nibbattoti evamādikaṃ sabbampi nissāya ñāṇaṃ uppajjati eva. Taṃ pana khaṇasampattiyā dullabhabhāvaṃ dassetuṃ kamena oloketvā devatāya vutte ñāṇaṃ viya katvā vuttaṃ. Saddagatiyā hi bandhattā ekena ñāṇena ñātampi vuccamānaṃ kamena ñātaṃ viya paṭibhāti, devatāpi ca bhagavatā ñātamevatthaṃ ārocesi. Teneva “bhagavatopi kho ñāṇaṃ udapādī”ti vuttanti daṭṭhabbaṃ. Evamaññatthāpi īdisesu “lokaṃ volokento asukaṃ addasa, tattha mayi gate kiṃ bhavissatī”ti evamādinā satthu hitesitāsandassanavasappavattesu. Sabbattha vacanagatiyaṃ kamavuttite paññāyamānēpi ekeneva ñāṇena

sakalāvabodho veditabbo. Bahukārā kho me pañcavaggiyāti upakārassāpi vijjamānataṃ sandhāya vuttaṃ, na pana dhammadesanāya kāraṇattena anupakārānampi desanato.

11. Antarā ca gayāṃ antarā ca bodhinti gayāya, bodhissa ca antare tigāvute tṭhāne.

Sabbābhibhūti sabbāṃ tebhūmakadhammaṃ abhibhavitvā tṭhito. Anūpalittoti kilesalepena alitto. Tato eva sabbañjaho. Taṇhakkhaye vimuttoti taṇhakkhaye nibbāne ārammaṇakaraṇavaśaena vimutto. Evaṃ sayāṃ sabbadhamme attanāva jānitvā. Kamuddiseyyanti kaṃ aññaṃ “ayaṃ me ācariyo”ti uddiseyyaṃ.

Kāsināṃ puranti bārāṇasiṃ. Āhañchanti āhanissāmi. Amatādhigamāya ugghosanato amatadundubhinti satthu dhammadesanā vuttā, “amatabheriṃ paharissāmī”ti gacchāmīti attho.

Arahasi anantajinoti anantajinopi bhavituṃ yuttoti attho. Anantaññatāya ananto jino ca, anantena vā ñāṇena, anantaṃ vā dosaṃ jitavā, uppādavayantarahitatāya vā anantaṃ nibbānaṃ ajini kilesārayo madditvā gaṇhīti anantajino.

Hupeyyāpīti evampi bhavēyya, evaṃvidhe rūpakāyaratane īdisena ñāṇena bhavitabbanti adhippāyo. Evaṃ nāma kathanañhissa upanissayasampannessa aparakāle dukkhappattassa bhagavantaṃ upagamma pabbajitvā maggaphalapaṭivedhāya paccayo jāto. Tathāhesa bhagavā tena samāgamatthaṃ padasāva maggaṃ paṭipajji.

12. Bāhullikoti paccayabāhulliko. Padhānavibbhantoti padhānato dukkaracaraṇato parihiṇo. Natthi ettha agāriyaṃ, agārassa hitaṃ kasigorakkhādikammanti anagāriyā, pabbajjā, taṃ anagāriyaṃ. Pabbajantīti upagacchanti. Tadanuttaranti taṃ anuttaraṃ. Brahmacariyapariyosānanti maggabrahmacariyassa pariyosānaṃ, arahattaphalanti attho. Tassa hi atthāya kulaputtā pabbajanti. Diṭṭheva dhammeti imasmiṃ paccakkhe attabhāve. Sayanti aparappaccayā. Abhiññā sacchikatvāti attanova ñāṇena paccakkhaṃ katvā. Upasampajjāti pāpuṇitvā.

Iriyāyāti dukkarairiyāya. Uttarimanussadhammātiādīsū manussadhammato lokiyaññato upari ariyaṃ kātuṃ alaṃ samattho alamariyo. Ñāṇadassanavisesoti sabbaññutaññāṇassa pubbabhāgaṃ adhippetāṃ. Noti nu. Bhāsita metanti evarūpametaṃ vākyabhedanti attho. Te ca “yadi esa padhānakāle ‘ahaṃ arahā’ti vadeyya, mayaṃca saddahāma, na cānena tadā vuttaṃ. Idāni pana vijjamānameva guṇaṃ vadatī”ti ekapadena satim labhitvā “buddho jāto”ti uppannagāravā āvusovādaṃ pahāya “no hetāṃ, bhante”ti āhaṃsu. Añña cittaṃ aññāya arahattappattiyā cittaṃ.

13. Antāti koṭṭhāsā dve bhāgā. Kāmesu kāmasukhallikānuyogoti vatthukāmesu kilesakāmasukhassa anubhavo. Kilesakāmā eva vā āmisasukhena allīyanato kāmasukhallikāti vuttāti daṭṭhabbā. Gammoti gāma vāsīnaṃ santako. Attakilamathānuyogoti attano kilamathassa kaṇṭakaseyyādidukkhassa anuyogo. Ubho anteti yathāvutte lobho vā sassato vā eko anto, doso vā ucchedo vā ekoti veditabbo.

Cakkhukaraṇītiādīsū attanā sampayuttaññācakkhuṃ karotīti cakkhukaraṇī. Dutiyaṃ tasseeva vevacanaṃ. Upasamoti kilesupasamo. Abhiññā, sambodho ca catusaccapaṭivedhova. Nibbānaṃ asaṅkhatadhātu. Etesampi atthāya saṃvattatīti

paṭipadaṃ thometi. Sammādiṭṭhīti ñāṇaṃ. Sammāsaṅkappoti vitakko. Sesam dhammato suviññeyyameva.

14. Evaṃ cattāropi magge ekato dassetvā idāni tehi maggehi paṭivijjhitabbāni cattāri ariyasaccāni dassetuṃ “idaṃ kho pana, bhikkhave”tiādimāha. Jātipi dukkhātiādīsu tattha tattha bhava nibbattamānānaṃ sattānaṃ sabbapaṭhamam rūpārūpadhammappavatti idha jāti nāma, sā ca tattha tattha bhavesu upalabbhamānānaṃ dukkhādīnaṃ vatthubhāvato dukkhā, evaṃ jarādīsu dukkhavattukātāya dukkhatā veditabbā. Pañcupādānakkhandhā pana dukkhadukkhavipariṇāmadukkhasaṅkhārādukkhavasena dukkhā eva. Ponobhavikāti punabbhavakaraṇaṃ punabbhavo uttarapadalopena, punabbhavo sīlametissāti ponobhavikā. Nandirāgasahagatāti ettha rūpādīsu nandati piyāyatīti nandī, sā eva rāgoti nandirāgoti bhāvappadhānoyaṃ niddeso, nandirāgattanti attho. Tena sahatāni nandirāgasahagatā. Tatra tatrāti tasmīṃ tasmīṃ bhava. Rūpādīsu chasu ārammaṇesu kāmassādanavasena pavattā kāmataṇhā nāma. Sassatadiṭṭhiyā saha pavattā bhavataṇhā. Ucchedadiṭṭhiyā saha pavattā vibhavataṇhā. Asesavirāganīroddhotiādinā nibbānameva vuccati. Tattha virajjanaṃ vigamaṇaṃ virāgo. Nirujjanaṃ nirodho. Ubhayenāpi suṭṭhu vigamova vuccati. Asesāyapi taṇhāya virāgo, nirodho ca yena hoti, so asesavirāganīroddho, nibbānameva. Yasmā ca taṃ āgamma taṇhaṃ, vaṭṭaṇca cajanti paṭinissajjanti vimuccanti na allīyanti, tasmā cāgo paṭinissaggo mutti anālayoti vuccati.

15. Cakkhūtiādīni ñāṇavevacanāneva.

16. Yāvakīvañcāti yattakaṃ kālaṃ. Tiparivaṭṭanti saccañāṇa, kiccañāṇa, katañāṇasaṅkhātānaṃ tiṇṇaṃ parivaṭṭānaṃ vasena tiparivaṭṭaṃ ñāṇadassanaṃ. Ettha ca “idaṃ dukkhaṃ ariyasaccaṃ, idaṃ dukkhasamudaya”nti evaṃ catūsu saccesu yathābhūtañāṇaṃ saccañāṇaṃ nāma. Tesu eva “pariññeyyaṃ pahātabbaṃ sacchikātabbaṃ bhāvetabba”nti evaṃ kattabbakiccajānanañāṇaṃ kiccañāṇaṃ nāma. “Pariññātaṃ pahīnaṃ sacchikataṃ bhāvita”nti tassa kiccassa katabhāvajānanañāṇaṃ katañāṇaṃ nāma. Dvādasākāranti tesameva ekekasmīṃ sacce tiṇṇaṃ tiṇṇaṃ ākārānaṃ vasena dvādasākāraṃ.

Abhisambuddhoti paccaññāsinti abhisambuddho arahattaṃ pattoti evaṃ na paṭijāniṃ. Yato ca khoti yato bodhimūle nisinnakālato paṭṭhāya. Athāhanti tato paraṃ ahaṃ. Ñāṇaṇca pana meti paccavekkhaṇaṇāṇaṃ sandhāya vadati. Akuppā metiādi tassa pavattiākāradassanaṃ. Tattha akuppā me vimuttīti arahattaphalaṃ tassa maggasaṅkhātākāraṇato ca ārammaṇato ca akuppatā veditabbā.

Imasmīṃ pana veyyākaraṇasminti niggāthasutte. Bhaññamāneti bhaṇiyamāne. Dhammacakkhūti idha catusaccadhammesu cakkhukiccakaraṇato sotāpattimaggo adhippeto. Yaṃ kiñcītiādi nibbānārammaṇatṭepi kiccavasena asammohato pavattidassanaṭṭhaṃ vuttaṃ.

17. Dhammacakkanti paṭivedhañāṇadhammañceva desanāñāṇadhammañca pavattanaṭṭhena cakkanti dhammacakkaṃ. Obhāsoti sabbaññutaññāṇānubhāvena pavatto cittapaccaya utusamuṭṭhāno dasasahassilokadhātum pharitvā ṭhito obhāso.

18. Diṭṭho ariyasaccadhammo etenāti diṭṭhadhammo. Esa nayo sesesupi. Attano paccakkhato adhigatattā na paraṃ pacceṭi, parassa saddhāya ettha na pavattatīti aparappaccayo. Ehi bhikkhūti ettake vuttamatte pabbajjā, upasampadā ca sijjhati,

teneva tattha iti-saddena paricchedo dassitoti vadanti. Keci pana “sammā dukkhassa antakiriyāyāti vacanapariyosāne eva upasampadā sijjhati, aṭṭhakathāyaṃ pana ‘ehi bhikkhūti bhagavato vacanenā’ti idaṃ ehibhikkhusaddopalakkhitavacanāṃ ehibhikkhuvacanantiādipadavasena vuttaṃ musāvādavaggotiādīsu viyā”ti vadanti, tadetaṃ paṭhamapārājikaṭṭhakathāyaṃ “bhagavā hi...pe... ehi bhikkhu, cara brahmacariyaṃ sammā dukkhassa antakiriyāyā”ti iminā vacanena sameti. Yattakañhi bhagavatā niyamena vuccati, tattakaṃ sabbampi aṅgameva. Sekkhaputhujjanānañhi etaṃ paripuṇṇaṃ vuccati, asekkhānaṃ pana “cara brahmacariya”nti pariyoṣānanti daṭṭhabbaṃ sikkhattayasamiddhito. Lokiyasampadāhi uparibhūtā seṭṭhabhūtā sampadāti upasampadā.

19-21. Nīhārabhattoti bhikkhūhi gāmato nīharitvā dinnabhatto. Kallaṃ nūti yuttaṃ nu. Etaṃ mamātiādi yathākkamaṃ taṇhāmānadiṭṭhigāhānaṃ dassanaṃ.

22-23. Tasmā tihāti ettha tihāti nipātamattaṃ, tasmāti attho. Nibbindatīti vuṭṭhānagāminivipassanāvasena ukkaṇṭhati. Virajjatīti catunnaṃ maggānaṃ vasena na rajjati. Vimuccatīti phalavasena vimuccati. Vimuttasmintiādi paccavekkhaṇaṇāṇadassanaṃ. Brahmacariyanti maggabrahmacariyaṃ. Karaṇīyaṃ catūsu saccesu catūhi maggehi paccekaṃ kattabbaṃ pariññādivasena soḷasavidhaṃ kiccaṃ. Nāparaṃ itthattāyāti itthabhāvāya soḷasakiccabhāvāya, kilesakkhayaāya vā aparaṃ puna maggabhāvanākiccaṃ me natthīti pajānāti. Atha vā itthattāyāti itthabhāvato vattamānakkhandhasantānato aparaṃ khandhasantānaṃ mayhaṃ na bhavissatīti attho.

Pabbajjākathāvaṇṇanā

15. Ālambaranti paṇavaṃ. Vikesikanti vippekhiṇṇakesaṃ. Vikkheḷikanti vissandamānalālaṃ. Susānaṃ maññeti susānaṃ viya addasa sakaṃ parijananti sambandho. Udānaṃ udānesīti saṃvegavasappavattaṃ vacanaṃ nicchāresi. Upassaṭṭhanti dukkhena sammissaṃ, dukkhotiṇṇaṃ sabbasattakāyajātanti attho.

26. Idaṃ kho yasāti bhagavā nibbānaṃ sandhāyāha. Anupubbiṃ kathanti anupaṭipāṭikathaṃ. Ādīnavanti dosaṃ. Okāranti nihīnatā nihīnajanasevitattā. Saṃkilesanti tehi sattānaṃ saṃkilesanaṃ, saṃkilesavisayanti vā attho. Kallacittanti arogacittaṃ. Sāmaṃ attanāva ukkaṃso ukkhipanaṃ etissanti sāmukkaṃsika, saccadesanā. Tassā sarūpadassanaṃ “dukkha”ntiādi.

27. Assadūtetī assaāruḷhe dūte. Iddhābhisaṅkhāranti iddhikiriyaṃ. Abhisaṅkharesi akāsi.

28. Yathādiṭṭhanti paṭhamamaggena diṭṭhaṃ catussaccabhūmiṃ sesamaggattayena paccavekkhantassa, passantassāti attho. Mātu no jīvanti ettha noti nipātamattaṃ, mātu jīvanti attho. Yasassa khīṇāsavattā “ehi bhikkhu, svākkhāto dhammo, cara brahmacariya”nti ettakenēva bhagavā upasampadaṃ adāsi. Khīṇāsavānañhi ettakenēva upasampadā anuññātā pubbeva dukkhassa parikkhīṇattā. Cara brahmacariyanti sāsanaṃ brahmacariyaṃ saṅkhātāṃ sikkhāpadapūraṇaṃ sandhāya vuttaṃ, na maggabrahmacariyaṃ.

30. Seṭṭhānuseṭṭhīnanti seṭṭhino ca anuseṭṭhino ca pavenīvasena āgatā yesaṃ kulānaṃ santi, tesāṃ seṭṭhānuseṭṭhīnaṃ kulānaṃ. Orakoti lāmaṃ.

32-33. Mā ekena dveti ekena maggena dve bhikkhū mā agamittha. Visuddhe satte, guṇe vā māretīti māro. Pāpe niyutto pāpimā.

Sabbapāsehi sabbakilesapāsehi. Ye dibbā ye ca mānūsāti ye dibbakāmaguṇanissitā, mānusakakāmaguṇanissitā ca kilesapāsā nāma atthi, sabbehi tehi. “Tvam buddho”ti devamanussehi kariyamānasakkārasampaṭicchanaṃ sandhāya vadati.

Antalikkhe carante pañcābhīṇṇepi bandhatīti antalikkhacaro, rāgapāso. Māro pana pāsampi antalikkhacaraṃ maññati. Mānasoti manosampayutto.

Jānāti manti so kira “mahānubhāvo añño devaputto nivāretīti bhīto nivattissati nu kho”tisaññāya vatvā “nihato tvamasi antakā”ti vutte “jānāti ma”nti dummano palāyi.

34. Parivitaṃ udapādīti yasmā ehibhikkhubhāvāya upanissayarahitānampi pabbajitukāmatā uppajjissati, buddhā ca te na pabbājenti, tasmā tesampi pabbajjāvidhiṃ dassento evaṃ parivitaṃ kesīti daṭṭhabbaṃ. Upanissayasampannā pana bhagavantaṃ upasaṅkamitvā ehibhikkhubhāveneva pabbajanti. Ye paṭikkhittapuggalāti sambandho. Sayam pabbājetabboti ettha “kesamassuṃ ohāretvā”tiādivacanato kesacchedanakāsāyacchādanasaraṇadānāni pabbajjā nāma, tesu pacchimadvayaṃ bhikkhūhi eva kātabbaṃ, kāretabbaṃ vā. “Pabbājehī”ti idaṃ tividhampi sandhāya vuttaṃ. Khaṇḍasīmaṃ netvāti bhaṇḍukammārocanapariharaṇatthaṃ. Bhikkhūnañhi anārocetvā ekasīmāya “etassa kese chindā”ti aññaṃ āṇāpetumpi na vaṭṭati. Pabbājetvāti kesādicchedanameva sandhāya vuttaṃ “kāsāyāni acchādetvā”ti visuṃ vuttattā. Pabbājetuṃ na labhatīti saraṇadānaṃ sandhāya vuttaṃ, anupasampannena bhikkhuāṇattiyā dinnampi saraṇaṃ na ruhati.

Yasassīti parivārasampanno. Nijjīvanissattabhāvanti “kesā nāma imasmiṃ sarīre pāṭiyekko koṭṭhāso acetano abyākato suñño nissatto thaddho pathaviḍhātū”tiādinayaṃ saṅgaṇhāti, sabbaṃ visuddhimagge āgatanayena gahetabbaṃ. Pubbeti pubbabuddhuppādesu. Madditasāṅkhāroti vipassanāvasena vuttaṃ. Bhāvitabhāvanoti samathavasenāpi.

Kāsāyāni tikkhattuṃ vā...pe... paṭiggāhāpetabboti ettha “sabbadukkhaniissaraṇatthāya imaṃ kāsāvaṃ gahetvā”ti vā “taṃ kāsāvaṃ datvā”ti vā vatvā “pabbājetha maṃ, bhante, anukampaṃ upādāyā”ti evaṃ yācanapubbakaṃ cīvaraṃ paṭicchāpeti. Athāpītiādi tikkhattuṃ paṭiggāhāpanato paraṃ kattabbavidhidassanaṃ. Athāpīti tato parampīti attho. Keci pana “cīvaraṃ appaṭiggāhāpetvā pabbajanappakārabhedadassanatthaṃ “athāpī”ti vuttaṃ, athāpīti ca atha vāti attho”ti vadanti. “Adinnaṃ na vaṭṭatī”ti iminā pabbajjā na ruhatīti dasseti.

Pāde vandāpetvāti pādābhimukhaṃ namāpetvā. Dūre vandantopi hi pāde vandatīti vuccati. Upajjhāyena vāti ettha yassa santike upajjhaṃ gaṇhāti, ayaṃ upajjhāyo. Ābhisamācārikesu vinayanatthaṃ yaṃ ācariyaṃ katvā niyyātenti, ayaṃ ācariyo. Sace pana upajjhāyo sayameva sabbaṃ sikkhāpeti, aññaṃ na niyyātetī, upajjhāyovassa ācariyopi hoti, yathā upasampadākāle sayameva kammavācaṃ vācento upajjhāyova kammavācācariyopi hoti.

Anunāsikantaṃ katvā dānakāle antarā vicchedo na kātābboti āha
“ekasambandhānī”ti.

“Ābhisamācārikesu vinetabbo”ti iminā sekhiyavattakhandhakavattesu, aññesu

Ca sukkavissatṭhiādilokavajjasikkhāpadesu sāmaṇerehi vattitabbaṃ, tattha
avattamāno alajjī, daṇḍakammāraho ca hotīti dasseti.

Pabbajjākathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Dutiyamārakathāvaṇṇanā

35. Pāḷiyaṃ anuttaraṃ vimuttiṃ anupāpuṇāthāti “khīṇāsavā mayaṃ, kiṃ amhākaṃ
padhānenā”ti vāsanādosena vosānaṃ anāpajjitvā pantesu senāsanesu
phalasamāpattiyāva vītināmanatthaṃ, taṃ disvā aññesampi
diṭṭhānugatisamāpajjanatthañca ovadatīti veditabbaṃ.

Dutiyamārakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhaddavaggiyakathāvaṇṇanā

36. Idaṃ nesaṃ pubbakammanti tesāṃ tiṃsajanānaṃ ekato abhisamayassa
pubbakammaṃ. Aññampi tesāṃ paccekaṃ pubbabuddhuppādesu
saddhammassavanasaraṇagamanadānasīlasamādhivipassanāsamāyogavasena
bahūṃ vivaṭṭūpanissayaṃ kusalaṃ atthevāti gahetabbaṃ. Itarathā hi tadaheva
paṭivedho, ehibhikkhubhāvādiviseso ca na sampajjeyya.

Bhaddavaggiyakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Uruvelapāṭihāriyakathāvaṇṇanā

37-38. Pāḷiyaṃ agarūti bhāriyaṃ na siyāti attho. Ubhinnaṃ sajotibhūtānanti ubhosu
sajotibhūtesu. Patte pakkipīti taṃ nāgaṃ nihataṭṭejaṃ dhammadesanāya
santappetvā saraṇasīlāni datvā sakalarattiṃ bhagavantaṃ payirupāsivā tṭhitaṃ
jaṭilānaṃ dassanatthaṃ patte pakkipi, na ahituṇḍiko viya balakkārenāti veditabbaṃ.
Yatra hi nāmāti yo nāma.

39. Ajjaṇhoti ajja ekadivasaṃ. Aggīsālamhīti agyāgāre. Sumanānaṃ buddhānaṃ
manasā sadiso mano assāti sumanamanaso. Adhicittoti mahākaruṇādīhi adhicitto.
Udicchareti ullokesuṃ, parivāresunti attho. Anekavaṇṇā acciyoti chabbaṇṇaramsiyo
vuttā. Ahaṃ te dhuvabhattenā paṭimānanaṃ karissāmīti seso.

40. Abhikkantāya rattiyāti parikkhīṇāya rattiyā, majjharattisamayeti attho.
Abhikkantavaṇṇāti abhirūpacchavivaṇṇā. Kevalakappanti ettha kevala-saddassa
anavasesattho, kappa-saddassa samantabhāvo, tasmā anavasesaṃ samantato
vanasaṇḍanti attho. Catuddisāti catūsu disāsu. Yatra hi nāmāti yaṃ nāma.

43. Aṅgamagadhāti aṅgamagadharatṭhavāsino. Iddhipāṭihāriyanti abhiññiddhiyeva
paṭipakkhānaṃ titthiyānaṃ, veneyyasattagatadosānañca haraṇato apanayanato
pāṭihāriyaṃ, taṃ taṃ vā sattahitaṃ paṭicca haritabbaṃ pavattetabbanti paṭihāriyaṃ,
tadeva pāṭihāriyaṃ. Iddhi eva pāṭihāriyaṃ iddhipāṭihāriyaṃ.

44. Paṃsukūlaṃ uppannaṃ hotīti puṇṇāya dāsiyā sarīraṃ parikkhipitvā chaḍḍitaṃ sāṇamayaṃ kimikulākulaṃ pariyesanavasena uppannaṃ hoti, yaṃ bhagavā bhūmiṃ kampaṇto pārupitvā pacchā mahākassapaṭtherassa adāsi, taṃ sandhāyetaṃ vuttanti vadanti. Kattha nu khotiādi parivitaṃ jaṭilānaṃ vividhapāṭihāriyadassanattaṃ kato. Pāṇinā khaṇanto viya iddhiyā mattikaṃ apanetvā dinnattā vuttaṃ “pāṇinā pokkharāṇiṃ khaṇitvā”ti.

46. Phāliyaṃtu, kassapa, kaṭṭhānīti uruvelakassapena nivedite evamavocāti daṭṭhabbaṃ. Evaṃ sesesupī.

49. Antaraṭṭhakāsu himapātasamayeti ettha māghamāsassa avasāne catasso, phagguṇamāsassa ādimhi catassoti evaṃ ubhinnaṃ māsānaṃ antare aṭṭharattiyo antaraṭṭhakā nāma. Tāsu antaraṭṭhakāsu rattīsu himapātakāle. Ummujjananimujjanampi sahasā tadubhayakaraṇavasena vuttaṃ.

50. Udaḥvāḥakoti udakogho. Reṇuhatāyāti rajokiṇṇāya, atintāyāti attho. Nāvāyāti kullena. Idaṃ nu tvaṃ mahāsamaṇāti idha nu tvaṃ. Dha-kārassa da-kāraṃ, anusāraṇa katvā “idaṃ nū”ti vuttaṃ “ekamidāha”ntiādīsu viya. “Imasmiṃ padese tvaṃ nu kho ṭhito”ti pucchi. Ayamahamasmīti ayamahaṃ idha ṭhitosmīti attho.

51. Cirapaṭikāti cirakālato paṭṭhāya. Kesamissaṃ sabbhaṃ parikkhāraṃ udaye pavāhetvātipi yojetabbhaṃ. Araṇikamaṇḍaluādikaṃ tāpasaparikkhārā khārī nāma, taṃharaṇakakājaṃ khārikājaṃ nāma. Aggihutamissanti aggipūjopakaraṇasahitaṃ.

52-53. Upasaggoti upaddavo. “Aḍḍhuḍḍhāni pāṭihāriyasahassānī”ti idaṃ nāgadamanādīni pannarasa pāṭihāriyāni vajjetvā vuttaṃ appakamadhikaṃ gaṇanūpagaṃ na hotīti.

54. Gayāyanti gayānāmikāya nadiyā adūrabhavattā gāmo itthilingavasena gayā nāma jāto, tassaṃ. Gayāsīseti evaṃnāmake piṭṭhipāsāṇe.

“Yamidaṃ cakkhusamphassapaccayā...pe... sukhaṃ vā”tiādinā cakkhuviññāṇavīthiccittesu somanassadomanassaupekkhāvedanāmukhena sesārūpakkhandhānampi ādittataṃ dasseti. Esa nayo sesesupī. Manoti bhavaṅgacittaṃ manodvārassa adhippetattā. Manoviññāṇanti manodvāravīthipaayāpannameva gahitaṃ.

Uruvelapāṭihāriyakathāvaṇṇanā nīṭṭhitā.

Bimbisārasamāgamakathāvaṇṇanā

55. Yaññā abhivadantīti yāgaḥetu ijjhantīti vadanti. Upadhīsūti ettha dukkhasukhādīnaṃ adhiṭṭhānaṭṭhena cattāro upadhī kāmakhandhakilesaabhisaṅkhārūpadhīnaṃ vasena. Tesu khandhūpadhi idhādhīpetoti āha “khandhūpadhīsu malanti ñatvā”ti. Yaññāti yaññahetu. Yīṭṭheti mahāyāge. Huteti divase divase kattaḥḥe aggiparicāṇe. Kiṃ vakkhāmīti kathaṃ vakkhāmi.

57-58. Āsīsanāti manorathā. Siṅgīsuvaṇṇanikkhenāti siṅgīsuvaṇṇassa rāsīnā. Suvaṇṇesu hi yuttikataṃ hīnaṃ. Tato rasaviddhaṃ seṭṭhaṃ, tato ākaruppannaṃ seṭṭhaṃ, tato yaṃkiñci dibbasuvaṇṇaṃ seṭṭhaṃ, tatrāpi cāmīkaraṃ, tato

sātakumbhaṃ, tato jambunadaṃ, tatopi siṅgīsuvaṇṇaṃ seṭṭhaṃ. Tassa nikkhaṃ
nāma pañcasuvaṇṇaparimāṇaṃ. Aṭṭhasuvaṇṇādibhedaṃ anekavidhampi vadanti.
Dasasu ariyavāsesūti -

“Idha, bhikkhave, bhikkhu pañcaṅgavippahīno hoti chaḷaṅgasamannāgato
ekārakkho caturāpasseno paṇunnapaccekasacco samavayasatṭhesano
anāvilasaṅkappo passaddhakāyasaṅkhāro suvimuttacitto suvimuttapañño”ti -

Evamāgatesu dasasu ariyavāsesu. Tattha pañcaṅgavippahīnoti pañcanīvaraṇehi
vippayuttatā vuttā. Chaḷaṅgasamannāgatoti iṭṭhādīsu chasu ārammaṇesu
somanassitādipaṭipakkhā chaḷaṅgupekkhā vuttā. Ekārakkhoti upaṭṭhitasatitā.
Saṅkhāyasevanā adhivāsanā parivajjanā vinodanāsaṅkhātāni cattāri apassenā
nissayā etassāti caturāpasseno, etena ca te nissayā dassitā. Paṇunnāni apanītāni
diṭṭhigatikehi paccekam gahitāni diṭṭhisaccāni yassa, so paṇunnapaccekasacco, tena
lokiyañāṇena diṭṭhippahānaṃ vuttaṃ. Kāmesanā
bhavesanābrahmacariyesanāsaṅkhātā esanā sammadeva avayā anūnā satṭhā
nisaṭṭhā anenāti samavayasatṭhesano. Etena tiṇṇaṃ esanānaṃ abhāvo vutto.
“Anāvilasaṅkappo”ti iminā kāmavitakkādīhi anāvilacittatā.
“Passaddhakāyasaṅkhāro”ti iminā catutthajjhānasamāyogena vigatadarathatā vuttā.
“Suvimuttacitto”ti iminā maggo. “Suvimuttapañño”ti iminā
paccavekkhaṇaṇāṇamukhena phalañāṇaṃ vuttaṃ. Ete hi ariyā vasanti etthāti
ariyavāsāti vuccanti. Te pana vāsā vutthā vasitā sampāditā yena, so vutthavāso,
bhagavā. Dasabaloti dasahi kāyabalehi, ñāṇabalehi ca upeto. Yāni hetāni -

“Kālāvakaṇca gaṇgeyyaṃ, paṇḍaraṃ tambapiṇḍalaṃ;
Gandhamaṅgalahemaṇca, uposathachaddantime dasā”ti. -

Evam vuttāni dasahatthikulāni purimapurimato dasabalaguṇopetāni, tesu
sabbajeṭṭhānaṃ dasannaṃ chaddantānaṃ balāni bhagavato kāyassa dasabalāni
nāma. Taṇca kālāvakasaṅkhātānaṃ pakatihatthīnaṃ koṭisahassassa,
majjhimapurisānaṃ pana dasannaṃ koṭisahassānaṇca balaṃ hoti, taṃ
“nārāyanasaṅghātabala”ntipi vuccati.

Yāni panetāni pāliyaṃ “idha, sārīputta, tathāgato ṭhānaṇca ṭhānato aṭṭhānaṇca
aṭṭhānato yathābhūtaṃ pajānāti”tiādinā vuttāni ṭhānāṭṭhānañāṇabalaṃ,
kammavipākāñāṇabalaṃ, sabbatthagāminipaṭipadāñāṇabalaṃ,
anekadhātunānādhātulokañāṇabalaṃ, sattānaṃ nānādhimuttikatāñāṇabalaṃ,
indriyaparopariyattañāṇabalaṃ, jhānavimokkhasamādhisamāpattīnaṃ
saṃkilesavodānavuṭṭhānañāṇabalaṃ, pubbenivāsañāṇabalaṃ,
dibbacakkhuñāṇabalaṃ, āsavakkhayañāṇabalanti dasabalañāṇāni, imāni bhagavato
dasabalāni nāma. Dasahi asekkhehi aṅgehīti arahattaphalasampayuttehi pāliyaṃ
“asekkhā sammādiṭṭhi...pe... asekkho sammāsamādhī, asekkhaṃ sammāñāṇaṃ,
asekkhā sammāvimuttī”ti evaṃ vuttehi dasahi asekkhadhammehi samannāgato.
Ettha ca dassanaṭṭhena vuttā sammādiṭṭhi eva jānanaṭṭhena sammāñāṇantipi vuttā,
vuttāvasesā pana phalacittasampayuttā sabbe phassādidhammā sammāvimuttīti
vuttāti daṭṭhabbaṃ.

Bimbisārasamāgamakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Sārīputtamoggallānapabbajjākathāvaṇṇanā

60. Sārībrāhmaṇiyā putto sārīputto. Moggalībrāhmaṇiyā putto moggallāno. Channaparibbājakassāti setavatthena hirikopīnaṃ chādetvā vicaraṇakaparibbājakassa, tena “nāyaṃ naggaparibbājako”ti dasseti. “Upaṇṇāta”nti imassa vivaraṇaṃ ṇāto cevāti. “Magga”nti imassa vivaraṇaṃ upagato ca maggoti. Tena ca upaṇṇātanti ettha ṇāta-saddo ṇāṇapariyāyo. Magganti liṅgavipallāsena maggova vutto. Upasaddo ca upagamanattho maggasaddenapi sambandhitabboti dasseti. Idaṃ vuttaṃ hoti - yasmā piṭṭhito piṭṭhito anubandhanaṃ nāma atthikehi upaṇṇātaṃ upagataṇṇaṇceva hoti, tehi upagato paṭipanno maggo ca, tasmā yaṃnūnāhaṃ anubandheyyanti. Upaṇṇātaṃ nibbānanti upapattiyā anumānena ṇātaṃ nibbānaṃ. “Magga”nti imassa vivaraṇaṃ maggantoti, anumānena ṇātaṃ paccakkhato dassanattāya gavesantoti attho.

Nirodho ca nirodhūpāyo ca ekasesena nirodhoti vuttoti dassento “atha vā”tiādimāha. Paṭipādentoti nigamento.

Ito uttarīti ito mayā laddhasotāpattito uttari itaramaggattayaṃ yadipi natthi, tathāpi eso eva mayā gavesito nibbānadhammoti attho.

62-63. Tadārammaṇyāti nibbānārammaṇāya sotāpattiphalavimuttiyā. Tesam āyasmantānanti sapaṇṇānaṃ tesam dvinnāṃ parisānaṃ tasmimyeva khaṇe bhagavato dhammaṃ sutvā arahattaṃ pāpuṇi, aggasāvakā pana attano ṇāṇakiccassa mahantatāya katipāhaccayena. Tenāha “eva”ntiādi. Usūyanakiriyāya kammabhāvaṃ sandhāya “upayogatthevā”ti vuttaṃ.

Sāriputtamoggallānapabbajjākathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Upajjhāyavattakathāvaṇṇanā

64. Vajjāvajjanti khuddakaṃ, mahantaṇca vajjaṃ. Uttiṭṭhapattanti ettha uttiṭṭhaṃ nāma piṇḍāya caraṇaṃ vuccati “uttiṭṭhe nappamajjeyyā”tiādīsu viya. Uttiṭṭhatthāya gahitaṃ pattam uttiṭṭhapattam, tenāha “piṇḍāya caraṇakapatta”nti. Tassa upanāme ko dosoti āha “tasmim hī”tiādi. Tasmāti yasmā manussā etasmimyeva ete bhuñjantīti uttiṭṭhapatte ucchiṭṭhasaṇṇino, tasmā uttiṭṭhapattanti vuttaṃ uttiṭṭha-saddeneva manussānaṃ saṇṇāya ucchiṭṭhatāpi gammatīti. Keci pana “ucchiṭṭhasaddena samānattho uttiṭṭhasaddo”ti vadanti. “Uttiṭṭhā”ti tvāpaccayantopi hotīti āha “utṭhahitvā”ti. Upajjhāyaṃ gahetunti upajjhāyattaṃ manasā gahetuṃ, yācanavacanena tassa anumatiṃ gahetunti vā attho.

65. Patissayanaṃ patisso, garuṃ nissāya vattanabhāvo, yaṃkiñci gāravanti attho. Saha patissena sappatisso, paraṃ jeṭṭhaṃ katvā tassovāde vattanatāti attho. Tenāha “jeṭṭhakabhāvaṇca upaṭṭhapetvā”ti. Sāhūti sādhu sundaraṃ. Lahūti agaru, subharatāti attho. Opāyikanti upāyapaṭisaṃyuttaṃ, evaṃ paṭipajjanaṃ nittharaṇūpāyoti attho. Patirūpanti sāmīcikammamidanti attho. Pāsādikenāti pasādāvahena kāyavacīpayogena sampādehīti attho. Kāyenāti etadatthaviññāpakaṃ hatthamuddādiṃ dassento kāyena viññāpeti. Sādhūti sampaṭicchanaṃ sandhāyāti upajjhāyena “sāhū”tiādīsu vuttasu saddhivihārikassa “sādhū”ti sampaṭicchanaṃ vacanaṃ sandhāya “kāyena viññāpeti”tiādi vuttanti adhippāyo. Āyācanadānamattenāti saddhivihārikassa paṭhamam āyācanamattena, tato upajjhāyassa ca “sāhū”tiādinā vacanamattenāti attho.

66. Assāti saddhivihārikassa. Dve cīvarānīti uttarāsaṅgaṃ, saṅghāṭiṇca sandhāya vadati. Ito paṭṭhāyāti “na upajjhāyassa bhaṇamānassā”ti ettha na-kārato paṭṭhāya, tena “nātidūre”tiādīsu na-kārapaṭisiddhesu āpatti natthīti dasseti. Sabbattha dukkaṭāpattīti āpadāummattakhittacittavedanaṭṭatādīhi vinā paṇṇattiṃ ajānitvāpi vadantassa gilānassapi dukkaṭameva. Āpadāsu hi antarantarā kathā vattuṃ vaṭṭati. Evamaññesupi na-kārapaṭisiddhesu īdisesu, itaresu pana gilānopi na muccati. Pāliyaṃ “heṭṭhāpīṭhaṃ vā parāmasitvā”ti idaṃ pubbe tattha ṭhapitapattādinā asaṅghaṭṭanatthāya vuttaṃ, cakkhunā oloketvāpi aññesaṃ abhāvaṃ ñatvāpi ṭhapetuṃ vaṭṭati eva. Āpattiyā āsannanti āpattikaraṇameva.

Gāmeti antogāme tādise maṇḍapādīmhi. Antaraghareti antogehe. Paṭikkamaneti āsanasālāyaṃ. Dhotavālikāyāti udakena gataṭṭhāne nirajāya parisuddhavālikāya. Niddhūmeti jantāghare jaliyamānaaggidhūmarahite. Jantāgharañhi nāma himapātabahulesu desesu tappaccayarogapīlādinivāraṇatthaṃ sarīrasedāpanaṭṭhānaṃ. Tattha kira andhakārapaṭicchannatāya bahūpi ekato pavisitvā cīvaraṃ nikkhipitvā aggitāpaparihārāya mattikāya mukhaṃ limpitvā sarīraṃ yāvadatthaṃ sedetvā cuṇṇādīhi ubbaṭṭetvā nahāyanti. Teneva pāliyaṃ “cuṇṇaṃ sannetabba”ntiādi vuttaṃ. Ullokanti uddhaṃ olokanaṭṭhānaṃ. Uparibhāganti attho.

Aññattha netabboti yattha viharato sāsane anabhirati uppannā, tato aññattha kalyāṇamittādisampattiyuttaṭṭhāne netabbo. Visabhāgapuggalānanti lajjino vā alajjino vā upajjhāyassa avaḍḍhikāme sandhāya vuttaṃ. Sace pana upajjhāyo alajjī ovādampi na gaṇhāti, lajjino ca etassa visabhāgā honti, tattha upajjhāyaṃ vihāya lajjīheva saddhiṃ āmisādiparibhogo kātabbo. Upajjhāyādibhāvo hettha na pamāṇanti daṭṭhabbaṃ. Pariveṇaṃ gantvāti upajjhāyassa pariveṇaṃ gantvā. “Na susāna”nti idaṃ upalakkhaṇaṃ, upacārasīmato bahi gantukāmena anāpucchā gantuṃ na vaṭṭati.

Upajjhāyavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Saddhivihārikavattakathāvaṇṇanā

67. Saddhivihārikavattakathāyaṃ saṅghaṭetabbo anuggaṭetabbotiādīsu anādariyaṃ paṭicca dhammāmisehi asaṅgaṇhantānaṃ ācariyupajjhāyānaṃ dukkaṭaṃ vattabhedattā. Teneva parivārepi “nadento āpajjati”ti vuttaṃ. Sesam suviññeyyameva.

Saddhivihārikavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Nasammāvattanādikathāvaṇṇanā

68. Nasammāvattanādikathāyaṃ vattaṃ na pūreyyāti “vattakaraṇakālo”ti vatthuvijānanavasena ñatvā mānakosajjādivasena vā upajjhāyādīsu anādarena vā “akātuṃ na vaṭṭati”ti ajānanatāya vā na kareyya, dukkaṭameva. Asañcicca asatiyātiādīhi ca akarontassa pana anāpatti. Sabbāni hi vattāni sekhiyāneva, tasmā sekhiyesu vuttanayenevettha sabbopi vinicchayo veditabbo. Gehassitapemanti mettāpemaṃ.

Sādiyaṇaṃ vā asādiyaṇaṃ vā na jānātīti “mayi sādiyante akarontānaṃ āpatti hoti, paṭikkhipitvā asādiyante āpatti na hoti”ti evaṃ na jānātīti attho. “Tesu eko vattasampanno bhikkhu...pe... tesam anāpattī”ti vacanato sace koci “tumhākaṃ

saddhivihārike, antevāsike vā gilāne upatṭhahissāmi, ovādānusāsaniādikaṃ sabbam kattaḃbam karissāmi”ti vadati, te vā saddhivihārikādayo “appossukkā hothā”ti vadanti, vattaṃ vā na sādiyanti, ācariyupajjhāyānampi anāpatti.

Nasammāvattanādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Rādhabrāhmaṇavatthukathāvaṇṇanā

69. Rādhabrāhmaṇavatthusmiṃ pāliyaṃ uppaṇḍuppaṇḍukajātoti sakalasarīre sañjātapaṇḍuvaṇṇo. Paṇḍuvaṇṇassa sakalasarīre byāpitabhāvadassanatthañhi vicchāvacaṇaṃ kataṃ. Adhikāraṇti upakāraṃ. Katavedinoti attano kataṃ upakāraṃ paṭikiriyaṃ āpākā. Upasampadākammavācāya yaṃ vattaḃbam, taṃ pariyosāne vakkhāma. Parimaṇḍalehīti paripuṇṇehi.

71-73. Paṇṇattivītikkamanti sikkhāpadavītikkamaṃ. Pāliyaṃ piṇḍiyālopabhojananti jaṅghapiṇḍimaṃsabaleṇa caritvā ālopālopavasena pariyiṭṭhabhojanaṃ. Atirekalābhoti bhikkhāhārato adhikalābho. Saṅghabhaddādināṃ vibhāgo senāsanakkhandhake āvi bhavissati. Vihāroti tiṇakuṭikādisahito pākāraparicchinno sakalo saṅghārāmo. Aḍḍhayogoti ekasālo dīghapāsādo. Hatthipiṭṭhigarūḷasaṅghāno dīghapāsādotipi vadanti. Pāsādoti caturasso ucco anekabhūmakapāsādo. Hammiyanti muṇḍacchadano candikaṇḍaṇayutto nātiucco pāsādo. Guhāti pabbataguḥā. Pūtimuttanti gomuttaṃ.

Rādhabrāhmaṇavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Ācariyavattakathāvaṇṇanā

76. Sahadhammikaṃ vuccamānoti “evaṃ nivāsetabba”ntiādinā sikkhāpadena ovadiyamāno. Vādaṃ āropetvāti “olambitvā nivāsanādīsū ko doso? Yadi doso bhaveyya, parimaṇḍalanivāsanādīsūpi doso siyā”tiādinā niggahaṃ āropetvā. Taṃyeva tiṭṭhāyatananti diṭṭhisāṅkhātatiṭṭhameva āyatanam dukkhuppatitiṭṭhānanti tiṭṭhāyatanam. Āyasmato nissāya vacchāmīti āyasmantaṃ nissāya vasissāmīti attho.

Ācariyavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Paṇāmanākhamāpanākathāvaṇṇanā

80. Yaṃ pubbe lakkhaṇam vuttaṃ, teneva lakkhaṇena nissayantevāsikassa āpatti na veditabbāti sambandhayaṇā daṭṭhabbā. Potthakesu pana “na teneva lakkhaṇenā”ti ettha na-kāraṃ chaḍḍetvā “teneva lakkhaṇena nissayantevāsikassa āpatti veditabbā”ti likhanti, taṃ pamādalikhitaṃ. Tathā hi teneva lakkhaṇena āpattibhāve gayhamāne nissayamuttakassāpi amuttakassāpi āpatti evāti vuttalakkaṇena āpattiṃ āpajjeyya. Tathā ca “nissayantevāsikena hi yāva ācariyaṃ nissāya vasati, tāva sabbam ācariyavattaṃ kātabba”nti iminā anantaravacaṇena virodho siyā. Visuddhimaggepi ca -

“Nissayācariya, uddesācariya, nissayantevāsika, uddesantevāsika, samānācariyakā pana yāva nissayauddesā anupacchinnā. Tāva paṭijaggitabbā”ti -

Vuttaṃ. Tasmā vuttanayena idha parigaḷitaṃ na-kāraṃ ānetvā teneva saddhivihārikassa vutteneva lakkhaṇena nissayantevāsikassa āpatti na veditabbāti evamattho gaḥetabbo.

Nissayapaṭippassaddhikathāvaṇṇanā

83. Nissayapaṭippassaddhikathāyaṃ “yo vā ekasambhogaparibhogo, tassa santike nissayo gahetabbo”ti iminā lajjisu eva nissayaggahaṇaṃ niyojeti alajjisu paṭikkhittattā. Ettha ca paribhogasaddena ekakammādiko saṃvāso gahito paccayaparibhogassa sambhoga-saddena gahittattā, etena ca sambhogasaṃvāsānaṃ alajjīhi saddhiṃ na kattabbataṃ dasseti. Parihāro natthīti āpattiparihāro natthi. Tādisoti yattha nissayo gahitapubbo, yo ca ekasambhogaparibhogo, tādiso. Tathā vuttanti “Ihaṃ āgamiṣāmī”ti vuttañceti attho. “Cattāri pañca divasānī”ti idaṃ upalakkhaṇamattaṃ. Yadi ekāhadvīhena sabhāgatā paññāyati, ñātadivasena gahetabbova. Athāpi catupañcāhenāpi na paññāyati, yattakehi divasehi paññāyati, tattakāni atikkametabbāni. Sabhāgataṃ olokemīti pana lesa na katabbo.

Daharā suṇantīti ettha asutvāpi āgamiṣati, kenaci antarāyena cirāyatīti saññāya sati labbhateva parihāro. Tenāha “idhevāhaṃ vasissāmīti paṇṇati, parihāro natthī”ti.

Ekadivasampi parihāro natthīti gamane nirussāhaṃ sandhāya vuttaṃ. Saussāhassa pana senāsanapaṭisāmanādivasena katipāhe gatepi na doso.

Tatreva vasitabbanti tatra sabhāgaṭṭhāne eva nissayaṃ gahetvā vasitabbam. “Taṃyeva vihāraṃ...pe... vasitum vaṭṭati”ti iminā upajjhāye saṅgaṇhanteyeveva taṃsamodhāne nissayapaṭippassaddhi vuttā, tasmīṃ pana kodhena vā gaṇanirapekkhatāya vā asaṅgaṇhante aññesu gahito nissayo na paṭippassambhatīti dasseti.

Ācariyamhā nissayapaṭippassaddhiyaṃ vutto “koci ācariyo”tiādiko nayo upajjhāyapakkamanādīsupi netvā tattha ca vutto idhāpi netvā yathārahaṃ yojetabbo.

Dve leḍḍupāte atikkamma aññasmīṃ vihāre vasantīti upacārasīmato bahi aññasmīṃ vihāre antevāsikānaṃ vasanaṭṭhānato dve leḍḍupāte atikkamma vasanti. Tena bahiupacārepi antevāsikādīnaṃ vasanaṭṭhānato dvinnam leḍḍupātānaṃ antare āsannapadesa vasati, nissayo na paṭippassambhatīti dasseti. Antoupacārasīmāyaṃ pana dve leḍḍupāte atikkamitvā vasato nissayo na paṭippassambhateva.

Nissayapaṭippassaddhikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Upasampādetabbapañcakakathāvaṇṇanā

84. Upajjhācariyalakkhaṇakathāyaṃ na sāmaṇero upaṭṭhāpetabboti upajjhāyena hutvā na pabbājetabbo. Asekkhassa ayanti asekkho, lokiya lokuttaro sīlakkhandho.

Antaggāhikāyāti sassatucchedakoṭṭhāsaggāhikāya. Pacchimāni dveti appassuto hoti, duppañño hotīti imāni dve aṅgāni. Pacchimāni tīṇīti na paṭibalo uppannaṃ kukkuccaṃ dhammato vinodetum, āpattiṃ na jānāti, āpattiyā vuṭṭhānaṃ na jānātīti imāni tīṇi. Kukkuccassa hi pāliatṭhakathānayasāṅkhātadhammato vinodetum apaṭibalatā nāma abyattatā eva hotīti sāpi āpattiāṅgameva vuttā.

Abhivisiṭṭho uttamo samācāro ābhisamācāro, vattapaṭivattasīlam. Taṃ ārabha paññattā khandhakasikkhāpadasaṅkhātā sikkhā ābhisamācārikā. Sikkhāpadampi hi taṃ tattha paṭipūraṇatthikehi uggahaṇādivasena sikkhitabbato “sikkhā”ti vuccati. Maggabrahmacariyassa ādibhūtā kāraṇabhūtāti ādibrahmacariyakā sikkhā,

ubhatovibhaṅgapariyāpannasikkhāpadaṃ. Teneva visuddhimaggepi
 “ubhatovibhaṅgapariyāpannasikkhāpadaṃ ādibrahmacariyakaṃ,
 khandhakavattapaayāpannaṃ ābhisamācārika”nti vuttaṃ. Tasmā
 sekkhapaṇṇattiya”nti ettha sikkhitabbato sekkhā, bhagavatā paññattattā paṇṇatti.
 Sabbāpi ubhatovibhaṅgapariyāpannā sikkhāpadapaṇṇatti “sekkhapaṇṇatti”ti vuttāti
 gahetabbā. Nāmarūpaparicchedeti ettha kusalattikādīhi vuttaṃ
 jātibhūmipuggalasampayogavatthārammaṇakammadvāralakkhaṇarasādibhedehi
 vedanākkhandhādicatubbidhaṃ sanibbānaṃ nāmaṃ, bhūtopādāyabhedhaṃ rūpañca
 paricchinditvā jānanapaññā, tappakāsako ca gantho nāmarūpaparicchedo nāma.
 Iminā abhidhammatthakusalena bhavitabbanti dasseti. Sikkhāpetunti uggaṇhāpetuṃ.

Upasampādetabbapañcakakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Aññatitthiyapubbavatthukathāvaṇṇanā

86. Titthiyaparivāsakathāyaṃ ājīvakaṃ vātiādīsu akiriyavādī ājīvako nāma,
 kiriyavādinō pana nigaṇṭhāpi aññepi naggatitthikā acelakapade saṅgahitā. Sabbathā
 naggasseva titthiyaparivāso vihitō. So ca teneva naggavesena bhikkhūnaṃ santikaṃ
 āgatassa, na paṭicchādetvā āgatassāti dassetuṃ “sace sopī”tiādi vuttaṃ. Tattha
 sopīti ājīvako.

Āmisakiñcikkhasampadānaṃ nāma appamattakassa deyyadhammassa
 anuppadānaṃ. Rūpupajīvikāti attano rūpameva nissāya jīvantiyo. Vesiya gocaro
 bahulaṃ pavattiṭṭhānaṃ assāti vesiyaṅgocaro. Esa nayo sabbattha. Yobbannātītāti
 anividdhā eva mahallikabhāvaṃ pattā thullakumārī evāti vuttaṃ. Ādāyassāti
 ādānassa gahaṇassa.

Aññatitthiyapubbavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pañcābādhavatthukathāvaṇṇanā

88-89. Pañcābādhādivatthūsu pāḷiyaṃ somhi arogo, vibbhamissāmīti so ahaṃ arogo,
 vibbhamissāmīti attho. Nakhapiṭṭhippamāṇanti kaniṭṭhaṅgulinakhapiṭṭhi adhippetā.
 “Paṭicchanne ṭhāne nakhapiṭṭhippamāṇaṃ avaḍḍhanakapakkhe ṭhitāṃ hoti,
 vaṭṭatī”ti vuttattā appaṭicchannaṭṭhāne tādisampi na vaṭṭati, paṭicchannaṭṭhānepi ca
 vaḍḍhanakapakkhe ṭhitopi na vaṭṭatīti siddhameva hoti. Pākaṭaṭṭhānepi pana
 nakhapiṭṭhippamāṇato ūnataraṃ avaḍḍhanakaṃ vaṭṭatīti ye gaṇheyyuṃ, tesāṃ taṃ
 gahaṇaṃ paṭisedhetuṃ “mukhe panā”tiādi vuttaṃ.

Kolaṭṭhimattakopīti badaraṭṭhippamāṇopi. Avaḍḍhanakapakkhe ṭhitopi na vaṭṭatīti
 ettha pi-saddena kolaṭṭhimattato khuddakataropi gaṇḍo na vaṭṭatīti dasseti. Tenāha
 “sacchaviṃ kāretvā”ti, vijjamānacchaviṃ katvāti attho. “Sañchavi”nti vā pāṭho,
 sañjātacchavinti attho. Gaṇḍādīsu vūpasantesupi gaṇḍānaṃ vivaṇṇampi hoti, taṃ
 vaṭṭati.

Padumapuṇḍarīkapattavaṇṇanti rattapadumasetapadumapupphadalavaṇṇaṃ. Kuṭṭhe
 vuttanayenevāti paṭicchannaṭṭhāne avaḍḍhanakaṃ vaṭṭati, aññattha na kiñci
 vaṭṭatīti vuttanayaṃ dasseti. Sosabyādhīti khayarogo. Yakkhummāroti kadāci kadāci
 āgantvā bhūmiyaṃ pātetvā hatthamukhādikaṃ avayavaṃ bhūmiyaṃ ghaṃsanako
 yakkhova rogo.

Pañcābādhavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Rājabhaṭṭavattukathāvaṇṇanā

90. Na dānāhaṃ devassa bhaṭoti āpucchati raññā eva dinnaṭṭhānantaraṃ sandhāya vuttaṃ. Yo pana rājakammikehi amaccādīhi ṭhapito, amaccādīnaṃ eva vā bhaṭo hoti, tena taṃ taṃ amaccādimpi āpucchitum vaṭṭati.

Rājabhaṭṭavattukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Coravattukathāvaṇṇanā

91. Tasmāti bhagavā sayaṃ yasmā dhammassāmī, tasmā aṅgulimālaṃ ehibhikkhubhāvena pabbājesi, bhikkhūnaṃ pana sikkhāpadaṃ paññapento evamāhāti adhippāyo. Evaṃ jānantīti sīlavā jātoti jānanti.

92. Uparamanti viramanti. Bhinditvāti andubandhanaṃ bhinditvā. Chinditvāti saṅkhalikaṃ chinditvā. Muñcitvāti rajjubandhanaṃ muñcitvā. Vivaritvāti gāma-bandhanādīsu gāmadvārādīnaṃ vivaritvā. Apassamānānanti purisaguttiyaṃ gopakānaṃ apassantānaṃ.

95. Purimanayenevāti “kasāhato katadaṇḍakammo”ti ettha vuttanayeneva.

Coravattukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Iṇāyikavattukathāvaṇṇanā

96. Palātopīti iṇasāmikānaṃ āgamaṇaṃ ñatvā bhayena palāto. Gīvā hotīti iṇāyikabhāvaṃ ñatvā anādarena iṇamuttake bhikkhubhāve pavesitattā. Upaḍḍhupaḍḍhanti thokathokaṃ. Dātabbamevāti iṇāyikena dhanaṃ sampaṭicchatu vā mā vā, dāne saussāheneva bhavitabbaṃ. Aññehi ca bhikkhūhi “mā dhuraṃ nikkhipāhi”ti vatvā sahāyakehi bhavitabbanti dasseti. Dhuranikkhepena hissa bhaṇḍagghena kāretabbatā siyāti.

Iṇāyikavattukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Dāsavattukathāvaṇṇanā

97. “Dāsacārittaṃ āropetvā kīto”ti iminā dāsabhāvaparimocanattāya kītaṃ nivatteti. Tādiso hi dhanakkītopi adāso eva. Tattha tattha cārittavasenāti tasmim̐ tasmim̐ janapade dāsapaṇṇajjhāpanādinā adāsakaraṇaniyāmena. Abhisekādīsu sabbabandhanāni mocāpenti, taṃ sandhāya “sabbasādhāraṇenā”ti vuttaṃ.

Sayameva paṇṇaṃ āropenti, na vaṭṭatīti tā bhujissitthiyo “mayampi vaṇṇadāsiyo homā”ti attano rakkhaṇattāya sayameva rājūnaṃ dāsipaṇṇe attano nāmaṃ likhāpenti, tasmaṃ puttāpi rājadāsāva honti, tasmā te pabbājetum na vaṭṭati. Tehi adinnā na pabbājetabbāti yattakā tesam̐ sāmīno, tesu ekena adinnepi na pabbājetabbā.

Bhujisse pana katvā pabbājetum vaṭṭatīti yassa vihārassa te ārāmikā dinnā, tasmim̐ vihāre saṅghaṃ ñāpetvā phātikamma dhanāni datvā bhujisse katvā pabbājetum vaṭṭati. Takkaṃ sīse āsittakasadisāva hontīti kesuci janapadesu adāse karontā takkaṃ sīse āsiñcanti, tena kira te adāsā honti, evamidampi ārāmikavacanena dānampīti adhippāyo. Tathā dinnepi saṅghassa ārāmikadāso evāti “neva pabbājetabbo”ti vuttaṃ. “Tāvakālīko nāmā”ti vuttattā kālaparicchadaṃ katvā vā pacchāpi gahetukāmatāya vā dinnam̐ sabbaṃ tāvakālīkamevāti gahetabbaṃ.

Nissāmikadāso nāma yassa sāmikulaṃ aññātikāṃ maraṇena parikkhīṇaṃ, na koci tassa dāyādo, so pana samānajātikehi vā nivāsagāmaṃ vāsīhi vā issarehi vā bhujisso katova pabbājetabbo. Devadāsāpi dāsā eva. Te hi katthaci dese rājadāsā honti, katthaci vihāradāsā, tasmā pabbājetuṃ na vaṭṭati. Dāsampi pabbājetvā sāmike disvā paṭicchādanatthaṃ apanento padavārena adinnādānāpattiyā kāretabbo, dāsassa pana palāyato anāpatti.

Dāsavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Kammārabhaṇḍuvatthādikathāvaṇṇanā

98. Bhaṇḍukammāpucchānādikathāyaṃ kammārabhaṇḍūti daharatāya amoḷibandho muṇḍikasīso kammāradārako eva vutto. Tulādhāramuṇḍakoti ettha tulādhārāti tambasuvaṇṇādīnaṃ tulaṃ hatthena dhāretīti kammārā “tulādhārā”ti vuttā, tesu eko muṇḍikasīso daharoti attho. Tenāha “pañcasikho taruṇadārako”ti. Ekāva sikhā pañca veṇiyo katvā bandhanena pañcasikhāti vuccati, sā etassa atthīti pañcasikho, tassa sikhāṃ chindantā kañci bhikkhuṃ ajānāpetvāva pabbājesuṃ. Tena bhaṇḍukammāpalokanaṃ anuññātaṃ. Sīmāpariyāpanneti baddhasīmāya sati tadantogadhe, asati upacārasīmantogadheti attho. Ettha ca kiñcāpi “anujānāmi, bhikkhave, saṅghaṃ apaloketuṃ bhaṇḍukammāyā”ti ettakameva vuttaṃ, na pana anapalokentassa āpatti vuttā, tathāpi atṭhakathāyaṃ “sabbe āpucchitā amhehitisañño...pe... pabbājentassapi anāpattī”ti vuttattā sañcicca anāpucchā kese ohārentassa dukkaṭamevāti daṭṭhabbaṃ. Kesoropanampi samaṇapabbajanavohāraṃ labhatīti āha “imassa samaṇakaraṇa”ntiādi. Ekasikhāmattadharoti ettha ekena kesena sikhā ekasikhāti vadanti, appakesāva sikhā evaṃ vuttāti gahetabbā. Ekakesampi pana anāpucchā chindituṃ na vaṭṭatiyeva.

100. Vāmahatthenāti dakkhiṇahatthena bhuñjanato vuttaṃ.

103-104. Nissayamuccanakassa vattesu pañcakachakkesu pana “ubhayāni kho panassa pātimokkhāni...pe... anubyañjanaso”ti ettha sabbopi cāyaṃ pabhedo mātikāṭṭhakathāyaṃ ñātāyaṃ ñāto hoti. “Āpattiṃ jānāti, anāpattiṃ jānāti”ti idaṃca attanā ñātaṭṭhānesu āpattādiṃ sandhāya vuttanti na gahetabbā.

Kammārabhaṇḍuvatthādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Rāhulavatthukathāvaṇṇanā

105. Pokkharavassanti pokkhare padumagacche viya atemitukāmānaṃ sarīrato pavaṭṭanakavassaṃ. Tasmīṃ kira vassante temitukāmāva tementi, na itare. “Bhikkhaṃ gaṇhathā”ti vatvā gato nāma natthīti attano santake rajje sabbampi sāpateyyaṃ sayameva paribhuñjissatīti gāravena suddhodanamahārājāpi na nimantesi, gantvā pana gehe sakalarattiṃ mahādānañceva buddhappamukhassa saṅghassa āsanapaññattiṭṭhānālaṅkāraṇca saṃvidahantova vītināmesi.

Na koci...pe... pattaṃ vā aggahesīti bhagavā attano pitu nivesanameva gamissatīti saññāya naggahesi. Kulanagareti ñātikulantake nagare. Piṇḍacāriyavattanti attano ñātigāmesupi sapadānacārikavattaṃ. Bhikkhāya cāro caraṇaṃ etassāti bhikkhācāro, khattiyo.

Uttiṭṭheti uttiṭṭhitvā paresaṃ gharadvāre uddissa ṭhatvā gahetabbapiṇḍe.
Nappamajjeyyāti nimantanādivasena labbhamānapaṇītabhojanaṃ paṭikkhipitvā
piṇḍāya caraṇavasena tattha nappamajjeyya. Dhammanti anesanaṃ pahāya
sapaḍānaṃ caranto tameva bhikkhācariyadhammaṃ sucariṭaṃ careyya. Sukhaṃ
setiṭi catūhi iriyāpathehi sukhaṃ viharatīti attho.

Dutiyagāthāyaṃ na naṃ duccharitanti vesiyādibhede agocare caraṇavasena taṃ
yathāvuttaṃ dhammaṃ duccharitaṃ na ca care. Sesāṃ vuttanayameva. Imaṃ pana
gāthaṃ sutvāti nivesane nisinnena bhagavatā ñātisaṃāgame attano piṇḍāya
caraṇaṃ nissāya pavattāya gāthāya vuttaṃ imaṃ dutiyagāthaṃ sutvā.

Dhammapālajātakantiādīsu pana tato parakālesupi rañño pavatti parinibbānaṃ
pāpetvā yathāpasaṅgasena dassetuṃ vuttā. Tenāha “sotāpattiphalaṃ
sacchikatvā”tiādi. Sirigabbhaṃ gantvāti ettha yadi hi bhagavā tadaheva gantvā na
passeyya, sā hadayena phalitena mareyyāti agamāsīti daṭṭhabbaṃ.

Taṃ divasamevāti tasmim̐ rāhulamātudassanadivaseyeva.

Dhammapadaṭṭhakathāyaṃ pana “satthā kapilapuraṃ gantvā tatiyadivase nandaṃ
pabbājesi”ti vuttaṃ. Kesavissajjananti rājamoḷibandhanatthaṃ kumārakāle
bandhitasikhāveṇimocanaṃ, taṃ kira karontā maṅgalaṃ karonti. Sāratthadīpaniyaṃ
pana “kesavissajjananti kulamariyādasena kesoropana”nti vuttaṃ. Paṭṭabandhoti
“asukarājā”ti naḷāṭe suvaṇṇapaṭṭabandhanaṃ. Abhinavapāsādapavesamaṅgalaṃ
gharamaṅgalaṃ. Chattussāpane maṅgalaṃ chattamaṅgalaṃ. Janapadakalyāṇīti
janapadamhi kalyāṇī parehi asādhāraṇehi pañcakalyāṇādīhi sahitattā sā evaṃ vuttā.
Tuvaṭanti sīghaṃ. Anicchamānanti manasā arocentaṃ, vācāya pana bhagavatā
“pabbajissasi nandā”ti vutte gāravena paṭikkhipituṃ avisahanto “āmā”ti avoca.
Bhagavā ca etena lesena pabbājesi.

Brahmarūpavaṇṇanti brahmarūpasamānarūpaṃ. Tyassāti te assa. Nivattetuṃ na
visahīti “mā naṃ nivattayitthā”ti bhagavatā vuttattā nāsakkhi. Sattavidhaṃ
ariyadhananti -

“Saddhādhanaṃ sīladhanaṃ, hiriottappiyaṃ dhanaṃ;
Sutadhanañca cāgo ca, paññā ve sattamaṃ dhana”nti. -

Evaṃ vuttaṃ sattavidhaṃ ariyadhanaṃ. Adhimattaṃ rāhuleti rāhule pabbajite
nandapabbajjāya uppannadukkhatoḍḍhiṃ adhikataṃ dukkhaṃ ahoṣīti attho. Ito
pacchāti ito vuttasokupattito aparadivasesu anāgāmīnaṃ
ñātisinehapaṭiḥhacittuppadābhāvā. Pāliyaṃ puttapemantiādi raññā puttasinghassa
tibbabbhāvaṃ dassetuṃ vuttaṃ. Puttasineho hi attanā
sahajātapīti vegasamuṭṭhitānaṃ rūpadhammānaṃ sakalasārīraṃ khobhetvā
pavattanavasena “chaviṃ...pe... aṭṭhimiñjaṃ āhacca tiṭṭhatī”ti vutto. Attano
piyatarāti bhagavantaṃ sandhāya vadati. Putteti rāhulaṃ. Saddahantenāti tassa
vacanena avematikenāti attho. Vimatiyā sati āpatti eva.

Rāhulavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Sikkhāpadadaṇḍakammavatthukathāvaṇṇanā

106. Sāmaṇerasikkhāpadādīsu pāḷiyaṃ sikkhāpadānīti sikkhākoṭṭhāsā.

Adhisīlasikkhānaṃ vā adhigamūpāyā. Pāṇoti paramatthato jīvitindriyaṃ. Tassa atipātaṃ pabandhavasena pavattituṃ adatvā satthādīhi atikkamma abhibhavitvā pātaṃ pāṇatipāto. Pāṇavadhoti attho. So pana atthato pāṇe pāṇasaññino jīvitindriyupacchedakaupakkamasamuṭṭhāpikā vadhakacetanāva. Tasmā pāṇatipātā veramaṇi, verahetutāya verasaṅkhātāṃ pāṇatipātādipāpadhammaṃ maṇati nīharatīti virati “veramaṇi”ti vuccati, viramati etāyāti vā “viramaṇi”ti vattabbe niruttinayena “veramaṇi”ti samādānavirati vuttā. Esa nayo sesesupi.

Adinnassa ādānaṃ adinnādānaṃ, theyyacetanāva. Abrahmacariyanti asetṭhacariyaṃ, maggena maggapaṭipattisamuṭṭhāpikā methunacetanā. Musāti abhūtavatthu, tassa vādo abhūtataṃ ṇatvāva bhūtato viññāpanacetanā musāvādo. Piṭṭhapūvādinibbattasurā ceva pupphāsavādibhedāṃ merayaṇca surāmerayaṃ. Tadeva madaniyattṭhena majjañceva pamādakāraṇattṭhena pamādaṭṭhānaṇca, taṃ yāya cetanāya pivati, tassa etaṃ adhivacanaṃ.

Aruṇuggamanato paṭṭhāya yāva majjhanhikā ayaṃ ariyānaṃ bhojanassa kālo nāma, tadañño vikālo. Bhuñjitabbaṭṭhena bhojananti idha sabbaṃ yāvakālikaṃ vuccati, tassa ajjhoharaṇaṃ idha uttarapadalopena “bhojana”nti adhippetāṃ. Vikāle bhojanaṃ ajjhoharaṇaṃ vikālabhojanaṃ, vikāle vā yāvakālikassa bhojanaṃ ajjhoharaṇaṃ vikālabhojanantipi attho gahetabbo, atthato vikāle yāvakālikaajjhoharaṇacetanāva.

Sāsanassa ananulomattā visūkaṃ paṭāṇibhūtaṃ dassanaṃ visūkadassanaṃ, naccagītādidassanasavanānañceva vaṭṭakayuddhajūtakīlādisabbakīlānaṇca nāmaṃ. Dassananti cettha pañcannampi viññāṇaṃ yathāsakaṃ visayassa ālocanasabhāvatāya dassana-saddena saṅgahetabbattā savanampi saṅgahitaṃ. Naccagītavādita-saddehi cettha attano naccanagāyanādīnipi saṅgahitānīti daṭṭhabbaṃ.

Mālāti baddhamabaddhaṃ vā antamaso suttādimayampi alaṅkāratthāya piḷandhiyamānaṃ “mālā”tveva vuccati. Gandhanti vāsacuṇṇādivilepanato aññaṃ yaṃ kiñci gandhajātaṃ. Vilepananti pisitvā gahitaṃ chavirāgakaraṇaṇceva gandhajātaṇca. Dhāraṇaṃ nāma piḷandhanaṃ. Maṇḍanaṃ nāma ūnaṭṭhānapūraṇaṃ. Gandhavasena, chavirāgavasena ca sādiyaṇaṃ vibhūsaṇaṃ nāma. Mālādīsu vā dhāraṇādīni yathākkamaṃ yojetabbāni. Tesāṃ dhāraṇādīnaṃ ṭhānaṃ kāraṇaṃ vītikkamacetanā.

Uccāti ucca-saddena samānattho nipāto, uccāsayaṇaṃ vuccati pamāṇātikkantaṃ āsandādi. Mahāsayaṇaṃ akappiyattharaṇehi atthataṃ, salohitavitānaṇca. Etesu hi āsanaṃ, sayanaṇca uccāsayaṇamahāsayaṇa-saddehi gahitāni uttarapadalopena. Jātarūparajatapaṭiggahaṇāti ettha rajata-saddena dārumāsakādi sabbaṃ rūpiyaṃ saṅgahitaṃ, muttāmaṇiādayopettha dhaññakhattavattṭhādayo ca saṅgahitāti daṭṭhabbā. Paṭiggahaṇa-saddena paṭiggāhāpanasādiyaṇāni saṅgahitāni. Nāsanavatthūti pārājikaṭṭhānatāya liṅganāsanāya kāraṇaṃ.

107. Pāḷiyaṃ sabbaṃ saṅghārāmaṃ āvaraṇaṃ karontīti sabbasaṅghārāme pavesanivāraṇaṃ karonti. Saṅghārāmo āvaraṇaṃ kātabboti saṅghārāmo āvaraṇo kātabbo, saṅghārāme vā āvaraṇaṃ kātabbanti attho. Teneva “tattha āvaraṇaṃ kātu”nti bhummasasena vuttaṃ. Āhāraṃ āvaraṇantiādīsipi eseva nayo. “Yattha vā vasatī”ti iminā sāmaṇerassa vassaggena laddhaṃ vā sakasantakameva vā

nibaddhavasana kasenāsanam vuttam. Yattha vā paṭikkamatīti ācariyupajjhāyānam vasanaṭṭhānam vuttam. Tenāha “attano”tiādi. Attanoti hi sayam, ācariyassa, upajjhāyassa vāti attho. Daṇḍenti vinenti etenāti daṇḍo, so eva kattabbattā kammanti daṇḍakammaṃ, āvaraṇādi. Udakaṃ vā pavesetunti pokkharaṇīādiudake pavesetum.

Sikkhāpadadaṇḍakammavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Anāpucchāvaraṇavatthuādikathāvaṇṇanā

108. Saddhivihārikaantevāsikānampīti upasampanne sandhāya vuttam. Tesupi hi ācariyupajjhāyesu yathā oramanti, tathā tesam niggahaṃ akarontesu aññehi āvaraṇādiniggahakammaṃ kātabbameva. Saṅgaṇhantīti “paraparisato bhinditvā gaṇhissāmī”ti dānādicatūhi saṅgahavatthūhi upalāṇanavasena saṅgaṇhanti. So bhijjatu vā mā vā, saṅgaṇhantassa payoge āpatti eva. Bhinditvā gaṇhitum na vaṭṭatīti bhinditumpi na vaṭṭati, gaṇhitumpi na vaṭṭatīti attho. Ādīnavaṃ pana vattum vaṭṭatīti sāsanaḡāravena vā parānuddayatāya vā vattum vaṭṭati, na parisalolatāya.

“Senāsanaggāho ca paṭippassambhatī”ti iminā vassacchedaṃ dasseti. Upasampannānampi pārājikasamāpattiyā saraṇagamanādisāmaṇerabhāvassāpi vinassanato senāsanaggāho ca paṭippassambhati, saṅghalābhampi te na labhantīti veditabbaṃ. Purimikāya puna saraṇāni gahitānīti saraṇaggahaṇena saha tadahevassa vassūpagamanampi dasseti. Pacchimikāya vassāvāsikanti vassāvāsikalābhaggahaṇadassanamattamevetam, tato purepi, pacchāpi vā vassāvāsikañca cīvaramāsesu saṅghe uppannaṃ kālacīvarañca purimikāya upagantvā avipannasīlo sāmaṇero labhati eva. Sace pacchimikāya gahitānīti pacchimikāya vassūpagamanañca chinnavassatañca dasseti. Tassa hi kālacīvare bhāgo na pāpuṇāti. Tasmā “apaloketvā lābho dātabbo”ti vuttam.

Vassāvāsikalābho pana yadi senāsanasāmikā dāyakā senāsanaguttatthāya pacchimikāya upagantvā vattaṃ katvā attano senāsane vasantassapi vassāvāsikaṃ dātabbanti vadanti, anapaloketvāpi dātabbova. Yam pana sārattadīpaniyam “pacchimikāya vassāvāsikaṃ lacchatīti pacchimikāya puna vassaṃ upagatatā lacchatī”ti vuttam, tampi vassāvāsike dāyakānam imaṃ adhippāyam nissāya vuttañce, sundaraṃ. Saṅghikaṃ, kālacīvarampi sandhāya vuttañce, na yujjatīti veditabbaṃ.

Na ajānitvāti “surā”ti ajānitvā pivato pāṇātipātaveramaṇīādisabbasīlabhedaṃ, saraṇabhedañca na āpajjati, akusalaṃ pana surāpānaveramaṇisīlabhedo ca hoti mālādiddhāraṇādīsu viyāti daṭṭhabbaṃ. Itarānīti vikālabhojanaveramaṇīādīni. Tānipi hi sañcicca vītikkamantassa taṃ taṃ bhijjati eva, itarītaresaṃ pana abhijjamānena nāsanaḡāni na honti. Teneva “tesu bhinnesū”ti bhedavacanaṃ vuttam.

Accayaṃ desāpetabboti “accayo maṃ, bhante, accagamā”tiādinā saṅghamajjhe desāpetvā saraṇasīlaṃ dātabbanti adhippāyo pārājikattā tesam. Tenāha “liṅganāsanāya nāsetabbo”ti. Ayameva hi nāsanā idha adhippetāti liṅganāsanākāraṇehi pāṇātipātādīhi avaṇṇabhāsanādīnaṃ saha patitattā vuttam.

Nanu ca kaṇṭakasāmaṇeropi micchādiṭṭhiko eva, tassa ca heṭṭhā daṇḍakammanāsanāva vuttā. Idha pana micchādiṭṭhikassa liṅganāsanā vuccati, ko imesaṃ bhedoti codanaṃ manasi nidhāyāha “sassatucchedānañhi

aññataradiṭṭhiko”ti. Ettha cāyamadhippāyo - yo hi “attā issaro vā nicco dhuvo”tiādinā vā “attā ucchijjissati vinassissatī”tiādinā vā titthiyaparikkappitaṃ yaṃ kiñci sassatucchedadiṭṭhiṃ daḷhaṃ gahetvā voharati, tassa sā pārājikaṭṭhānaṃ hoti. So ca liṅganāsanāya nāsetabbo. Yo pana īdisaṃ diṭṭhiṃ aggahetvā sāsanikova hutvā kevalaṃ buddhavacanādhippāyaṃ viparītato gahetvā bhikkhūhi ovadiyamānopi appaṭinissajjitvā voharati, tassa sā diṭṭhi pārājikaṃ na hoti, so pana kaṇṭakanāsanāya eva nāsetabboti.

Anāpucchāvaraṇavattthuādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Paṇḍakavattthukathāvaṇṇanā

109. Paṇḍakavattthusmiṃ āsittausūyapakkhapaṇḍakā tayopi purisabhāvaliṅgādiyuttā ahetukapaṭṭisandhikā, te ca kilesapariyutṭhānassa balavatāya napuṃsakapaṇḍakasadisattā “paṇḍakā”ti vuttā. Tesu āsittausūyapaṇḍakānaṃ dvinnaṃ kilesapariyutṭhānaṃ yonisomanasikārādīhi vītikkamato nivāretumpi sakkā, tena te pabbājetabbā vuttā. Pakkhapaṇḍakassa pana kālapakkhesu ummādo viya kilesapariḷāho avattharanto āgacchati, vītikkamaṃ patvā eva ca nivattati. Tasmā so tasmīṃ pakkhe na pabbājetabboti vutto. Tadevaṃ vibhāgaṃ dassetuṃ “yassa paresa”ntiādi vuttaṃ. Tattha āsittassāti mukhe āsittassa attanopi asucimuccanena pariḷāho vūpasammati. Usūyāya uppannāyāti usūyāya vasena attano sevetukāmatārāge uppanne asucimuttiyā pariḷāho vūpasammati.

“Bījāni apanītāni”ti vuttattā bījesu ṭhitesu nimittamatte apanīte paṇḍako na hoti. Bhikkhunopi anābādhapaccayā tadapanayane thullaccayameva, na pana paṇḍakattaṃ, bījesu pana apanītesu aṅgajātampi rāgena kammaniyaṃ na hoti, pumabhāvo vigacchati, massuādipurisaliṅgampi upasampadāpi vigacchati, kilesapariḷāhopi dunnivāravītikkamo hoti napuṃsakapaṇḍakassa viya. Tasmā īdiso upasampannopi nāsetabboti vadanti. Yadi evaṃ kasmā bījuddharaṇe pārājikaṃ na paññattanti? Ettha tāva keci vadanti “paññattamevetam bhagavatā ‘paṇḍako, bhikkhave, anupasampanno na upasampādetabbo, upasampanno nāsetabbo’ti vuttattā”ti. Keci pana “yasmā bījuddharaṇakkhaṇe paṇḍako na hoti, tasmā tasmīṃ khaṇe pārājikaṃ na paññattaṃ. Yasmā pana so uddhaṭṭabījo bhikkhu aparena samayena vuttanayena paṇḍakattaṃ āpajjati, abhāvako hoti, upasampadāya avatthu, tato eva cassa upasampadā vigacchati, tasmā esa paṇḍakattupagamanakālato paṭṭhāya jātiyā napuṃsakapaṇḍakena saddhiṃ yojetvā ‘upasampanno nāsetabbo’ti abhabboti vutto, na tato pubbe. Ayañca kiñcāpi sahetuko, bhāvakkhayena panassa ahetukasadisatāya maggopi na uppajjati”ti vadanti. Apare pana “pabbajjato pubbe upakkamena paṇḍakabhāvamāpannaṃ sandhāya ‘upasampanno nāsetabbo’ti vuttaṃ, upasampannassa pana pacchā upakkamena upasampadāpi na vigacchati”ti, taṃ na yuttaṃ. Yadaggena hi pabbajjato pubbe upakkamena abhabbo hoti, tadaggena pacchāpi hotīti vīmaṃsitvā gahetabbam.

Itthattādi bhāvo natthi etassāti abhāvako. Pabbajjā na vāritāti ettha pabbajjāgahaṇeneva upasampadāpi gahitā. Tenāha “yassa cettha pabbajjā vāritā”tiādi. Tasmīṃyevassa pakkhe pabbajjā vāritāti ettha pana apaṇḍakapakkhepi pabbajjāmattameva labhati, upasampadā pana tadāpi na vaṭṭati, paṇḍakapakkhe pana āgate liṅganāsanāya nāsetabboti veditabbam.

Paṇḍakavattthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Theyyasaṃvāsakavatthukathāvaṇṇanā

110. Theyyasaṃvāsakavatthumhi kolaññāti kule jātā, tattha vā veditā ñātā pasiddhā, taṃ vā jānanti kolaññāti ñātakānaṃ nāmaṃ. Theyyāya liṅgaggahaṇamattampi idha saṃvāso evāti āha “tayo theyyasaṃvāsakā”ti. Na yathāvuḍḍhaṃ vandananti bhikkhūnaṃ, sāmaṇerānaṃ vā vandaṇaṃ na sādīyati.

Yathāvuḍḍhaṃ vandananti attanā musāvādena dassitavassakkamena bhikkhūnaṃ vandaṇaṃ sādīyati, daharasāmaṇero pana vuḍḍhasāmaṇerānaṃ, daharabhikkhu ca vuḍḍhānaṃ vandaṇaṃ sādīyantopi theyyasaṃvāsako na hoti. Imasmiṃ attheti saṃvāsattthenakatthe.

“Bhikkhuvassānī”ti idaṃ saṃvāsattthenake vuttapāṭhavasena vuttaṃ, sayameva pana pabbajitvā sāmaṇeravassāni gaṇentopi ubhayattthenako eva. Na kevalaṅca purisova, itthīpi bhikkhunīsu evaṃ paṭipajjati, theyyasaṃvāsikāva. Ādikammikāpi cettha na muccanti, upasampannesu eva paññattāpattiṃ paṭicca ādikammikā vuttā, tenevettha ādikammikopi na mutto.

Rāja...pe... bhayenāti ettha bhaya-saddo paccekaṃ yojetabbo. Yāva so suddhamānasoti “iminā liṅgena bhikkhū vañcetaṃ tehi saṃvasissāmī”ti asuddhacittābhāvena suddhacitto. Tena hi asuddhacittena liṅge gahitamatte pacchā bhikkhūhi saha saṃvasatu vā mā vā, liṅgatthenako hoti. Pacchā saṃvasantopi abhabbo hutvā saṃvasati. Tasmā ubhayattthenakopi liṅgatthenake eva pavisaṭṭi veditabbaṃ. Yo pana rājādibhayaena suddhacittova liṅgaṃ gahetvā vicaranto pacchā “bhikkhuvassāni gaṇetvā jīvissāmī”ti asuddhacittaṃ uppādeti, so cittuppādamattena theyyasaṃvāsakopi na hoti suddhacittena gahitaliṅgattā. Sace pana so bhikkhūnaṃ santikaṃ gantvā sāmaṇeravassagaṇanādiṃ karoti, tadā saṃvāsattthenako, ubhayattthenako vā hotīti daṭṭhabbaṃ. Yaṃ pana parato saha dhuranikkhepena “ayampi theyyasaṃvāsako, vā”ti vuttaṃ, taṃ bhikkhūhi saṅgama saṃvāsādhivāsanavasena dhuranikkhepaṃ sandhāya vuttaṃ. Tena vuttaṃ “saṃvāsaṃ nādhivāseti yāvā”ti. Tassa tāva theyyasaṃvāsako nāma na vuccatīti sambandho daṭṭhabbo. Ettha ca corādibhayaṃ vināpi kīḷādhippāyena liṅgaṃ gahetvā bhikkhūnaṃ santike pabbajitālayaṃ dassetvā vandanādiṃ asādīyantopi “sobhati nu kho me pabbajitaliṅga”ntiādinā suddhacittena gaṇhantopi theyyasaṃvāsako na hotīti daṭṭhabbaṃ.

Sabbapāsaṇḍiyabhattānīti sabbasāmayikānaṃ sādharmaṇaṃ katvā paññattabhattāni, idaṅca bhikkhūnaññeva niyamitabhattachaṇe saṃvāsopi sambhaveyyāti sabbasādhāraṇabhattaṃ vuttaṃ. Saṃvāsaṃ pana asādīyitvā abhikkhukavīhārādīsu vīhārabhattādīni bhuñjantopi theyyasaṃvāsako na hoti eva. Kammantānuṭṭhānenāti kasiādikammakaraṇena. Pattacīvaraṃ ādāyāti bhikkhuliṅgavesena sarīrena dhāretvā.

“Yo evaṃ pabbajati, so theyyasaṃvāsako nāma hotī”ti idaṃ nidassanamattaṃ, “theyyasaṃvāsako”ti pana nāmaṃ ajānantopi “evaṃ kātuṃ na vaṭṭatī”ti vā “evaṃ karonto samaṇo nāma na hotī”ti vā “yadi ārocessāmi, chaḍḍessanti ma”nti vā “yena kenaci pabbajjā me na ruhatī”ti jānāti, theyyasaṃvāsako hoti. Yo pana paṭhamam “pabbajjā evaṃ me gahitā”tisaññī kevalaṃ antarā attano setavatthanivāsanādivippakāraṃ pakāsetuṃ lajjanto na katheti, so theyyasaṃvāsako na hoti. Anupasampannakāleyevāti ettha avadhāraṇena upasampannakāle theyyasaṃvāsakalakkhaṇaṃ ñatvā vañcanāyapi nāroceti, theyyasaṃvāsako na hotīti

dīpeti. So parisuddhacittena gahitaliṅgattā liṅgatthenako na hoti, laddhūpasampadattā tadanuguṇasseva saṃvāsassa sādītattā saṃvāsatthenakopi na hoti. Anupasampanno pana liṅgatthenako hoti, saṃvāsārahassa liṅgassa gahitattā saṃvāsasādiyanamattena saṃvāsatthenako hoti.

Saliṅge t̥hitoti saliṅgabhāve t̥hito. Theyyasamvāsako na hotīti bhikkhūhi dinnaliṅgassa apariccattattā liṅgatthenako na hoti, bhikkhupaṭiññāya apariccattattā saṃvāsatthenako na hotīti. Yaṃ pana mātikāṭṭhakathāyaṃ “liṅgānurūpassa saṃvāsassa sādītattā na saṃvāsatthenako”ti kāraṇaṃ vuttaṃ, tampi idameva kāraṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Itarathā sāmaṇerassapi bhikkhuvassagaṇanādīsu liṅgānurūpasamvāso eva sādītoti saṃvāsatthenakatā na siyā bhikkhūhi dinnaliṅgassa ubhinnaṃpi sādharāṇattā. Yathā cettha bhikkhu, evaṃ sāmaṇeropi pārājikaṃ samāpanno sāmaṇerapaṭiññāya apariccattattā saṃvāsatthenako na hotīti veditabbo. Sobhatīti sampaṭicchitvāti kāsāvadharāṇe dhuraṃ nikkhipitvā gihibhāvaṃ sampaṭicchitvā.

Yo koci vuḍḍhapabbajitoti sāmaṇeraṃ sandhāya vuttaṃ. Mahāpeḷādīsūti vilīvādimayesu gharadvāresu t̥hapitabhattabhājanavisesesu, etena vihāre bhikkhūhi saddhiṃ vassagaṇanādīnaṃ akaraṇaṃ dasseti.

Theyyasamvāsakavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Titthiyapakkantakakathāvaṇṇanā

Titthiyapakkantakādikathāsu tesāṃ liṅge ādinnamatteti vīmaṃsādiadhippāyaṃ vinā “titthiyo bhavissāmī”ti sannit̥ṭhānavasena liṅge kāyena dhāritamatte. Sayamevāti titthiyānaṃ santikaṃ agantvā sayameva saṅghārāmeṃpi kusacīrādīni nivāseti. Ājīvako bhavissāmī...pe... gacchatīti ājivakānaṃ santike tesāṃ pabbajanavidhinā “ājīvako bhavissāmī”ti gacchati. Tassa hi titthiyabhāvūpagamaṇaṃ pati sannit̥ṭhāne vijjamaṇeṃpi “gantvā bhavissāmī”ti parikkappitattā padavāre dukkaṭameva vuttaṃ. Dukkaṭanti pāliyaṃ avuttepi methunādīsu vuttapubbapayogadukkaṭānulomato vuttaṃ. Etena ca sannit̥ṭhānavasena liṅge sampaṭicchite pārājikaṃ, tato purimāpayoge thullaccayaṇca vattabbameva, thullaccayakkhaṇe nivattantopi āpattiṃ desāpetvā muccati evāti daṭṭhabbaṃ. Yathā cettha, evaṃ saṅghabhedeṃpi lohituppādepi bhikkhūnaṃ pubbapayogādīsu dukkaṭathullaccayapārājikāhi muccanasīmā ca veditabbā. Sāsanaviruddhatāyettha ādikammikānaṃpi anāpatti na vuttā. Pabbajjāyapi abhabbatādassanattamaṃ panete, aññe ca pārājikakaṇḍe viṣuṃ sikkhāpadena pārājikādiṃ adassetvā idha abhabbesu eva vuttāti veditabbā.

Taṃ laddhinti titthiyaveṣe seṭṭhabhāvaggahaṇameva sandhāya vuttaṃ. Tesaṃhi titthiyānaṃ sassatādiggaṃ gaṇhantopi liṅge asampaṭicchite titthiyapakkantako na hoti, taṃ laddhiṃ aggahetvāpi “etesāṃ vatacariyā sundarā”ti liṅgaṃ sampaṭicchanto titthiyapakkantako hoti eva. Laddhiyā abhāvenāti bhikkhubhāve sālāyatāya titthiyabhāvūpagamanaladdhiyā abhāvena, etena ca āpadāsu kusacīrādiṃ pārūpantassāpi naggassa viya anāpattiṃ dasseti.

Upasampannabhikkhunā kathitoti ettha saṅghabhedaṃ kopī upasampannabhikkhunāva kathito, mātughātakādayo pana anupasampannenāpīti daṭṭhabbaṃ.

Titthiyapakkantakakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Tiracchānavatthukathāvaṇṇanā

111. Udakasañcārikam maṇḍūkabhakkham nāgasarīranti sambandhitabbaṃ. Vissarabhayenāti nāgassa sarīram disvā bhikkhuno viravanabhayena. Kapimiddhādīsu nāgasarīram nuppajjatīti taduppattisīmam dassento āha “vissaṭṭho”tiādi.

Tiracchānavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Mātughātakādikathāvaṇṇanā

112. Apavāhananti sodhanaṃ. Tiracchānādiamanussajātito manussajātikānaññeva puttesu mettādayopi tikkhavisadā honti lokuttaraguṇā viyāti āha “manussitthibhūtā janikā mātā”ti. Yathā manussānaññeva kusalappavatti tikkhavisadā, evaṃ akusalappavattipīti āha “sayampi manussajātikenevā”tiādi. Ānantariyenāti ettha cutianantaraṃ niraye paṭisandhiphalaṃ anantaraṃ nāma, tasmim anantare janakattena niyuttaṃ ānantariyaṃ, tena. Vesiyā puttoti upalakkhaṇamattaṃ, kulitthiyā aticāriniyā puttoti attano pitaraṃ ajānitvā ghātento pitughātakova hoti.

114. Avasesanti anāgāmiādikaṃ. Yaṃ panettha vattabbaṃ, taṃ manussaviggahapārājike vuttameva.

115. Ayaṃ saṅghabhedakoti pakatattaṃ bhikkhuṃ sandhāya vuttaṃ. Pubbe eva pārājikaṃ samāpanno vā vatthādidosena vipannopasampado vā saṅghaṃ bhindantopi anantariyaṃ na phusati, saṅgho pana bhinnova hoti, pabbajjā cassa na vāritāti daṭṭhabbaṃ.

“Duṭṭhacittenā”ti vuttamevatthaṃ vibhāveti “vadhakacittenā”ti. Lohitaṃ uppādetīti tathāgatassa verīhi abhejjakāyatāya kenaci balakkārena cammādicchedaṃ katvā bahi lohitaṃ paggharāpetuṃ na sakkā, āvudhādipahārena pana lohitaṃ ṭhānato calitvā kuppamānaṃ ekattha sañcitaṃ hoti, ettakena pana pahāradāyako lohituppādako nāma hoti devadatto viya. Cetiyaṃ pana bodhiṃ vā paṭimādiṃ vā bhindato ānantariyaṃ na hoti, ānantariyasadisam mahāsāvajjaṃ hoti. Bodhirukkhassa pana ojoharaṇasākhā ceva sadhātukaṃ cetiyaṃ bādhayamānā ca chinditabbā, puññamevettha hoti.

Mātughātakādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Ubhatobyañjanakavatthukathāvaṇṇanā

116. Itthiubhatobyañjanakoti itthindriyayutto, itaro pana purisindriyayutto. Ekassa hi bhāvadvaṃsaṃ saha nuppajjati yamake paṭikkhattā. Dutiyabyañjanaṃ pana kammaśāyena akusalacitteneva bhāvavirahitaṃ uppajjati. Pakatitthipurisānampi kammameva byañjaniṅgānaṃ kāraṇaṃ, na bhāvo tassa kenaci paccayena paccayattassa paṭṭhāne avuttattā. Kevalaṃ bhāvasahitānaṃyeva byañjaniṅgānaṃ pavattidassanattaṃ aṭṭhakathāsu “itthindriyaṃ paṭicca itthiliṅgādīnī”tiādinā indriyaṃ byañjanakāraṇattena vuttaṃ, idha pana akusalabalena indriyaṃ vināpi byañjanaṃ uppajjatīti vuttaṃ. Ubhinnaṃpi cesam ubhatobyañjanakānaṃ yadā itthiyā rāgo uppajjati, tadā purisabyañjanaṃ pākaṇaṃ hoti, itaraṃ paṭicchannaṃ. Yadā purise rāgo uppajjati, tadā itthibyañjanaṃ pākaṇaṃ hoti, itaraṃ paṭicchannaṃ. Tattha vicāraṇakkamoti paṭisandhikkhaṇe eva itthipurisaliṅgānampi pātubhāvappakāsaṃ kurundivacane ayuttatāpakāsanattaṃ atthavicāraṇakkamo. Aṭṭhasālīniyañhi “itthiliṅgādīni pana itthindriyaṃ paṭicca pavatte samuṭṭhitānī”tiādi vuttaṃ. Nevassa

pabbajjā atthīti yojanā. Yo ca paṭikkhitte abhabbe, bhabbe ca puggale ñatvā pabbājeti, upasampādeti vā, dukkaṭaṃ. Ajānantassa sabbattha anāpattīti veditabbaṃ.

Ubhatobyañjanakavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Anupajjhāyakādivatthukathāvaṇṇanā

117. Anupajjhāyādivatthūsu sikkhāpadaṃ apaññattanti “na, bhikkhave, anupajjhāyako upasampādetabbo”ti idheva paññāpiyamānasikkhāpadaṃ sandhāya vuttaṃ. “Kammaṃ pana na kuppati”ti idaṃ upajjhāyābhāvepi “itthannāmassa upasampadāpekkho, itthannāmena upajjhāyenā”ti matassa vā vibbhamantassa vā purāṇaupajjhāyassa, aññassa vā yassa kassaci avijjamānassāpi nāmena sabbattha upajjhāyakittanassa katattā vuttaṃ. Yadi hi upajjhāyakittanaṃ na kareyya, “puggalaṃ na parāmasatī”ti vuttakammavipatti eva siyā. Teneva pāliyaṃ “anupajjhāyaka”nti vuttaṃ. Aṭṭhakathāyampissa “upajjhāyaṃ akittetvā”ti avatvā “upajjhāyaṃ agāhāpetvā sabbena sabbam upajjhāyavirahitaṃ”icceva atthoti vutto. Pāliyaṃ saṅghena upajjhāyenāti “ayaṃ itthannāmo saṅghassa upasampadāpekkho, itthannāmo saṅghaṃ upasampadaṃ yācati saṅghena upajjhāyenā”ti evaṃ kammavācāya saṅghameva upajjhāyaṃ kittetvāti attho. Evaṃ gaṇena upajjhāyenāti etthāpi “ayaṃ itthannāmo gaṇassa upasampadāpekkho”tiādinā yojanā veditabbā, evaṃ vuttepi kammaṃ na kuppati eva dukkaṭasseva vuttattā. Aññathā “so ca puggalo anupasampanno”ti vadeyya. Tenāha “saṅghenā”tiādi. Tattha paṇḍakādīhi upajjhāyehi kariyamānesu kammesu paṇḍakādike vināva yadi pañcavaggādigaṇo pūراتi, kammaṃ na kuppati, itarathā kuppatīti veditabbaṃ.

Anupajjhāyakādivatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Apattakādivatthukathāvaṇṇanā

118. Apattacīvaravatthūsupi pattacīvarānaṃ abhāvepi “paripuṇṇassa pattacīvara”nti kammavācāya sāvitattā kammakopaṃ avatvā dukkaṭameva vuttaṃ. Itarathā sāvanāya hāpanato kammakopo eva siyā. Keci pana “paṭhamaṃ anuññātakammavācāya upasampannā viya idānīpi ‘paripuṇṇassa pattacīvara’nti avatvā kammavācāya upasampannāpi sūpasampannāevā”ti vadanti, taṃ na yuttaṃ. Anuññātakālato paṭṭhāya hi aparāmasanaṃ sāvanāya hāpanavipatti eva hoti “itthannāmo saṅghaṃ upasampadaṃ yācati”ti padassa hāpane viya. Tampi hi pacchā anuññātaṃ, “saṅghaṃ, bhante, upasampadaṃ yācāmi”tiādivākyena ayācetvā tampi upasampādentō “ayaṃ itthannāmo saṅghaṃ upasampadaṃ yācati”ti vatvāva yadi kammavācaṃ karoti, kammaṃ sukatameva hoti, no ce vipannaṃ. Sabbapacchā hi anuññātakammavācato kiñcipi parihāpetuṃ na vaṭṭati, sāvanāya hāpanameva hoti. Aññe vā bhikkhū dātukāmā hontīti sambandho.

Anāmatṭhapiṇḍapātanti bhikkhūhi laddhabhikkhato aggahitaggam piṇḍapātaṃ. Sāmaṇerabhāgasamakoti ettha kiñcāpi sāmaṇerānampi āmisabhāgassa samakameva diyyamānattā visuṃ sāmaṇerabhāgo nāma natthi, pattacīvaraparikkammamattapaṭibaddhapabbajjatāya pana sāmaṇerasadisā ete paṇḍupalāsāti dassanattam evaṃ vuttanti daṭṭhabbaṃ. Niyatāsannapabbajjasseva cāyaṃ bhāgo dīyati. Teneva “yāva patto paccatī”tiādi vuttaṃ. Āmisabhāgoti vihāre

dinnaṃ saṅghabhaddaṃ, tatruppādañca sandhāya vuttaṃ, na dāyakānaṃ gehesu tehi diyyamānaṃ. Teneva salākabhaddādi paṭikkhittaṃ, dāyakā vippaṭṭisārino hontīti. Bhesajjantiādinaṃ pana gihīnaṃ bhesajjakaraṇādidosa ettha na hotīti dasseti.

Apattakādivatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Hatthacchinnādivatthukathāvaṇṇanā

119. Hatthacchinnādivatthūsu kaṇṇamūleti sakalassa kaṇṇassa chedaṃ sandhāya vuttaṃ. Kaṇṇasakkhalikāyāti kaṇṇacūlikāya. Yassa pana kaṇṇāviddheti heṭṭhā kuṇḍalādiṭṭhapanacchiddaṃ sandhāya vuttaṃ. Tañhi saṅghaṭṭanakkhamaṃ. Ajapadakeṭi ajapadanāsikaṭṭhikoṭiyaṃ. Tato hi uddhaṃ na vicchindati. Sakkā hoti sandhetunti avirūpasanṭhānaṃ sandhāya vuttaṃ, virūpaṃ pana parisadūsakataṃ āpādeti.

Khujjasarīroṭi vaṅkasarīro. Brahmuno viya ujukaṃ gattaṃ sarīraṃ yassa, so brahmujjugatto, bhagavā.

Parivaṭumoti samantato vaṭṭakāyo, etena evarūpā eva vāmanakā na vaṭṭantīti dasseti.

Kūṭakūṭasīsoti anekesu ṭhānesu piṇḍikamaṃsataṃ dassetuṃ āmeditaṃ kataṃ. Tenāha “tālaphalapiṇḍisadisena”ti, tālaphalānaṃ mañjarī piṇḍi nāma. Anupubbatanukena sīsenaṭi cetiyathūpikā viya kamena kisena sīsena, thūlavelupabbaṃ viya ādito paṭṭhāya yāvapariyosānaṃ samathūlena uccena sīsena samannāgato nālisīso nāma. Kappasīsoti gajamatthakaṃ viya dvidhā bhinnasīso. “Kaṇṇikakeso vā”ti imassa vivaraṇaṃ “pāṇakehī”tiādi. Makkaṭasseva naḷāṭepi kesānaṃ utṭhitabhāvaṃ sandhāyāha “sīsalomēhī”tiādi.

Makkaṭabhamukoti naḷāṭalomēhi avibhattalomabhamuko. Akkhicakkalehīti kaṇḥamaṇḍalehi. Kekaroti tiriyaṃ passanako. Udakatārakāti oloketānaṃ uduke paṭibimbikacchāyā, udakapubbuḷanti keci. Akkhitārakāti abhimukhe ṭhitānaṃ chāyā, akkhigaṇḍakātipi vadanti. Atipiṅgalakkhīti majjārakkhi. Madhupiṅgalanti madhuvaṇṇapiṅgalaṃ. Nippakhumakkhīti ettha pakhuma-saddo akkhidalalomesu nirūḷho, tadabhāvā nippakhumakkhi. Akkhipākenāti akkhidala pariyañtesu pūtibhāvāpajjanarogena.

Cipiṭṭanāsikoti anunnatanāsiko. Paṭaṅgamaṇḍūko nāma mahāmukhamaṇḍūko. Bhinnamukhoti upakkamukhapariyosāno, sabbadā vivaṭamukho vā. Vaṅkamukhoti ekapasse apakkamma ṭhitahetṭhimahanukaṭṭhiko. Oṭṭhacchinnakoti ubhosu oṭṭhesu yattha katthaci jātiyā vā pacchā vā satthādinā apanītamamsena oṭṭhena samannāgato. Eḷamukhoti niccapaggharitalālāmukho.

Bhinnagaloti avanatagato. Bhinnauroti atininnauroamajjho. Evaṃ bhinnapiṭṭhipi. Sabbañcetanti “kacchugatto”tiādiṃ sandhāya vuttaṃ. Ettha ca vinicchayo kuṭṭhādīsū vutto evāti āha “vinicchayo”tiādi.

Vātaṇḍikoti aṇḍavātarogena uddhutabījaṇḍakosena samannāgato, yassa nivāsanena paṭicchannampi unnataṃ pakāsati, sova na pabbājetabbo. Vikaṭoti tiriyaṃgamanapādo, yassa caṅkamato jāṇukā bahi nigacchanti. Paṇhoti pacchato

parivattanakapādo, yassa caṅkamato jāṇukā anto pavisanti. Mahājaṇghoti thūlajaṇgho. Mahāpādoti mahantena pādatalena yutto. Pādavemajjheti piṭṭhipādavemajjhe, etena aggapādo ca paṇhi ca sadisoti dasseti.

Majjhe saṅkuṭitapādattāti kuṇḍapādatāya kāraṇavibhāvanam. Agge saṅkuṭitapādattāti kuṇḍapādatāya sakuṇapādasseva gamanavibhāvanam. Piṭṭhipādaggena caṅkamantoti “pādassa bāhirantenāti ca abbhantarantenā”ti ca idaṃ pādatalassa ubhohi pariyantehi caṅkamanam sandhāya vuttam.

Mammananti ṭhānakaraṇavisuddhiyā abhāvena ayuttakkharavacanam. Vacanānukaraṇena hi so mammano vutto. Yo ca karaṇasampannopi ekamevakkharam hikkārabahuso vadati, sopi idheva saṅgayhati. Yo vā pana hikkam niggahevāpi anāmeḍitakkhameva siliṭṭhavacanam vuttam samatto, so pabbājetabbo.

Āpattito na muccatīti ṇatvā karontova na muccati. Jīvitantarāyādiāpadāsu aruciya kāyasāmaggiṃ dentassa anāpatti. Appatto osāraṇanti osāraṇāya anarahoti attho.

Hatthacchinnādivatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Alajjinissayavatthukathāvaṇṇanā

120. Nissayapaṭisaṃyuttavatthūsu bhikkhūhi samāno bhāgo diṭṭhisilādiguṇakoṭṭhāso assāti bhikkhusabhāgo, tassa bhāvo bhikkhusabhāgatā.

Alajjinissayavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Gamikādinissayavatthukathāvaṇṇanā

121. Nissayakaraṇīyoti ettha nissayaggahaṇam nissayo, so karaṇīyo yassāti visesanassa paranipāto daṭṭhabbo. Vissamento vā...pe... anāpattīti gamanasaussāhatāya tathā vasantopi addhiko eva, tattha nissayadāyake asati anāpattīti adhippāyo. Etena ca parissamādiabhāve senāsanādisampadam paṭicca vasato āpattīti dasseti. Tañca agamanapaccayā divase divase āpajjati vadanti. Cīvararajanādikiccatthāya garūhi pesitassāpi kiccapariyosānameva vasitabbam, na tato param. Garūhipi tāvakālikakiccatthameva pesaladaharā pesitabbā, na niccakālakiccatthanti daṭṭhabbam. “Nāvāya gacchantassa...pe... anāpatti”ti vuttattā evarūpam avidheyyatam vinā nissayadāyakarāhitatṭhāne vassam upagantum na vaṭṭatīti daṭṭhabbam.

Tassa nissāyāti tam nissāya. Āsāhīmāse...pe... tattha gantabbanti ettha pana sacepi “asuko thero ettha āgamissati āgamissati”ti āgamentasseva vassūpanāyikadivaso hoti. Hotu, vasitatṭhāne vassam anupagamma yattha nissayo labbhati, dūrepi tattha gantvā pacchimikāya upagantabbam.

122. Gottenapīti “āyasmato pippalissa upasampadāpekkho”ti evam nāmam avatvā gottanāmenapīti attho, tena “konāmo te upajjhāyo”ti puttṭhena gottanāmena “āyasmā kassapo”ti vattabbanti siddham hoti. Tasmā aññampi kiñci tassa nāmam pasiddham, tasmim vā khaṇe sukhaggahaṇattham nāmam paññāpitam, tam sabbam gahetvāpi anussāvanā kātābbā. Yathā upajjhāyassa, evam upasampadāpekkhassapi gottādināmena, taṅkhaṇikanāmena ca anussāvanam kātum vaṭṭati. Tasmimpi khaṇe “ayaṃ tisso”ti vā “nāgo”ti vā nāmam karontehi anusāsakasammuto paṭhamameva kātābbam, evam katvāpi antarāyikadhammānusāsanapucchanakālesu “kinnāmosi,

ahaṃ bhante nāgo nāma, konāmo te upajjhāyo, upajjhāyo me bhante tisso nāmā''tiādinā viññāpentena ubhinnaṃ citte ''mamedāṃ nāma''nti yathā saññā uppajjati, evaṃ viññāpetabbaṃ. Sace pana tasmīṃ khaṇe pakatināmena vatvā pacchā tissa-nāmādiapubbanāmena anussāveti, na vaṭṭati.

Tattha ca kiñcāpi upajjhāyasessa nāmaṃ aggahetvā yena kenaci nāmena ''tissassa upasampadāpekkho''tiādināpi puggale parāmaṭṭhe kammaṃ sukatameva hoti anupajjhāyakādīnaṃ upasampadākammaṃ viya upajjhāyassa abhāvepi abhabbattepi kammavācāya puggale parāmaṭṭhe kammaṃ sijjhanato. Upasampadāpekkhassa pana yathāsakaṃ nāmaṃ vinā aññena nāmena anussāvite kammaṃ kuppatti, so anupasampannaṃ hoti. Tattha tīto añño anupasampannaṃ viya gahitanāmassa vatthupuggalassa tattha abhāvā, etassa ca nāmassa anussāvanāya avuttattā. Tasmā upasampadāpekkhassa pakatināmaṃ parivattetvā anupubbena nāgādināmena anussāvetukāmena paṭikacceva ''tvaṃ nāgo''tiādinā viññāpetvā anusāsanaantarāyikadhammapucchanakkhaṇesupi tassa ca saṅghassa ca yathā pākāṭaṃ hoti, tathā pakāsetvā nāgādināmena anussāvetabbaṃ. Ekassa bahūni nāmāni honti, tesu ekaṃ gahetuṃ vaṭṭati.

Yaṃ pana upasampadāpekkhaupajjhāyānaṃ ekattha gahitaṃ nāmaṃ, tadeva ñattiyā, sabbattha anussāvanāsu ca gahetabbaṃ. Gahitato hi aññasmiṃ gahite byañjanaṃ bhinnaṃ nāma hoti, kammaṃ vipajjati. Atthato, hi byañjanato ca abhinnaṃ eva ñatti, anussāvanā ca vaṭṭanti, upajjhāyanāmassa pana purato ''āyasmato tissassā''tiādinā āyasmanta-padaṃ sabbattha yojetvāpi anussāveti, tathā ayojitepi doso natthi.

Pāliyaṃ pana kiñcāpi ''itthannāmassa āyasmato''ti pacchato ''āyasmato''ti padaṃ vuttaṃ, tathāpi ''āyasmā sārīputto atthakusalo''tiādinā nāmassa purato āyasmanta-padayogassa dassanato puratova payogo yuttataro. Tañca ekattha yojetvā aññattha ayojitepi ekattha purato yojetvā aññattha pacchato yojanepi sāvānāya hāpanaṃ nāma na hoti nāmassa ahāpitattā. Teneva pāliyaṃ ''itthannāmassa āyasmato''ti ekattha yojetvā ''itthannāmena upajjhāyenā''tiādisu ''āyasmato''ti na yojitanti vadanti. Tañca kiñcāpi evaṃ, tathāpi sabbatṭhānēpi ekeneva pakārena yojetvā eva vā ayojetvā vā anussāvanaṃ pasatthataranti gahetabbaṃ.

Gamikādinissayavatthukathāvaṇṇanā nīṭṭhitā.

Dveupasampadāpekkhādivatthukathāvaṇṇanā

123. Ekato saheva ekasmiṃ khaṇe anussāvanaṃ etesanti ekānussāvanā, upasampadāpekkhā, ete ekānussāvane kātuṃ. Tenāha ''ekānussāvane kātu''nti, idaṃ ekaṃ padaṃ vibhattialopena daṭṭhabbaṃ. Ekena vāti dvinnampi ekasmiṃ khaṇe ekāya eva kammavācāya anussāvane ekenācariyenāti attho. ''Ayaṃ buddharakkhito ca ayaṃ dhammarakkhito ca āyasmato saṅgharakkhitassa upasampadāpekkho''tiādinā nayena ekena ācariyena dvinnaṃ ekasmiṃ khaṇe anussāvananāyo daṭṭhabbo. Imināva nayena tiṇṇampi ekena ācariyena ekakkhaṇe anussāvanaṃ daṭṭhabbaṃ.

Purimanayeneva ekato anussāvane kātunti ''ekena ekassa, aññena itarassā''tiādinā pubbe vuttanayena dvinnaṃ dvīhi vā, tiṇṇaṃ tīhi vā ācariyehi, ekakena vā ācariyena tayopi ekato anussāvane kātunti attho, tañca kho ekena upajjhāyena. ''Na tveva nānupajjhāyenā''ti idaṃ ekena ācariyena dvīhi vā tīhi vā upajjhāyehi dve vā tayo vā

upasampadāpekkhe ekakkhaṇe ekāya anussāvanāya ekānussāvane kātuṃ na vaṭṭatīti paṭikkhepapadaṃ. Na pana nānācariyehi nānupajjhāyehi tayo ekānussāvane kātuṃ na vaṭṭatīti āha “sace pana nānācariyā nānupajjhāyā...pe... vaṭṭatī”ti. Yañcetha “tissatthero sumanattherassa saddhivihārikaṃ, sumanatthero tissattherassa saddhivihārika”nti evaṃ upajjhāyehi aññamaññaṃ saddhivihārikānaṃ anussāvanakaraṇaṃ vuttaṃ, taṃ upalakkhaṇamattaṃ. Tasmā sace tissatthero sumanattherassa saddhivihārikaṃ, sumanatthero nandattherassa saddhivihārikaṃ anussāveti, aññamaññaṃ gaṇapūrakā honti, vaṭṭati eva. Sace pana upajjhāyo sayameva attano saddhivihārikaṃ anussāvetīti ettha vattabbameva natthi, kammaṃ sukatameva hoti. Anupajjhāyakassapi yena kenaci anussāvite upasampadā hoti, kimaṅgaṃ pana saupajjhāyakassa upajjhāyeneva anussāvaneti daṭṭhabbaṃ. Teneva navaṭṭanapakkaṃ dassetuṃ “sace panā”tiādimāha.

Dveupasampadāpekkhādivatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Upasampadāvidhikathāvaṇṇanā

126. Upajjhāti upajjhāya-saddasamānattho ākāraṇto upajjhāsaddoti dasseti. Upajjhāya-saddo eva vā upajjhā upayogapaccattavacanesu ya-kāralopaṃ katvā evaṃ vutto karaṇavacanādīsu upajjhā-saddassa payogābhāvāti daṭṭhabbaṃ. Pāliyaṃ attanāva attānaṃ sammannitabbanti attanāva kattubhūtena karaṇabhūtena attānameva kammabhūtaṃ pati sammananakkiccam kātappaṃ. Attānanti vā paccatte upayogavacanaṃ, attanāva attā sammannitabboti attho. Na kevalaṇca ettheva, aññatrāpi terasasammutiādīsu imināva lakkhaṇena attanāva attā sammannitabbova. Apica sayam kammārahattā attānaṃ muñcitvā catuvaggādiko gaṇo sabbattha icchitabbo.

Saccakālōti “nigūhissāmī”ti vañcanaṃ pahāya saccasseva te icchitabbakālo. Bhūtakālōti vañcanāya abhāvepi manussattādivatthuno bhūtatāya avassaṃ icchitabbakālo, itarathā kammakopādiantarāyo hotīti adhippāyo. Maṅkūti adhomukho. Uddharatūti anupasampannabhāvato upasampattiyaṃ patiṭṭhapetūti attho.

Sabbakammavācāsu atthakosallatthaṃ panettha upasampadākammavācāya evamattho daṭṭhabbo - suṇātūti savanāṇattiyaṃ paṭhamapurisekavacanaṃ. Tañca kiñcāpi yo saṅgho savanakiriyāya niyojīyati, tassa sammukhattā “suṇāhī”ti majjhimapurisekavacanaṃ vattappaṃ, tathāpi yasmā saṅgha-saddasannidhāne paṭhamapurisapayogova saddavidhūhi samāciṇṇo bhagavantaāyasmantādisaddasannidhānesu viya “adhivāsetu me bhavaṃ gotamo. Etassa sugata kālo, yaṃ bhagavā sāvakanāṃ sikkhāpadaṃ paññaṃpeyya. Pakkamatāyasmā. Suṇantu me āyasmanto”tiādīsu viya. Tasmā idha paṭhamapurisapayogo kato. Atha vā gāravavasenevetam vuttaṃ. Garuṭṭhānīyesu hi gāravavasena majjhimapurisapayoguppattiyampi paṭhamapurisapayogaṃ payujjanti “desetu sugato dhamma”ntiādīsu viyāti daṭṭhabbaṃ. Keci pana “bhante, āvusoti sadde apekkhitvā idha paṭhamapurisapayogo”ti vadanti, taṃ na yuttaṃ “ācariyo me bhante hohi, iṅghāvuso upāli, imaṃ pabbajitaṃ anuyuñjāhī”tiādīsu tappayogepi majjhimapurisapayogasseva dassanato.

Meti yo sāveti, tassa attaniddese sāmivacanaṃ. Bhanteti ālapanatthe vuḍḍhesu sagāravavacanaṃ. “Āvuso”ti padaṃ pana navakesu. Tadubhayampi nipāto “tumhe bhante, tumhe āvuso”ti bahūsupi samānarūpattā. Saṅghoti avisesato catuvaggādike

pakatattapuggalasamūhe vattati. Idha pana paccantimesu janapadesu pañcavaggato paṭṭhāya, majjhimesu janapadesu dasavaggato paṭṭhāya saṅghoti gahetabbo. Tatrāyaṃ piṇḍatto - bhante, saṅgho mama vacanaṃ suṇātūti. Idañca navakatarena vattabbavacanaṃ. Sace pana anussāvako sabbehi bhikkhūhi vuḍḍhataro hoti, “suṇātu me, āvuso, saṅgho”ti vattabbaṃ. Sopi ce “bhante”ti vadeyya, navakataro vā “āvuso”ti, kammakopo natthi. Keci pana “ekattha ‘āvuso’ti vatvā aññattha ‘bhante’ti vuttepi natthi doso ubhayenāpi ālapanassa sijjhanato”ti vadanti.

Idāni yamatthaṃ ñāpetukāmo “suṇātū”ti saṅghaṃ savane niyojeti, taṃ ñāpento “ayaṃ itthannāmo”tiādimāha. Tattha ayanti upasampadāpekkhassa hatthapāse sannihitabhāvadassanaṃ. Tena ca hatthapāse ṭhitasseva upasampadā ruhatīti sijjhati hatthapāsato bahi ṭhitassa “aya”nti na vattabbato. Teneva anusāsakasammutiyaṃ so hatthapāsato bahi ṭhitattā “aya”nti na vutto. Tasmā upasampadāpekkho anupasampanno hatthapāse ṭhapetabbo. Ayaṃ itthannāmoti ayaṃ-saddo ca avassaṃ payujjitabbo. So ca imasmim paṭhamanāmapayoge evāti gahetabbaṃ. “Itthannāmo”ti idaṃ aniyamato tassa nāmadassanaṃ. Ubhayenapi ayaṃ buddharakkhitotiādināmaṃ dasseti. “Upasampadāpekkho”ti bhinnādhikaraṇavisaye bahubbīhisamaāso, upasampadaṃ me saṅgho apekkhamānoti attho. Tassa ca upajjhāyataṃ samaṅgibhāvena dassetuṃ “itthannamassa āyasmato”ti vuttaṃ. Etena “ayaṃ buddharakkhito āyasmato dhammarakkhitassa saddhivihārikabhūto upasampadāpekkho”ti evamādinā nayena nāmayojanāya saha attho dassitoti. Ettha ca “āyasmato”ti padaṃ avatvāpi “ayaṃ buddharakkhito dhammarakkhitassa upasampadāpekkho”ti vuttuṃ vaṭṭati. Teneva pāḷiyaṃ “itthannāmena upajjhāyenā”ti ettha “āyasmato”ti padaṃ na vuttaṃ. Yañcettha vattabbaṃ, taṃ heṭṭhā vuttameva.

Nanu cettha upajjhāyopi upasampadāpekkho viya hatthapāse ṭhito eva icchitabbo, atha kasmā “ayaṃ itthannāmo imassa itthannāmassa upasampadāpekkho”ti evaṃ upajjhāyaparāmasanepi ima-saddassa payogo na katoti? Nāyaṃ virodho upajjhāyassa abhāvepi kammakopābhāvato. Kevalañhi kammanipphattiyā santapadavasena avijjamānassapi upajjhāyassa nāmakittanaṃ anupajjhāyassa upasampadādīsupi karīyati. Tasmā upajjhāyassa asannihitatāyapi tapparāmasanamatteneva kamasiddhito “imassā”ti niddisituṃ na vaṭṭati.

Parisuddho antarāyikehi dhammehīti abhabbatādikehi upasampadāya avatthukarehi ceva pañcābādhahatthacchinnādīhi ca āpattimattakarehi antarāyikehi sabhāvehi parimutto. Evaṃ vutto eva ca āpattimattakarehi pañcābādhādīhi aparimuttassapi upasampadā ruhati, nāññathā. Paripuṇṇassa pattacīvaranti paripuṇṇamassa upasampadāpekkhassa pattacīvaraṃ. Evaṃ vutte eva apattacīvarassāpi upasampadā ruhati, nāññathā. Upasampadaṃ yācatīti “saṅghaṃ, bhante, upasampadaṃ yācāmī”tiādinā yācitabhāvaṃ sandhāya vuttaṃ. Evaṃ tena saṅghe ayācitepi “itthannāmo saṅghaṃ upasampadaṃ yācatī”ti vutte eva kammaṃ avipannaṃ hoti, nāññathā. Upajjhāyenāti upajjhāyena karaṇabhūtena itthannāmaṃ upajjhāyaṃ katvā kammabhūtaṃ upasampadaṃ dātuṃ nipphādetuṃ kattubhūtaṃ saṅghaṃ yācatīti attho. Yācadhātuno pana dvikammakattā “saṅghaṃ, upasampada”nti dve kammapadāni vuttāni.

Yadi saṅghassa pattakallanti ettha patto kālo imassāti pattakālaṃ, apalokaṇādicatubbidhasaṅghakammaṃ, tadeva sakatthe ya-paccayena “pattakalla”nti vuccati. Idha pana ñatticatutthaupasampadākammaṃ adhippettaṃ, taṃ kātuṃ saṅghassa pattakallaṃ jātaṃ. Yādīti anumati gahaṇavasena kamma

pattakallataṃ ñāpeti. Yo hi koci tattha apattakallataṃ maññissati, so vakkhati. Imameva hi atthaṃ sandhāya anussāvanāsu “yassāyasmato khamati...pe...so bhāseyyā”ti vuttaṃ. Taṃ panetaṃ pattakallaṃ vatthusampadā, antarāyikehi dhammehi cassa parisuddhatā, sīmāsampadā, parisasampadā, pubbakiccaniṭṭhāpananti imehi pañcahi aṅgehi saṅgahitaṃ.

Tattha vatthusampadā nāma yathāvutthehi ekādasahi abhabbapuggalehi ceva antimavatthuajjhāpannehi ca añño paripuṇṇavāsivasso anupasampannabhūto manussapuriso, etasmiṃ puggale sati eva idaṃ saṅghassa upasampadākammaṃ pattakallaṃ nāma hoti, nāsati. Katañca kuppameva hoti.

Antarāyikehi dhammehi cassa parisuddhatā nāma yathāvuttasseva upasampadāvatthubhūtaṃ puggalassa ye ime bhagavatā paṭikkhittā pañcābādhaphuṭṭhatādayo mātāpitūhi ananuññātātāpariyosānā ceva hatthacchinnatādayo ca dosadhammā kārakasaṅghassa āpattādiantarāyahetutāya “antarāyikā”ti vuccanti tehi antarāyikehi dosadhammehi parimuttattā, imissā ca sati eva idaṃ kammaṃ pattakallaṃ nāma hoti, nāsati. Kataṃ pana kammaṃ sukataमेva hoti ṭhapetvā ūnavāsivassapuggalaṃ.

Sīmāsampadā pana uposathakkhandhake vakkhamānanayena sabbadosavirahitāya baddhābaddhavasena duvidhāya sīmāya vaseneva veditabbā. Tādisāya hi sīmāya sati eva idaṃ kammaṃ pattakallaṃ nāma hoti, nāsati. Katañca kammaṃ vipajjati.

Parisasampadā pana ye ime upasampadākammassa sabbantimena paricchedena kammappattā dasahi vā pañcahi vā anūnā pārājikaṃ anāpannā, anukkhittā ca samānasamvāsakā bhikkhū, tesam ekasīmāyaṃ hatthapāsaṃ avijahitvā ṭhānaṃ, chandārahānañca chandassa ānayaṇaṃ, sammukhībhūtānañca appaṭikkosanaṃ, upasampadāpekkharahitānaṃ uposathakkhandhake paṭikkhittānaṃ gahaṭṭhādianaupasampannānañceva pārājikukkhittakanānāsamvāsakabhikkhunīnañca vajjanīyapuggalānaṃ saṅghassa hatthapāse abhāvo cāti imehi catūhi aṅgehi saṅgahitā. Evarūpāya ca parisasampadāya sati eva idaṃ pattakallaṃ nāma hoti, nāsati. Tattha purimānaṃ tiṇṇaṃ aṅgānaṃ aññatarassapi abhāve kataṃ kammaṃ vipajjati, na pacchimassa.

Pubbakiccaniṭṭhāpanaṃ nāma yānimāni “paṭhamaṃ upajjhaṃ gāhāpetabbo”tiādinā pāliyaṃ vuttāni “upajjhaṃ gāhāpanaṃ, pattacīvarācikkhanaṃ, tato taṃ hatthapāsato bahi ṭhapetvā anusāsakasammutikammakaraṇaṃ, sammatena ca gantvā anusāsanaṃ, tena ca paṭhamataraṃ āgantvā saṅghassa ñāpetvā upasampadāpekkhaṃ ‘āgacchāhi’ti hatthapāse eva abbhānaṃ, tena ca bhikkhūnaṃ pāde vandāpetvā upasampadāyācāpanaṃ, tato antarāyikadhammapucchakasammutikaraṇaṃ, sammatena ca pucchana”nti imāni aṭṭha pubbakiccāni, tesam sabbesaṃ yāthāvato karaṇena niṭṭhāpanaṃ. Etasmiñca pubbakammaniṭṭhāpane sati eva idaṃ saṅghassa upasampadākammaṃ pattakallaṃ nāma hoti, nāsati. Etesu pana pubbakammesu akatesupi kataṃ kammaṃ yathāvuttavattusampattiādīsu vijjamānesu akuppameva hoti. Tadevamevta pattakallaṃ imehi pañcahi aṅgehi saṅgahitanti veditabbaṃ. Imināva nayena heṭṭhā vuttesu, vakkhamānesu ca sabbesu kammesu pattakallatā yathārahaṃ yojetvā ñātābba.

Itthannāmaṃ upasampādeyyāti upasampadānipphādanena taṃsamaṅgiṃ kareyya karotūti patthanāyaṃ, vidhimhi vā idaṃ datṭhabbaṃ. Yathā hi “devadattaṃ

sukhāpeyyā”ti vutte sukhamassa nipphādetvā taṃ sukhāsamaṅginam kareyyāti attho hoti, evamidhāpi upasampadamassa nipphādetvā taṃ upasampadāsamaṅginam kareyyāti attho. Payojakabyāpāre cetaṃ yathā sukhayantaṃ kañci suddhakattāraṃ koci hetukattā sukhahetunipphādanena sukhāpeyyāti vuccati, evamidhāpi upasampajjantaṃ suddhakattāraṃ puggalaṃ hetukattubhūto saṅgho upasampadāhetunipphādanena upasampādeyyāti vutto. Etena ca sukhaṃ viya sukhadāyakena saṅghena puggalassa diyyamānā tathāpavattaparamatthadhamme upādāya ariyajanapaññattā upasampadā nāma sammutisaccatā atthīti samatthitaṃ hoti. Ettha ca “itthannāmo saṅghaṃ upasampadam yācatī”ti vuttattā parivāsādīsu viya yācanānuguṇaṃ “itthannāmassa upasampadam dadeyyā”ti avatvā “itthannāmaṃ upasampādeyyā”ti vuttattā idaṃ upasampadākammaṃ dāne asaṅghetvā kammalakkhaṇe eva saṅghahitanti daṭṭhabbaṃ. Iminā nayena “itthannāmaṃ upasampādeti, upasampanno saṅghenā”ti etthāpi attho veditabbo. Kevalañhi tattha vattamānakālaatītakālavasena, idha pana anāmaṭṭhakālavasenāti ettakameva viseso.

Esā ñattīti “saṅgho ñāpetabbo”ti vuttañāpanā esā. Idañca anussāvanānampi sabbhāvasūcanatthaṃ vuccati. Avassañcetaṃ vattabbameva, ñattikamme eva taṃ na vattabbam. Tattha pana yya-kāre vuttamatte eva ñattikammaṃ niṭṭhitaṃ hotīti daṭṭhabbaṃ. Khamatīti ruccati. Upasampadāti saṅghena diyyamānā nipphādiyamānā upasampadā yassa khamati. So tuṇhassāti yojanā. Tuṇhīti ca akathanatthe nipāto, akathanako assa bhavēyyāti attho. Khamati saṅghassa itthannāmassa upasampadāti pakatena sambandho. Tattha kāraṇamāha “tasmā tuṇhī”ti. Tattha “āsī”ti seso. Yasmā “yassa nakkhamati, so bhāseyyā”ti tikkhattuṃ vuccamānopi saṅgho tuṇhī niravo ahosi, tasmā khamati saṅghassāti attho. Evanti iminā pakārena. Tuṇhībhāvenevetaṃ saṅghassa rucanabhāvaṃ dhārayāmi bujjhāmi pajānāmīti attho. Iti-saddo parisamāpanatthe kato, so ca kammavācāya anaṅgaṃ. Tasmā anussāvakena “dhārayāmī”ti ettha mi-kārapariyosānameva vatvā niṭṭhāpetabbam, iti-saddo na payujjitabboti daṭṭhabbaṃ. Iminā nayena sabbattha kammavācānamattho veditabbo.

Upasampadāvidhikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Cattāronissayādikathāvaṇṇanā

128. Ekaporisā vātiādi sattānaṃ sarīracchāyaṃ pādehi minitvā jānanappakāradassanaṃ. Chasattapadaparamatā hi chāyā “porisā”ti vuccati. Idañca utupamāñācikkhanādi ca āgantukehi saddhiṃ vīmaṃsitvā vuḍḍhanavabhāvaṃ ñatvā vandana vandāpanādikaraṇatthaṃ vuttaṃ. Eti āgacchati, gacchati cāti utu, sova pamiyate anena saṃvaccharanti pamāṇanti āha “utuyeva utupamāṇa”nti. Aparipuṇṇāti upasampadādivasena aparipuṇṇā. Yadi utuvemajjhe upasampādito, tadā tasmīṃ utumhi avasiṭṭhadivasācikkhanaṃ “divasabhāgācikkhana”nti dasseti. Tenāha “yattakehi divasehi yassa yo utu aparipuṇṇo, te divase”ti. Tattha yassa taṃ khaṇaṃ laddhūpasampadassa puggalassa sambandhī yo utu yattakehi divasehi aparipuṇṇo, te divaseti yojanā.

Chāyādikameva sabbam saṅghetvā gāyitabbato kathetabbato saṅgītīti āha “idamevā”tiādi. Tattha ekato katvā ācikkhitabbam. Tvaṃ kiṃ labhasīti tvaṃ upasampādanakāle kataravassaṃ, katarautuñca labhasi, katarasmīṃ te upasampadā laddhāti attho. Vassanti vassānautu. Idañca saṃvaccharācikkhanaṃ vinā vuttampi na

ñāyatīti iminā utuācikkhaneneva sāsanaṇṇasāsesu vā kaliyugavassādisu vā saḥassime vā satime vā asukaṃ utuṃ labhāmīti dassitanti daṭṭhabbaṃ. “Chāyā”ti idaṃ pāliyaṃ āgatapaṭipāṭiṃ sandhāya vuttaṃ. Vattabbakamato pana kaliyugavassādisu sabbadesapaṇṇasiddhesu asukavasse asukautumhi asukamāse asuke kaṇhe vā sukke vā pakkhe asukatithivāravisesayutte nakkhatte pubbaṇhādivasabhāge ettake chāyāpamāṇe, nāḍikāpamāṇe vā mayā upasampadā laddhāti vadeyyāsīti evaṃ ācikkhitabbaṃ. “Idaṃ suṭṭhu uggahetvā āgantukehi vuḍḍhapaṭipāṭiṃ ñatvā paṭipajjāhī”ti vattabbaṃ. Pāliyaṃ kissa tvanti kiṃ tvaṃ ettakaṃ kālāṃ akāsīti attho.

130. Upasampadaṃ yācīti pabbajjañca upasampadañca yācīti attho. Passissāmīti ettha vadatīti seso, evaṃ uparipi. “Osāretabbo”ti iminā purimo ukkhittabhāvo vibbhamitvā puna laddhūpasampadampi na muñcati. Tena ca sambhuñjanādīsipi bhikkhūnaṃ pācittiyamevāti dasseti. Anāpatti sambhoge saṃvāseti ettha saḥaseyyāpi saṅgahitāti daṭṭhabbaṃ. Ettha cāyamadhippāyo - yasmā ayaṃ osāritattā pakatatto, tasmā ukkhittasambhogādipaccayena pācittiyenettha anāpattīti. Yo pana āpattiṭṭhāne anāpattidiṭṭhitāya āpattiṃ na passati, teneva paṭikammampi na karoti, so yasmā ettāvatā alajjī nāma na hoti. Paṇṇattiṃ ñatvā vītikkamaṃ karonto eva hi alajjī nāma hoti. “Sañcicca āpattiṃ āpajjati”tiādi hi vuttaṃ. Tasmā ettha alajjisambhogādipaccayā dukkaṭāpattiniyamo natthi. Tena sāpettha āpatti na vuttāti daṭṭhabbaṃ. Yo panettha imaṃ adhippāyaṃ asallakkhenta kenaci “anāpatti sambhoge saṃvāse”ti iminā pācittiyena anāpatti vuttā, alajjisambhogapaccayā dukkaṭaṃ pana āpajjati evāti āpattiniyamo vutto, so alajjitte sati eva vutto, nāsati daṭṭhabbaṃ.

131. Vinayamhītiādigāthāsu niggahānanti niggahakaraṇesu. Pāpiccheti pāpapuggalānaṃ niggahakaraṇesu, lajjīnaṃ paggaḥesu ca pesalānaṃ sukhāvaḥa mahante vinayamhi yathā atthakārī atthānugūṇaṃ karontova yasmā yoniso paṭipajjati nāma hoti, tasmā uddānaṃ pavakkhāmīti sambandhayaḥjanā daṭṭhabbā. Sesam sabbattha suviññeyyameva.

Cattāronissayādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vimativinodaniyaṃ

Mahākhandaḥkavaṇṇanānayo niṭṭhito.

2. Uposathakkhandhako

Sannipātānujānanādikathāvaṇṇanā

132. Uposathakkhandhake taranti otaranti etthāti titthaṃ, laddhi. Itoti sāsanaḥladdhito.

135. Āpajjitvā vā vuṭṭhitoti ettha desanārocanānampi saṅgaho. Teneva mātikāṭṭhakathāyaṃ “vuṭṭhitā vā desitā vā ārocitā vā āpatti...pe... asantī nāma hoti”ti vuttaṃ.

Manujenāti āsannena saha. Pareti dūraṭṭhepi parapuggale sandhāya giraṃ no ca bhaṇeyyāti yojanā.

“Āvikatā hissa phāsu hotī”ti vuttattā garukāpattipi āvikaraṇamattena vuṭṭhātīti keci vadanti, taṃ tesam matimattaṃ parivāsādividhānasuttehi virujjhanato. Ayaṃ panettha adhippāyo - yathābhūtañhi attānamāvikarontaṃ pesalā bhikkhū “akāmā parivatthabba”ntiādivacanāṃ nissāya anicchamānampi naṃ upāyena parivāsādīni datvā avassaṃ suddhante patiṭṭhāpessanti, tato tassa avipphaṇṇasārādīnaṃ vasena phāsu hoti. Paṭhamam pātimokkhuddesanti nidānuddesaṃ dasseti. Pubbe avijjamānaṃ paññāpesīti. Na kevalaṇca etaṃ, pubbe paññattampi pana pārājikādisikkhāpadaṃ sabbam bhagavā “tatime cattāro pārājikā dhammā uddesaṃ āgacchantī”tiādīnā pārājikuddesādivasena vinayamātikaṃ katvā nidānuddesena saha sayameva saṅgahetvā “pātimokkha”nti paññāpesīti daṭṭhabbam. Tadeva sabbampi sandhāya “anujānāmi, bhikkhave, pātimokkham uddisitu”nti vuttaṃ.

136. Etaṃ 34 veditabbanti yasmiṃ tasmīṃ cātuddase vā pannarase vāti evaṃ atthajātaṃ.

Sannipātānujānanādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Sīmānujānanakathāvaṇṇanā

138. “Puratthimāya disāyā”ti idaṃ nidassanamattaṃ. Tassaṃ pana disāyaṃ nimitte asati yattha atthi, tato paṭṭhāya paṭhamam “puratthimāya anudisāya, dakkhiṇāya disāyā”tiādīnā samantā vijjamānaṭṭhānesu nimittāni kittetvā puna “puratthimāya anudisāyā”ti paṭhamakittitaṃ kittetum vaṭṭati, tīhi nimittehi siṅghātakasaṇṭhānāyapi sīmāya sammannitabbato. Tikkhattum sīmāmaṇḍalaṃ sambandhantenāti vinayadharena sayam ekasmiṃyeva ṭhāne ṭhatvā kevalam nimittakittanavacaneneva sīmāmaṇḍalaṃ samantā nimittena nimittam bandhantenāti attho. Taṃ taṃ nimittaṭṭhānam agantvāpi hi kittetum vaṭṭati. Tiyojanaparamāya sīmāya samantato tikkhattum anuparigamanassa ekadivasena dukkarattā vinayadharena sayam adiṭṭhampi pubbe bhikkhūhi yathāvivatthitaṃ nimittam “pāsāṇo bhante”tiādīnā kenaci vuttānusārena sallakkhetvā “eso pāsāṇo nimitta”ntiādīnā kittetumpi vaṭṭati eva.

Suddhapamṣupabbatotī na kenaci kato sayamjātova vutto. Tathā sesāpi. Itaropīti suddhapamṣupabbatādikopi pabbato. Hatthippamāṇatotī ettha bhūmito uggatappadesena hatthippamāṇam gahetabbam. Catūhi vā tīhi vāti sīmābhūmiyam catūsu, tīsu vā disāsu ṭhitehi. Ekissā eva pana disāya ṭhitehi tato bahūhipi sammannitum na vaṭṭati. Dvīhi pana dvīsu disāsu ṭhitehi na vaṭṭati. Tasmāti yasmā ekena na vaṭṭati, tasmā. Taṃ bahiddhā katvāti kittitanimittassa asīmattā antosīmāya karaṇam ayuttanti vuttaṃ. Tenāha “sace”tiādi.

Dvattimsapalaguḷapiṇḍappamāṇatā saṇṭhānato gahetabbā, na tulagaṇanāvasena, bhārato palaparimāṇaṇca magadhatulāya gahetabbam. Sā ca lokiyatulāya dviguṇāti vadanti. Atimahantopīti bhūmito hatthippamāṇam anuggantvā heṭṭhābhūmiyam otiṇṇaghanato anekayojanappamāṇopi. Sace hi tato hatthippamāṇam kūṭam uggacchati, pabbatasāṅkhyameva gacchati.

Antosārānanti tasmīṃ khaṇe taruṇatāya sāre avijjamānēpi pariṇāmena bhavissamānasārepi sandhāya vuttaṃ. Tādisānañhi sūcidaṇḍakappamāṇapariṇāhānam catupañcamattampi vanaṃ vaṭṭati. Antosāramissakānanti antosārehi rukkehi sammissānam. Etena ca sāraruikkhamissampi vanaṃ vaṭṭatīti dasseti. Catupañcaruikkhamattampīti sāraruikkhe

sandhāya vuttaṃ. Vanamajjhe vihāraṃ karontīti rukkhaghaṭṭāya antare rukkhe acchinditvā vatiādīhi vihāraparicchedaṃ katvāva antorukkhantaresu eva pariveṇapaṇṇasālādīnaṃ karaṇavasena yathā antovihārampi vanameva hoti, evaṃ vihāraṃ karontīti attho. Yadi hi sabbam rukkham chinditvā vihāraṃ kareyyuṃ, vihārassa avanattā taṃ parikkhipitvā ṭhitam vanaṃ ekattha kittetabbaṃ siyā. Idha pana antopi vanattā “vanaṃ na kittetabba”nti vuttaṃ. Sace hi taṃ kittenti, “nimittassa upari vihāro hoti”tiādīnā anantare vuttadosaṃ āpajjati. Ekadesanti vanekadesaṃ, rukkhavirahitaṭṭhāne katavihārassa ekapasse ṭhitavanassa ekadesanti attho.

Sūcidaṇḍakappamāṇoti vaṃsadaṇḍappamāṇo. Lekhanidaṇḍappamāṇoti keci. Mātikāṭṭhakathāyaṃ pana avebhaṅgiyavinicchaye “yo koci aṭṭhaṅgulasūcidaṇḍakamattopi veḷu...pe... garubhaṇḍa”nti vuttattā tanutaro veḷudaṇḍoti ca sūcidaṇḍoti ca gaheṭṭabbaṃ. Vaṃsanaḷakasarāvādīsūti veḷupabbe vā naḷapabbe vā kapallakādimattikabhājanesu vāti attho. Taṅkhaṇampīti taruṇapotake amilāyitvā viruhanaḷātike sandhāya vuttaṃ. Ye pana pariṇatā samūlaṃ uddharitvā ropitāpi chinnaśākhā viya milāyitvā cirena navamūlaṅkuruppattiyā jīvanti, mīyantiyeva vā, tādise kittetuṃ na vaṭṭati. Etanti navamūlasākhāniggamaṇaṃ.

Majjheti sīmāya mahādisānaṃ anto. Koṇanti sīmāya catūsu koṇesu dvinnam dvinnam maggānaṃ sambandhaṭṭhānaṃ. Parabhāge kittetuṃ vaṭṭatīti tesam catunnam koṇānaṃ bahi nikkhamitvā ṭhitesu maggesu ekissā disāya ekaṃ, aññissā disāya cāparanti evaṃ cattāropi maggā catūsu disāsu kittetuṃ vaṭṭatīti adhippāyo. Evaṃ pana kittitamattena kathaṃ ekābaddhatā vigacchatīti viññāyatīti. Parato gataṭṭhānepi ete eva te cattāro maggā. “Catūsu disāsu gacchantī”ti hi vuttaṃ. Tasmā ettha kāraṇaṃ vicinitabbaṃ.

“Uttarantiyā bhikkhuniyā”ti idaṇca pāliyaṃ bhikkhunīnaṃ nadīpāragamane nadilakkhaṇassa āgatattā vuttaṃ. Bhikkhūnaṃ antaravāsakatemanaṃmattampi vaṭṭati eva. “Nadicatukkepi eseṇa nayo”ti iminā ekattha kittetvā aññattha parato gataṭṭhānepi kittetuṃ na vaṭṭatīti dasseti. Teneva ca “assammissanadiyo catassopi kittetuṃ vaṭṭati”ti asammissa-ggahaṇaṃ kataṃ. Mūleti ādikāle. Nadiṃ bhinditvāti yathā udakaṃ anicchantehi kassakehi mahoghe nivattetuṃ na sakkā, evaṃ nadikūlaṃ bhinditvā.

Ukkhepimanti dīgharajjunā kuṭena ussiṇcanīyaṃ.

Asammissehīti sabbadisāsu ṭhitapabbatehi eva, pāsāṇādīsu aññatarehi vā nimittantarābyavahitehi. Sammissehīti ekattha pabbato, aññattha pāsāṇoti evaṃ ṭhitehi aṭṭhahipi. “Nimittānaṃ satenāpī”ti iminā ekissāya eva disāya bahunimittāni “puratthimāya disāya kiṃ nimittam? Pabbato bhante. Puna puratthimāya disāya kiṃ nimittam? Pāsāṇo bhante”tiādīnā kittetuṃ vaṭṭatīti dasseti. Siṅghāṭakasaṇṭhānāti tikoṇā. Caturassāti samacaturassā, mudīṅgasaṇṭhānā pana āyatacaturassā. Ekakoṭiyaṃ saṅkocitā, tadaññāya vitthiṇṇā vā hotīti. Sīmāya upacāraṃ ṭhapetvāti āyatiṃ bandhitabbāya sīmāya nesam vihārānaṃ paricchedato bahi sīmantarikappahonakaṃ upacāraṃ ṭhapetvā. Baddhā sīmā yesu vihāresu, te baddhasīmā. Pāṭekkanti paccekaṃ. Baddhasīmāsadisānīti yathā baddhasīmāsu ṭhitā aññamaññaṃ chandādiṃ anapekkhitvā paccekaṃ kammaṃ kātuṃ labhanti, evaṃ gāmasīmāsu ṭhitāpīti dasseti. Āgantabbanti sāmīcimattavasena vuttaṃ. Tenāha “āgamaṇampī”tiādi.

Pabbajjūpasampadādīnanti ettha bhaṇḍukammāpucchanam sandhāya pabbajjāgahaṇam. Ekavīsati bhikkhūti nisinne sandhāya vuttam. Idañca kammārahena saha abbhānakārakānampi pahonakattham vuttam. “Nimittupagā pāsāṇā ṭhapetabbā”ti idaṃ yathārucitaṭṭhāne rukkhanimittādīnam dullabhatāya vaḍḍhitvā ubhinnaṃ baddhasīmānaṃ saṅkarakaraṇato ca pāsāṇanimittassa ca tadabhāvato yattha katthaci ānetvā ṭhapetuṃ sukaratāya ca vuttam. Tathā sīmantarikapāsāṇā ṭhapetabbāti etthāpi. Caturaṅgulappamāṇāpīti yathā khandhasīmāparicchedato bahi nimittapāsāṇānaṃ caturaṅgulamattatṭhānaṃ samantā nigacchati, avasesaṃ ṭhānaṃ antokhandhasīmāya hotiyeva, evaṃ tesupi ṭhapitesu caturaṅgulamattā sīmantarikā hotīti daṭṭhabbam.

Sīmantarikapāsāṇāti sīmantarikāya ṭhapitanimittapāsāṇā. Te pana kittentena padakkhiṇato anupariyāyanteneva kittetabbā. Kathaṃ? Khaṇḍasīmato hi pacchimāya disāya puratthābhimukhena ṭhatvā “puratthimāya disāya kiṃ nimitta”nti tattha sabbāni nimittāni anukkamena kittetvā tathā uttarāya disāya dakkhiṇābhimukhena ṭhatvā “dakkhiṇāya disāya kiṃ nimitta”nti anukkamena kittetvā tathā puratthimāya disāya pacchimābhimukhena ṭhatvā “pacchimāya disāya kiṃ nimitta”nti anukkamena kittetvā tathā dakkhiṇāya disāya uttarābhimukhena ṭhatvā “uttarāya disāya kiṃ nimitta”nti tattha sabbāni nimittāni anukkamena kittetvā puna pacchimāya disāya puratthābhimukhena ṭhatvā purimakittitaṃ vuttanayena puna kittetabbam. Evaṃ bahūnampi khaṇḍasīmānaṃ sīmantarikapāsāṇā paccekam kittetabbā. Tatoti pacchā. Avasesanimittānīti mahāsīmāya bāhiraṇtesu avasesanimittāni. Ubhinnaṃ na kopentīti ubhinnaṃ kammaṃ na kopenti.

Kuṭigeheti bhūmiyaṃ katatiṇakuṭiyaṃ. Udukkhalanti udukkhalāvāṭasadisakhuddakāvāṭaṃ. Nimittaṃ na kātabbanti taṃ rājiṃ vā udukkhalaṃ vā nimittaṃ na kātabbam. Idañca yathāvuttesu nimittesu anāgatattena na vaṭṭatīti siddhampi avinassakasaññāya koci mohena nimittaṃ kareyyāti dūratopi vipattiparihārattham vuttam. Evaṃ upari “bhittiṃ akittetvā”tiādīsupi siddhamevatthaṃ punappunaṃ kathane kāraṇaṃ veditabbam. Sīmāvipatti hi upasampadādisabbakammavipattimūlanti tassā sabbaṃ dvāraṃ sabbathā pidahanavasena vattabbam. Sabbaṃ vatvāva idha ācariyā vinicchayaṃ ṭhapesunti daṭṭhabbam.

Bhittinti iṭṭhakadārumattikāmayaṃ. Silāmayāya pana bhittiyā nimittupagaṃ ekaṃ pāsāṇaṃ taṃtaṃdisāya kittetuṃ vaṭṭati. Anekaśilāhi cinitaṃ sakalabhittiṃ kittetuṃ na vaṭṭati “eso pāsāṇo nimitta”nti ekavacanena vattabbato. Antokuṭṭamevāti ettha antokuṭṭepi nimittānaṃ ṭhitokāsato anto eva sīmāti gahetabbam. Pamukhe nimittapāsāṇe ṭhapetvāti gabbhābhimukhepi bahipamukhe gabbhavittārappamāṇe ṭhāne pāsāṇe ṭhapetvā sammannitabbā. Evañhi gabbhapamukhānaṃ antare ṭhitakuṭṭampi upādāya anto ca bahi ca caturassasaṇṭhānāva sīmā hoti. Bahīti sakalassa kuṭigehassa samantato bahi.

Anto ca bahi ca sīmā hotīti majjhe ṭhitabhittiyā saha caturassasīmā hoti.

“Upaṇipāsādeyeva hotī”ti iminā gabbhassa ca pamukhassa ca antarā ṭhitabhittiyā ekattā tattha ca ekavīsatiyā bhikkhūnaṃ okāsābhāvena heṭṭhā na otarati, uparibhitti pana sīmatṭhāva hotīti dasseti. Heṭṭhimatale kuṭṭoti heṭṭhimatale catūsu disāsu ṭhitakuṭṭo. Sace hi dvīsu, tīsu vā disāsu eva kuṭṭo tiṭṭheyya, heṭṭhā na otarati. Heṭṭhāpi otaratīti catunnaṃpi bhittīnaṃ anto bhittīhi saha ekavīsatiyā bhikkhūnaṃ

pahonakattā vuttaṃ. Otaramānā ca uparīsīmapparamāṇena otarati, catunnaṃ pana bhittīnaṃ bāhīrantaraparicchede heṭṭhābhūmibhāge udakapariyantaṃ katvā otarati. Na pana bhittīnaṃ bahi kesaggamattampi tṭhānaṃ. Pāsādabhittitoti uparitale bhittito. Otaṇānotaraṇaṃ vuttanayeneva veditabbanti uparīsīmapparamāṇassa antogadhānaṃ heṭṭhimatale catūsu disāsu kuṭṭānaṃ tulārukkhehi ekasambandhataṃ tadanto pacchimasīmapparamāṇatādīṇca sandhāya vuttaṃ. Kiñcāpettha niyyūhakādayo nimittānaṃ tṭhitokāsatāya bajjhamānakkhaṇe sīmā na honti, baddhāya pana sīmāya sīmaṭṭhāva hontīti daṭṭhabbā. Pariyantathambhānanti nimittagatapāsāṇatthambhe sandhāya vuttaṃ. “Uparimatalena sambaddho hoti”ti idaṃ kuṭṭānaṃ antarā sīmaṭṭhānaṃ thambhānaṃ abhāvato vuttaṃ. Yadi hi bhaveyyuṃ, kuṭṭe uparimatalena asambandhepi sīmaṭṭhatthambhānaṃ upari tṭhito pāsādo sīmaṭṭhova hoti.

Sace pana bahūnaṃ thambhapantīnaṃ upari katapāsādassa heṭṭhā pathaviyaṃ sabbabāhirāya thambhapantiyā anto nimittapāsāṇe tṭhapetvā sīmā baddhā hoti, ettha kathanti? Etthāpi yaṃ tāva sīmaṭṭhatthambheheva dhāriyamānānaṃ tulānaṃ uparimatalaṃ, sabbāṃ taṃ sīmaṭṭhameva, ettha vivādo natthi. Yaṃ pana sīmaṭṭhatthambhapantiyā, asīmaṭṭhāya bāhīratthambhapantiyā ca samadhuraṃ dhāriyamānānaṃ tulānaṃ uparimatalaṃ, tattha upaḍḍhaṃ sīmāti keci vadanti. Sakalampi gāmasīmāti apare. Baddhasīmā evāti aññe. Tasmā kammaṃ karontehi garuke nirāsaṅkatṭhāne tṭhatvā sabbāṃ taṃ āsaṅkatṭhānaṃ sodhetvāva kammaṃ kātabbaṃ, sannitṭhānakāraṇaṃ vā gavesitvā tadanugūṇaṃ kātabbaṃ.

Tālamūlakapabbateti tālakkhandhamūlasadise heṭṭhā thūlo hutvā kamena kiso hutvā uggato hi tālasadiso nāma hoti. Vitānasaṅtṭhānoti ahicchattakasaṅtṭhāno. Paṇavasasaṅtṭhānoti majjhe tanuko heṭṭhā ca upari ca vitthiṇṇo. Heṭṭhā vā majjhe vāti mudiṅgasaṅtṭhānassa heṭṭhā, paṇavasasaṅtṭhānassa majjhe.

Sappaphaṇasadiso pabbatoti sappaphaṇo viya khujjo, mūlaṭṭhānato aññattha avanatasīsoti attho. Ākāsapabbhāranti bhittiyā aparikkhattapabbhāraṃ. Sīmapparamāṇoti antoākāseṇa saddhiṃ pacchimasīmapparamāṇo. “So ca pāsāṇo sīmaṭṭho”ti iminā idisehi susirapāsāṇaleṇakuṭṭādīhi paricchinne bhūmibhāge eva sīmā patitṭhāti, na aparicchinne. Te pana sīmaṭṭhattā sīmā honti, na sarūpena sīmaṭṭhamañcādi viyāti dasseti. Sace pana so susirapāsāṇo bhūmiṃ anāhacca ākāśagatova olambati, sīmā na otarati. Susirapāsāṇā pana sayāṃ sīmāpaṭibaddhattā sīmā honti. Kathaṃ pana pacchimappamāṇarahitehi etehi susirapāsāṇādīhi sīmā na otaratīti idaṃ saddhātabbanti? Aṭṭhakathāpamāṇato.

Apicettha susirapāsāṇabhittianusārena mūsikādīnaṃ viya sīmāya heṭṭhimatale otaraṇakiccaṃ natthi. Heṭṭhā pana pacchimasīmapparamāṇe ākāse dvaṅgulamattabahalehi pāsāṇabhittitādīhi uparimatalaṃ āhacca tṭhitehi sabbaso, yebhuyyena vā paricchinne sati upari bajjhamānā sīmā tehi pāsāṇādīhi antaritāya tapparicchinnāya heṭṭhābhūmiyāpi uparimatalena saddhiṃ ekakkhaṇe patitṭhāti nadipārasīmā viya nadiantaritesu ubhosu tīresu, leṇādīsu apanītesupi heṭṭhā otiṇṇā sīmā yāva sāsanantaradhānā na vigacchati. Paṭhamāṃ pana upari sīmāya baddhāya pacchā leṇādīsu katesupi heṭṭhābhūmiyaṃ sīmā otarati eva. Keci taṃ na icchanti. Evaṃ ubhayattha patitṭhitā ca sā sīmā ekāva hoti gottādiyāti viya byattibhedesūti gahetabbāṃ. Sabbā eva hi baddhasīmā, abaddhasīmā ca attano attano pakatinissayabhūte gāmārañṇanadiādike khette yathāparicchedaṃ sabbattha sākalyena ekasmiṃ khaṇe byāpinī paramatthato avijjamānāpi te te nissayabhūte

paramatthadhamme, taṃ taṃ kiriyāvisesampi vā upādāya lokiyeḥi, sāsānīkehi ca yathārahaṃ ekattena paññattatāya nissayekarūpā eva. Tathā hi eko gāmo araññaṃ nadī jātassaro samuddoti evaṃ loke,

“Sammata sā sīmā saṅghena. Agāmake ce, bhikkhave, araññe samantā sattabbhantarā, ayaṃ tattha samānasamvāsā ekūposathā. Samantā udakukkhepā, ayaṃ tattha samānasamvāsā ekūposathā”ti -

Ādinā sāsane ca ekavohāro dissati. Na hi paramatthato ekassa anekadhammesu byāpanamatthi. Kasīṇekadesādivikappāsamānatāya ekattahānitoti ayaṃ no mati.

Assa heṭṭhāti sappaphaṇapabbatassa heṭṭhā ākāsapabbhāre. Leṇassāti leṇaṅce kataṃ, tassa leṇassāti attho. Tameva puna leṇaṃ pañcahi pakārehi vikappetvā otaraṇānotaraṇavinicchayaṃ dassetuṃ āha “sace pana heṭṭhā”tiādi. Tattha “heṭṭhā”ti imassa “leṇaṃ hoti”ti iminā sambandho. Heṭṭhā leṇaṅca ekasmiṃ padeseti āha “anto”ti, pabbatassa anto, pabbatamūleti attho. Tameva anto-saddaṃ sīmāparicchedena visesetuṃ “uparimassa sīmāparicchedassa pārato”ti vuttaṃ. Pabbatapādaṃ pana apekkhitvā “orato”ti vattabbepi sīmānissayaṃ pabbataggaṃ sandhāya “pārato”ti vuttanti daṭṭhabbaṃ. Teneva “bahileṇa”nti ettha bahi-saddaṃ visesento “uparimassa sīmāparicchedassa orato”ti āha. Bahi sīmā na otaratīti ettha bahīti pabbatapāde leṇaṃ sandhāya vuttaṃ, leṇassa bahibhūte uparisīmāparicchedassa heṭṭhābhāge sīmā na otaratīti attho. Anto sīmāti leṇassa ca pabbatapādassa ca anto attano otaraṇārahaṭṭhāne na otaratīti attho. “Bahi sīmā na otarati, anto sīmā na otaratī”ti cettha attano otaraṇārahaṭṭhāne leṇābhāvena sīmāya sabbathā anotarāṇameva dassitanti gahetabbāṃ. Tatthāpi anotarantī upari eva hotīti. “Bahi patitaṃ asīmā”tiādinā uparipāsādādīsu athiranissayesu tīhitā sīmāpi tesāṃ vināsena vinassatīti dassitanti daṭṭhabbaṃ.

Pokkharāṇiṃ khaṇanti, sīmāyevāti ettha sace heṭṭhā umaṅganadisīmappamāṇato anūnā paṭhamameva ca pavattā hoti. Sīmā ca pacchā baddhā nadito upari eva hoti, nadiṃ āhacca pokkharāṇiyā ca khatāya sīmā vinassatīti daṭṭhabbaṃ. Heṭṭhāpathavitaleti antarā bhūmivivare.

Sīmāmāḷaketi khaṇḍasīmaṅgaṇe. “Vaṭarukkho”ti idaṃ pārōhopatthambhena atidūrampi gantuṃ samatthasākhāsamaṅgitāya vuttaṃ. Sabbarukkhalatādīnampi sambandho na vaṭṭati eva. Teneva nāvārajjušetusaṃbandhopi paṭikkhitto. Tatoti sākhato. Mahāsīmāya pathavitalanti ettha āsannatarampi gāmasīmaṃ aggahetvā baddhasīmāya eva gahitattā gāmasīmābaddhasīmānaṃ aññamaññaṃ rukkhādisaṃbandhepi sambhedadoso natthi, aññamaññaṃ nissayanissitabhāvena pavattitoti gahetabbāṃ. Yadi hi tāsampi sambandhadoso bhavēyya, kathaṃ gāmasīmāya baddhasīmā sammannitabbā siyā? Yassā hi sīmāya saddhiṃ sambandhe doso bhavēyya, sā tattha bandhitumeva na vaṭṭati, baddhasīmāudakukkhepasīmāsu baddhasīmā viya, attano nissayabhūtagāmasīmādīsu udakukkhepasīmā viya ca. Teneva “sace pana rukkhassa sākhā vā tato nikkhantapārōho vā bahinaditīre vihārasīmāya vā gāmasīmāya vā patiṭṭhito”tiādinā udakukkhepasīmāya attano anissayabhūtagāmasīmādīhi eva sambandhadoso dassito, na nadisīmāyaṃ. Evamidhāpīti daṭṭhabbaṃ. Ayañcattho upari pākato bhavissati. Āhaccāti phusitvā.

Mahāsīmaṃ vā sodhetvāti mahāsīmāgatānaṃ sabbesaṃ bhikkhūnaṃ hatthapāsānayanabāhikarāṇādivasena sakalaṃ mahāsīmaṃ sodhetvā. Etena sabbavipattiyo mocetvā pubbe suṭṭhu baddhānampi dvinnāṃ baddhasīmānaṃ pacchā rukkhādisambandhena uppajjanako īdiso pāḷimuttako sambhedadoso atthīti dasseti. So ca “na, bhikkhave, sīmāya sīmā sambhinditabbā”tiādīnā baddhasīmānaṃ aññamaññaṃ sambhedajjhottharaṇaṃ paṭikkhipitvā “anujānāmi, bhikkhave, sīmaṃ sammannantena sīmantarikaṃ ṭhapetvā sīmaṃ sammannitu”nti ubhinnaṃ baddhasīmānamantarā sīmantarikaṃ ṭhapetvāva bandhituṃ anujānantena sambhedajjhottharaṇaṃ viya tāsāṃ aññamaññaṃ phusitvā tiṭṭhanavasena bandhanampi na vaṭṭatīti siddhattā baddhānampi tāsāṃ pacchā aññamaññaṃ ekarukkhādīhi phusitvā ṭhānampi na vaṭṭatīti bhagavato adhippāyaññūhi saṅgītikārahehi niddhārito. Bandhanakāle paṭikkhittassa sambandhadosassa anulomena akappiyānulomattā.

Ayaṃ pana sambandhadoso - pubbe suṭṭhu baddhānaṃ pacchā sañjātattā bajjhamānakkhaṇe viya asīmattaṃ kātuṃ na sakkoti. Tasmā rukkhādisambandhe apanītamatte tā sīmā pākatikā honti. Yathā cāyaṃ pacchā na vaṭṭati, evaṃ bajjhamānakkhaṇepi tāsāṃ rukkhādisambandhe sati tā bandhituṃ na vaṭṭatīti daṭṭhabbaṃ.

Keci pana “mahāsīmaṃ vā sodhetvāti ettha mahāsīmāgatā bhikkhū yathā taṃ sākhaṃ vā pārohaṃ vā kāyapaṭibaddhehi na phusanti, evaṃ sodhanameva idhādhippetaṃ, na sakalasīmāsodhana”nti vadanti, taṃ na yuttaṃ aṭṭhakathāya virujjhanato. Tathā hi “mahāsīmāya pathavitalaṃ vā tatthajātarukkhādīni vā āhacca tiṭṭhatī”ti evaṃ sākhpārohaṇaṃ mahāsīmaṃ phusitvā ṭhānameva sambandhadose kāraṇattena vuttaṃ, na pana tattha ṭhitabhikkhūhi sākhdīnaṃ phusanaṃ. Yadi hi bhikkhūnaṃ sākhdī phusitvā ṭhānameva kāraṇaṃ siyā, tassa sākhaṃ vā tato niggatapārohaṃ vā mahāsīmāya pavitṭhaṃ tatratṭho koci bhikkhu phusitvā tiṭṭhatīti bhikkhuphusanameva vattabbaṃ siyā. Yañhi tattha mahāsīmāsodhane kāraṇaṃ, tadeva tasmīṃ vākye padhānato dassetabbaṃ. Na hi āhacca ṭhitameva sākhdīṃ phusitvā ṭhito bhikkhu sodhetabbo ākāsaṭṭhasākhdīṃ phusitvā ṭhitassāpi sodhetabbato, kiṃ niratthakena āhaccaṭṭhānavacanena. Ākāsaṭṭhasākhdāsu ca bhikkhuno phusanameva kāraṇattena vuttaṃ, sodhanañca tasseva bhikkhussa hatthapāsānayanādivasena sodhanaṃ vuttaṃ. Idha pana “mahāsīmaṃ sodhetvā”ti sakalasīmāsādhāraṇavacanena sodhanaṃ vuttaṃ.

Apica sākhdīṃ phusitvā ṭhitabhikkhumattasodhane abhimate “mahāsīmāya pathavitala”nti visesasīmopādānaṃ niratthakaṃ siyā yattha katthaci antamaso ākāsepi ṭhatvā sākhdīṃ phusitvā ṭhitassa visodhetabbato. Chinditvā bahiṭṭhakā kātabbāti tattha patiṭṭhitabhāvaviyojanavacanato ca visabhāgasīmānaṃ phusaneneva sakalasīmāsodhanahetuko aṭṭhakathāsiddhoyaṃ eko sambandhadoso attevāti gahetabbo. Teneva udakukkhepasīmākathāyampi “vihārasīmāya vā gāmasīmāya vā patiṭṭhito”ti ca “naditīre pana khāṇukaṃ koṭṭetvā tattha baddhanāvāya na vaṭṭatī”ti ca “sace pana setu vā setupādā vā bahitīre patiṭṭhitā, kammaṃ kātuṃ na vaṭṭatī”ti ca evaṃ visabhāgāsu gāmasīmāsu sākhdīnaṃ phusanameva saṅkaradosakāraṇattena vuttaṃ, na bhikkhuphusanaṃ. Tathā hi “antonadiyaṃ jātarukkhe bandhitvā kammaṃ kātabba”nti nadiyaṃ nāvābandhanaṃ anuññātaṃ udakukkhepanissayattena nadisīmāya sabhāgattā. Yadi hi bhikkhūnaṃ phusanameva paṭicca sabbattha sambandhadoso vutto siyā, nadiyampi bandhanaṃ

paṭikkhipitabbam bhavēyya. Tatthāpi hi bhikkhuphusanam kammakopakāraṇam hoti, tasmā sabhāgasīmāsu pavisitvā bhūmiādiṃ phusitvā vā aphasitvā vā sākḥādimhi ṭhite taṃ sākḥādiṃ phusantova bhikkhu sodhetabbo. Visabhāgasīmāsu pana sākḥādimhi phusitvā ṭhite taṃ sākḥādiṃ aphasantāpi sabbe bhikkhū sodhetabbā. Aphasitvā ṭhite pana taṃ sākḥādiṃ phusantova bhikkhu sodhetabboti niṭṭhamettha gantabbam.

Yaṃ panettha keci “baddhasīmānam dvinnam aññamaññaṃ viya baddhasīmāgāmasīmānampi tadaññāsampi sabbāsaṃ samānasamvāsakasīmānam aññamaññaṃ rukkhādisambandhe sati tadubhayampi ekasīmaṃ viya sodhetvā ekattheva kammaṃ kātabbam, aññattha kataṃ kammaṃ vipajjati, natthettha sabhāgavisabhāgabhedo”ti vadanti, taṃ tesaṃ matimattaṃ, sabhāgasīmānam aññamaññaṃ sambhedadosābhāvassa visabhāgasīmānameva tabbhāvassa suttasuttānulomādivinayanayehi siddhattā. Tathā hi “anujānāmi, bhikkhave, sīmaṃ sammannitu”nti gāmasīmāyameva baddhasīmaṃ sammannituṃ anuññātāṃ. Tāsaṃ nissayanissitabhāvena sabhāgatā, sambhedajjhottharaṇādidosābhāvo ca suttatova siddho. Bandhanakāle pana anuññātassa sambandhassa anulomato pacchā sañjātarukkhādisambandhopi tāsaṃ vaṭṭati eva. “Yaṃ, bhikkhave...pe... kappiyaṃ anulometi akappiyaṃ paṭibāhati. Taṃ vo kappatī”ti vuttattā. Evaṃ tāva baddhasīmāgāmasīmānam aññamaññaṃ sabhāgatā, sambhedādididosābhāvo ca suttasuttānulomato siddho. Iminā eva nayena araññasīmāsattabbhantarasīmānam, nadiādiudakukkhepasīmānañca suttasuttānulomato aññamaññaṃ sabhāgatā, sambhedādididosābhāvo ca siddhoti veditabbo.

Baddhasīmāya pana aññāya baddhasīmāya, nadiādisīmāsu ca bandhituṃ paṭikkhepasiddhito ceva udakukkhepasattabbhantarasīmānam nadiādīsu eva kātuṃ niyamanasuttasāmatthiyena baddhasīmāgāmasīmādīsu karaṇapaṭikkhepasiddhito ca tāsaṃ aññamaññaṃ visabhāgatā, uppattikkhaṇe, pacchā ca rukkhādīhi sambhedādididosasambhavo ca vuttanayena suttasuttānulomato ca sijjhanti. Teneva aṭṭhakathāyaṃ visabhāgasīmānameva vaṭarukkhādivacanehi sambandhadosaṃ dassetvā sabhāgānaṃ baddhasīmāgāmasīmādīnaṃ sambandhadoso na dassito, na kevalaṇca na dassito, atha kho tāsaṃ sabhāgasīmānam rukkhādisambandhepi dosābhāvo pāliatṭhakathāsu ñāpito eva. Tathā hi pāliyaṃ “pabbatanimittaṃ pāsānanimittaṃ vananimittaṃ rukkhanimitta”ntiādinā vaḍḍhanakanimittāni anuññātāni. Tena nesaṃ rukkhādīnaṃ nimittānaṃ vaḍḍhanepi baddhasīmāgāmasīmānam saṅkaradosābhāvo ñāpitova hoti. Dvinnam pana baddhasīmānam īdiso sambandho na vaṭṭati. Vuttañhi “ekarukkhopi ca dvinnam sīmānam nimittaṃ hoti, so pana vaḍḍhanto sīmāsaṅkaraṃ karoti, tasmā na kātabbo”ti “anujānāmi, bhikkhave, tiyojanaparamaṃ sīmaṃ sammannitu”nti vacanatopi cāyaṃ ñāpito. Tiyojanaparamāya hi sīmāya samantā pariyantesu rukkhalatāgumbādīhi baddhasīmāgāmasīmānam niyamena aññamaññaṃ sambandhassa sambhavato “īdisaṃ sambandhanaṃ vināsetvāva sīmā sammannitabbā”ti aṭṭhakathāyampi na vuttaṃ.

Yadi cettha rukkhādisambandhena kammavipatti bhavēyya, avassameva vattabbam siyā. Vipattiparihāratthañhi ācariyā nirāsaṅkatṭhānesupi “bhittim akittetvā”tiādinā siddhamevatthaṃ punappunaṃ avocuṃ. Idha pana “vanamajjhe vihāraṃ karonti, vanaṃ na kittetabba”ntiādirukkhalatādīhi nirantare vanamajjhepi sīmābandhanameva avocuṃ. Tathā thambhānaṃ upari katapāsādādīsu heṭṭhā

thambhādīhi ekābaddhesu uparimatalādīsu sīmābandhanaṃ bahudhā vuttaṃ. Tasmā baddhasīmāgāmasīmānaṃ rukkhādisambandho tehi mukhatova vihito. Apica gāmasīmānampi pāṭekkaṃ baddhasīmāsadisatāya ekissā gāmasīmāya kammaṃ karontehi dabbatīnamattenāpi sambandhā gāmantaraparamparā araññanadisamuddā ca sodhetabbāti sakaladīpaṃ sodhetvāva kātabbaṃ siyā. Evaṃ pana asodhetvā paṭhamamahāsaṅgītikālato pabhuti katānaṃ upasampadādikammānaṃ, sīmāsammutīnañca vipajjanato sabbesampi bhikkhūnaṃ anupasampannasaṅkāpasaṅgo ca dunnivāro hoti. Na cetaṃ yuttaṃ. Tasmā vuttanayeneva visabhāgasīmānameva rukkhādīhi sambandhadoso, na baddhasīmāgāmasīmādīnaṃ sabhāgasīmānanti gahetabbaṃ.

Mahāsīmāsodhanassa dukkaratāya khaṇḍasīmāyameva yebhuyyena saṅghakammakaraṇanti āha “sīmāmālake”tiādi. Mahāsaṅghasannipāte pana khaṇḍasīmāya appahonakatāya mahāsīmāya kamme kariyamānepi ayaṃ nayo gahetabbova.

“Ukkhipāpetvā”ti iminā kāyapaṭibaddhenapi sīmaṃ phusanto sīmaṭṭhova hotīti dasseti. Purimanayepīti khaṇḍasīmato mahāsīmāṃ paviṭṭhasākhānayepi. Sīmaṭṭharukkhāsākhāya nisinnō sīmaṭṭhova hotīti āha “hatthapāsāmeva ānetabbo”ti. Ettha ca rukkhāsākhādīhi aññamaññaṃ sambandhāsu etāsu khandhasīmāyaṃ tayo bhikkhū, mahāsīmāyaṃ dveti evaṃ dvīsu sīmāsu sīmantarikaṃ aphusitvā, hatthapāsāñca avijahitvā ṭhitehi pañcahi bhikkhūhi upasampadādikammaṃ kātuṃ vaṭṭatīti keci vadanti. Taṃ na yuttaṃ “nānāsīmāya ṭhitacattuttho kammaṃ kareyya, akammaṃ, na ca karaṇīya”ntiādi vacanato. Tenevetthāpi mahāsīmāṃ sodhetvā mālakasīmāyameva kammakaraṇaṃ vihitāṃ. Aññathā bhinnasīmaṭṭhatāya tatraṭṭhassa gaṇapūrakattābhāvā kammakopova hotīti.

Yadi evaṃ kathaṃ chandapārisuddhiāharaṇavasena mahāsīmāsodhananti? Tampi vinayaññū na icchanti, hatthapāsānayanabahasīmākaraṇavaseneva panettha sodhanaṃ icchanti, dinnassāpi chandassa anāgamanena mahāsīmāṭṭho kammaṃ kopetīti. Yadi cassa chandādi nāgacchati, kathaṃ so kammaṃ kopessatīti? Dvinnaṃ visabhāgasīmānaṃ sambandhadosato. So ca sambandhadoso aṭṭhakathāvacanappamāṇato. Na hi vinaye sabbattha yutti sakkā ñātuṃ buddhagocarattāti veditabbaṃ. Keci pana “sace dvepi sīmāyo pūretvā nīrantaraṃ ṭhitesu bhikkhūsu kammaṃ karontesu ekissā eva sīmāya gaṇo ca upasampadāpekkho ca anussāvako ca ekato tiṭṭhati, kammaṃ sukatameva hoti. Sace pana kammāraho vā anussāvako vā sīmantaraṭṭho hoti, kammaṃ vipajjati”ti vadanti, tañca baddhasīmāgāmasīmādisabhāgasīmāsu eva yujjati, yāsu aññamaññaṃ rukkhādisambandhesupi doso natthi. Yāsu pana atthi, na tāsu visabhāgasīmāsu rukkhādisambandhe sati ekattha ṭhito itaraṭṭhānaṃ kammaṃ kopeti eva aṭṭhakathāyaṃ sāmāññato sodhanassa vuttattāti amhākaṃ khanti. Vīmaṃsitvā gahetabbaṃ.

Na otaratīti paṇavasāṇṭhānapabbatādīsu heṭṭhā pamāṇarahitaṭṭhānaṃ na otarati. Kiñcāpi panettha bajjhamānakkhaṇe uddhampi pamāṇarahitaṃ pabbatādīni nārohati, tathāpi taṃ pacchā sīmaṭṭhatāya sīmā hoti. Heṭṭhā paṇavasāṇṭhānādi pana upari baddhāyapi sīmāya sīmāsaṅkhyāṃ na gacchati, tassa vasena na otaratīti vuttaṃ, itarathā orohaṇārohaṇānaṃ sādharmaṇavasena “na otaratī”tiādinā vattabbato. Yaṃ kiñcīti niṭṭhitasīmāya upari jātaṃ vijjamaṇaṃ pubbe ṭhitaṃ, pacchā sañjātaṃ, paviṭṭhañca yaṃkiñci saviññāṇakāviññāṇakaṃ sabbampīti attho. Antosīmāya hi

hatthikkhandhādisaviññāṇakesu nisinnopi bhikkhu sīmaṭṭhova hoti.

“Baddhasīmāyā”ti idaṇca pakaraṇavasena upalakkhaṇato vuttaṃ. Abaddhasīmāsupi sabbāsu ṭhitaṃ taṃ sīmāsaṅkhyameva gacchati.

Ekasambaddhena gatanti rukkkhalatāditatrajātameva sandhāya vuttaṃ. Tādisampi “ito gata”nti vattabbataṃ arahati. Yaṃ pana “ito gata”nti vā “tato āgata”nti vā vattum asakkuṇeyyaṃ ubhosu baddhasīmāgāmasīmāsu, udakukkhepanadiādīsu ca tiriyaṃ patitarajjudāṇḍādi, tattha kiṃ kātābbanti? Ettha pana baddhasīmāya patiṭṭhitabhāgo baddhasīmā, abaddhagāmasīmāya patiṭṭhitabhāgo gāmasīmā tadubhayasīmāṭṭhapabbatādi viya. Baddhasīmato uṭṭhitavaṭarukkassa pārohe, gāmasīmāya gāmasīmato uṭṭhitavaṭarukkassa pārohe ca baddhasīmāya patiṭṭhitepi ese va nayo. Mūlapatiṭṭhitakālato hi paṭṭhāya “ito gataṃ, tato āgata”nti vattum asakkuṇeyyato so bhāgo yathāpaviṭṭhasīmāsaṅkhyameva gacchati, tesam rukkhapārohaṇaṃ antarā pana ākāsaṭṭhasākhā bhūmiyaṃ sīmāparicchedappamāṇena tadubhayasīmā hotīti keci vadanti. Yasmā panassa sākhāya pāroho paviṭṭhasīmāya pathaviyaṃ mūlehi patiṭṭhahitvāpi yāva sākhaṃ vinā ṭhātum na sakkoti, tāva mūlasīmāṭṭhataṃ na vijahati. Yadā pana vinā ṭhātum sakkoti, tadāpi pārohamattameva paviṭṭhasīmāṭṭhataṃ samupeti. Tasmā sabbopi ākāsaṭṭhasākhābhāgo purimasīmāṭṭhataṃ na vijahati, tato āgatabhāgassa avijahitattāti amhākaṃ khanti. Udakukkhepanadiādīsupi ese va nayo. Tattha ca visabhāgasīmāya evaṃ paviṭṭhe sakalasīmāso dhanam, sabhāgāya paviṭṭhe phusitvā ṭhitamattabhikkhusodhanaṇca sabbam pubbe vuttanayameva.

140. Pārayatīti ajjhottharati, nadiyā ubhosu tīresu patiṭṭhamānā sīmā nadiajjhottharā nāma hotīti āha “nadiṃajjhottharamāna”nti. Antonadiyañhi sīmā na otarati. Nadilakkhaṇe pana asati otarati, sā ca tadā nadipārasīmā na hotīti āha “nadiyā lakkhaṇam nadinimitte vuttanayamevā”ti. Assāti bhavēyya. Avassaṃ labbhaneyyā pana dhuvanāvāva hotīti sambandho. “Na nāvāyā”ti iminā nāvaṃ vināpi sīmā baddhā subaddhā eva hoti, āpattiparihāratthā nāvāti dasseti.

Rukkhasaṅghāṭamayoti anekarukkhe ekato ghaṭetvā katasetu. Rukkham chinditvā katoti pāṭhaseso. “Sabbanimittānaṃ anto ṭhite bhikkhū hatthapāsagate katvā”ti idaṃ ubhinnaṃ tīraṇaṃ ekagāmakhettabhāvaṃ sandhāya vuttaṃ. Pabbatasāṇṭhānāti ekato uggatadīpasikharattā vuttaṃ.

Sīmānujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Uposathāgārādikathāvaṇṇanā

141. Samūhanitvāti vināsetvā, uddharitvāti attho. Idaṇca āpattiparihārattham vuttaṃ.

142. Yāni kānicīti idha nimittānaṃ sīmāya pālīyaṃ sarūpato avuttattā vuttaṃ.

Uposathāgārādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Avippavāsasīmānujānanakathāvaṇṇanā

143. Aṭṭhārasāti andhakavindavīhārampi upādāya vuccati. Nesam sīmāti tesu mahāvīhāresu. “Mana”nti imassa vivaraṇam īsakanti, īsakaṃ vuḷhoti attho. Imamevattham dassetuṃ “appattavuḷhabhāvo ahoṣī”ti vuttaṃ. Amanasikarontoti iddhiyā anatikkamassa kāraṇam vuttaṃ.

144. Soti bhikkhunisāṅho. Dvepīti dve samānasaṃvāsaavippavāsāyo. Avippavāsasīmāti mahāsīmaṃ sandhāya vadati. Tattheva yebhuyyena avippavāsāti.

“Avippavāsaṃ ajānantāpī”ti idaṃ mahāsīmāya vijjamānāvijjamānattaṃ, tassā bāhiraparicchedaṇca ajānantānaṃ vasena vuttaṃ. Evaṃ ajānantehipi antosīmāya tathavā kammavācāya katāya sā sīmā samūhatāva hotīti āha “samūhanituñceva bandhитуñca sakkhissanti”ti. Nirāsaṅkaṭṭhāneti khaṇḍasīmārahitaṭṭhāne. Idaṇca mahāsīmāya vijjamānāyapi kammakaraṇasukhatthaṃ khaṇḍasīmā icchitāti taṃ cetiyaṅgaṇādibahusannipātaṭṭhāne na bandhatīti vuttaṃ. Tatthāpi sā baddhā subaddhā eva mahāsīmā viya. “Paṭibandhituṃ pana na sakkhissantevā”ti idaṃ khaṇḍasīmāya asamūhatattā, tassā avijjamānattassa ajānanato ca mahāsīmābandhanaṃ sandhāya vuttaṃ. Khaṇḍasīmaṃ pana nirāsaṅkaṭṭhāne bandhituṃ sakkhissanteva. Sīmāsambhedaṃ katvāti khaṇḍasīmāya vijjamānapakkhe sīmāya sīmaṃ ajjhottharaṇasambhedaṃ katvā avijjamānapakkhepi sambhedaśāṅkāya anivattanena sambhedaśāṅkaṃ katvā. Avihāraṃ kareyyunti saṅghakammānārahaṃ kareyyuṃ. Pubbe hi cetiyaṅgaṇādinirāsaṅkaṭṭhāne kammaṃ kātuṃ sakkā, idāni tampi vināsanti adhippāyo. Na samūhanitabbāti khaṇḍasīmaṃ ajānantehi na samūhanitabbā. Ubhopi na jānantīti ubhinnaṃ padesaniyamaṃ vā tāsāṃ dvinnampi vā aññatarāya vā vijjamānataṃ vā avijjamānataṃ vā na jānanti, sabbattha saṅkā eva hoti. “Neva samūhanituṃ, na bandhituṃ sakkhissanti”ti idaṃ nirāsaṅkaṭṭhāne tathavā samūhanituṃ sakkontopi mahāsīmaṃ paṭibandhituṃ na sakkontīti imamatthaṃ sandhāya vuttaṃ. “Na ca sakkā...pe... kammavācaṃ kātu”nti idaṃ sīmābandhanakammavācaṃ sandhāya vuttaṃ. Tasmāti yasmā bandhituṃ na sakkā, tasmā na samūhanitabbāti attho.

Keci pana “īdisesu vihāresu chapañcamatte bhikkhū gahetvā vihārakoṭīto paṭṭhāya vihāraparikkhepassa anto ca bahi ca samantā leḍḍupāte sabbattha mañcappamaṇe okāse nirantaraṃ tathavā paṭhamaṃ avippavāsasīmaṃ, tato samānasaṃvāsakasīmañca samūhananavasena sīmāya samugghāte kate tasmim vihāre khaṇḍasīmāya, mahāsīmāyapi vā vijjamānatte satī avassaṃ ekasmiṃ mañcaṭṭhāne tāsāṃ majjhagatā te bhikkhū tā samūhaneyyūṃ, tato gāmasīmā eva avasisseyya. Na hettha sīmāya, tapparicchedassa vā jānanaṃ aṅgaṃ. Sīmāya pana antoṭhānaṃ, “samūhanissāmā”ti kammavācāya karaṇaṇcetta aṅgaṃ. Atṭhakathāyaṃ ‘khaṇḍasīmaṃ pana jānantā avippavāsaṃ ajānantāpi samūhanituñceva bandhитуñca sakkhissanti’ti evaṃ mahāsīmāya paricchedassa ajānanepi samūhanassa vuttattā. Gāmasīmāya eva ca avasiṭṭhāya tattha yathāruci duvidhampi sīmaṃ bandhитуñceva upasampadādikammaṃ kātuñca vaṭṭatī”ti vadanti, taṃ yuttaṃ viya dissati. Vīmaṃsitvā gahetabbaṃ.

Avippavāsasīmānujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Gāmasīmādikathāvaṇṇanā

147. Pāḷiyaṃ “asammatāya, bhikkhave, sīmāyā”tiādinā gāmasīmā eva baddhasīmāya khettaṃ, araṇṇanadiādayo viya sattabbhantaraudakukkhepādīnaṃ. Sā ca gāmasīmā baddhasīmāvirahitaṭṭhāne sayameva samānasaṃvāsā hotīti dasseti. Yā tassa vā gāmassa gāmasīmāti ettha gāmasīmāparicchedassa anto ca bahi ca khattavatthuaraṇṇapabbatādikaṃ sabbaṃ gāmakhettaṃ sandhāya “gāmassā”ti vuttaṃ, na antaraghameva. Tasmā tassa sakalassa gāmakhettassa sambandhanīyā gāmasīmāti evamattho veditabbo. Yo hi so antaragharakhettādīsu anekesu

bhūmibhāgesu “gāmo”ti ekattena lokajanehi paññatto gāmavohāro, sova idha “gāmasīmā”tipi vuccatīti adhippāyo, gāmo eva hi gāmasīmā. Imināva nayena upari araññaṃ nadī samuddo jātassaroti evaṃ tesu bhūmippadesesu ekattena lokajanapaññattānameva araññādīnaṃ araññasīmādibhāvo veditabbo. Loke pana gāmasīmādivohāro gāmādīnaṃ mariyādāyameva vattum vaṭṭati, na gāmakhattādīsu sabbattha. Sāsane pana te gāmādayo itaranivattiatthēna sayameva attano mariyādāti katvā gāmo eva gāmasīmā, araññaṃ eva araññasīmā...pe... samuddo eva samuddasīmāti sīmāvohārena vuttāti veditabbā.

“Nigamassa vā”ti idaṃ gāmasīmappabhedam sabbam upalakkhaṇavasena dassetuṃ vuttaṃ. Tenāha “nagarampi gahitamevā”ti. “Baliṃ labhanti”ti idaṃ yebhuyyavasena vuttaṃ, “ayaṃ gāmo ettako karīsabhāgo”tiādīnaṃ pana rājapaṇṇesu āropitesu bhūmibhāgesu yasmiṃ yasmiṃ taḷākamātikāsusānapabbatādi ke padese baliṃ na gaṇhanti, sopi gāmasīmā eva. Rājādīhi paricchinna bhūmibhāgo hi sabbova ṭhapetvā nadiloṇijātassare gāmasīmāti veditabbo. Tenāha “paricchinditvā rājā kassaci detī”ti. Sace pana tattha rājā kañci padesaṃ gāmantarena yojeti, so pavittagāmasīmataṃ eva bhajati, nadijātassaresu vināsetvā taḷākādibhāvaṃ vā pūretvā khattādibhāvaṃ vā pāpitesupi ese va nayo.

Ye pana gāmā rājacorādibhayapīḷitehi manussehi chaḍḍitā cirampi nimmanussā tiṭṭhanti, samantā pana gāmā santi, tepi pāṭekkaṃ gāmasīmāva. Tesu hi rājāno samanta gāmavāsīhi kasāpetvā vā yehi kehici kasitaṭṭhānaṃ likhitvā vā baliṃ gaṇhanti, aññaṃ vā gāmena ekibhāvaṃ vā upanenti. Ye pana gāmā rājūhipi pariccattā gāmakhattānantarikā mahāraññaṃ ekibhūtā, te agāmakāraññasīmataṃ pāpuṇanti, purimā gāmasīmā vinassati. Rājāno pana ekasmiṃ araññādippadesa mahantaṃ gāmaṃ katvā anekasahassāni kulāni vāsāpetvā tattha vāsīnaṃ bhogagāmāti samantā bhūtagāme paricchinditvā denti. Purāṇanāmaṃ, pana paricchedaṇca na vināsentī, tepi paccekaṃ gāmasīmā eva. Ettavatā purimagāmasīmattaṃ na vijahanti. Sā ca itarā cātiādi “samānasaṃvāsā ekūposathā”ti pālīpadassa adhippāyavivaraṇaṃ. Tattha hi sā ca rājicchāvasena parivattitvā samuppannā abhinavā, itarā ca aparivattā pakatigāmasīmā, yathā baddhasīmāya sabbam saṅghakammaṃ kātuṃ vaṭṭati, evametāpi sabbakammārahataśadisena baddhasīmāśadisā, sā samānasaṃvāsā ekūposathāti adhippāyo. Sāmaññato “baddhasīmāśadisā”ti vutte ticīvarāvippavāsasīmāṃ baddhasīmāṃ eva maññantīti taṃśadisatānivattanamukhena upari sattabbhantarasīmāya taṃśadisatāpi atthīti dassanaṇayassa idheva paśaṅgaṃ dassetuṃ “kevala”ntiādi vuttaṃ.

Viñjhāṭavisadise araññeti yattha “asukagāmassa idaṃ khetta”nti gāmavohāro natthi, yattha ca na kasanti na vapanti, tādise araññaṃ. Macchabandhānaṃ agamanapathā nimmanussāvāsā samuddantaradīpakāpi ettheva saṅgayhanti. Yaṃ yañhi agāmakhattabhūtaṃ nadisamuddajātassaravirahitaṃ padesaṃ, taṃ sabbam araññasīmāti veditabbaṃ. Sā ca sattabbhantarasīmāṃ vināva sayameva samānasaṃvāsā baddhasīmāśadisā. Nadiādisīmāsu viya sabbamettha saṅghakammaṃ kātuṃ vaṭṭati. Nadisamuddajātassarānaṃ tāva aṭṭhakathāyaṃ “attano sabhāveneva baddhasīmāśadisā”tiādīnaṃ vuttattā sīmatā siddhā. Araññaṃ pana sīmatā kathanti? Sattabbhantarasīmānujānanasuttādisāmatthiyato. Yathā hi gāmasīmāya vaggakamma parihāratthaṃ bahū baddhasīmāyo anuññātā, tāsāṃ dvinnamantarā aññaṃ maññaṃ asambhedatthaṃ sīmantarikā anuññātā,

evamidhāraññepi sattabbhantarasīmā. Tāsañca dvinnam antarā sīmantarikāya pālīatṭhakathāsupi vidhānasāmatthiyato araññassapi sabhāveneva nadiādīnaṃ viya sīmābhāvo tattha vaggakammaparihāratthameva sattabbhantarasīmāya anuññātattāva siddhoti veditabbo. Tattha sīmāyameva hi tṭhitā sīmatṭhānaṃ vaggakammaṃ karonti, na asīmāyaṃ ākāse tṭhitā viya ākāsatṭhānaṃ. Evameva hi sāmattiyaṃ gahetvā “sabbā, bhikkhave, nadī asīmā”tiādīnā paṭikkhittabaddhasīmānampi nadisamuddajātassarānaṃ attano sabhāveneva sīmābhāvo aṭṭhakathāyaṃ vuttoti gahetabbo.

Athassa tṭhitokāsatoti assa bhikkhusa tṭhitokāsato. Sacepi hi bhikkhusahassaṃ tiṭṭhati, tassa tṭhitokāsassa bāhirantato paṭṭhāya bhikkhūnaṃ vaggakammaparihāratthaṃ sīmāpekkhāya uppannāya tāya saha sayameva sañjātā sattabbhantarasīmā samānasaṃvāsāti adhippāyo. Yattha pana khuddake araññe mahantehi bhikkhūhi paripuṇṇatāya vaggakammasaṅkābhāvena sattabbhantarasīmāpekkhā natthi, tattha sattabbhantarasīmā na uppajjati, kevalāraññasīmāyameva, tattha saṅghena kammaṃ kātabbaṃ. Nadiādīsopi eseva nayo. Vakkhati hi “sace nadī nātidīghā hoti, pabhavato paṭṭhāya yāva mukhadvārā sabbattha saṅgho nisīdati, udakukkhepasīmākammaṃ natthī”tiādi. Iminā eva ca vacanena vaggakammaparihāratthaṃ sīmāpekkhāya sati eva udakukkhepasattabbhantarasīmā uppajjanti, nāsatīti daṭṭhabbaṃ.

Keci pana “samantā abbhantaram minitvā paricchedakaraṇeneva sīmā sañjāyati, na sayamevā”ti vadanti, taṃ na gahetabbaṃ. Yadi hi abbhantaraparinicchedakaraṇappakārena sīmā uppajjeyya, abaddhasīmā ca na siyā bhikkhūnaṃ kiriyāpakārasiddhito. Apica vaḍḍhakīhatthānaṃ, pakatihatthānañca loke anekavidhattā, vinaye īdisaṃ hatthappamāṇanti avuttattā ca yena kenaci minite ca bhagavatā anuññātena nu kho hatthena minitaṃ, na nu khoti sīmāya vipattisaṅkā bhaveyya. Minantehi ca aṇumattampi ūnamadhikaṃ akatvā minituṃ asakkuṇeyyatāya vipatti eva siyā. Parisavasena cāyaṃ vaḍḍhamānā tesam minanena vaḍḍhati vā hāyati vā. Saṅghe ca kammaṃ katvā gate ayaṃ bhikkhūnaṃ payogena samuppannasīmā tesam payogena vigacchati na vigacchati ca. Kathaṃ baddhasīmā viya yāva sāsananantaradhānā na tiṭṭheyya, tṭhitiyā ca purāṇavihāresu viya sakalepi araññe kathaṃ sīmāsambhedasaṅkā na bhaveyya. Tasmā sīmāpekkhāya eva samuppajjati, tabbigamena vigacchatīti gahetabbaṃ. Yathā cettha, evaṃ udakukkhepasīmāyampi nadiādīsopi.

Tatthāpi hi majjhimapuriso na ñāyati. Tathā sabbathāmena khipanaṃ ubhayatthāpi ca yassaṃ disāyaṃ sattabbhantarassa, udakukkhepassa vā okāso na pahoti, tattha kathaṃ minanaṃ, khipanaṃ vā bhaveyya? Gāmakhetṭādīsū pavisanato akhetṭe sīmā pavitṭhā nāmāti sīmā vipajjeyya. Apekkhāya sīmuppattiyaṃ pana yato pahoti, tattha sattabbhantaraudakukkhepasīmā sayameva paripuṇṇā jāyanti. Yato pana na pahoti, tattha attano khetṭappamāṇeneva jāyanti, na bahi. Yaṃ panettha abbhantaraminanapamāṇassa, vālukādikhīpanakammasa ca dassanaṃ, taṃ sañjātasīmānaṃ tṭhitatṭhānassa paricchedanatthaṃ kataṃ gāmūpacāragharūpacārajānanatthaṃ leḍḍusuppādikhipanavidhānadassanaṃ viya. Teneva mātikāṭṭhakathāyaṃ “sīmaṃ vā sammannati udakukkhepaṃ vā paricchindati”ti vuttaṃ. Evaṃ katepi tassa paricchedassa yāthāvato ñātum asakkuṇeyyattena puthulato ñatvā anto tiṭṭhantehi nirāsaṅkatṭhāne tṭhātabbaṃ, aññaṃ bahi karontehe atidūre nirāsaṅkatṭhāne pesetabbaṃ.

Apare pana “sīmāpekkhāya kiccaṃ natthi, maggagamanānāhānādiatthehi
 ekabhikkhusmimpi araññe vā nadiādīsu vā pavitthe taṃ parikkhipitvā
 sattabbhantaraudakukkhepasīmā sayameva pabhā viya padīpassa samuppajjati,
 gāmakhattādīsu tasmīṃ otiṇṇamatte vigacchati. Teneva cettha dvinnāṃ saṅghānaṃ
 visuṃ kammaṃ karontānaṃ sīmādvayassa antarā sīmantarikā aññaṃ
 sattabbhantaraṃ, udakukkhepañca ṭhapetuṃ anuññātaṃ, sīmāpariyante hi kenaci
 kammena pesitassa bhikkhuno samantā sañjātasīmā itaresaṃ sīmāya phusitvā
 sīmāsambhedaṃ kareyya, so mā hotūti, itarathā hatthacaturaṅgulamattāyapettha
 sīmantarikāya anujānitabbato. Apica sīmantarikāya ṭhitassāpi ubhayattha
 kammakopavacanatopi cetaṃ sijjhati. Tampi parikkhipitvā sayameva sañjātāya
 sīmāya ubhinnaṃpi sīmānaṃ, ekāya eva vā saṅkarato. Itarathā tassa
 kammakopavacanaṃ na yujjeyya. Vuttañhi mātikāṭṭhakathāyaṃ
 ‘paricchedabbhantare hatthapāsaṃ vijahitvā ṭhitopi paricchedato bahi aññaṃ
 tattakāmyeva paricchedaṃ anatikkamitvā ṭhitopi kammaṃ kopetī’ti. Kiñca
 agāmakāraññe ṭhitassa kammakaraṇicchāviraṭṭassāpi bhikkhuno
 sattabbhantaraparicchinne ajjhokāse cīvaravippavāso bhagavatā anuññāto, so ca
 paricchedo sīmā. Evaṃ apekkhaṃ vinā samuppannā. Tenevettha ‘ayaṃ sīmā
 ticīvaravippavāsaparihāraṃpi labhatī’ti vuttaṃ. Tasmā kammakaraṇicchaṃ vināpi
 vuttanayena samuppatti gahetabbā’ti vadanti, taṃ na yuttaṃ padīpassa pabhā viya
 sabbapuggalānaṃpi paccekaṃ sīmāsambhavena saṅghe, gaṇe vā kammaṃ karonte
 tatratṭhānaṃ bhikkhūnaṃ samantā paccekaṃ samuppannānaṃ anekasīmānaṃ
 aññaṃaññaṃ saṅkaradosappasaṅgato. Parisavasena cassā vaḍḍhi, hāni ca
 sambhavati. Pacchā āgatānaṃ abhinavasīmantaruppatti eva, gatānaṃ samantā
 ṭhitasīmāpi vināso ca bhaveyya.

Pāḷiyaṃ pana “samantā sattabbhantarā, ayaṃ tattha samānasamvāsā’tiādinā ekā
 eva sattabbhantarā, udakukkhepa ca anuññātā, na cesā sīmā sabhāvena,
 kāraṇasāmatthiyena vā pabhā viya padīpassa uppajjati. Kintu bhagavato
 anujānaneneva, bhagavā ca imāyo anujānanto bhikkhūnaṃ vaggakammaparihārena
 kammakaraṇasukhatthameva anuññāsīti kathaṃ nahānādikiccena pavittānaṃpi
 samantā tāsaṃ sīmānaṃ samuppatti payoanābhāvā? Payojane ca ekaṃ eva
 payoananti kathaṃ paccekaṃ bhikkhugaṇanāya anekasīmāsamuppatti?
 “Ekasīmāyaṃ hatthapāsaṃ avijahitvā ṭhitā’ti vuttaṃ. Yaṃ pana dvinnāṃ sīmānaṃ
 antarā tattakaparicchedeneva sīmantarikaṭṭhapanavacanaṃ, tattha ṭhitānaṃ
 kammakopavacanañca, tampi imāsaṃ sīmānaṃ paricchedassa dubbodhatāya sīmāya
 sambhedasaṅkaṃ, kammakopasaṅkañca dūrato pariharituṃ vuttaṃ.

Yo ca cīvarāvippavāsattaṃ bhagavatā abbhokāse dassito
 sattabbhantaraparicchedo, so sīmā eva na hoti, khattatāḷākādiparicchedo viya
 ayamettha eko paricchedova. Tattha ca bahūsu bhikkhūsu ekato ṭhitesu tesāṃ visuṃ
 visuṃ attano ṭhitatṭhānato paṭṭhāya samantā sattabbhantaraparicchedabbhantare
 eva cīvaraṃ ṭhapetabbāṃ. Na parisapariyantato paṭṭhāya. Parisapariyantato
 paṭṭhāya hi abbhantare gayhamāne abbhantarapariyosāne ṭhapitacīvaraṃ majjhe
 ṭhitassa abbhantarato bahi hotīti taṃ aruṇuggamanaṃ nissaggiyaṃ siyā. Sīmā pana
 parisapariyantatova gahetabbā. Cīvaravippavāsaparihāropettha
 abbhokāsaparicchedassa vijjāmānattā vutto, na pana yāva sīmāparicchedaṃ
 labbhamānattā mahāsīmāya avippavāsasīmāvohāro viya. Mahāsīmāyampi hi
 gāmagāmūpacāresu cīvaraṃ nissaggiyaṃ hoti. Idhāpi majjhe ṭhitassa sīmāpariyante
 nissaggiyaṃ hoti. Tasmā yathāvuttasīmāpekkhavasenevetāsaṃ

sattabbhantaraudakukkhepasīmānaṃ uppatti, tabbigamena vināso ca gahetabbāti amhākaṃ khanti. Vīmaṃsitvā gahetabbaṃ. Añño vā pakāro ito yuttataro gavesitabbo.

Idha pana “araññe samantā sattabbhantarā”ti evaṃ pāliyaṃ viñjhāṭṭavisadise araññe samantā sattabbhantarāti aṭṭhakathāyañca rukkhādinirantarepi araññe sattabbhantarasīmāya vihitattā attano nissayabhūtāya araññasīmāya saha etassā rukkhādisambandhe dosābhāvo pageva agāmake rukkheti nissitepi padese cīvaravippavāsassa rukkhaparihāraṃ vināva abbhokāsaparihārova anumatoti siddhoti veditabbo.

Upacāratthāyāti sīmantarikatthāya sattabbhantarato adhikaṃ vaṭṭati. Ūnakaṃ pana na vaṭṭati eva sattabbhantaraparicchedassa dubbijānattā. Tasmā saṅghaṃ vinā ekenāpi bhikkhunā bahi tiṭṭhantena aññaṃ sattabbhantaraṃ atikkamitvā atidūre eva ṭhātabbaṃ, itarathā kammakopasaṅkato. Udakukkhepepi eseva nayo. Teneva vakkhati “ūnakaṃ pana na vaṭṭatī”ti. Idañcetta sīmantarikavidhānaṃ dvinnāṃ baddhasīmānaṃ sīmantarikānujānanasuttānulomato siddhanti daṭṭhabbaṃ. Kiñcāpi hi bhagavatā nidānavasena ekagāmasīmānissitānaṃ, ekasabhāgānañca dvinnāṃ baddhasīmānameva aññaṃaññaṃ sambhedajjhottharaṇadosaparihārāya sīmantarikā anuññātā, tathāpi tadanulomato ekaaraññasīmānadiādisīmañca nissitānaṃ ekasabhāgānaṃ dvinnāṃ sattabbhantarasīmānampi udakukkhepasīmānampi aññaṃaññaṃ sambhedajjhottharaṇaṃ, sīmantarikaṃ vinā abyavadhānena ṭhānañca bhagavatā anabhimatamevāti ñatvā aṭṭhakathācariyā idhāpi sīmantarikavidhānamakaṃsu. Visabhāgasīmānampi hi ekasīmānissitattaṃ, ekasabhāgattañcāti dvīhaṅgehi samannāgate sati ekaṃ sīmantarikaṃ vinā ṭhānaṃ sambhedāya hoti, nāsatīti daṭṭhabbaṃ. Sīmantarikavidhānasāmatthiyeneva cetāsaṃ rukkhādisambandhopi baddhasīmānaṃ viya aññaṃaññaṃ na vaṭṭatīti ayampi nayato dassito evāti gahetabbaṃ.

“Sabhāvenevā”ti iminā gāmasīmā viya abaddhasīmāti dasseti. Sabbamettha saṅghakammaṃ kātuṃ vaṭṭatīti samānasaṃvāsā ekūposathāti dasseti. Yena kenacīti antamaso sūkarādinā sattena. Mahoghena pana unnataṭṭhānato ninnaṭṭhāne patantena khato khuddako vā mahanto vā lakkhaṇayutto jātassarova. Etthāpi khuddake udakukkhepakiccaṃ natthi, samudde pana sabbathā udakukkhepasīmāyameva kammaṃ kātappaṃ sodhetuṃ dukkarattā.

Puna tatthāti lokavohārasiddhāsu etāsu nadiādīsu tīsu abaddhasīmāsu puna vaggakammaparihāratthaṃ sāsanavohārasiddhāya abaddhasīmāya paricchedaṃ dassentoti adhippāyo. Pāliyaṃ yaṃ majjhimassa purisassātiādīsu udakaṃ ukkhipitvā khipiyati etthāti udakukkhepo, udakassa patanokāso, tasmā udakukkhepā. Ayañhettha padasambandhavasena attho - parisapariyantato paṭṭhāya samantā yāva majjhimassa purisassa udakukkhepo udakapatanaṭṭhānaṃ, tāva yaṃ taṃ paricchinnatṭhānaṃ, ayaṃ tattha nadiādīsu aparā samānasaṃvāsā udakukkhepasīmāti.

Tassa antoti tassa udakukkhepaparicchinnassa ṭhānassa anto. Na kevalaṅca tasseva anto, tato bahipi, ekassa udakukkhepassa anto ṭhātuṃ na vaṭṭatīti vacanaṃ udakukkhepaparicchedassa dubbijānato kammakopasaṅkā hotīti. Teneva mātikāṭṭhakathāyaṃ “paricchedabbhantare hatthapāsaṃ vijahitvā ṭhitopi paricchedato bahi aññaṃ tattakāmyeva paricchedaṃ anatikkamitvā ṭhitopi kammaṃ

kopeti idaṃ sabbaaṭṭhakathāsu sannitṭhāna”nti vuttaṃ. Yaṃ panettha sārattadīpaniyaṃ “tassa anto hatthapāsaṃ vijahitvā ṭhito kammaṃ kopetīti iminā bahiparicchedato yattha katthaci ṭhito kammaṃ na kopetī”ti vatvā mātikāṭṭhakathāvacanampi paṭikkhipitvā “neva pāliyaṃ na aṭṭhakathāyaṃ upalabbhati”tiādi bahu papañcitaṃ, taṃ na sundaraṃ idha aṭṭhakathāvacanena mātikāṭṭhakathāvacanassa nayato saṃsandanato saṅghaṭṭanato. Tathā hi dvinnāṃ udakukkheparicchedānamantarā vidatthacaturaṅgulamattampi sīmantarikaṃ aṭṭhapetvā “añño udakukkhepo sīmantarikāya ṭhapetabbo, tato adhikaṃ vaṭṭati eva, ūnakaṃ pana na vaṭṭatī”ti evaṃ idheva vuttena iminā aṭṭhakathāvacanena sīmantarikopacārena udakukkhepato ūnake ṭhapite sīmāya sīmāsambhedato kammakopopi vutto eva. Yadaggena ca evaṃ vutto, tadaggena tattha ekabhikkhuno pavesepi sati tassa sīmaṭṭhabhāvato kammakopo vutto eva hoti. Aṭṭhakathāyaṃ “ūnakaṃ pana na vaṭṭatī”ti kathanañcetaṃ udakukkheparicchedassa dubbijānantenapi sīmāsambhedasaṅkaāparihāratthaṃ vuttaṃ. Sattabbhantarasīmānamantarā tattakaparicchedeneva sīmantarikavidhānavacanatopi etāsaṃ dubbijānaparicchedatā, tattha ca ṭhitānaṃ kammakopasaṅkā sijjhati. Kammakopasaṅkaṭṭhānampi ācariyā dūrato parihāratthaṃ kammakopaṭṭhānanti vatvāva ṭhapesunti gahetabbaṃ.

Tanti sīmaṃ. “Sīghameva atikkāmetī”ti iminā taṃ anatikkamitvā anto eva parivattamānāya kātuṃ vaṭṭatīti dasseti. Etadatthameva hi vālukādīhi sīmāparicchindanaṃ, itarathā bahi parivattā nu kho, no vāti kammakopasaṅkā bhaveyyāti. Aññissā anussāvanāti kevalāya nadisīmāya anussāvanā. Antonadiyaṃ jātarukkhe vāti udakukkheparicchedassa bahi ṭhite rukkhepi vā. Bahinaditīrameva hi visabhāgasīmattā abandhitabbaṭṭhānaṃ, na antonadī nissayattena sabhāgattā. Teneva “bahinaditīre vihārasīmāya vā”tiādinā tīrameva abandhitabbaṭṭhānattena dassitaṃ, na pana nadī. “Rukkhepi ṭhitehī”ti idaṃ antoudakukkhepaṭṭhaṃ sandhāya vuttaṃ. Na hi bahiudakukkhepe bhikkhūnaṃ ṭhātuṃ vaṭṭati.

Rukkhassāti tasseva antoudakukkhepaṭṭhassa rukkhassa. Sīmaṃ vā sodhetvāti yathāvuttaṃ vihāre baddhasīmaṃ, gāmasīmañca tattha ṭhitabhikkhūnaṃ hatthapāsānayanabahisīmākaraṇavaseneva sodhetvā. Yathā ca udakukkhepasīmāyaṃ kammaṃ karontehi, evaṃ baddhasīmāyaṃ, gāmasīmāyaṃ vā kammaṃ karontehipi udakukkhepasīmaṭṭhe sodhetvāva kātabbaṃ. Eteneva sattabbhantaraaraññasīmāhipi udakukkhepasīmāya, imāya ca saddhiṃ tāsāṃ rukkhādisambandhadosopi nayato dassitova hoti. Imināva nayena sattabbhantarasīmāya baddhasīmāgāmasīmāhipi saddhiṃ, etāsaṅca sattabbhantarasīmāya saddhiṃ sambandhadoso ñātabbo. Aṭṭhakathāyaṃ panetaṃ sabbaṃ vuttanayato sakkā ñātunti aññamaññaṃ samāsannānamevettha dassitaṃ.

Tatridaṃ suttānulomato nayaggahaṇamukhaṃ - yathā hi baddhasīmāyaṃ sammatā vipattisīmā hotīti tāsāṃ aññamaññaṃ rukkhādisambandho na vaṭṭati, evaṃ nadiādīsu sammatāpi baddhasīmā vipattisīmāva hotīti tāhipi saddhiṃ tassā rukkhādisambandho na vaṭṭatīti sijjhati. Iminā nayena sattabbhantarasīmāya gāmanadiādīhi saddhiṃ, udakukkhepasīmāya ca araññādīhi saddhiṃ rukkhādisambandhassa na vaṭṭanakabhāvo ñātabbo, evametā bhagavatā anuññātā baddhasīmā sattabbhantaraudakukkhepasīmā aññamaññañceva attano nissayavirahitāhi itaritarāsaṃ nissayasīmāhi ca rukkhādisambandhe sati sambhedadosamāpajjatīti suttānulomanayo ñātabbova.

Attano attano pana nissayabhūtagāmādīhi saddhiṃ baddhasīmādīnaṃ tissannaṃ uppattikāle bhagavatā anuññātassa sambhedajjhottharaṇassa anulomato rukkhādisambandhopi anuññātova hotīti daṭṭhabbaṃ. Yadi evaṃ udakukkhepabaddhasīmādīnaṃ antarā kasmā sīmantarikā na vihitāti? Nissayabhedasabhāvabhede hi sayameva bhinnattā. Ekanissayaekasabhāvānameva hi sīmantarikāya vināsaṃ karotīti vuttovāyamatto. Eteneva nadinimittaṃ katvā baddhāya sīmāya saṅghe kammaṃ karonte nadiyampi yāva gāmakhettaṃ āhacca t̥hitāya udakukkhepasīmāya aññesaṃ kammaṃ kātuṃ vaṭṭatīti siddhaṃ hoti. Yā panetā lokavohārasiddhā gāmāraññanadisamuddajātassarasīmā pañca, tā aññamaññarukkhādisambandhepi sambhedadosaṃ nāpajjati, tathā lokavohārābhāvato. Na hi gāmādayo gāmantarādīhi, nadiādīhi ca rukkhādisambandhamattena sambhinnatī loke voharanti. Lokavohārasiddhānañca lokavohāratova sambhedo vā asambhedo vā gahetabbo, nāññato. Teneva aṭṭhakathāyaṃ tāsāṃ aññamaññaṃ katthacipi sambhedanayo na dassito, sāsanavohārasiddhoyeva dassitoti.

Ettha pana baddhasīmāya tāva “heṭṭhā pathavīsandhārakaṃ udakapariyantaṃ katvā sīmāgatā hotī”tiādīnā adbhohāgaparicchedo aṭṭhakathāyaṃ sabbathā dassito. Gāmasīmādīnaṃ pana na dassito. Kathamayaṃ jānitabboti? Keci tāvettha “gāmasīmādayopi baddhasīmā viya pathavīsandhārakaṃ udakaṃ āhacca tiṭṭhatī”ti vadanti.

Keci pana taṃ paṭikkhipitvā “nadisamuddajātassarasīmā, tāva tannissitaudakukkhepasīmā ca pathaviyā uparitale, heṭṭhā ca udakajjhottharaṇappadese eva tiṭṭhanti, na tato heṭṭhā udakassa ajjhottharaṇābhāvā. Sace pana udakoghādīnā yojanappamaṇampi ninnaṭṭhānaṃ hoti, nadisīmādayova honti, na tato heṭṭhā. Tasmā nadiādīnaṃ heṭṭhā bahitīramukhena umaṅgena, iddhiyā vā pavitṭho bhikkhu nadiyaṃ t̥hitānaṃ kammaṃ na kopeti. So pana āsannagāme bhikkhūnaṃ kammaṃ kopeti. Sace pana so ubhinnaṃ tīragāmānaṃ majjhe nisinno hoti, ubhayagāmaṭṭhānaṃ kammaṃ kopeti. Sace pana tīraṃ gāmakhettaṃ na hoti, agāmakāraññameva. Tattha pana tīradvayepi sattabbhantarasīmāṃ vinā kevalāya khuddakāraññasīmāya kammaṃ karontānaṃ kammaṃ kopeti. Sace sattabbhantarasīmāyaṃ karonti, tadā yadi tesaṃ sattabbhantarasīmāya paricchedo etassa nisinnokāsassa parato ekaṃ sattabbhantaraṃ atikkamitvā t̥hito na kammakopo. No ce, kammakopo. Gāmasīmāyaṃ pana antoumaṅge vā bile vā yattha pavisitum sakkā, yattha vā suvaṇṇamaṇiādīṃ khaṇitvā gaṇhanti, gahetum sakkāti vā sambhāvanā hoti, tattakaṃ heṭṭhāpi gāmasīmā, tattha iddhiyā anto nisinnopi kammaṃ kopeti. Yattha pana pakatimanussānaṃ pavesasambhāvanāpi natthi, taṃ sabbaṃ yāva pathavisandhārakaudakā araññasīmāva, na gāmasīmā. Araññasīmāyampi ese va nayo. Tatthapi hi yattake padese pavesasambhāvanā, tattakameva uparitale araññasīmā pavattati. Tato pana heṭṭhā na araññasīmā, tattha uparitalena saha ekāraññavohārābhāvato. Na hi tattha pavitṭhaṃ araññaṃ pavitṭho ti voharanti. Tasmā tatratṭho upari araññaṭṭhānaṃ kammaṃ na kopeti umaṅganadiyaṃ t̥hito viya uparinadiyaṃ t̥hitānaṃ. Ekasmiñhi cakkavāle gāmanadisamuddajātassare muñcitvā tadavasesaṃ amanussāvāsaṃ devabrahmalokaṃ upādāya sabbaṃ araññaṃ eva. ‘Gāmā vā arañña vā’ti vuttattā hi nadisamuddajātassarādipi araññaṃ eva. Idha pana nadiādīnaṃ visuṃ sīmābhāvena gahitattā tadavasesameva araññaṃ gahetabbaṃ. Tattha ca yattake padese ekaṃ ‘arañña’nti voharanti, ayamekāraññasīmā. Indapurañhi sabbaṃ ekāraññasīmā. Tathā asurayakkhapurādi.

Ākāsaṭṭhadevabrahmavimānāni pana samantā ākāsaparicchinnāni paccekamaññasīmā samuddamajjhe pabbatadīpakā viya. Tattha sabbattha sattabbhantarasīmāyaṃ, araññasīmāyameva vāti kammaṃ kātappaṃ. Tasmā idhāpi upariaraññatalena saddhiṃ heṭṭhāpathaviyā araññavohārābhāvā visum araññasīmāti gahetappaṃ. Tenevettha gāmanadiādisīmākathāya aṭṭhakathāyaṃ ‘iddhimā bhikkhu heṭṭhāpathavitale tṭhito kammaṃ kopeti’ti baddhasīmāyaṃ dassitanayo na dassito’ti vadanti.

Idañcetāsaṃ gāmasīmādīnaṃ heṭṭhāpamāṇadassanaṃ sutṭadivirodhābhāvā yuttaṃ viya dissati. Vīmaṃsitvā gahetappaṃ. Evaṃ gahaṇe ca gāmasīmāyaṃ sammatā baddhasīmā upari gāmasīmaṃ, heṭṭhā udakapariyantaṃ araññasīmāñca avattharatīti tassā araññasīmāpi khetṭanti sijjhati. Bhagavatā ca “sabbā, bhikkhave, nadī asīmā”tiādīnaṃ nadisamuddajātassārā baddhasīmāya akhetṭabhāvena vuttā, na pana araññaṃ. Tasmā araññaṃpi baddhasīmāya khetṭamevāti gahetappaṃ. Yadi evaṃ kasmā tattha sā na bajjhatīti? Payojanābhāvā. Sīmāpekkhānantarameva sattabbhantarasīmāya sambhavato. Tassā ca upari sammatāya baddhasīmāya sambhedajjhottharaṇānulomato vipattisīmā eva siyā. Gāmakhetṭe pana tṭhāvā agāmakāraññekadesampi antokarivā sammatā kiñcāpi susammata, agāmakāraññe bhagavatā vihitāya sattabbhantarasīmāyapi anivattito. Tattha pana kammaṃ kātuṃ pavittṭhānaṃpi tato bahi kevalāraññe karontānaṃpi antarā tīṇi sattabbhantarāni tṭhāpetabbāni, aññathā vipatti eva siyāti sabbathā niratthakameva agāmakāraññe baddhasīmākaraṇanti veditappaṃ.

Antonadiyaṃ pavittṭhasākhāyāti nadiyā pathavitalaṃ āhacca tṭhītāya sākhāyapi, pageva anāhacca tṭhītāya. Pārohepi eseva nayo. Etena sabhāgaṃ nadisīmaṃ phusitvā tṭhitenapi visabhāgasīmāsambandhasākhādīnaṃ udakukkhepasīmāya sambandho na vaṭṭatīti dasseti. Eteneva mahāsīmaṃ, gāmasīmāñca phusitvā tṭhitenā sākhādīnaṃ mālakasīmāya sambandho na vaṭṭatīti ñāpitoti daṭṭhabbo.

Antonadiyaṃyevāti setupādānaṃ tīraṭṭhataṃ nivatteti. Tena udakukkhepaparicchedato bahi nadiyaṃ patiṭṭhitatṭepi sambhedābhāvaṃ dasseti. Tenāha “bahitīre patiṭṭhitā”tiādi. Yadi hi udakukkhepato bahi antonadiyaṃpi patiṭṭhitatṭe sambhedo bhavēyya, tampi paṭikkhipitappaṃ bhavēyya kammakopassa samānattā, na ca paṭikkhittaṃ. Tasmā sabbattha attano nissayasīmāya sambhedadoso natṭhevāti gahetappaṃ.

Āvaraṇena vāti dāruādīṃ nikhaṇitvā udakanivāraṇena. Koṭṭakabandhanena vāti mattikādīhi pūretvā katasetubandhena. Ubhayenāpi āvaraṇameva dasseti. “Nadīṃ vināsetvā”ti vuttamevatthaṃ vibhāveti “heṭṭhā pāḷi baddhā”ti, heṭṭhā nadīṃ āvaritvā pāḷi baddhāti attho. Chaḍḍitamodakanti atirittodakaṃ. “Nadīṃ ottharivā sandanaṭṭhānato”ti iminā talākanadīnaṃ antarā pavattanaṭṭhāne na vaṭṭatīti dasseti. Uppatitvāti tīrādibhindaṇavasena vipulā hutvā. Vihārasīmanti baddhasīmāṃ.

Agamanapatheti tadaheva gantvā nivattitum asakkuṇeyye. Araññasīmāsāṅkhyameva gacchatīti lokavohārasiddhaṃ agāmakāraññasīmāṃ sandhāya vadati. Tatthāti pakatiyā macchabandhānaṃ gamanapathesu dīpakesu.

Taṃ tṭhānanti āvāṭadīnaṃ kataṭṭhānameva, na akatanti attho. Loṇīti samuddodakassa uppattiveganinno mātikākāreṇa pavattanako.

148. Sambhindantīti yattha catūhi bhikkhūhi nisīdituṃ na sakkā, tattakato paṭṭhāya yāva kesaggamattampi antosīmāya karonto sambhindati. Catunnaṃ bhikkhūnaṃ pahonakato paṭṭhāya yāva sakalampi anto karonto ajjhottharantīti veditabbaṃ. Saṃsaṭṭhaviṭapāti aññaṃaññaṃ sibbitvā ṭhitamahāsākhāmūlā, etena aññaṃaññaṃ accāsannataṃ dīpeti. Sākhāya sākhaṃ phusantā hi dūraṭṭhāpi siyyuṃ, tato ekaṃsato sambhedalakkhaṇaṃ dassitaṃ na siyāti taṃ dassetuṃ viṭapaggahaṇaṃ kataṃ. Evañhi bhikkhūnaṃ nisīdituṃ appahonakaṭṭhānaṃ attano sīmāya antosīmaṭṭhaṃ karitvā purāṇavihāraṃ karonto sīmāya sīmaṃ sambhindati nāma, na tato paranti dassitameva hoti. Baddhā hotīti porāṇakavihārasīmaṃ sandhāya vuttaṃ. Ambanti aparena samayena purāṇavihāraparikkhepādīnaṃ vinaṭṭhattā ajānantānaṃ taṃ purāṇasīmāya nimittabhūtaṃ ambaṃ. Attano sīmāya antosīmaṭṭhaṃ karitvā purāṇavihārasīmaṭṭhaṃ jambuṃ kittetvā ambajambūnaṃ antare yaṃ ṭhānaṃ, taṃ attano sīmāya pavesetvā bandhantīti attho. Ettha ca purāṇasīmāya nimittabhūtassa gāmaṭṭhassa ambarukkassa antosīmaṭṭhāya jambuyā saha saṃsaṭṭhaviṭapattepi sīmāya bandhanakāle vipatti vā pacchā gāmasīmāya saha sambhedo vā kammavipatti vā na hotīti mukhatova vuttanti veditabbaṃ.

Padesanti saṅghassa nisīdanappahonakappadesaṃ. “Sīmantarikaṃ ṭhapetvā”tiādinaṃ sambhedajjhottharaṇaṃ akatvā baddhasīmāhi aññaṃaññaṃ phusāpetvā abyavadhānena baddhāpi sīmā asīmā evāti dasseti. Tasmā ekadvaṅgulamattāpi sīmantarikā vaṭṭati eva. Sā pana dubbodhāti aṭṭhakathāsu caturaṅgulādikā vuttāti daṭṭhabbaṃ. Dvinnaṃ sīmānanti dvinnaṃ baddhasīmānaṃ. Nimittaṃ hotīti nimittassa sīmato bāhirattā bandhanakāle tāva sambhedadoso natthīti adhippāyo. Na kevalaṃca nimittakattā eva saṅkaraṃ karoti, atha kho sīmantarikāya ṭhito aññoṇi rukkho karoti eva. Tasmā appamattikāya sīmantarikāya vaḍḍhanakā rukkhādayo na vaṭṭanti eva. Ettha ca upari dissamānakhandhasākhādipavese eva saṅkaradosassa sabbattha dassitattā adissamānānaṃ mūlānaṃ pavesepi bhūmigatikattā doso natthīti sijjhati. Sace pana mūlānapi dissamānāneva pavisanti, saṅkarova. Pabbatapāsāṇā pana dissamānāpi bhūmigatikā eva. Yadi pana bandhanakāle eva eko thūlarukkho ubhayampi sīmaṃ āhacca tiṭṭhati, pacchā baddhā asīmā hotīti daṭṭhabbaṃ.

Sīmāsaṅkaranti sīmāsambhedaṃ. Yaṃ pana sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ “sīmāsaṅkaraṃ karotīti vaḍḍhitvā sīmappadesaṃ pavitṭhe dvinnaṃ sīmānaṃ gataṭṭhānassa duviññeyyattā vutta”nti, taṃ na yuttaṃ gāmasīmāyapi saha saṅkaraṃ karotīti vattabbato. Tatthāpi hi nimitte vaḍḍhite gāmasīmābaddhasīmānaṃ gataṭṭhānaṃ dubbiññeyyameva hoti, tattha pana avatvā dvinnaṃ baddhasīmānameva saṅkarassa vuttattā yathāvuttasambaddhadosoṃ saṅkara-saddena vuttoti gahetabbaṃ. Pāliyaṃ pana nidānavasena “yesaṃ, bhikkhave, sīmā pacchā sammatā, tesaṃ taṃ kammaṃ adhammika”ntiādinaṃ pacchā sammatāya asīmatte vuttepi dvīsu gāmasīmāsu ṭhatvā dvīhi saṅghehi sambhedaṃ vā ajjhottharaṇaṃ vā katvā sīmantarikaṃ aṭṭhapetvā vā rukkhapārohādisambandhaṃ aviyojetvā vā ekasmiṃ khaṇe kammavācāniṭṭhāpanavasena ekato sammatānaṃ dvinnaṃ sīmānampi asīmatā pakāsītāti veditabbaṃ.

Gāmasīmādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Uposathabhedādikathāvaṇṇanā

149. Adhammena vagganti ettha ekasīmāya catūsu bhikkhūsu vijjamānesu pātimokkhuddesova anuññāto, tīsu, dvīsu ca pārisuddhiuposathova. Idha pana tathā akatattā “adhammenā”ti vuttaṃ. Yasmā pana chandapārisuddhi saṅghe eva āgacchati, na gaṇe, na puggale, tasmā “vagga”nti vuttanti.

Sace pana dve saṅghā ekasīmāya aññamaññaṃ chandaṃ āharitvā ekasmiṃ khaṇe visuṃ saṅghakammaṃ karonti, ettha kathanti? Keci panetaṃ vaṭṭatīti vadanti, taṃ na gahetabbaṃ vaggakammattā. Kammaṃ karontānañhi chandapārisuddhi aññattha na gacchati tathā vacanābhāvā, visuṃ visuṃ kammakaraṇatthameva sīmāya anuññātattā cāti gahetabbaṃ. Vihārasīmāyaṃ pana saṅghe vijjamānēpi kenaci paccayena khandhasīmāyaṃ tīsu, dvīsu vā pārisuddhiuposathaṃ karontesu kammaṃ dhammena samaggameva bhinnasīmaṭṭhattāti daṭṭhabbaṃ.

Uposathabhedādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pātimokkhuddesakathāvaṇṇanā

150. Evametaṃ dhārayāmīti. Sutā kho panāyasmanteḥīti ettha “evametaṃ dhārayāmī”ti vatvā “uddiṭṭhaṃ kho āyasmanto nidānaṃ, sutā kho panāyasmanteḥi cattāro pārājikā dhammā”tiādinā vattabbaṃ. Mātikāṭṭhakathāyampi evameva vuttaṃ. Sutenāti sutapadena.

Savarabhayanti vanacarakabhayaṃ. Tenāha “aṭṭavimanussabhaya”nti. Nidānuddese aniṭṭhite pātimokkhaṃ niddiṭṭhaṃ nāma na hotīti āha “dutiyaḍḍisu uddesesū”tiādi. Tīhipi vidhīhīti osāraṇakathanasaraḥḥāññehi. Ettha ca atthaṃ bhaṇitukāmatāya vā bhaṇāpetukāmatāya vā suttassa osāraṇaṃ osāraṇaṃ nāma. Tasseva atthappakāsanā kathanaṃ nāma. Kevalaṃ pāṭhasseva sarena bhaṇanaṃ sarabhaññaṃ nāma. Sajjhāyaṃ adhiṭṭhahitvāti “sajjhāyaṃ karomī”ti cittaṃ uppādetvā. Osāretvā pana kathentenāti sayameva pāṭhaṃ vatvā pacchā atthaṃ kathentena.

Pātimokkhuddesakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Adhammakammaṭṭikkosanādikathāvaṇṇanā

155. Navavidhanti saṅghagaṇapuggalesu tayo, suttuddesapārisuddhiadhiṭṭhānavasena tayo, cātuddasīpannasāsāmaggīvasena tayoti navavidhaṃ. Catubbidhanti adhammenavaggādi catubbidhaṃ. Duvidhanti bhikkhubhikkhunipātimokkhavasena duvidhaṃ pātimokkhaṃ. Navavidhanti bhikkhūnaṃ pañca, bhikkhunīnaṃ cattāroti navavidhaṃ pātimokkhuddesaṃ.

Adhammakammaṭṭikkosanādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pakkhagaṇanādiuggahaṇānujānanakathādivaṇṇanā

156. Katimīti tithi-saddāpekkhaṃ itthilīṅgaṃ daṭṭhabbaṃ.

163. Utuvasseyevāti hemantagimhesuyeva.

164. Viññāpetīti ettha manasā cintetvā kāyavikāraṇameva viññāpananti daṭṭhabbaṃ. Pāḷiyaṃ aññassa dātabbā pārisuddhīti pārisuddhidāyakena puna aññassa bhikkhuno santike dātabbā. “Bhūtaṃyeva vā sāmaṇerabhāvaṃ ārocetī”ti vuttattā ūnavīsativassakāle upasampannassa, antimavatthuaññāpannasikkhāpaccakkhātādīnaṃ vā yāva bhikkhupaṭiññā vattati,

tāva tehi āhaṭṭhāpi chandapārisuddhi āgacchati. Yadā pana te attano sāmaṇerādibhāvaṃ paṭijānanti, tato paṭṭhāyeva nāgacchatīti dassitanti daṭṭhabbaṃ. Pāliyaṃ hi “dinnāya pārisuddhiyā saṅghappatto vibbhamati...pe... paṇḍako paṭijānāti. Tiracchānagato paṭijānāti. Ubhatobyañjanako paṭijānāti, āhaṭṭha hoti pārisuddhī”ti vuttattā paṇḍakādīnampi bhikkhupaṭiññāya vattamānakālesu chandapārisuddhiyā āgamaṇaṃ siddhameva. Tenāha “esa nayo sabbatthā”ti. Ummattakakhittacittavedanāṭṭhānaṃ pana pakatattā antarāmagge ummattakādibhāve paṭiññātepi tesam saṅghappattamatteneva chandādi āgacchatīti daṭṭhabbaṃ.

“Bhikkhūnaṃ hatthapāsa”nti iminā gaṇapuggalesu chandapārisuddhiyā anāgamaṇaṃ dasseti. “Saṅghappatto”ti hi pāliyaṃ vuttaṃ. Biḷālasaṅkhalikapārisuddhīti biḷālagīvāya bandhanasaṅkhalikasadisā pārisuddhi nāma, yathā saṅkhalikā biḷāle āgacchante eva āgacchati, na anāgacchante tappaṭibaddhattā, evamayaṃ pārisuddhipīti attho. Atha vā yathā saṅkhalikāya paṭhamavalayaṃ dutiyavalayaṃ pāpuṇāti, na tatiyavalayaṃ, evamayampīti adhippāyo. Upalakkaṇamattañcetta biḷāla-ggahaṇaṃ daṭṭhabbaṃ.

Pakkhagaṇanādiuggahaṇānujānanakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Chandadānakathādivaṇṇanā

165. Pāliyaṃ “santi saṅghassa karaṇīyānī”ti vattabbe vacanavipallāseṇa “karaṇīya”nti vuttaṃ.

167. “Tassa sammutidānakiccaṃ natthī”ti idaṃ pāliyaṃ ekadā sarantasseeva sammutidānassa vuttattā ekadā asarantassa sammutiabhāvepi tassa anāgamaṇaṃ vaggakammāya na hotīti vuttaṃ. Keci pana “sopi hatthapāseva ānetabbo”ti vadanti, taṃ na gahetabbaṃ.

168. Saṅghasannipātato paṭhamam kātappaṃ pubbakaraṇaṃ. Saṅghasannipāte kātappaṃ pubbakiccanti daṭṭhabbaṃ. Pāliyaṃ no ce adhiṭṭhaheyya, āpatti dukkaṭassāti ettha asaṅcicca asatīyā anāpatti. Yathā cettha, evaṃ uparipi. Yattha pana acittakāpatti atthi, tattha vakkhāma.

169. “Paññattaṃ hotī”ti iminā “na sāpattikena uposatho kātabbo”ti viṣuṃ paṭikkhepābhāvepi yathāvuttasuttasāmatthiyato paññattamevāti dasseti. Iminā eva nayena -

“Aṭṭhānametaṃ, bhikkhave, anavakāso yaṃ tathāgato aparisuddhāya parisāya uposathaṃ kareyya, pātimokkhaṃ uddiseyyā”ti -

Ādisuttanayato ca alajjīhipi saddhiṃ uposathakaraṇampi paṭikkhittameva alajjiniggahatthattā sabbasikkhāpadānanti daṭṭhabbaṃ.

“Pārisuddhidānapaññāpanenā”ti iminā sāpattikena pārisuddhipi na dātabbāti dīpitaṃ hoti. Ubhopi dukkaṭanti ettha sabhāgāpattibhāvaṃ ajānitvā kevalaṃ āpattināmeneva desetassa paṭiggaṇhantassa acittakameva dukkaṭaṃ hotīti vadanti. Yathā saṅgho sabhāgāpattiṃ āpanno ñattiṃ ṭhapetvā uposathaṃ kātuṃ labhati, evaṃ tayopi “suṇantu me, āyasmantā, ime bhikkhū sabhāgaṃ āpattiṃ āpannā”tiādinā vuttanayānusāreneva gaṇaṇattiṃ ṭhapetvā dvīhi aññamaññaṃ ārocetvā uposathaṃ kātuṃ vaṭṭati. Ekena pana sāpattikena dūraṃ gantvāpi paṭikātumeva vaṭṭati, asampāpuṇantena “bhikkhuṃ labhitvā paṭikarissāmi”ti uposatho kātabbo, paṭikarivā

ca puna uposatho kattabbo.

Chandadānakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Anāpattipannarasakādikathāvaṇṇanā

172. Kenaci 63 karaṇīyena gantvāti sīmāparicchedato bahibhūtaṃ gāmaṃ vā araṇṇaṃ vā gantvāti attho. Eteneva uposathañattiyā ṭhapanakāle samaggā eva te ñattiṃ ṭhapesunti siddhaṃ. Teneva pāḷiyaṃ “uddiṭṭhaṃ suuddiṭṭha”nti sabbapannarasakesupi vuttaṃ. Vaggā samaggasaññinotiādi pana ñattiyā niṭṭhitāya “kiṃ saṅghassa pubbakicca”ntiādīnaṃ vacanakkhaṇe bahigatānaṃ bhikkhūnaṃ sīmāya pavitṭhattā bhikkhū tasmiṃ khaṇe vaggā hontīti vuttaṃ. Tenāha “tesaṃ sīmaṃ okkantattā vaggā”tiādi, etena pārājikuddesādikkhaṇepi vaggasaññīnaṃ uddisantānaṃ āpatti eva, ñattiyā pana pubbe niṭṭhitattā kammakopo natthīti dassitameva hoti. Evaṃ uparipi sabbavāresu adhippāyo veditabbo.

Ettha ca pāḷiyaṃ “sabbāya vuṭṭhitāya...pe... tesaṃ santike pārissuddhi ārocetabbā”ti vuttattā bahisīmāgatāya parisāya tesu yassa kassaci santike anadhiṭṭhitehi pārissuddhiṃ ārocetum vaṭṭatīti vadanti.

Anāpattipannarasakādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Liṅgādidassanakathādivaṇṇanā

179. Aññātaṃ nāma adiṭṭhapubbanti āha “aññesaṃ santaka”nti. Aññesanti attanā adiṭṭhapubbānaṃ. Nānāsaṃvāsakabhāvanti laddhinānāsaṃvāsakabhāvaṃ.

180. Pāḷiyaṃ abhivitaranti samānasaṃvāsakabhāvaṃ nicchinanti.

181. Uposathakārakāti saṅghuposathakārakā. Teneva “aññatra saṅghenā”ti vuttaṃ. Saṅghuposathaṭṭhānato hi gacchantena attacattuttheneva gantabbaṃ, tiṇṇaṃ bhikkhūnaṃ nisinnaṭṭhānato pana gacchantena ekena bhikkhunāpi saha gantumpi vaṭṭati. Pāḷiyaṃ “abhikkhuko āvāso”ti idaṃ nidassanamattaṃ, saṅghuposathaṭṭhānato gaṇapuggalehi sabhikkhukopi āvāso na gantabbo “aññatra saṅghenā”ti vuttattāti vadanti. Uposathaṃ karontīti saṅghuposathaṃ vā gaṇuposathaṃ vā. “Tassa santika”nti idaṃ gaṇuposathaṭṭhānato gacchantaṃ sandhāya vuttaṃ, aññathā “sabbantimena paricchedena attacattutthena vā”ti vacanena virujjhanato. Āraññakenāti ekacārīnā. Uposathantarāyoti attano uposathantarāyo.

183. Pāḷiyaṃ bhikkhuniyā nisinnaparisāyātiādīsu bhikkhuniyātiādi karaṇatthe sāmivacanaṃ.

Liṅgādidassanakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Uposathakkhandhakavaṇṇanāyaya niṭṭhito.

3. Vassūpanāyikakkhandhako

Vassūpanāyikaanujānanakathādivaṇṇanā

184. Vassūpanāyikakkhandhake aparasmīṃ divaseti dutiye pāṭipadadivase.

185. Aññattha aruṇaṃ uṭṭhāpanena vāti sāpekkhassa akaraṇīyena gantvā aññattha aruṇaṃ uṭṭhāpanena vā. Parihānīti guṇaparihāni.

187. Pāliyaṃ sattāhaṃ sannivatto kātābhoti sakalaṃ sattāhaṃ bahi eva avītināmetvā sattāhapariyosānabhūtaṃ aruṇuṭṭhānakālaṃ puna vihāreva sambandhavasena sattāhaṃ vihāre sannivattaṃ kātābbaṃ. Sattāhapariyosānakālo hi idha sattāha-saddena vutto, tadapekkhāya ca “sannivatto”ti pulliṅgena vuttaṃ. Tīṇi parihīnānīti bhikkhunīnaṃ vaccaṇṇādiṇaṃ paṭikkhattā parihīnāni.

189. Na palujjatīti aññesaṃ appaguṇattā, mama ca maraṇena na vinassati.

Vassūpanāyikaanujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pahiteyeva anujānanakathāvaṇṇanā

199. Bhikkhūhi saddhiṃ vasanaka purisoti anaññagatikoti dasseti. Gantabbanti saṅghakaraṇīyena appahitepi gantābbaṃ. Ettha ca anupāsakehipi sāsana bhāvaṃ ñātukāmehi pahite tesāṃ pasāda vaḍḍhiṃ sampassantehipi sattāhakaraṇīyena gantuṃ vaṭṭatīti gahetābbaṃ.

Ratticchedavinicchayoti sattāhakaraṇīyena gantvā bahiddhā aruṇuṭṭhāpanasaṅkhātassa ratticchedassa vinicchayo. Gantuṃ vaṭṭatīti antoupacārasīmāyaṃ ṭhiteneva sattāhakaraṇīyanimittaṃ sallakkhetvā iminā nimittena gantvā “antosattāhe āgacchissāmī”ti ābhogaṃ katvā gantuṃ vaṭṭati. Purimakkhaṇe ābhogaṃ katvā gamanakkhaṇe vissarivā gatepi doso natthi “sakaraṇīyo pakkamatī”ti vuttattā. Sabbathā pana ābhogaṃ akatvā gatassa vassacchedoti vadanti. Yo pana sattāhakaraṇīyanimittābhāvepi “sattāhabbhantare āgamiṣsāmī”ti ābhogaṃ katvā gantvā sattāhabbhantare āgacchati, tassa āpattiyeva, vassacchedo natthi sattāhassa sannivattattāti vadanti. Vīmaṃsitvā gahetābbaṃ. Bhaṇḍakanti cīvara bhaṇḍaṃ. Sampāpuṇituṃ na sakkoti, vaṭṭatīti tadaheva āgamane saussāhattā vassacchedo vā āpatti vā na hotīti adhippāyo. Ācariyanti agilānampi nissayācariyañca dhammācariyañca, pageva upasampadācariyaupajjhāyesu. Vadati, vaṭṭatīti sattāhātikkame āpattiabhāvaṃ sandhāya vuttaṃ, vassacchedo pana hoti eva.

Pahiteyeva anujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Antarāye anāpattivassacchedakathāvaṇṇanā

200. Pāliyaṃ gaṇhiṃsūti gahetvā khādiṃsu. Paripātiṃsūti palāpesuṃ, anubandhiṃsūti attho.

201. Sattāhavārena aruṇo uṭṭhāpetabboti ettha chadivasāni bahiddhā vītināmetvā sattame divase purāruṇā eva antoupacārasīmāya pavisitvā aruṇaṃ uṭṭhāpetvā puna divase sattāhaṃ adhiṭṭhāya gantabbanti adhippāyo. Keci pana “sattame divase āgantvā aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā tadaheva divasabhāgepi gantuṃ vaṭṭatī”ti vadanti, taṃ na gahetābbaṃ “aruṇo uṭṭhāpetabbo”ti vuttattā. Sattame divase tattha aruṇuṭṭhāpanameva hi sandhāya pāliyaṃ “sattāhaṃ sannivatto kātābbo”ti vuttaṃ. Aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā gacchanto anto appavisitvā bahiddhāva sattāhaṃ vītināmentena samucchinnavasso eva bhavissati aruṇassa bahi eva uṭṭhāpitattā. Itarathā “aruṇo uṭṭhāpetabbo”ti vacanaṃ niratthakaṃ siyā “sattāhavārena

antovihāre pavisitvā aruṇaṃ anuṭṭhāpetvāpi gantabba”nti vattabbato. Aññesu ca ṭhānesu aruṇuṭṭhāpanameva vuccati. Vakkhati hi cīvarakkhandhake “ekasmiṃ vihāre vasanto itarasmīṃ sattāhavārena aruṇameva uṭṭhāpetī”ti.

Athāpi yaṃ te vadeyyuṃ “sattame divase yadā kadāci pavittṭhena taṃdivasanissito atītaaruṇo uṭṭhāpito nāma hotīti imamattaṃ sandhāya aṭṭhakathāyaṃ vutta”nti, taṃ saddagatiyāpi na sameti. Na hi uṭṭhite aruṇe pacchā pavittṭho tassa payojako uṭṭhāpako bhavitumarahati. Yadi bhaveyya, vassaṃ upagantvā panassa aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā tadaheva sattāhakaraṇīyena pakkantassāpīti ettha “aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā”ti vacanaṃ virujjheyya, tenapi taṃdivasasannissitassa aruṇassa uṭṭhāpitattā. Āraññakassāpi hi bhikkhuno sāyanhasamaye aṅgayuttaṃ araññāṭṭhānaṃ gantvā tadā eva nivattantassa aruṇo uṭṭhāpito dhutaṅgañca visodhitaṃ siyā, na cetam yuttaṃ aruṇuggamanakāle eva aruṇuṭṭhāpanassa vuttattā. Vuttañhi “kālasseva pana nikkhamitvā aṅgayutte ṭhāne aruṇaṃ uṭṭhāpetabbaṃ. Sace aruṇuṭṭhānavelāyaṃ tesam ābādho vaḍḍhati, tesam eva kiccaṃ kātabbaṃ, na dhutaṅgavisuddhikena bhavitabba”nti. Tathā pārivāsikādīnampi aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā vattaṃ nikkhipantānaṃ ratticchedo vutto. “Uggate aruṇe nikkhipitabba”nti hi vuttaṃ. Sahaseyyasikkhāpadepi anupasampannehi saha nivutthabhāvaaparimocanattaṃ “purāruṇā nikkhamitvā”tiādi vuttaṃ. Evaṃ cīvaravippavāsādīsu ca sabbattha rattipariyosāne āgāmiaruṇavaseneva aruṇuṭṭhāpanaṃ dassitaṃ, na atītāruṇavasena. Tasmā vuttanayenevettha aruṇuṭṭhāpanaṃ veditabbaṃ aññathā vassacchedattā.

Yaṃ pana vassaṃ upagatassa tadaheva aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā sakaraṇīyassa pakkamanavacanaṃ, taṃ vassaṃ upagatakālato paṭṭhāya yadā kadāci nimitte sati gamanassa anuññātattā yuttaṃ, na pana sattāhavārena gatassa aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā tadaheva gamanaṃ “aruṇo uṭṭhāpetabbo”ti vuttattā eva. Yathā vā “sattāhaṃ anāgatāya pavāraṇāya sakaraṇīyo pakkamati, āgaccheyya vā so, bhikkhave, bhikkhu taṃ āvāsaṃ, na vā āgaccheyyā”tiādinā pacchimasattāhe anāgamane anuññātepi aññasattāhesu na vaṭṭati. Evaṃ paṭhamasattāhe aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā gamane anuññātepi tato paresu sattāhesu āgatassa aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā gamanaṃ na vaṭṭatīti niṭṭhamettha gantabbaṃ. Idha āhaṇanti vihārato bhi āgataṭṭhāne ānītaṃ.

Antarāyeanaṇāpattivassacchedakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Vajādīsu vassūpagamanakathāvaṇṇanā

203. Upagantum 68 na vaṭṭatīti kuṭīkādināṃ abhāvena “idha vassaṃ upemī”ti evaṃ vacībhedaṃ katvā upagantum na vaṭṭati.

204. Pāliyaṃ pisācillikāti pisācadārakā. Pavisanadvāraṃ yojetvāti sakavāṭadvāraṃ katvā. Rukkhaṃ chinditvāti susiraṭṭhānassa uparibhāgaṃ chinditvā. Khāṇumatthaketi susirakhāṇumatthake. Ṭaṅkitamañco nāma dīghe mañcapāde vijjhitvā aṭaniyo pavesetvā kato, so heṭṭhupariyavasena paññattopi purimasadisova hoti, taṃ susāne, devatāṭhāne ca ṭhapenti. Catunnaṃ pāsāṇānaṃ upari pāsāṇaphalake attharivā katagehampi “ṭaṅkitamañco”ti vuccati.

Vajādīsuvassūpagamanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Adhammikakatikādikathāvaṇṇanā

205. Mahāvibhaṅgeti catutthapārājikavaṇṇanāyaṃ. Parato senāsanakkhandhakepi adhammikaṃ katikavattaṃ āvi bhavissati eva.

207. Yasmā nānāsīmāyaṃ dvīsu āvāsesu vassaṃ upagacchantassa “dutiye vasissāmī”ti upacārato nikkhantamatte paṭhamo senāsanaggāho paṭippassambhati. Tasmā pāliyaṃ “tassa, bhikkhave, bhikkhuno purimikā ca na paññāyatī”ti paṭhamam senāsanaggāham sandhāya vuttaṃ. Dutiye senāsanaggāhe pana purimikā paññāyateva, tattheva temāsaṃ vasanto purimavassaṃvuttho eva hoti, tato vā pana dutiyadivasādīsu “paṭhamasenāsane vasissāmī”ti upacārātikkame purimikāpi na paññāyatīti daṭṭhabbaṃ.

208. Pāliyaṃ “so sattāham anāgatāya pavāraṇāya sakaraṇīyo pakkamatī”ti vuttattā pavāraṇādivasepi sattāhakaraṇīyaṃ vinā gantuṃ na vaṭṭatīti veditabbaṃ. Komudiyā cātumāsiniyāti pacchima-kattikapuṇṇamāya. Sā hi tasmim kāle kumudānaṃ atthitāya komudī, catunnaṃ vassikamāsānaṃ pariyosānattā cātumāsiniṭi ca vuccati.

Adhammikakatikādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Vassūpanāyikakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

4. Pavāraṇākkhandhako

Aphāsuvihārakathādivaṇṇanā

209. Pavāraṇākkhandhake pāliyaṃ piṇḍāya paṭikkameyyāti piṇḍāya caritvā paṭikkameyya. Avakkārapātinti atirekapiṇḍapātāṭhapanakaṃ ekaṃ bhājanaṃ. Avisayhanti ukkhipituṃ asakkuṇeyyaṃ. Vilaṅghanaṃ ukkhipanaṃ vilaṅgho, so eva vilaṅghako, hatthehi vilaṅghako hatthavilaṅghakoti āha “hatthukkhepakenā”ti. Atha vā vilaṅghakena ukkhepakena hatthenāti attho, aññamaññaṃ saṃsibbitahatthehīti vuttaṃ hoti.

213. Sace pana vuḍḍhataro hotīti pavāraṇādāyako bhikkhu vuḍḍhataro hoti. Evañhi tena tassatthāya pavāritaṃ hotīti ettha evaṃ tena appavāritopi tassa saṅghappattimattena saṅghapavāraṇākammaṃ samaggakammameva hotīti daṭṭhabbaṃ. Tena ca bhikkhunāti pavāraṇādāyakena bhikkhunā.

234. Bahūpi samānavassā ekato pavāretuṃ labhantīti ekasmiṃ saṃvacchare laddhūpasampadatāya samānupasampannavassā sabbe ekato pavāretuṃ labhantīti attho.

237. Pāliyaṃ micchādiṭṭhīti “natthi dinna”ntiādi nayappavattā. Antaggāhikāti sassatucchedasaṅkhātassa antassa gāhikā. Yaṃ kho tvantiādīsu yaṃ pavāraṇaṃ ṭhapesi, taṃ diṭṭhena ṭhapesīti taṃ-saddaṃ ajjhāharitvā yojetabbaṃ.

239. Vatthuṃ pakāsentoti puggale parisaṅkuppattiyā nimittabhūtaṃ vatthumattaṃyeva sandhāya vuttaṃ. Yaṃ pana vatthuṃ sandhāya “puggalo paññāyati, na vatthū”ti āha, na taṃ sandhāyetam vuttaṃ. Yadi pana tassa bhikkhuno vasanaṭṭhāne pokkharāṇito macchaggahaṇādi disseyya, tadā “vatthu ca puggalo ca paññāyatī”ti vattabbaṃ bhavēyya. Tenāha “purimanayeneva corehī”tiādi. Bhikkhuno sarīre mālāgandhaṇca ariṭṭhagandhaṇca disvā evaṃ “vatthu ca puggalo ca paññāyatī”ti vuttanti veditabbaṃ.

Aphāsuvihārakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhaṇḍanakāraḥavattukathāvaṇṇanā

240. Dve cātuddasikā hontīti tatiyapakkhe cātuddasiyā saddhiṃ dve cātuddasikā honti. “Bhaṇḍanakāraḥaṇaṃ terase vā cātuddase vā ime pannarasīpavāraṇaṃ pavāressantī”ti iminā yathāsakaṃ uposathakaraṇadivasato paṭṭhāya bhikkhūnaṃ cātuddasīpannarasīvohāro, na candagatisiddhiyā tithiyā vasenāti dasseti. Kiñcāpi evaṃ “anujānāmi, bhikkhave, rājūnaṃ anuvattitu”nti vacanato panettha lokiyānaṃ tithiṃ anuvattantehipi attano uposathakkamena cātuddasiṃ pannarasīṃ vā, pannarasīṃ cātuddasiṃ vā karonteheva anuvattitabbāṃ, na pana soḷasamadivasāṃ vā terasamadivasāṃ vā uposathadivasāṃ karontehi. Teneva pāḷiyampi “dve tayo uposathe cātuddasike kātu”nti vuttaṃ. Aññathā dvādasiyaṃ, terasiyaṃ vā uposatho kātābhoti vattabbato. “Sakiṃ pakkhassa cātuddase, pannarase vā”tiādivacanampi upavutthakkameneva vuttaṃ, na tithikkamenāti gahetabbāṃ.

Bhaṇḍanakāraḥavattukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pavāraṇāsaṅgahakathāvaṇṇanā

241. “Pavāretvā pana antarāpi cārikaṃ pakkamituṃ labhantī”ti iminā pavāraṇāsaṅgahe kate antarā pakkamitukāmā saṅgaṃ sannipātāpetvā pavāretuṃ labhantīti dasseti.

Pavāraṇāsaṅgahakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pavāraṇākkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

5. Cammakhandhako

Soṇakoḷivisaḥakathādivaṇṇanā

242. Cammakhandhake uṇṇapāvāraṇanti ubhato lomāni utṭhāpetvā kataṃ uṇṇamayāṃ pāvāraṇaṃ, ubhato kappāsapicuṃ utṭhāpetvā vītapāvāropi atthi, tato nivattanatthaṃ “uṇṇapāvāraṇa”nti vuttaṃ.

Aḍḍhacandapāsāṇeti sopānamūle upaḍḍhaṃ anto pavesetvā ṭhapite aḍḍhapāsāṇe. Pāḷiyaṃ viharapaccchāyāyanti viharapaccante chāyāya, viharassa vaḍḍhamānacchāyāyantipi vadanti.

243. Bhogāti upayogatthe paccattavacanaṃ. Accāyatāti atīyatā kharamucchanā. Saravatīti madhurasarasamyuttā. Atisithilā mandamucchanā. Vīriyasamathanti vīriyasampayuttasamathaṃ. Tattha ca nimittaṃ gaṇhāhīti tasmiṃca samabhāve sati yaṃ ādāse mukhanimittaṃ viya nimittaṃ uppajjati, taṃ samathanimittaṃ, vipassanānimittaṃ, magganimittaṃ, phalanimittaṃca gaṇhāhi nibbattehīti, evamassa arahattapariyosānaṃ kammaṭṭhānaṃ kathitaṃ.

244. Chaṭṭhānānīti cha kāraṇāni. Adhimuttoti paṭivijjhitvā ṭhito. Nekkhammādhimuttotiādi sabbāṃ arahattavasena vuttaṃ. Arahattañhi sabbakilesehi nikkhantattā nekkhammaṃ, teheva ca pavivittattā paviveko, byāpajjābhāvato abyāpajjaṃ, upādānassa khayante uppannattā upādānakkhayo, taṇhakkhayante uppannattā taṇhakkhayo, sammohābhāvato asammohoti ca vuccati.

Kevalaṃ saddhāṃattakanti kevalaṃ paṭivedhapaññāya asaṃmissaṃ saddhāṃattakaṃ. Paṭicayanti punappunaṃ karaṇena vaḍḍhiṃ. Vītarāgattāti maggaṭivedhena rāgassa vigatattā eva nekkhammasaṅkhātāṃ arahattaṃ paṭivijjhivā sacchikatvā tṛito hoti. Sesapadesupi eseva nayo. Pavivekādhimuttoti “paviveke adhimutto aha”nti evaṃ arahattaṃ byākarotīti attho.

Sīlabbataparāmāsanti sīlañca vatañca parāmasitvā gahitaggahaṇamattaṃ. Sārato paccāgacchantoti sārabhāvena jānanto. Abyāpajjādhimuttoti abyāpajjaṃ arahattaṃ byākaroti.

Amissīkatanti amissakataṃ. Kilesā hi ārammaṇena saddhiṃ cittaṃ missaṃ karonti, tesāṃ abhāvā amissīkataṃ. Bhusā vātavuṭṭhīti balavavātakkhando.

Upādānakkhayassa cāti upayogatthe sāmivacanaṃ. Disvā āyatanuppādanti cakkhādiāyatanānaṃ uppādañca vayanā disvā. Cittaṃ vimuccatīti imāya vipassanāpaṭipattiyā phalasamāpattivasena cittaṃ vimuccati.

Soṇakoḷivisaṭṭhādivaṇṇanā nīṭṭhitā.

Diguṇādiupāhanapaṭikkhepakathāvaṇṇanā

245. Sakaṭavāheti dvīhi sakaṭehi paricchinne vāhe. “Vāhe”ti bahuvacanassa hiraññavisesanattepi sāmāññāpekkhāya “hirañña”nti ekavacanaṃ kataṃ.

246. Addāriṭṭhakavaṇṇāti allāriṭṭhaphalavaṇṇā, tintakākapakkhavaṇṇāti vadanti. Rajananti upalittaṃ nīlādivaṇṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Tenāha “coḷakena puñchitvā”ti. Tañhi tathā puñchite vigacchati. Yaṃ pana cammassa duggandhāpanayanatthaṃ kāḷarattādirajanehi rañjitattā kāḷarattādivaṇṇaṃ hoti, taṃ coḷādīhi apānetuṃ na sakkā cammagatikameva, tasmā taṃ vaṭṭatīti daṭṭhabbaṃ.

Khallakanti sabbapaṇhipidhānacammaṃ, aparigaḷanattaṃ paṇhiuparibhāge apidhāya āropanabandhanamattaṃ vaṭṭati. Vicitrāti saṇṭhānato vicitrapaṭā adhippetā, na vaṇṇato sabbaso apānetabbesu khallakādīsu pavitṭhattā. Bīḷālasadisamukhattā mahāulūkā “pakkhibīḷālā”ti vuccati, tesāṃ cammaṃ nāma pakkhalomameva.

Diguṇādiupāhanapaṭikkhepakathāvaṇṇanā nīṭṭhitā.

Ajjhārāmeupāhanapaṭikkhepakathādivaṇṇanā

251. Uṇṇāhi katapādukāti ettha uṇṇāmayakambalehi katā pādukā saṅgayhanti.

253. Gaṅgāmahakīlikāyāti gaṅgāmahe kīlikāya. Tattha hi itthipurisā yānehi udakakīlaṃ gacchanti. Pīṭhakasivikanti phalakādinā kataṃ pīṭhakayānaṃ. Paṭapotalikaṃ andolikā. Sabbampi yānaṃ upāhanenapi gantuṃ asaṃmatthassa gilānassa anuññātaṃ.

254. Vāḷarūpānīti āharimāni vāḷarūpāni. Caturaṅgulādhikānīti uddalomīekantalomīhi visesadassanaṃ. Caturaṅgulato hi ūnāni kira uddalomīādīsu pavisanti. Vānacitro uṇṇāmayattharaṇoti nānāvaṇṇehi uṇṇāmayasuttehi bhitticchedādivasena vāyitvā katacittattharaṇo. Ghanapupphakoti bahalarāgo. Pakatitūlikāti tūlapuṇṇā bhisī. Vikatikāti sīharūpādivasena vānacitrāva gayhati. Uddalomīti “ubhatodasaṃ uṇṇāmayattharaṇa”nti dīghanikāyaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Koseyyakattissamayanti

kosiyasuttānaṃ antarā suvaṇṇamayāsuttāni pavesetvā vītaṃ. Suvaṇṇasuttaṃ kira “kaṭṭissaṃ, kasaṭa”nti ca vuccati. Teneva “koseyyakasaṭamaya”nti ācariya-dhammapālatherena vuttanti vadanti. Ratanaparisibbittanti suvaṇṇalittaṃ. Suddhakoseyyanti ratanaparisibbanarahitaṃ.

Ajinamigacammānaṃ atisukhumattā dupaṭṭatipaṭṭāni katvā sibbantīti vuttaṃ “ajinappaveṇī”ti. Rattavitānenāti sabbarattena vitānena. Yaṃ pana nānāvaṇṇaṃ vānacittaṃ vā lepacittaṃ vā, taṃ vaṭṭati. Ubhatolohitakūpadhānēpi eseṇa nayo. “Citraṃ vā”ti idaṃ pana sabbathā kappiyattā vuttaṃ, na pana ubhatoupadhānesu akappiyattā. Na hi lohita-saddo citte vattati, paṭaliggahaṇeṇeva citta-kassapi attharaṇassa saṅghetabbappasaṅgato, kāsāvaṃ pana lohita-kavohāraṃ na gacchati. Tasmā vitānēpi ubhatoupadhānēpi vaṭṭati. Sace paṃāṇayuttantiādi aññappamāṇātikkantassa bibbohanassa paṭikkhittabhāvadassanattamaṃ vuttaṃ, na pana uccāsayanamahāsayanabhāvadassanattamaṃ tathā avuttattā. Taṃ pana upadhānaṃ uposathikānaṃ gahaṭṭhānaṃ vaṭṭati. Uccāsayanamahāsayanameva hi tadā tesāṃ na vaṭṭati. Dīghanikāyaṭṭhakathādīsu kiñcāpi “ṭhapetvā tūlikaṃ sabbāneva gonakādīni ratanaparisibbittāni vaṭṭantī”tiādi vuttaṃ, vinayaṭṭhakathāyeṇa kappiyākappiyabhāve paṃāṇanti gahetabbāṃ.

Ajjhārāmeupāhanapaṭikkhepakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Gihivikatānuññātādikathāvaṇṇanā

256. Abhinissāyāti apassāya. Visukāyikavipphanditānanti paṭipakkhabhūtānaṃ diṭṭhicittavipphanditānanti attho.

257. Yatindriyanti manindriyavasena saññatindriyaṃ.

258. Pāliyaṃ aṭṭhakavaggikānīti suttanipāte aṭṭhakavaggabhūtāni soḷasa suttāni. Evaṃ ciraṃ akāsīti evaṃ cirakālaṃ pabbajjaṃ anupagantvā agāramajjhe kena kāraṇena vāsamakāsīti attho. So kira majjhimavaye pabbajito, tena bhagavā evamāha. Etamatthaṃ veditvāti kāmesu diṭṭhādīnavā cirāyitvāpi gharāvāsena pakkhandantīti etamatthaṃ sabbākārato veditvā.

Ādīnavaṃ loketi saṅkhārāloke aniccatādīdīnavaṃ. Nirupadhinti nibbānaṃ. “Ariyo na ramatī pāpe”ti imassa hetumāha “pāpe na ramatī sucī”ti. Tattha sucīti visuddhapuggalo.

259. Kāḷasīhoti kālamukhavānarajāti. Cammaṃ na vaṭṭatīti nisīdanattharaṇaṃ kātuṃ na vaṭṭati, bhūmattharaṇādivasena senāsanaparibhogo vaṭṭateva.

Gihivikatānuññātādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Cammakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

6. Bhesajjakkhandhako

Pañcabhesajjādikathāvaṇṇanā

260. Bhesajjakkhandhake pittaṃ koṭṭhabbhantaragataṃ hotīti bahisarīre byāpetvā ṭhitaṃ abaddhapittaṃ koṭṭhabbhantaragataṃ hoti, tena pittaṃ kupitaṃ hotīti adhippāyo.

261-262. Pāliyaṃ nacchādentīti ruciṃ na uppādentī. Susukāti samudde ekā macchajāti, kumbhilātipi vadanti. Saṃsatthanti parissāvitāṃ.

263. Piṭṭhehīti pisitehi. Kasāvehīti tacādīni udae tāpetvā gahitaūsarehi. Ubbhidanti ūsarapaṃsumayaṃ. Loṇabilanti loṇaviseso.

264-265. Chakaṇanti gomayaṃ. Pākatikacuṇṇanti apakkakasāvacuṇṇaṃ, gandhacuṇṇaṃ pana na vaṭṭati. Pāliyaṃ cuṇṇacālininti udukkhale koṭṭitacuṇṇaparissāvaṇiṃ. Suvaṇṇagerukoti suvaṇṇatutthādi. Pāliyaṃ añjanūpapisananti añjane upanetuṃ pisitabbabhesajjaṃ.

267-269. Kabaḷikāti upanāhabhesajjaṃ. Gharadinnakābādho nāma gharaṇiyā dinnavasīkaraṇabhesajjasamuṭṭhitaābādho. Tāya chārikāya paggharitaṃ khārodakanti parissāvane tacchārikaṃ pakkhipitvā udae abhisiñcite tato chārikato heṭṭhā paggharitaṃ khārodakaṃ. Pāliyaṃ akaṭayūsenāti anabhisaṅkhatena muggayūsenā. Kaṭakaṭenāti mugge pacitvā acāletvā parissāvitena muggayūsenāti vadanti.

Pañcabhesajjādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Guḷādujanakathāvaṇṇanā

272-274. Guḷakaraṇanti ucchusālaṃ. Avissatthāti sāsāṅkā.

276. Appamattakepi vārentīti appamattake dinne dāyakānaṃ pīlāti paṭikkhipanti. Paṭisaṅkhāpīti ettakenapi yāpetuṃ sakkā, “avasesaṃ aññesaṃ hotū”ti sallakkhetvāpi paṭikkhipanti.

279. Vatthipīḷananti yathā vatthigatatelādi antosarīre ārohanti, evaṃ hatthena vatthimaddanaṃ. Sambādhe satthakammavatthikammānameva paṭikkhittatā dahanakammaṃ vaṭṭati eva.

Guḷādujanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Yāgumadhugolākādikathāvaṇṇanā

282-283. Pāliyaṃ dasassa ṭhānānīti assa paṭiggāhakassa dasa ṭhānāni kāraṇāni dhammenāti attho. Anuppaveccatīti deti. Vātañca byapanetīti sambandho, vātañca anulometīti attho. Saggā te āraddhāti tayā devalokā ārādhitā.

Yāgumadhugolākādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pāṭaligāmaavatthukathāvaṇṇanā

286. Pāṭaligāme nagaraṃ māpentīti pāṭaligāmassa samīpe tasseeva gāmakhettabhūte mahante araṇṇappadese pāṭaliputtaṃ nāma nagaraṃ māpenti. Yāvatā ariyaṃ āyatananti yattakaṃ ariyamanussānaṃ osaraṇaṭṭhānaṃ. Yāvatā vaṇippathoti yattakaṃ vāṇijānaṃ bhaṇḍavikkīṇanaṭṭhānaṃ, vasanaṭṭhānaṃ vā, idaṃ tesāṃ sabbesaṃ agganagaraṃ bhavissatīti attho. Puṭabhedananti sakaṭādīhi nānādesato āhaṭānaṃ bhaṇḍapuṭānaṃ vikkīṇanaṭṭhāya mocanaṭṭhānaṃ. Saranti taḷākādīsupi vattati, tannivattanaṭṭhaṃ “saranti idha nadī adhippetā”ti vuttaṃ sarati sandatīti katvā. Vinā eva kullena tiṇṇāti idaṃ appamattakaudakampi aphusitvā vinā kullena pārappattā.

Koṭṭigāmesaccakathāvaṇṇanā

287. Pāḷiyaṃ sandhāvitanti bhavato bhavaṃ paṭisandhiggahaṇavasena sandhāvanaṃ kataṃ. Saṃsaritanti tasseeva vevacanaṃ. Mamañceva tumhākañcāti mayā ca tumhehi ca, sāmivaseneva vā mama ca tumhākañca sandhāvanaṃ ahoṣīti attho gahetabbo. Saṃsaritanti saṃsari. Bhavataṇhā eva bhavato bhavaṃ netīti bhavanettīti vuttā.

289. “Nīlā hontī”ti vuttamevatthaṃ vivarituṃ “nīlavaṇṇā”tiādi vuttaṃ. Nīlavaṇṇāti nīlavilepanā. Esa nayo sabbattha. Paṭivaṭṭesīti pahari. Ambakāyāti ambāya. Upacāravacanañhetam, mātugāmenāti attho. Upasaṃharathāti upanetha, “īdisā tāvatiṃsā”ti parikappethāti attho. Idañca bhikkhūnaṃ saṃvegajananatthaṃ vuttaṃ, na nimittaggāhatthaṃ. Licchavirājāno hi sabbe na cirasseva ajātasattunā vināsaṃ pāpuṇissanti.

Koṭṭigāmesaccakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Sīhasenāpativatthuādikathāvaṇṇanā

290. Sandhāgāreti rājakiccassa sandhāraṇatthāya nicchiddaṃ katvā vicāraṇatthāya katamahāsabhāya. Gamikābhisaṅkhāroti gamane vāyāmo. Dhammassa ca anudhammanti tumhehi vuttassa kāraṇassa anukāraṇam, tumhehi vuttassa atthassa anurūpamevāti adhippāyo. Sahadhammiko vādānuvādoti parehi vuttakāraṇena sakāraṇo hutvā tumhākaṃ vādo vā ito paraṃ tassa anuvādo vā. Koci appamattakopi gārayhaṃ ṭhānaṃ na āgacchatīti kiṃ tava vāde gārayhakāraṇam natthīti vuttaṃ hoti.

293. Anuviccekāraṇanti anuviditākāraṃ. Ratanattayassa saraṇagamanādikiriyaṃ karoti. Sahasā katvā mā pacchā vipaṭṭisārī ahoṣīti attho. Paṭākam parihaṇeyyunti dhajapaṭākam ukkhipitvā “īdiso amhākaṃ saraṇam gato sāvako jāto”ti nagare ghosentā āhiṇḍanti.

294. Nimittakammassāti maṃsakhādananimittena uppannapāṇātipātakammassa.

Sīhasenāpativatthuādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Kappiyabhūmianujānanakathāvaṇṇanā

295. Anuppage evāti pātova. Oravasaddanti mahāsaddaṃ. Taṃ pana avatvāpīti pi-saddena tathāvacanampi anujānāti. Aṭṭhakathāsūti andhakaṭṭhakathāviraḥitāsu sesaṭṭhakathāsu. Sādhāraṇalakkhaṇanti andhakaṭṭhakathāya saha sabbatṭhakathānaṃ samānaṃ.

Cayanti adhiṭṭhānauccavatthum. Yato paṭṭhāyāti yato iṭṭhakādito paṭṭhāya, yaṃ ādiṃ katvā bhittiṃ utṭhāpetukāmāti attho. “Thambhā pana upari uggacchanti, tasmā vaṭṭantī”ti etena iṭṭhakaṇṭhāni heṭṭhā patiṭṭhāpitāpi yadi cayato, bhūmito vā ekaṅgulamattampi uggatā tiṭṭhanti, vaṭṭantīti siddhaṃ hoti.

Ārāmoti upacārasīmāparicchinno sakalo vihāro. Senāsanānīti vihārassa anto tiṇakuṭiādikāni saṅghassa nivāsagehāni. Vihāragonisādikā nāmāti senāsanagonisādikā. Senāsanāni hi sayam parikkhittānīpi ārāmaparikkhepābhāvena

“gonisādikānī”ti vuttāni. “Upaḍḍhaparikkhittopī”ti iminā tato ūnaparikkhitto yebhuyyena aparikkhitto nāma, tasmā aparikkhittasaṅkhyameva gacchatīti dasseti. Etthāti upaḍḍhādiparikkhitte. Kappiyakuṭiṃ laddhuṃ vaṭṭatīti gonisādiyā abhāvena sesakappiyakuṭisu tīsu yā kāci kappiyakuṭi kātābbāti attho.

Tesaṃ gehānīti ettha bhikkhūnaṃ vāsathāya katampi yāva na denti, tāva tesaṃ santakamyeva bhavissatīti daṭṭhabbaṃ. Vihāraṃ ṭhapetvāti upasampannānaṃ vāsathāya katagehaṃ ṭhapetvāti attho. Gehanti nivāsagehaṃ, tadaññaṃ pana uposathāgārādi sabbhaṃ anivāsagehaṃ catukappiyabhūmivimuttā pañcamī kappiyabhūmi. Saṅghasantakepi hi etādisse gehe suṭṭhu parikkhittārāmattepi abbhokāse viya antovutthādidoso natthi. Yena kenaci channe, paricchanne ca sahaseyyappahonake bhikkhusaṅghassa nivāsagehe antovutthādidoso, na aññattha. Tenāha “yaṃ panā”tiādi. Tattha “saṅghikaṃ vā puggalikaṃ vā”ti idaṃ kiñcāpi bhikkhunīnaṃ sāmāññato vuttaṃ, bhikkhūnaṃ pana saṅghikaṃ puggalikañca bhikkhunīnaṃ, tesaṃ saṅghikaṃ puggalikañca bhikkhūnaṃ gihisantakaṭṭhāne tiṭṭhatīti veditabbaṃ.

Mukhasannidhīti antosannihitadoso hi mukhappavesananimittaṃ āpattiṃ karoti, nāññathā. Tasmā “mukhasannidhī”ti vutto.

Tattha tattha khaṇḍā hontīti upaḍḍhato adhikaṃ khaṇḍā honti. Sabbasmiṃ chadane vinaṭṭheti tiṇapaṇṇādivassaparittāyake chadane vinaṭṭhe. Gopānasīnaṃ pana upari vallīhi baddhadaṇḍesu ṭhitesupi jahitavatthukā honti eva. Pakkhapāsakamaṇḍalanti ekasmiṃ passe tiṇṇaṃ gopānasīnaṃ upari ṭhitatiṇapaṇṇādicchadanaṃ vuccati.

Anupasampannassa dātabbo assātiādinā akappiyakuṭiyaṃ vutthampi anupasampannassa dinne kappiyaṃ hoti, sāpekkhadānañcetta vaṭṭati, paṭiggahaṇaṃ viya na hotīti dasseti.

299. Pāliyaṃ kantāre sambhāvesīti appabhakkhakantāre sampāpuṇi.

Kappiyabhūmianujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Keṇiyajaṭilavatthukathāvaṇṇanā

300. Jaṭiloti āharimajaṭādhāro tāpasavesadhārako yaññayutto lokapūjito brāhmaṇo. Pavattāro pāvacanavasena vattāro. Yesaṃ santakamidaṃ, yehi vā idaṃ gītanti attho. Gītaṃ pavuttaṃ samihitanti aññamaññassa pariyaṇavacanaṃ vuttanti attho. Tadanugāyantīti taṃ tehi pubbe gītaṃ anugāyanti. Evaṃ sesesu ca.

Yāvakālikapakkānanti pakke sandhāya vuttaṃ, āmāni pana anupasampannehi sītudake madditvā parissāvetvā dinnapānaṃ pacchābhataṃ kappati eva. Ayañca attho mahāaṭṭhakathāyaṃ sarūpato avuttoti āha “kurundiyaṃ panā”tiādi. “Ucchuraso nikasaṭo”ti idaṃ pātabbasāmaññaṃ yāmakālikakathāyaṃ vuttaṃ, taṃ pana sattāhakālikamevāti gahetabbaṃ. Ime cattāro rasāti phalapattapupphaucchurasā cattāro.

Pāliyaṃ aggihuttamukhāti aggijuhanapubbakā. Chandasoti vedassa. Sāvittī mukhaṃ paṭhamamāṃ sajjhāyitabbāti attho. Tapatanti vijotantānaṃ.

Keṇiyajaṭilavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Rojamallādivatthukathāvaṇṇanā

301. Bahukato buddhe vāti buddhe katabahumānoti attho. So kho ahaṃ, bhante ānanda, ñātinaṃ daṇḍabhayatajjito ahosinti seso. Evañhi sati “evāha”nti puna ahaṃ-gaṇaṃ yujjati. Vivarīti “vivaratū”ti cintāmatteṇa vivari, na uṭṭhāya hatthena.

303. Aññataroti subhaddo vuḍḍhapabbajito. Dve dāraḱāti sāmaṇerabhūmiyaṃ t̥hitā dve puttā. Nāḷiyāvāpakenāti nāḷiyā ceva thavikāya ca. Saṃharatha imehi bhājanehi taṇḍulādīni saṅkaḍḍhathāti attho. Bhusāgāreti palālamaye agāre, palālapuñjaṃ abbhantarato palālaṃ saṅkaḍḍhitvā agāraṃ kataṃ hoti, tatthāti attho.

Rojamallādivatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Catumahāpadesakathāvaṇṇanā

305. Parimaddantāti upaparikkhantā. Dve paṭā desanāmeneva vuttāti tesāṃ sarūpadassanapadametaṃ. Nāññanivattanapadaṃ pattuṇṇapaṭassāpi desanāmena vuttattā.

Tumbāti bhājanāni. Phalatumbo nāma lābuādi. Udakatumbo udakaghaṭo. Kilañjacchattanti veḷuvilīvehi vāyitvā katachattaṃ. Sambhinnarasanti missībhūtarasaṃ.

Catumahāpadesakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhesajjakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

7. Kathinakkhandhako

Kathinānujānanakathāvaṇṇanā

306. Kathinakkhandhake sīsavaṣeṇāti padhānavasena. Kathinanti pañcānisamse antokaraṇasamatthātāya thiranti attho. So nesāṃ bhavissatīti yujjati “so tumhāka”nti avatvā “nesa”nti vacanaṃ yujjati. Ye atthatakathināti na kevalaṃ tumhākameva, ye aññepi atthatakathinā, tesāṃ bhavissatīti attho. Atha vā voti tadā sammukhībhūtehi saddhiṃ asammukhībhūte ca anāgate ca bhikkhū sabbe ekato sampiṇḍetvā vuttaṃ, tumhākanti attho. So nesanti ettha so tesanti yojetabbaṃ. Tenāha “atthatakathinānaṃ vo, bhikkhave, imāni pañca kappissantī”ti. Matakacīvaranti matassa cīvaraṃ. “Vutthavassavaṣeṇā”ti idaṃ pacchimavassaṃvutthānampi sādharmaṇanti āha “purimikāya vassaṃ upagantvā paṭhamapavāraṇāya pavāritā labhantī”ti. Upagatā vā na labhantīti pacchimikāya vutthavassepī sandhāya vuttaṃ.

Khalimakkhitasāṭakoti ahatavatthaṃ sandhāya vuttaṃ. “Akātuṃ na labbhatī”ti iminā anādariye sati dukkaṭanti dīpeti.

“Apaloketvā”ti idaṃ aññesaṃ vassaṃvutthabhikkhūnaṃ adatvā dātukāmehi kattabbavidhidassanaṃ. Yadi evaṃ kammavācāya eva dānaṃ avuttanti āha “kammavācā panā”tiādi. Kathinacīvaraṃ viya kammavācāya dātuṃ na vaṭṭatīti apaloketvāva dātābanti adhippāyo.

308. Mahābhūmikanti mahāvisayaṃ, catuvīsatiākāravantatāya mahāvutthārikanti vuttaṃ hoti. Pañcakanti pañcakhandaṃ. Eeva nayo sesesupi. Paṭhamacimilikāti kathinavatthato aññā attano pakaticimilikā. Kucchicimilikaṃ katvā sibbitamattenāti thirajiṇṇānaṃ cimilikānaṃ ekato katvā sibbanassetāṃ adhivacananti vadanti.

Mahāpaccariyaṃ, kurundiyañca vuttavacananti dassanaṃ, byañjanato eva bhedo, na atthato dassanattamaṃ katantipi vadanti. Piṭṭhianuvātāropanamattenāti dīghato anuvātassa āropanamattena. Kucchianuvātāropanamattenāti puthulato anuvātassa āropanamattena. Rattinissaggiyenāti rattiatikkantena.

309. Hatavatthakasāṭakenāti atijñṇasāṭako. Na hi tenātiādīsu tena parivārāgatapāṭhena idha ānetvā avuccamānena kathinatthārakassa jānitabbesu na kiñci parihāyati, tassa sabbassa idheva vuttattāti adhippāyo.

310. Mātā viyāti mātikā, ivatthe ka-paccayo daṭṭhabbo. Tena siddhamattamaṃ dassento āha “mātikāti mātaro”tiādi. Assāti etissā mātikāya. Pakkamanantiko kathinubbhāro eva hi sayamaṃ attano uppajjatīti evamabhedūpacārena “mātikā”ti vutto ubbhārasseva pakkamanante samuppattito, tabbinimuttāya ca mātikāya abhāvā, tappakāsikāpi cettha pālī “mātikā”ti vattumaṃ yujjati. Sāpi hi pakkamanantikubbhārappakāsanena “pakkamanantikā”ti vuttā. Eseva nayo sesubbhāresupi. Pakkamananti cettha upacārasīmātikkamanaṃ daṭṭhabbaṃ.

Kathinānujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Ādāyasattakakathāvaṇṇanā

311. “Na puna āgamiṣṣa”nti idaṃ āvāsapalibodhupacchedakāraṇadassanaṃ. Pañcasu hi cīvaramāsesu yadā kadāci na paccessanti cittaṃ upacārasīmātikkamena āvāsapalibodho chijjati. Paccessanti bahiupacāragatassa pana yattha katthaci na paccessanti citte uppannamatte chijjati. Paṭhamamaṃ cīvarapalibodho chijjatīti na paccessanti pakkamanato puretameva cīvarassa niṭṭhitattā vuttaṃ. “Katacīvaramādāyā”ti hi vuttaṃ. Atthatakathinassa hi bhikkhuno yāva “saṅghato vā dāyakakulādito vā cīvaramaṃ labhissāmī”ti cīvarāsā vā laddhavatthānaṃ sahāyasampadādiyogaṃ labhitvā saṅghāṭīdibhāvena “chinditvā karissāmī”ti karaṇicchā vā pavattati, tāva cīvarapalibodho anupacchinno eva. Yadā pana yathāpatthitaṭṭhānato cīvarādīnaṃ sabbathā alābhena vā cīvarāsā ceva laddhānaṃ katvā niṭṭhānena vā naṭṭhavinatṭhādibhāvena vā cīvare nirapekkhatāya vā karaṇicchā ca vigacchati, tadā cīvarapalibodho upacchinno hoti.

So ca idha “katacīvaramaṃ ādāyā”ti vacanena pakāsito. Evaṃ upari sabbattha pālīvacanakkamaṃ nissāya nesaṃ paṭhamamaṃ, pacchā ca upacchijjanaṃ vuttanti daṭṭhabbaṃ. Sabbathāpi ca imesaṃ ubhinnaṃ palibodhānaṃ upacchedeneva kathinubbhāro, na ekassa. Tesañca pubbāpariyena, ekakkhaṇe ca upacchijjanaṃ dassetuṃ imā aṭṭha mātikā ṭhapitāti veditabbā. Antosīmāyanti cīvaraniṭṭhānakkhaṇeyeva chinnattā vuttaṃ. Nevimaṃ cīvaramaṃ kāressanti cīvare apekkhāya vigatattā karaṇapalibodhassāpi upacchinnaṃ dasseti. Yo pana appicchatāya vā anattthikatāya vā sabbathā cīvaramaṃ na sampatiṇṇhati, tassa bahisīmāgatassa sabbathāpi cīvarapalibodhābhāvena na paccessanti sannitṭhānamattena sannitṭhānantiko kathinubbhāro veditabbo. So panāti palibodhupacchedo. Ayaṃ panāti āsāvacchedako kathinubbhāro visumaṃ vitthāretvā vutto, idha na vuttoti sambandho.

Anāsāya labhatīti “yasmaṃ kule cīvaramaṃ labhissāmā”ti āsā anuppannapubbā, tattha cīvarāsāya anuppannatṭhāne yattha katthaci labhatīti attho. Āsāya na labhatīti āsīsatatṭhāne na labhatīti attho. Idha na vuttoti idha savanantikānantare na vutto. Tatthāti tasmaṃ sīmātikkantike. Sīmātikkantiko nāma cīvaramāsānaṃ

pariyantadivasasaṅkhātāya sīmāya atikkamanato sañjāto. Keci “bahisīmāya kālātikkamo sīmātikkamo”ti maññanti, tesam antoupacāre cīvarakālātikkamepi kathinubbhāro asammato nāma siyāti na cetam yuttam. Tasmā yattha katthaci kālātikkamo sīmātikkamoti veditabbo. Ettha ca pāliyam “katacīvaro”ti idam upalakkhaṇamattam, akatacīvarassapi kālātikkamena sīmātikkantiko hoti, dve ca palibodhā ekato chijjanti. Evaṃ aññatthāpi yathāsambhavam taṃtam visesanābhāvepi kathinubbhāratā, palibodhupacchedappakāro ca veditabbo. “Sahubbhāre dvepi palibodhā apubbam acarimam chijjantī”ti idam akatacīvarassa paccessanti adhiṭṭhānasambhavapakkham sandhāya vuttam, tesu aññatarābhāvepi sahubbhārova hoti.

312-325. Samādāyavāro ādāyavārasadisova. Upasaggamevettha viseso. Tenāha “puna samādāyavārepi...pe... teyeva dassitā”ti. Vipakatacīvare pakkamanantikassa abhāvato “yathāsambhava”nti vuttam. Teneva vipakatacīvaravāre chaḷeva ubbhārā vuttā, cīvare hatthagata ca āsāvacchedikassa asambhavā, so etesu vāresu yattha katthaci na vutto, visuññeva vutto. Vipakatavāre cettha ādāyavārasamādāyavāravasena dve chakkavārā vuttā.

Tato param niṭṭhānasanniṭṭhānanāsanantikānam vasena tīṇi tikāni dassitāni. Tattha tatiyattike anadhiṭṭhitenāti “paccessam, na paccessa”nti evam anadhiṭṭhitenā, na evam manasikatvāti attho. Tatiyattikato pana param ekam chakkaṃ dassitam. Evaṃ tīṇi tikāni, ekam chakkañcāti paṭhamam pannarasakam vuttam, iminā nayena dutiyapannarasakādīni veditabbāni.

Pāliyam āsādvādasake bahisīmāgatassa kathinuddhāresu tesampi cīvarāsādivasena cīvarapalibodho yāva cīvaraniṭṭhānā tiṭṭhatī āha “so bahisīmāgato suṇāti ‘ubbhataṃ kira tasmim āvāse kathinanti...pe... savanantiko kathinuddhāro””ti. Ettha ca savanakkhaṇe āvāsapalibodho paṭhamam chijjati, niṭṭhite cīvarapalibodhoti veditabbo.

Disaṃgamikanavake disaṃgamiko pakkamatīti na paccessanti pakkamati, iminā āvāsapalibodhābhāvo dassito hoti. Teneva vassamvutthāvāse puna gantvā cīvaraniṭṭhāpitamatte niṭṭhānantiko kathinuddhāro vutto. “Cīvarapaṭivisaṃ apavilāyamāno”ti iminā cīvarapalibodhasamaṅgikattamassa dasseti, apavilāyamānoti ākaṅkhamāno. Sesam suviññeyyameva.

Ādāyasattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Kathinakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

8. Cīvarakkhandhako

Jīvakavatthukathādivaṇṇanā

329. Cīvarakkhandhake kammavipākanti kammapaccayautucittāhārasamuṭṭhitam appaṭibāhiyarogaṃ sandhāya vuttam kammajassa rogassa abhāvā.

330. Pāliyam saṃyamassāti saṅgahaṇassa. Avisajjanassāti attho “yo saṃyamo so vināso”tiādīsu viya. Etassa saṃyamassa phalaṃ upajānāmāti yojanā. Tameva phalaṃ dassentī āha “varametaṃ...pe... āsitta”nti. Keci pana “saṃyamassāti ānisaṃsassa, upayogatthe cetam sāmivacana”nti attham vadanti.

336. Ussannadosoti sañjātapittādidoso. Sabbatthāti sakalasarīre.

337. Mahāpiṭṭhiyakojavanti hatthipiṭṭhiyaṃ attharitabbatāya “mahāpiṭṭhiya”nti laddhasamaññaṃ uṇṇāmayattharaṇaṃ.

338-339. Upaḍḍhakāsināṃ khamamānanti aḍḍhakāsiagghanakaṃ. Pāliyaṃ kiṃ nu khoti katamaṃ nu kho.

340-342. Upacāreti susānassa āsanne padese. Chaḍḍetvā gatāti kiñci avatvā eva chaḍḍetvā gatā, etena “bhikkhū gaṇhantū”ti chaḍḍite eva akāmā bhāgadānaṃ vihitāṃ, kevalaṃ chaḍḍite pana katikāya asati ekato bahūsu pavittṭhesu yena gahitaṃ, tena akāmabhāgo na dātabboti dasseti. Samānā disā puratthimādibhedā etesanti sadisāti āha “ekadisāya vā okkamimsū”ti. Dhuravihāraṭṭhāneti vihārassa sammukhaṭṭhāne.

Jīvaka vatthukathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhaṇḍāgārasammutiādikathāvaṇṇanā

343. Vihāramajjheti sabbesaṃ jānanatthāya vuttaṃ. Vaṇṇāvaṇṇaṃ katvāti paṭivīsappahonakatājānanatthaṃ haliddiyādīhi khuddakamahantavaṇṇehi yutte same koṭṭhāse katvā. Tenāha “same paṭivīse ṭhapetvā”ti. Idanti sāmaṇerānaṃ upaḍḍhapaṭivīsadānaṃ. Phātikammanti pahonakakammaṃ. Yattakena vinayāgatena sammuñjanībandhanādihatthakammena vihārassa ūnakatā na hoti, tattakaṃ katvāti attho. Sabbesanti tatruppādavassāvāsikaṃ gaṇhantānaṃ sabbesaṃ bhikkhūnaṃ, sāmaṇerānañca. Bhaṇḍāgārikacīvarepīti akālacīvaraṃ sandhāya vuttaṃ. Etanti ukkuṭṭhiyā katāya samabhāgadānaṃ. Virajjhivā karontīti kattabbakālesu akatvā yathārucitakkhaṇe karonti.

Ettakena mama cīvaraṃ pahotīti dvādasagghanakeneva mama cīvaraṃ paripuṇṇaṃ hoti, na tato ūnenāti sabbāṃ gahetukāmoti attho.

Bhaṇḍāgārasammutiādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Cīvararajanakathādivaṇṇanā

344. Evañhi kateti vaṭṭādhārassa anto rajanodakaṃ, bahi challikañca katvā viyojane kate. Na uttaratīti kevalaṃ udakato pheṇuṭṭhānābhāvā na uttarati. Rajanakuṇḍanti pakkarajanaṭṭhapanakaṃ mahāghaṭaṃ.

345. Anuvātādīnaṃ dīghapattānanti āyāmato, vitthārato ca anuvātaṃ. Ādi-saddena dvinnaṃ khandhānaṃ antarā mātikākārena ṭhapitapattañca “dīghapatta”nti daṭṭhabbaṃ. Āgantukapattanti diguṇacīvarassa upari aññaṃ paṭṭaṃ appenti, taṃ sandhāya vuttaṃ. Taṃ kira idāni na karonti.

346. Pāliyaṃ nandimukhiyāti tuṭṭhimukhiyā, pasannadisāmukhāyāti attho.

348. Acchupeyyanti patiṭṭhapeyyaṃ. Hatavatthakānanti purāṇavatthānaṃ. Anuddharitvāvāti aggaḷe viya dubbalaṭṭhānaṃ anapanetvāva.

349-351. Visākhavatthumhi kallakāyāti akilantakāyā. Gatīti ñāṇagati adhigamo. Abhisamparāyoti “sakideva imaṃ lokaṃ āgantvā dukkhassantaṃ karotī”tiādīnā vutto ñāṇābhisamparāyo, maggañāṇayuttehi gantabbagativisesoti attho. Taṃ bhagavā byākarissati. “Dadāti dāna”nti idaṃ annapānavirahitānaṃ sesapaccayānaṃ dānavasena vuttaṃ. Sovaggikanti saggaṣaṃvattanikaṃ.

359. Aṭṭhapadakacchannenāti aṭṭhapadakasaṅkhātajūtaphalakalekhāsañṭhānena.

362. Pāḷiyaṃ nadīpāraṃ gantunti bhikkhuno nadīpāragamaṇaṃ hotīti attho. Aggaḷaguttiyeva pamāṇanti imehi catūhi nikkhepakāraṇehi ṭhapentenapi aggaḷaguttivihāre eva ṭhapetum vaṭṭatīti adhippāyo. Nissīmāgatanti vassānasaṅkhātaṃ kālasīmaṃ atikkantaṃ, taṃ vassikasāṭṭhikacīvaraṃ na hotīti attho.

Cīvararajanakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Saṅghikacīvaruppādakathāvaṇṇanā

363. Pañca māseti accantasamīyoge upayogavacanaṃ. Vaḍḍhiṃ payojetvā ṭhapitaupanikkhepatoti vassāvāsikassatthāya dāyakehi vaḍḍhiṃ payojetvā ṭhapitaupanikkhepato. “Idha vassaṃvutthasaṅghassa”ti idaṃ abhilāpamattaṃ. Idha-saddaṃ pana vinā “vassaṃvutthasaṅghassa demā”ti vuttepi so eva nayo. Anattatakathinassāpi pañca māse pāpuṇātīti vassāvāsikalābhavasena uppannattā anattatakathinassāpi vutthavassassa pañca māse pāpuṇāti. Vakkhati hi “cīvaramāsato paṭṭhāya yāva hemantassa pacchimo divaso, tāva vassāvāsikaṃ demāti vutte kathinaṃ atthataṃ vā hotu anattatakathinaṃ vā, atītavassaṃvutthānameva pāpuṇātī”ti. Tato paranti pañcamāsato paraṃ, gimhānassa paṭhamadivasato paṭṭhāyāti attho. “Kasmā? Piṭṭhisamaye uppannattā”ti idaṃ “udāhu anāgatavasse”ti imassānantaraṃ daṭṭhabbaṃ. Potthakesu pana “anattatakathinassāpi pañca māse pāpuṇātī”ti imassānantaraṃ “kasmā piṭṭhisamaye uppannattā”ti idaṃ likhanti, taṃ pamādalikhitaṃ piṭṭhisamaye uppannaṃ sandhāya “anattatakathinassāpi”ti vattabbato. Vutthavasse hi sandhāya “anattatakathinassāpi”ti vuttaṃ, na ca piṭṭhisamaye uppannaṃ vutthavassasseva pāpuṇātīti sammukhībhūtānaṃ sabbesampi pāpuṇanato. Teneva vakkhati “sace pana gimhānaṃ paṭhamadivasato paṭṭhāya evaṃ vadati, tatra sammukhībhūtānaṃ sabbesaṃ pāpuṇāti. Kasmā? Piṭṭhisamaye uppannattā”ti.

Duggahitānīti aggahitāni. Saṅghikānevāti attho. Itovāti therānaṃ dātabbatova, idānevāti vā attho.

Saṅghikacīvaruppādakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Upanandasakyaputtavatthukathāvaṇṇanā

364. “Sattāhavārena aruṇameva utṭhāpeti”ti idaṃ nānāsīmāvihāresu kattabbanayena ekasmimpi vihāre dvīsu senāsanesu nivutthabhāvadassanatthaṃ vuttaṃ, aruṇutṭhāpaneneva tattha vuttho hoti, na pana vassacchedaparihārāya. Antoupacārasīmāyapi yattha katthaci aruṇaṃ utṭhāpento attanā gahitasenāsaṇaṃ appaviṭṭhopi vutthavasso eva hoti, gahitasenāsane pana nivuttho nāma na hoti, tattha ca aruṇutṭhāpane pana sati hoti. Tenāha “purimasmiṃ bahutaraṃ nivasati nāmā”ti, etena ca itarasmīṃ sattāhavārenāpi aruṇutṭhāpane sati eva appakataṃ nivasati nāma hoti, nāsatīti dīpitaṃ hoti. Nānālābhahīti visum visum nibaddhavassāvāsikalābhahīti. Nānūpacārehīti nānāparikkhepanānādvārehi. Ekasīmāvihārehīti dvinnāṃ vihārānaṃ ekena pākārena parikkhattattā ekāya upacārasīmāya antogatehi dvīhi vihārehi. Senāsanaggāho paṭippassambhatīti paṭhamāṃ gahito paṭippassambhati. Tatthāti yattha senāsanaggāho paṭippassaddho, tattha.

Upanandasakyaputtavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Gilānavatthukathāvaṇṇanā

365-366. Bhūmiyaṃ paribhaṇḍaṃ akāsīti gilānena nipannabhūmiyaṃ kiliṭṭhaṭṭhānaṃ dhovitvā haritūpalittaṃ kāresīti attho. Bhesajjaṃ yojetuṃ asamaṭṭhoti parehi vuttavidhimpī kātuṃ asamaṭṭho. Pāḷiyaṃ gilānupaṭṭhākānaṃ cīvaraḍāne sāmaṇerānaṃ ticīvarādhīṭṭhānābhāvā “cīvaraṇca pattaṇcā”tiādi sabbattha vuttaṃ. Sacepi sahassaṃ agghati, gilānupaṭṭhākānaññeva dātabbanti sambandho.

Gilānavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Matasantakakathādivaṇṇanā

369. Aññanti cīvarapattato aññaṃ. Appagghanti atijjñādibhāvena nihīnaṃ. Tatoti avasesaparikkhārato. Sabbanti pattaṃ, ticīvaraṇca.

Tattha tattha saṅghassevāti tasmim tasmim vihāre saṅghasseva. Pāḷiyaṃ avissajjikaṃ avebhaṅgikanti āgatānāgatassa cātuddisassa saṅghasseva santakaṃ hutvā kassaci avissajjikaṃ avebhaṅgikaṃ bhavituṃ anujānāmīti attho.

371-372. Akkanālamayanti akkaḍaṇḍamayaṃ. Akkadussānīti akkavākena katadussāni, potthakagatikāni dukkaṭavattukānīti attho. Dupaṭṭacīvarassa vā majjheti yaṃ niṭṭhite tipaṭṭacīvaraṃ hoti, tassa majjhe paṭalaṃ katvā dātabbānīti attho.

374. “Sante patirūpe gāhake”ti vuttattā gāhake asati adatvā bhājitepi subhājitevāti daṭṭhabbaṃ.

376. Dakkhiṇodakaṃ pamāṇanti “ettakāni cīvarāni dassāmī”ti paṭhamam udakaṃ pātetvā pacchā denti. Taṃ yehi gahitaṃ, te bhāginova hontīti adhippāyo. Parasamuddeti jambudīpe. Tambapaṇṇidīpañhi upādāyesa evaṃ vutto.

Matasantakakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Aṭṭhacīvaramātikākathāvaṇṇanā

379. Puggalādhīṭṭhānanayena vuttanti “sīmāya dāna”ntiādinā vattabbe “sīmāya detī”tiādi puggalādhīṭṭhānena vuttaṃ. “Apicā”tiādinā paṭhamaleḍḍupātabhūtaparikkhepārahaṭṭhānato bahi dutiyaleḍḍupātōpi upacārasīmā evāti dasseti. Dhuvasannipātaṭṭhānādikampi pariyaṇte ṭhitameva gahetabbaṃ. Loke gāmasīmādayo viya lābhasīmā nāma visuṃ pasiddhā nāma natthi, kenāyaṃ anuññātāti āha “neva sammāsambuddhenā”tiādi. Etena nāyaṃ sāsanavohārasiddhā, lokavohārasiddhā evāti dasseti. “Janapadaparicchedo”ti idaṃ lokapasiddhasīmāsaddatthavasena vuttaṃ. Paricchedabbhantaraṃ pana sabbam janapadasīmāti gahetabbaṃ, janapado eva janapadasīmā. Evaṃ raṭṭhasīmādīsūpi. Tenāha “āṇāpavattiṭṭhāna”ntiādi.

Pathavīvemajjhe gatassāti yāva udakapariyaṇtā khaṇḍasīmattā vuttaṃ, upacārasīmādīsū pana abaddhasīmāsu heṭṭhāpathaviyaṃ sabbattha ṭhitānaṃ na pāpuṇāti, kūpādipavesārahaṭṭhāne ṭhitānaññeva pāpuṇātīti heṭṭhā sīmākathāyaṃ vuttanayena taṃtaṃsīmattābhāvo veditabbo. Cakkavālasīmāya pana dinnam pathavīsandhārakaudakaṭṭhānepi ṭhitānaṃ pāpuṇāti sabbattha cakkavālavohārattā.

Buddhādhivutthoti buddhena bhagavatā nivuttho. Pākavaṭṭanti nibaddhadānaṃ. Vattatīti pavattati. Tehīti yesaṃ sammukhe esa deti, tehi bhikkhūhi. Dutiyabhāge pana therāsaṇaṃ āruḷheti yāva saṅghanavakā ekavāraṃ sabbesaṃ bhāgaṃ datvā cīvare aparikkhīṇe puna sabbesaṃ dātuṃ dutiyabhāge therassa dinneti attho. Paṃsukūlikānaṃpi vaṭṭatīti ettha “tuyhaṃ demā”ti avuttattatī kāraṇaṃ vadanti. Yadi evaṃ “saṅghassa demā”ti vuttepi vaṭṭeyya, “bhikkhūnaṃ dema, therānaṃ dema, saṅghassa demā”ti vacanato bhedo na dissati. Vīmaṃsitabbamettha kāraṇaṃ.

Pārupitūṃ vaṭṭatīti paṃsukūlikānaṃ vaṭṭati. Bhikkhusaṅghassa ca bhikkhunīnaṃca dammīti vutte pana na majjhe bhinditvā dātabbanti ettha yasmā bhikkhunipakkhe saṅghassa paccekaṃ aparāmaṭṭhattā bhikkhunīnaṃ gaṇanāya bhāgo dātabboti dāyakassa adhippāyoti sijjhati, tathā dānaṃca bhikkhūpi gaṇetvā dinne eva yujjati. Itarathā hi kittakaṃ bhikkhūnaṃ dātabbaṃ, kittakaṃ bhikkhunīnanti na viññāyati, tasmā “bhikkhusaṅghassa”ti vuttavacanampi “bhikkhūna”nti vuttavacanasadisamevāti āha “bhikkhū ca bhikkhuniyo ca gaṇetvā dātabba”nti. Tenāha “puggalo...pe... bhikkhusaṅghaggahaṇena aggahitattā”ti. Bhikkhusaṅgha-saddena bhikkhūnaññeva gahitattā, puggalassa pana “tuyhañcā”ti visuṃ gahitattā ca tatthassa aggahitatā daṭṭhabbā, “bhikkhūnaṃca bhikkhunīnaṃca tuyhañcā”ti vuttaṭṭhānasadisattatī adhippāyo. Puggalappadhāno hettha saṅgha-saddo daṭṭhabbo. Keci pana “bhikkhusaṅghaggahaṇena gahitattā”ti pāṭhaṃ likhanti, taṃ na sundaraṃ tassa visuṃ lābhaggahaṇe kāraṇavacanattā. Tathā hi visuṃ saṅghaggahaṇena gahitattatī visuṃ puggalassapi bhāgaggahaṇe kāraṇaṃ vuttaṃ. Yathā cettha puggalassa aggahaṇaṃ, evaṃ upari “bhikkhusaṅghassa ca tuyhañcā”tiādīsipi saṅghādi-saddehi puggalassa aggahaṇaṃ daṭṭhabbaṃ. Yadi hi gahaṇaṃ siyā, saṅghatopi, visumpīti bhāgadavayaṃ labheyya ubhayattha gahitattā.

Pūjetabbantiādi gihikammaṃ na hotīti dassanattaṃ vuttaṃ. “Bhikkhusaṅghassa harā”ti idaṃ piṇḍapātaharaṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Tenāha “bhuñjitūṃ vaṭṭatī”ti. “Antohemante”ti iminā anattathate kathine vassānaṃ pacchime māse dinnaṃ purimavassaṃvutthānaññeva pāpuṇāti, tato paraṃ hemante dinnaṃ pacchimavassaṃvutthānaṃpi vutthavassattā pāpuṇāti. Hemantato pana paraṃ piṭṭhisamaye “vassaṃvutthasaṅghassa”ti evaṃ vatvā dinnaṃ anantare vasse vā tato paresu vā yattha katthaci tasmīṃ vutthavassānaṃ sabbesaṃ pāpuṇāti. Ye pana sabbathā avutthavassā, tesaṃ na pāpuṇatīti dasseti. Sabbesampīti hi tasmīṃ bhikkhubhāve vutthavassānaṃ sabbesampīti attho daṭṭhabbo.

“Vassaṃvutthasaṅghassa”ti vuttattā sammukhībhūtānaṃ sabbesanti etthāpi ese va nayo. Atītavassanti anantarātītavassaṃ.

Uddesaṃ gahetūṃ āgatoti uddese aggahitepi antevāsikovāti vuttaṃ. Gahetvā gacchantoti pariniṭṭhitauddeso hutvā gacchanto. “Vattaṃ katvā uddesaparipucchādīni gahetvā vicarantāna”nti idaṃ “uddesantevāsikāna”nti imasse va visesaṃ, tena uddesakāle āgantvā uddesaṃ gahetvā gantvā aññattha nivasante anibaddhacārike nivatteti.

Aṭṭhacīvaramātikākathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Cīvarakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

9. Campeyyakkhandhako

Kassapagottabhikkhuvatthukathādivaṇṇanā

380. Campeyyakkhandhake tantibaddhoti tanti vuccati byāpāro, tattha baddho, ussukkaṃ āpannoti attho. Tenāha “tasmim āvāse”tiādi.

387-388. Hāpanaṃ vā aññathā karaṇaṃ vā natthīti ñattikammaṃ ñattiyā ekattā hāpanaṃ na sambhavati, tassā ekattā eva pacchā ñattiṭṭhapanavasena, dvikkhattuṃ ṭhapanavasena ca aññathā karaṇaṃ natthi. Paratoti parivāre. Tanti pabbājanīyakammaṃ, tassāti attho.

Kassapagottabhikkhuvatthukathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Dvenissaraṇādikathāvaṇṇanā

395. Esāti “bālo”tiādinā niddiṭṭhapuggalo, appattoti sambandho. Tattha kāraṇamāha “yasmā”tiādi. Tattha āveṇikena lakkhaṇenāti pabbājanīyakammaṃ nimittabhāvena pāliyaṃ vuttattā asādhāraṇabhūtena kuladūsakabhāvena. Yadi hesa taṃ kammaṃ appatto, kathaṃ pana sunissāritoti āha “yasmā panassa ākaṅkhamāno saṅgho pabbājanīyakammaṃ kareyyāti vuttaṃ, tasmā sunissārito”ti. Tattha vuttanti kammakkhandhake vuttaṃ.

Ettha pana kuladūsakakammaṃ katvā pabbājanīyakammakatassa terasakakaṇḍakaṭṭhakathāyaṃ “yasmim vihāre vasantena yasmim gāme kuladūsakakammaṃ kataṃ hoti, tasmim vihāre vā tasmim gāme vā na vasitabba”ntiādinā yā sammāvattanā vuttā, sā itarenāpi pūretabbā. Yaṃ pana paṭippassaddhakammaṃ kuladūsakassa tattheva aṭṭhakathāyaṃ “yesu kulesu kuladūsakakammaṃ kataṃ, tato paccayā na gahetabbā”tiādi vuttaṃ, taṃ na pūretabbaṃ kulasaṅghassa akatattā. Evaṃ sesakammesupi. Yadi evaṃ “tajjanīyakammārahassa niyasakammaṃ karoti...pe... evaṃ kho, upāli, adhammakammaṃ hoti”tiādivacanaṃ virujjhatīti? Na virujjhati saṅghasanniṭṭhānavasena tajjanīyādikammārahattassa sijjhanato. Yassa hi saṅgho “tajjanīyakammaṃ karomā”ti sanniṭṭhānaṃ katvā kammavācaṃ sāvento pabbājanīyakammavācaṃ sāveti, tassa kammaṃ adhammakammaṃ hoti. Sace pana “tasseva pabbājanīyakammameva karomā”ti sanniṭṭhānaṃ katvā tadeva karoti, tassa taṃ kammaṃ dhammakammanti veditabbaṃ.

Evamidha “nissāraṇa”nti adhippetassa pabbājanīyakammaṃ vasena atthaṃ dassetvā idāni tadaññesaṃ tajjanīyādīnaṃ vasena nissāraṇe adhippete “appatto nissāraṇa”nti imassa paṭipakkhavasena sampatto nissāraṇaṃ, “tañce saṅgho nissāreti. Sunissārito”ti atthasambhavaṃ dassetuṃ puna “tañce saṅgho nissāretīti sace saṅgho”tiādi vuttaṃ. Tattha tatthāti tajjanīyādikammavisaye, ekenāpi aṅgena nissāraṇā anuññātāti yojanā. Pāliyaṃ appatto nissāraṇanti ettha āpanno āveṇikavasena tajjanīyādisaṅkhātāṃ nissāraṇaṃ pattoti attho gahetabbo.

Dvenissaraṇādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Campeyyakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

10. Kosambakakkhandhako

Kosambakavivādakathāvaṇṇanā

451. Kosambakakkhandhake sace hoti, desessāmīti vinayadharassa vacanena āpattidiṭṭhiṃ paṭilabhitvā evamāha. Teneva pāḷiyaṃ “so tassā āpattiyā anāpattidiṭṭhi hoti”ti vuttaṃ. Natthi āpattīti udakassa ṭhapanabhāvaṃ ajānitvā vā ṭhapitaṃ chaḍḍetvā vissaritvā vā gamane asañcicca asatiyā anāpattipakkhopi sambhavatīti vinayadharo tattha anāpattidiṭṭhiṃ paṭilabhitvā evamāha. Teneva pāḷiyaṃ “aññe bhikkhū tassa āpattiyā anāpattidiṭṭhino honti”ti vuttaṃ. Parisāyapissa anāpattidiṭṭhiyā uppannattā “aññe”ti bahuvacanaṃ kataṃ. Anāpattidiṭṭhi ahoṣīti suttantikattherassa vinaye apakataññutāya vinayadharassa vacanamattena so evamahosi, sā panassa āpatti eva udakāvasesassa ṭhapanabhāvaṃ ñatvā ṭhapitattā. Vatthumattajānane eva hi sekhiyā sacittakā, na paṇṇattivijānane. Teneva pāḷiyaṃ “tassā āpattiyā anāpattidiṭṭhi hoti”ti sabbattha āpatti icceva vuttaṃ. “Āpattiṃ āpajjamāno”ti idaṃ vinayadharatthero “tayā idaṃ udakaṃ ṭhapita”nti attanā puṭṭhena suttantikattherena “āmāvuso”ti vuttavacanaṃ saritvā paṇṇattiakovidatāya sañcicca akāṣīti āpattidiṭṭhi hutvā avoca. Teneva pāḷiyaṃ “aññe bhikkhū tassā āpattiyā āpattidiṭṭhino honti”ti vuttaṃ.

453. “Na tāva bhinno”ti idaṃ ukkhipanatadanuvattanamattena saṅgho bhinno nāma na hoti, taṃ nissāya pana ubhayapakkhikānaṃ pakkhaṃ pariyesitvā aññamaññaṃ kodhavasena kāyavacīkalahavaḍḍhaneneva hotīti imamatthaṃ sandhāya vuttaṃ. Tenāha “so ca kho kalahavasenā”ti. Sambhamaatthavasenāti turitatthavasena.

454. Akāraṇetiādi anukkhipitvā upāyena saññāpetvā hitesitāya āpattito mocetuṃ yuttatṭhāne kodhacittavasena viheṭhanatthāya katabhāvaṃ sandhāya vuttaṃ, na pana kammaṅgassa abhāvaṃ sandhāya. Teneva pāḷiyaṃ “āpatti esā, bhikkhave, nesā anāpatti...pe... ukkhitto eso bhikkhū”tiādi vuttaṃ.

455. “Adhammavādīnaṃ pakkhe nisinno”ti idaṃ upalakkhaṇamattaṃ, dhammavādīnaṃ pakkhe nisīditvā adhammavādīnaṃ laddhiṃ gaṇhantopi dhammavādīnaṃ nānāsaṃvāsako hoti eva. Kammaṃ kopetīti taṃ vinā gaṇassa apūraṇapakkhaṃ sandhāya vuttaṃ. Yattha vā tattha vāti dhammavādīnaṃ pakkhe vā adhammavādīnaṃ pakkhe vāti attho. Ime dhammavādinoti gaṇhātīti taṃtaṃpakkhagate bhikkhū yāthāvato vā ayāthāvato vā “ime dhammavādinoti”ti gaṇhātīti, ayaṃ taṃtaṃpakkhagatānaṃ attānaṃ samānasaṃvāsakaṃ karoti.

456. Upadaṃsentīti pavattenti. Pāḷiyaṃ ettāvatāti “ettakapadesaṃ muñcitvā nisinnā mayaṃ kodhacitte uppannepi aññamaññaṃ ananulomikaṃ kāyakammādiṃ pavattetuṃ na sakkhissāmā”ti sallekhetvā dūre nisīditabbanti adhippāyo. Tenāha “upacāraṃ muñcitvā”ti.

457. Pāḷiyaṃ bhaṇḍanaajātātīādīsu kalahassa pubbabhāgo bhaṇḍanaṃ nāma. Hatthaparāmāsādi kalaho nāma. Viruddhavādo vivādo nāma.

458. Paripuṇṇakosakoṭṭhāgāroti ettha koso nāma suvaṇṇamaṇiādibhaṇḍāgārasāragabbho. Koṭṭhaṃ vuccati dhaññaṃ āvasanaṭṭhānaṃ, koṭṭhabhūtaṃ agāraṃ koṭṭhāgāraṃ, dhaññaṃsaṅghaṭṭhānaṃ. Abbhuyyāsīti yuddhāya abhimukho nikkhamīti attho. Ekasaṅghātampīti ekayuddhampi. Dhovananti dhovanudakaṃ.

463. Pariyādinnaṃrūpāti kodhacittena pariggahitasabhāvā.

464. Taṃ na jānantīti taṃ kalahaṃ na jānanti. Ye upanayhantīti yathāvuttaṃ kodhākāraṃ citte bandhanti. Pākaṭaparissayeti sīhādike. Paṭicchannaparissayeti rāgādike. Pāliyaṃ natthi bāle 97 sahāyatāti bālaṃ nissāya silādiguṇasaṅkhātā sahāyatā natthi, na sakkā laddhanti attho.

466. Attakāmarūpāti attano hitakāmayamānasabhāvā. Anuruddhāti ekasesanayena tiṇṇampi kulaputtānaṃ ālapanāṃ, teneva bahuvacananiddeso kato. Khamanīyaṃ sarīraṃ yāpanīyaṃ jīvitaṃ “kacci vo sarīraṇca dhāretuṃ, jīvitaṇca yāpetuṃ sakkā”ti pucchati. Tagghāti ekaṃsatthe nipāto, ekaṃsena mayaṃ bhanteti attho. Yathā kathanti ettha yathāti nipātamattaṃ, yathā kathanti vā eko nipāto kāraṇapucchanaṃ, kena pakārenāti attho. Ekaṇca pana maññe cittanti ekassa cittavasena itaresampi pavattanato sabbesaṃ no ekaṃ viya cittanti attho. Kacci pana vo anuruddhāti ettha voti nipātamattaṃ, paccattavacanaṃ vā, kacci tumheti attho. Amhā kanti niddhāraṇe sāmivacanaṃ, amhesu tīsu yo paṭhamāṃ paṭikkamatīti attho.

Kosambakavivādakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pālīleyyakagamanakathāvaṇṇanā

467. Yena pālīleyyakanti paccatte upayogavacanaṃ, yattha pālīleyyako gāmo, tattha avasārīti attho. Daharapotakehīti bhikkacchāpehi. “Ogāhi”ntipi pāṭho, nahānapokkharanti attho.

Udānagāthāyaṃ pana - rathāsasadisadantassa nāgassa hatthino etaṃ vivekaninnaṃ cittaṃ nāgena buddhanāgassa vivekaninnacittena sameti. Kasmā? Yaṃ yasmā ekova ramati vane, tasmā evaṃ yojanā daṭṭhabbā.

Pālīleyyakagamanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Aṭṭhārasavatthukathāvaṇṇanā

468. Yathā dhammo tathā tiṭṭhāhīti yathā dhammo ca vinayo ca ṭhito, tathā tiṭṭha, dhammavādīpakkhe tiṭṭhāti attho.

473. “Yo paṭibāheyya, āpatti dukkaṭassā”ti idaṃ sāmaggibhedassa akārake sandhāya vuttaṃ. Ye pana bheda kārakā viruddhā alajjino, tesāṃ paṭibāhituṃ vaṭṭati tesāṃ santakassapi senāsanassa vināsanavacanato. “Vivittaṃ katvāpi dātabba”nti vuttattā pana yathāvuḍḍhaṃ varasenāsaṃ adavā vuḍḍhānampi asaṅghātānaṃ saṅghatehi vivittaṃ katvā dātabbanti daṭṭhabbaṃ.

475. Kammavācāya osāretvāti ettha ukkhittassa bhikkhuno āpattiyāpanabhāvaṃ paṭijānitvā sammāvattanena ukkhepakānaṃ samuppannaosāraṇacchandassa pageva ṇātattā paṭippassambhanakammavācāya ukkhittānuvattakā sayameva naṃ osāresunti daṭṭhabbaṃ.

476. Atthato apagatāti sāmaggīatthavirahitā, tucchabyañjanāti attho.

477. Appaṭicchannācāroti appaṭicchādetabbasundarācāro. Anapagatanti kāraṇato anapetaṃ. Ādātabbato gahetabbato ādāyanti ācariyavādo vuttoti āha “ādāyaṃ attano ācariyavāda”nti.

Aṭṭhahi dūtaṅgehīti “sotā ca hoti sāvetā ca uggahetā ca dhāretā ca viññātā ca viññāpetā ca kusalo ca sahitāsahitassa no ca kalahakārako”ti evaṃ vutthehi aṭṭhahi dūtaṅgehī. Sesamettha, heṭṭhā ca sabbattha suviññeyyamevāti.

Aṭṭhārasavattukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Kosambakakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vimativinodaniyaṃ

Mahāvaggavaṇṇanānayo niṭṭhito.

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Cūḷavaggavaṇṇanā

1. Kammakkhandhako

Tajjanīyakammakathāvaṇṇanā

1. Cūḷavaggassa paṭhame kammakkhandhake tāva “balavābalava”nti idaṃ ekapadaṃ. “Balavabalava”nti vattabbe ākāraṃ katvā “balavābalava”nti vuttaṃ. Tañca “dukkhadukkhā”ntiādīsu viya atisayatthe vattatīti āha “suṭṭhu balavaṃ paṭivadhā”ti, ati viya balavaṃ katvā paṭivacanaṃ dethāti attho.

2. Pāḷiyaṃ āpatti āropetabbāti ettha kiñcāpi “mā kho tumhe āyasmanto eso ajesī”tiādi ke bhaṇḍanādi janake vacane paññattā kāci āpatti nāma natthi musāpesuññādīsu etassa appaviṭṭhattā, tathāpi bhikkhūhi visuṃ, saṅghamajjhe ca “mā, āvuso, bhikkhū aññamaññaṃ payojetvā bhaṇḍanādiṃ akāsi, nedaṃ appicchatādīnaṃ atthāya vattatī”ti evaṃ apaññattena vuccamānassa bhikkhuno anādariyena anoramanapaccayā vā aññavādavihesādikaraṇapaccayā vā yā āpatti hoti, sā āpatti āropetabbā diṭṭhivipannassa viyāti evamattho daṭṭhabbo.

Yassa pana idaṃ vacanaṃ vināva kāyavācāhi āpannā lahukāpatti atthi, tassapi āropetabbāva. Yaṃ pana kammavācāya “attanā bhaṇḍanakārakā”ti attanā-saddaggahaṇaṃ, “yepi caññe bhikkhū bhaṇḍanakārakā...pe... te upasaṅkamtivā”tiādivacanañca, taṃ vatthuvaseṇa gahitaṃ. Yo pana sayameva bhaṇḍanakārako hoti, aññe pana bhaṇḍanakārake upasaṅkamtivā “mā kho tumhe”tiādivacanaṃ na vadati, tassāpetamaṃ kammaṃ kātābbameva. Karontehi ca “suṇātu me, bhante, saṅgho, ayaṃ itthannāmo bhikkhu bhaṇḍanakārako...pe... saṅghe adhikaraṇakārako. Yadi saṅghassa pattakalla”ntiādināva kammavācā kātābbā. Yo ca aññepi bhikkhū kalahāya samādapeti, tassāpi evameva kammavācaṃ kātuṃ vaṭṭati aññesaṃ samādāpanassapi bhaṇḍanakāratte eva pavisanato. Aññesaṃ samādāpanākārampi vatvāva, kammavācaṃ kātukāmenapi ca tehi vuttavacanatthameva gahetvā tadanugunaṃ yojetvāva kātābbaṃ, na idhāgatavaseneva sabbesampi idhāgatavaseneva vacanāsambhavā. Bhūtena vatthunā katameva hi avipannaṃ hoti, nāññanti gahetābbaṃ. Esa nayo niyassakammādīsupi.

Tajjanīyakammakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Adhammakammadvādasakakathādivaṇṇanā

4. Appaṭiññāya katanti vatthum vā āpattiṃ vā asampaṭicchāpetvā kataṃ. Yo pana sabbesaṃ passantānaṃ eva vatthuvītikkamaṃ katvā pacchā kammakaraṇabhayaena “na karomī”ti musā vadati, tassa bhikkhūnaṃ sammukhe vītikkamakaraṇameva paṭiññā. Tathato jānanatthameva paṭiññāya karaṇaṃ anuññātaṃ. Yattha pana sandeho hoti, tattha sampaṭicchāpetvāva kattabbanti gahetabbaṃ.

“Pārājikāpattiyā vā”ti idaṃ liṅganāsananimittatāya pārājikassa kammena atikicchaniyato vuttaṃ. “Saṅghādisesāpattiyā vā”ti idaṃ pana parivāsādinissāraṇakammasa āveṇikassa vijjamānattā vuttaṃ. Yaṃ pana parato “adhisīle sīlavipanno hoti...pe... tajjanīyakammaṃ kareyyā”ti vuttaṃ, taṃ “āyatīṃ saṃvare ṭhatvā vuṭṭhānaṃ karohī”ti ovadiyamānassa anādariyādipaccayalahukāpattiṃ sandhāya vuttaṃ. Sīlavipattimūlakañhi lahukāpattiṃ āpanno idha abhedūpacārena “adhisīle sīlavipanno”ti vutto “atidiṭṭhiyā diṭṭhivipanno”ti ettha viya.

Yathā ca diṭṭhiṃ gahetvā voharantassa “ito diṭṭhito oramāhī”ti avatvā katakammaṃ kevalāya diṭṭhivipattiyā katattā anāpattiyā kataṃ nāma adhammakammaṃ hoti, evaṃ sīlavipattiṃ āpajjitvā lajjidhamme okkante yathādhammaṃ vuṭṭhāya saṃvare ṭhātukāmassa kataṃ tajjanīyādikammaṃ kevalāya sīlavipattiyā katattā adesaṇāgāminiyā kataṃ nāma adhammakammaṃ hoti. Teneva niyassakammepi “apissu bhikkhū pakatā parivāsaṃ dentā”tiādinā saṃvare aṭṭhānameva kammanimittabhāvena vuttaṃ. Adantaṃ damanatthameva hi tajjanīyādikammāni anuññātānti. Keci pana “adesaṇāgāminiyāti idaṃ pārājikāpattiṃyeva sandhāya vuttaṃ, na saṅghādisesa”nti vadanti, taṃ sukkapakke “desaṇāgāminiyā āpattiyā kataṃ hotī”ti iminā vacanena virujjhati. Saṅghādisesassāpi ca pariyāyato desaṇāgāminivohāre gayhamāne “āpattiyā kataṃ hotī”ti vuttavārato imassa vārassa viseso na siyā, aṭṭhakathāyampettha visesabhāvo na dassito. Tasmā vuttanayenevettha adhippāyo gahetabbo.

6. Sabbānipīti tajjanīyanīyassapabbājanīyakammāni tīṇipi. Aññakammasa vatthunāti tajjanīyato aññassa kammasa vatthunā aññakammakaraṇaṃ nāma koci dosopi na hotīti adhippāyo. Kāraṇamāha “kasmā”tiādinā.

8. Pannalomāti patitamānalomā.

Adhammakammadvādasakakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Niyassakammakathādivaṇṇanā

11. Niyassakamme pāliyaṃ apissūti apicāti imasmiṃ atthe nipātasamudāyo. Nissāya te vatthabbanti ettha keci kalyāṇamittāyattavuttitaṃ sandhāya vuttanti vadanti, aññe pana nissayaggahaṇamevāti, ubhayenapissa serivihāro na vaṭṭatīti dīpitanti daṭṭhabbaṃ.

21. Pabbājanīyakamme “pabbājanīyakammaṃ paṭippassambhetū”ti idaṃ pakkamanādiṃ akatvā sammāvattantānaṃ vasena vuttaṃ.

33. Paṭisāraṇīyakamme neva bhikkhuvacanaṃ, na gihivacananti ettha pariyāyatopi bhikkhū parakhuṃsanaṃ na vadanti, gahaṭṭhā pana sarūpeneva akkosituṃ samatthāpi upakārīsu akāraṇaṃ evarūpaṃ na vadanti, tvaṃ gihiguṇatopi parihīnoti adhippāyo.

39. “Aṅgasamannāgamo purimehi asadiso”ti iminā tajjanīyādīnaṃ vuttakāraṇamattena idaṃ kātuṃ na vaṭṭatīti dīpeti. Idha vuttena pana gihīnaṃ alābhāya parisakkanādinā aṅgena tānīpi kātuṃ vaṭṭatīti gahetabbaṃ. Ettha ca “saddhaṃ pasannaṃ dāyakaṃ kārakaṃ saṅghupaṭṭhākaṃ hīnena khamsetī”ti vuttattā tādisesu gihīsu khamṣanādīhi ghipaṭṭisaṃyuttehi eva aṅgehi kammārahatā, na ārāmikaceṭakādīsu khamṣanādīhi. Tatthāpi dāyakādīsu khamāpitesu kammārahatā natthi, āpatti ca yattha katthaci desetum vaṭṭati. Yo ce tikkhattum khamāpiyamānopi na khamati, akatakammenapi dassanūpacāre āpatti desetabbā. So ce kālakato hoti, desantaraṃ vā gato, gatadisā na ñāyati, antarāmagge vā jīvitantarāyo hoti, katakammenapi akatakammenapi saṅghamajjhe yathābhūtaṃ viññāpetvā khamāpetvā āpatti desetabbāti vadanti. Dhammikaṭṭhissavassa asaccāpane pana tesam santikaṃ gantvā “mayā asamavekkhitvā paṭṭissavaṃ katvā so na saccāpito, taṃ me khamathā”tiādinā khamāpane vacanakkamo ñāpetabbo.

41. Pāḷiyaṃ maṅkubhūto nāsakkhi cittaṃ gahapatiṃ khamāpetunti tiṃsayojanamaggaṃ puna gantvāpi mānathaddhatāya yathābhūtaṃ dosaṃ āvikatvā akhamāpanena “nāhaṃ khamāmi”ti tena paṭikkhitto maṅkubhūto khamāpetum na sakkhi, so punadeva sāvattiṃ paccāgantvāpi mānaniggahatthāyeva punapi satthārā pesito purimanayeneva khamāpetum asakkonto punāgacchi. Athassa bhagavā “asantaṃ bhāvanamiccheyyā”tiādināva dhammaṃ desetvā mānanimmathanaṃ katvā anudūtaḍḍanaṃ anuññāsīti daṭṭhabbaṃ.

42. “No ce khamati...pe... āpattiṃ desāpetabbo”ti vuttattā pageva gahaṭṭho khamati ce, dassanūpacāre āpattidesanāikkamaṃ natthīti gahetabbaṃ.

46. Ukkhepanīyakammesu tīsu ariṭṭhavatthusmiṃ āpattiṃ āropetvāti visum saṅghamajjheva pāpikāya diṭṭhiyā appaṭinissajjanapaccayā dukkaṭaṃ, samanubhāsanapariyosāne pācittiyaṃ vā āpattiṃ āropetvā. Etthāpi kammavācāya “tathāhaṃ bhagavatā”tiādi vatthuvaseṇa vuttaṃ. Yena yena pakāreṇa diṭṭhigatikā vohariṃsu, tena tena pakāreṇa yojetvā kammavācā kātābbā. Gahaṇākāraṃ pana vināpi “suṇātu me, bhante, saṅgho, itthannāmassa bhikkhuno pāpikaṃ diṭṭhigataṃ uppannaṃ, so taṃ diṭṭhiṃ appaṭinissajjati, yadi saṅghassa pattakalla”nti evaṃ sāmāññatopi kammavācaṃ kātuṃ vaṭṭati.

65. “Yaṃ diṭṭhiṃ nissāya bhaṇḍanādīni karotī”ti iminā diṭṭhiṃ nissāya uppannāni eva bhaṇḍanādīni idha adhippetāni, na kevalānīti dasseti. Yo pana “bhaṇḍanādīnaṃ karaṇe doso natthī”ti diṭṭhiko hutvā bhaṇḍanādīni karoti, sāpissa diṭṭhi eva hoti, tassapi appaṭinissagge kammaṃ kātuṃ vaṭṭati.

Niyassakammakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Kammakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

2. Pārivāsikakkhandhako

Pārivāsikavattakathāvaṇṇanā

75. Pārivāsikakkhandhake antamaso mūlāyapaṭikassanārahādīnampīti ādi-saddena mānattārahamānattacārikaabbhānārahe saṅgaṇhāti. Te hi pārivāsikānaṃ, pārivāsikā ca tesam pakatattaṭṭhāne eva tiṭṭhanti. Adhotapādaṭṭhapanakanti yattha ṭhatvā pāde dhovanti, tādisaṃ dāruphalakakhaṇḍādīni. Pādaghaṃsananti sakkharakathalādīni. “Vattaṃ karontī”ti ettakamattasseva vuttattā saddhivihārikādīhipi abhivādanādīni

kātuṃ na vaṭṭati.

“Pārisuddhiuposathe kariyamāne”ti idaṃ pavāraṇādivasesu saṅghe pavārente anupagatachinnavassādīhi kariyamānapārisuddhiuposathampi sandhāya vuttaṃ. Attano pāḷiyāti navakānaṃ purato.

“Pārivāsikasēvā”ti idaṃ abbhānārahapariyosāne sabbe garukaṭṭhe sandhāya vuttaṃ. Tesampi paccekāṃ oṇoanassa anuññātattā tadavasesā pakatattā eva taṃ na labhanti.

Catussālabhattanti bhojanasālāya paṭipāṭiyā diyyamānabhattaṃ. Hatthapāse ṭhitenāti dāyakassa hatthapāse paṭiggahaṇaruhanatṭhāneti adhippāyo. Mahāpeḷabhattepi mahantesu bhattapacchiādibhājanesu ṭhapetvā diyyamānabhattesupi.

76. Pāpiṭṭhatarāti pārājikāpattīti ukkaṃsavaseṇa vuttaṃ. Sañcarittādipaṇṇattivajjato pana sukkavissatṭhādikā lokavajjāva, tatthāpi saṅghabhedādikā pāpiṭṭhatarā eva.

“Kammanti pārivāsikakammavācā”ti etena kammabhūtā vācāti kammavācā-saddassa atthopi siddhoti veditabbo. Savacanīyanti ettha “sadosa”nti atthaṃ vadati. Attano vacane pavattanakammanti evamettha attho daṭṭhabbo, “mā pakkamāhī”ti vā “ehi vinayadharānaṃ sammukhībhāva”nti vā evaṃ attano āṇāya pavattanakakammaṃ na kātabbanti adhippāyo. Evañhi kenaci savacanīye kate anādareṇa atikkamituṃ na vaṭṭati, buddhassa saṅghassa āṇā atikkantā nāma hoti.

Rajohatabhūmīti paṇṇasālāvisesanaṃ. Paccayanti vassāvāsikacīvaraṃ. Senāsanaṃ na labhatīti vassaggena na labhati.

Apaṇṇakapaṭipadāti aviraddhapaṭipadā. Sace vāyamantopīti ettha avisayabhāvaṃ ñatvā avāyamantopī saṅgayhati.

81. Avisesenāti pārivāsikukkhittakānaṃ sāmāññaṇa.

Pañcavaṇṇacchadanabaddhaṭṭhānesūti pañcappakāracchadanehi channaṭṭhānesu.

Obaddhanti utṭhānādibyāpārapaṭibaddhaṃ. Pīḷitanti attho. Mañce vā pīṭhe vāti ettha vā-saddo samuccayattho, tena taṭṭikācammakhaṇḍādīsu dīghāsanesupi nisīdituṃ na vaṭṭatīti dīpitaṃ hoti.

Na vattabhedadukkaṭanti vuḍḍhatarassa jānantassāpi vattabhede dukkaṭaṃ natthīti dasseti. “Vattaṃ nikkhipāpetvā”ti idaṃ pārivāsādimeva sandhāya vuttaṃ.

Pārivāsikavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pārivāsikakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

3. Samuccayakkhandhako

Sukavissatṭhikathāvaṇṇanā

97. Samuccayakkhandhake vedayāmahanti jānāpemi ahaṃ, ārocemītiattho. Anubhavāmītipissa atthaṃ vadanti. Purimaṃ pana pasamsanti āropanavacanattā. Ārocetvā nikkhipitabbanti dukkaṭaparimocanattaṃ vuttaṃ. Keci pana “tadaheva puna vattaṃ samādiyivā aruṇaṃ utṭhāpetukāmassa ratticchedaparihāratthampī”ti vadanti.

“Sabhāgā bhikkhū vasantī”ti vuttattā visabhāgānaṃ vasanaṭṭhāne vattaṃ asamādiyitvā bahi eva kātumpi vaṭṭatīti daṭṭhabbaṃ. “Dve leḍḍupāte atikkamitvā”ti idaṃ vihare bhikkhūnaṃ sajjhāyādisaddasavanūpacāravijahanatthaṃ vuttaṃ. “Mahāmaggaṭo okkammā”ti idaṃ maggaṭipannānaṃ bhikkhūnaṃ upacārātikkaṃamanatthaṃ vuttaṃ. Gumbena vātiādi dassanūpacāravijahanatthaṃ.

“Sopi kenaci kammena pure aruṇe eva gacchatī”ti iminā ārocanāya katāya sabbesupi bhikkhūsu viharagatesu ūne gaṇe caraṇadoso vā vipavāsadoso vā na hoti ārocitattā sahaṃvāsassāti dasseti. Tenāha “ayañcā” tiādi. Abbhānaṃ kātuṃ na vaṭṭatīti katampi akatameva hotīti attho.

Sukavissaṭṭhikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Paṭicchannaparivāsakathāvaṇṇanā

102. Suddhassāti sabhāgasaṅghādisesaṃ anāpannassa, tato vuṭṭhitassa vā. Aññasmiṃti suddhantaparivāsavasena āpattivuṭṭhānato aññasmiṃ āpattivuṭṭhāne. Pāḷiyaṃ “paṭikassito saṅghena udāyi bhikkhu antarā ekissā āpattiyā...pe... mūlāyapaṭikassanā”ti idaṃ karaṇavasena vipariṇāmetvā mūlāyapaṭikassanāya paṭikassitoti yojetabbaṃ. Atha vā “mūlāya paṭikassanā khamati saṅghassa”ti uttarapadena saha paccattavaseneva yojetumpi vaṭṭati.

“Udāyiṃ bhikkhuṃ antarā ekissā āpattiyā...pe... mūlāya paṭikassitvā”ti ettha antarā ekissā āpattiyā hetubhūtāya udāyiṃ bhikkhuṃ mūlāya paṭikassitvā mūladivase ākaḍḍhitvā tassā antarāpattiyā samodhānaparivāsaṃ detūti yojanā. Āvikārapetvā vissajjetabboti tassa atekicchabhāvaṃ teneva saṅghassa pākaṭaṃ kāretvā lajjigaṇato viyojanavasena vissajjetabbo.

Sataṃ āpattiyoti kāyasaṃsaggādivasena ekadivase āpannā sataṃ āpattiyo. Dasasatanti sahaṃvāsā āpattiyo. Rattisataṃ chādayitvānāti yojetabbo. Sabbaparivāsakammavācāvasāneti heṭṭhā dassitānaṃ dvinnaṃ suddhantaparivāsānaṃ, tiṇṇaṃ samodhānaparivāsānañcāti imesaṃ sabbesaṃ parivāsānaṃ kammavācāpariyosāne. Purimanayenevāti paṭicchannaparivāse vuttanayena.

Vihārūpacāratopīti bahigāme bhikkhūnaṃ viharūpacāratopi. “Dve leḍḍupātā atikkamitabbā”ti idaṃ bhikkhūnaṃ savanūpacārātikkaṃamanatthaṃ vuttaṃ. Gāmassāti na vuttanti gāmassa upacāraṃ muñcitum vaṭṭatīti na vuttaṃ. Tena gāmūpacāre ṭhitāpi tattha dassanasavanūpacāre atikkamitvā ṭhitā bhikkhū ca bhikkhuniyo ca tassā ratticchedaṃ na karontīti dīpeti.

Anikkhittavattabhikkhūnaṃ vuttanayenevāti upacārasīmāya pavuṭṭhānaṃ vasena ratticchedaṃ sandhāya vuttaṃ. Tasmīṃ gāmeti bhikkhunīnaṃ nivāsanagāme. Attānaṃ dassetvāti yathā ārocetum sakkā, tathā dassetvā. “Sammannitvā dātabbā”ti iminā sammatāya sahaṃvāsepi ratticchedo na hotīti dasseti.

Mūlāyapaṭikassitassāti mūlāyapaṭikassitassa puna parivutthaparivāsassāti attho. Tissannanti mūlāpattiyā saha dvinnaṃ antarāpattīnañca.

108. Sace paṭicchannāti nikkhittavattenāpannāpattiṃ sandhāya vuttaṃ. Pāḷiyaṃ pañcāhappaṭicchannavāre antarāpattikathāyaṃ “evañca pana, bhikkhave, chārattaṃ mānattaṃ dātabba”nti idaṃ mūlāyapaṭikassanākammavācānantameva dātuṃ

vuttaṃ na hoti. Mūlāyapaṭīkassitassa pana pañcadivasāni parivasitvā yācitassa mānattacaraṇakāle āpannāya tatiyāya antarāpattiyā appaṭicchannāya mānattadānaṃ sandhāya vuttaṃ. Evañca dinnamānattassa ekena chārattena pubbe dinnamānattāhi tīhi āpattīhi saha catassannampi āpattīnaṃ mānattaṃ ciṇṇameva hoti. Iminā pana nayena abbhānārahakāle āpannāya antarāpattiyā, pakkhappaṭicchannavāre antarāpattīsu ca paṭipajjanaṃ veditabbaṃ. “Ekāhappaṭicchannādivasena pañcā”ti idaṃ ekāhappaṭicchannādīnaṃ catunnaṃ paccekaparivāsadānamānattadānaabbhānāni ekekaṃ katvā vuttaṃ. “Antarāpattivasena catasso”ti idampi mānattadānaabbhānāni tasmiṃ tasmiṃ mūlāyapaṭīkassane ekattaṃ āropetvā vuttaṃ.

Paṭicchannaparivāsakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Samodhānaparivāsakathāvaṇṇanā

125. “Yasmā paṭicchannā antarāpattī”ti idaṃ samodhānaparivāsadānassa kāraṇavacanāṃ, na pana ciṇṇaparivutthadivasānaṃ makkhitabhāvassa, appaṭicchannāya antarāpattiyā mūlāyapaṭīkassane katepi tesāṃ makkhitabhāvasambhavato. Tasmā “mānattaciṇṇadivasāpi parivutthadivasāpi sabbe makkhitāva hontī”ti imassānantaraṃ “samodhānaparivāso cassa dātabbo”ti evamettha yojanā kātabbā. Tenāha “tenevā”tiādi.

Samodhānaparivāsakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Agghasamodhānaparivāsakathāvaṇṇanā

134. “Ekāpattimūlakañcā”ti iminā “ekā āpatti ekāhappaṭicchannā, ekā āpatti dvīhappaṭicchannā”tiādinayaṃ dasseti. Appaṭicchannabhāvaṃ dassetunti ajānanādinā paṭicchannāyapi āpattiyā mānattārahatāvacanena appaṭicchannabhāvaṃ dassetuṃ. “Ekassa, āvuso, māsassa bhikkhu mānattāraho”ti hi vuttaṃ. Ettha ekassa ajānanapaṭicchannamāsassa parivāsāraho na hoti, kevalaṃ āpattiyā appaṭicchannattā mānattāraho hotīti adhippāyo. Pāḷiyaṃ makkhadhammoti madditukāmatā. Saṅghādisesānaṃ parivāsadānādisabbavinicchayassa samuccayattā panesa samuccayakkhandhakoti vuttoti veditabbo.

Agghasamodhānaparivāsakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Samuccayakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

4. Samathakkhandhako

Sativinayakathādivaṇṇanā

195. Samathakkhandhake khīṇāsavassa vipulasatiṃ nissāya dātabbo vinayo codanādiasārubbānaṃ vinayanupāyo sativinayo.

196. Cittavipariyāsakatoti katacittavipariyāso. Gaggāṃ bhikkhuṃ...pe... codentīti ettha pana ummattakassa idaṃ ummattaṃ, ajjhāciṇṇaṃ. Tadeva cittavipariyāsena katanti cittavipariyāsakataṃ. Tena ummattakena cittavipariyāsakatenā ajjhāciṇṇena anācārena āpannāya āpattiyā gaggāṃ bhikkhuṃ codentīti evamattho daṭṭhabbo. Paṭhamāṃ mūḷho hutvā pacchā amūḷhabhāvaṃ upagatassa dātabbo vinayo amūḷhavinayo.

202. Dhammavādīnaṃ yebhuyyabhāvasampādikā kiriyā yebhuyyasikāti imasmiṃ atthe sa-kārāgamasahito ika-paccayantoyaṃ saddoti dassetuṃ āha “yassā”tiādi. Tattha yassā kiriyāyāti gūḷhakavivaṭṭakādīnā salākaggāhāpakakiriyāya. Yebhuyyabhāvaṃ nissitasamathakiriyā yebhuyyasikāti evaṃ yebhuyyasikāsaddassa attho gahetabbo. Evañhi ayaṃ adhikaraṇasamatho nāma hoti. Yathāvuttasalākaggāhena hi dhammavādīnaṃ yebhuyyabhāve siddhe pacchā taṃ yebhuyyabhāvaṃ nissāyeva adhikaraṇavūpasamo hoti, na dhammavādīnaṃ bahutarabhāvasādhakakiriyāmattena.

207. “Sesamettha tajjanīyādīsu vuttanayamevā”ti etena tajjanīyādisattakammāni viya idampi tassapāpiyasikākammaṃ asucibhāvādidosaṃvuttassa, saṅghassa ca vinicchaye atīṭṭhamānassa kattabbaṃ visuṃ ekaṃ niggahakammanti dasseti. Etasmiñhi niggahakamme kate so puggalo “ahaṃ suddho”ti attano suddhiyā sādhanatthaṃ saṅghamajjhaṃ otarituṃ, saṅgho cassa vinicchayaṃ dātuṃ na labhati, taṃ kammakaraṇamatteneva ca taṃ adhikaraṇaṃ vūpasantaṃ hoti.

Kathaṃ panetaṃ kammaṃ paṭippassambhatīti? Keci panettha “so tathā niggahito niggahitova hoti, osāraṇaṃ na labhati. Teneva pāḷiyaṃ osāraṇā na vuttā”ti vadanti. Aññe pana “pāḷiyaṃ na upasampādetabbantiādīnā sammāvattanassa vuttattā sammāvattitvā lajjidhamme okkantassa osāraṇā avuttāpi tajjanīyādīsu viya nayato kammavācaṃ yojetvā osāraṇā kātabbā evā”ti vadanti, idaṃ yuttaṃ. Teneva aṭṭhakathāyaṃ vakkhati “sace sīlavā bhavissati, vattaṃ paripūretvā paṭippassaddhiṃ labhissati. No ce, tathānāsitaṃ kova bhavissatī”ti. Tassapāpiyasikākammanti ca aluttasamāsoyeva. Tenāha “idaṃ hī”ti ādi.

Sativinayakathādivaṇṇanā nīṭṭhitā.

Adhikaraṇakathāvaṇṇanā

215. Virūpato vipariṇāmaṭṭhena cittaṃ dukkhaṃ vipaccatīti āha “cittadukkhattaṃ vohāro”tiādi. Upavadanāti codanā. Tatthevāti anuvadane.

Ādito paṭṭhāya ca tassa tassa kammaṃ viññātattāti vitthārato āgatakammavaggassa ādito paṭṭhāya vaṇṇanāmukhena viññātattā vinicchayo bhavissatīti yojanā.

216. Pāḷiyaṃ ajjhattaṃ vāti attani vā attano parisāya vā. Bahiddhā vāti parasmim vā parassa parisāya vā. Anavassavāyāti anuppādāya.

220. “Vivādādhikaraṇaṃ kusalaṃ akusalaṃ abyākata”nti idaṃ pucchāvacanaṃ. Vivādādhikaraṇaṃ siyā kusalantiādi visajjanaṃ. Esa nayo sesesupi.

222. Sammutisabhāvāyapi āpattiyaṃ kāraṇūpacārena akusalābyākatabhāvena vuccamāne kusalassāpi āpattikāraṇattā tadupacārena “āpattādhikaraṇaṃ siyā kusala”nti vattabbaṃ bhavēyya, tathā avatvā “natthi āpattādhikaraṇaṃ kusala”nti evaṃvacanassa kāraṇaṃ dassetuṃ “ettha sandhāyabhāsitaṃ vasena attho veditaṃ”ti vuttaṃ. Ettha cāyamadhippāyo - yadi hi āpatti nāma paramatthadhammasabhāvā bhavēyya, tadā “āpattādhikaraṇaṃ siyā akusala”ntiādivacanaṃ yujjēyya. Yasmā duṭṭhadosasikkhāpadatṭhakathādīsu dassitadosappasaṅgato paramatthasabhaāvatā na yuttā, ekantasammutisabhāvā eva sā hoti, tasmā “siyā akusalaṃ siyā abyākata”ntipi nippariyāyato na vattabbā. Yadi pana akusalaabyākatadhammasamuṭṭhitattameva upādāya pariyāyato “siyā

akusalaṃ siyā abyākata''nti vuttaṃ. Tadā kusaladhammasamauṭṭhitattampi upādāya pariyāyato ''āpattādhikaraṇaṃ siyā kusala''ntipi vattabbaṃ bhaveyya. Yato cetam vacanaṃ āpattiyā akusalābyākatūpacārārahattassa kusalūpacārānārahattassa visuṃ kāraṇasabbhāvaṃ sandhāya bhāsitaṃ, tasmā yaṃ taṃ kāraṇavisesaṃ sandhāya idaṃ bhāsitaṃ, tassa vasenevettha attho veditabbo.

Idāni pana yo aṅgappahonakacittameva sandhāya āpattiyā akusalādibhāvo vutto, nāññaṃ visesakāraṇaṃ sandhāyāti gaṇheyya, tassa gāhe dosaṃ dassento ''yasmiṃ hī''tiādīmāha. Tattha pathavīkhaṇanādiketi pathavīkhaṇanādinimutte paṇṇattivajje. Āpattādhikaraṇe kusalacittaṃ aṅganti paṇṇattiṃ ajānitvā kusalacittena cetiyaṅgaṇādīsu bhūmisodhanādivasena pathavībhūtagāmaṃvikipanādikāle kusalacittaṃ kāraṇaṃ hoti. Tasmīṃ satīti tasmīṃ āpattādhikaraṇe vijjamāne kusalacittasamuṭṭhitattena kusalavohārārahāya āpattiyā vijjamānāyāti adhippāyo. Sārattadīpaniyaṃ pana ''tasmīṃ satī''ti imassa ''tasmīṃ kusalacitte āpattibhāvena gahite''ti attho vutto, taṃ na yujjati ''yasmi''nti ya-saddena parāmaṭṭhasseva āpattādhikaraṇassa ''tasmi''nti parāmasitabbato.

Na sakkā vattunti yadi sammutisabhāvāyapi āpattiyā akusalādisamuṭṭhitattena akusalādivohāro karīyati, tadā kusalavohāropi kattabboti ''natthi āpattādhikaraṇaṃ kusala''nti na sakkā vuttaṃ, aññathā akusalādibhāvopissa paṭikkhipitabboti adhippāyo. Tasmāti yasmā kusalādīnaṃ tiṇṇaṃ samānēpi āpattiyā aṅgappahonakatte kusalavohārova āpattiyā paṭikkhitto, na akusalādivohāro, tasmā nayidaṃ aṅgappahonakaṃ cittaṃ sandhāya vuttanti ''āpattādhikaraṇaṃ siyā akusalaṃ siyā abyākataṃ, natthi āpattādhikaraṇaṃ kusala''nti idaṃ āpattiyā samuṭṭhāpakattena aṅgappahonakaṃ kāraṇabhūtaṃ cittaṃmattaṃ sandhāya na vuttaṃ, aññathā ''āpattādhikaraṇaṃ siyā kusala''ntipi vattabbatoti adhippāyo. Etena āpattiyā akusalādibhāvopi kenaci nimittena pariyāyatova vutto, na paramatthatoti dasseti. Yathāha ''yaṃ kusalacittena āpajjati, taṃ kusalaṃ, itarehi itara''nti.

Idaṃ panātiādīsu ayaṃ adhippāyo - ''āpattādhikaraṇaṃ siyā akusalaṃ siyā abyākata''nti idaṃhi yaṃ kiñci kadāci katthaci kāraṇaṃ bhavantaṃ aniyatakāraṇaṃ sandhāya vuttaṃ na hoti. Yaṃ pana sabbasikkhāpadesu āpattiyā kāraṇaṃ bhavitumarahati, idameva kāraṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Akusalañhi paṇṇattiṃ ṇatvā vītikkamantassa sabbāpattiyā kāraṇaṃ hoti, lokavajjāpattiyā pana paṇṇattiṃ ajānantassapi kāraṇaṃ hoti. Kevalaṃ paṇṇattivajjāpattīsu kusalābyākatacittapavattikkhaṇe eva akusalaṃ na vattati, tadaññattha sayameva pavattati. Abyākataṃ pana kāyavacībhūtaṃ kusalākusalādīnaṃ pavattikkhaṇe nirodhasamāpannassa sahaseyyāpattiyanti sabbāpattiyā aṅgameva hoti channaṃ āpattisamuṭṭhānānaṃ kāyavācāṅgavirahitattābhāvā. Tasmā imesaṃ akusalābyākatānaṃ sabbāpattimūlakattameva sandhāya idaṃ āpattiyā akusalattaṃ, abyākatattañca vuttaṃ. Yattha pana pathavīkhaṇanādīsu kusalampi āpattiyā kāraṇaṃ hoti, tatthāpi āpattiyā tadupacārena kusalattavohāro ayutto sāvajjānavajjānaṃ ekattavohārassa viruddhattā. Yadaggena aññamaññaṃ viruddhā, tadaggena kāraṇakāriyavohāropi nesaṃ ayutto. Tasmā tattha vijjamānampi kusalaṃ abbohārikaṃ, kāyavacīdvārameva āveṇikaṃ kāraṇanti.

Tattha ekantato akusalamevāti akusalacittena samuṭṭhahanato kāraṇūpacārato evaṃ vuttaṃ. Tatthāti lokavajje. Vikappo natthīti siyā-saddassa vikappanattathaṃ dasseti. Akusalaṃ hotīti akusalasamuṭṭhitāya kāraṇūpacārena akusalaṃ hoti. Sahaseyyādivasena āpajjanato abyākataṃ hotīti itthiyādīhi saha

piṭṭhipasāraṇavasappavattakāyadvārasaṅkhātarūpābyākatavaseneva āpajjitabbato
kāraṇūpacāreneva āpatti abyākatam hoti. Tatthāti tasmiṃ
paṇṇattivajjāpattādhikaraṇe. Sañciccāsañciccavasena paṇṇattim ñatvā, aññatvā ca
āpajjanavasena imaṃ vikappabhāvaṃ sandhāya akusalattaabyākatattasaṅkhātaṃ
yathāvuttaṃ imaṃ vikappasabhāvaṃ sandhāya idaṃ vacanaṃ vuttaṃ.

Yadi evaṃ asañciccāpajjanapakkhe kusalenāpi āpajjanato tampi vikappaṃ sandhāya
“āpattādhikaraṇaṃ siyā kusala”ntipi kasmā na vuttanti āha “sace panā”tiādi.
“Acittakāna”nti vuttamevatthaṃ samuṭṭhānavasena vibhāvetum
“eḷakalomapadasodhammādisamuṭṭhānānampī”ti vuttaṃ. Acittakasamuṭṭhānānaṃ
“kusalacittaṃ āpajjeyyā”ti etena sāvajjabhūtāya āpattiyā kāraṇūpacārenāpi
anavajjabhūtakusalavohāro ayuttoti dasseti. “Na ca tatthā”tiādinā kusalassa āpattiyā
kāraṇattaṃ vijjamānampi tathā voharituṃ ayuttanti paṭikkhipitvā
kāyavācāsaṅkhātaṃ abyākatasseva kāraṇattaṃ dasseti. Tattha calitappavattānanti
calitānaṃ, pavattānañca. Calito hi kāyo, pavattā vācā. Ettha ca
kāyavācānamaññatameva aṅgaṃ. Tañca...pe... abyākatanti evaṃ abyākatassa
āpattikāraṇabhāveneva vuttattā. “Āpattādhikaraṇaṃ siyā akusalaṃ siyā
abyākata”nti idaṃ kāraṇūpacārena pariyāyato vuttaṃ, na nippariyāyatoti sijjhati.

Yaṃ pana sārattadīpaniyaṃ āpattiyā nippariyāyatova akusalādisabhāvataṃ
samatthetuṃ bahuṃ papañcitaṃ, taṃ na sārato paccetabbaṃ
duṭṭhadosasikkhāpadaṭṭhakathāyameva paṭikkhittattā. Tenevetthāpi “yaṃ cittaṃ
āpattiyā aṅgaṃ hoti”tiādinā akusalacittassāpi āpattiyā kāraṇattena bhinnatāva
dassitā. Yaṃ panettha vattabbaṃ, taṃ heṭṭhā dassitamevāti idha na vitthārayimha.
Evaṃ vītikkamato yo vītikkamoti ettha akusalacittena ñatvā vītikkamantassa
kāyavacīvītikkamasamuṭṭhitā āpattivītikkamoti vutto. Esa nayo abyākatavārepi.

Adhikaraṇakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Adhikaraṇavūpasamanasamathakathādivaṇṇanā

228. Pāḷiyaṃ vivādādhikaraṇaṃ ekaṃ samathaṃ anāgammātiādi pucchā. Siyātiādi
vissajjanaṃ. Siyātissa vacanīyanti eteneva vūpasamaṃ siyāti vattabbaṃ bhavēyyāti
attho. Sammukhāvinayasaminti sammukhāvinayattasaminti bhāvappadhāno niddeso
daṭṭhabbo. Evaṃ sabbavāresu. “Kārako ukkoṭeti”ti idaṃ upalakkhaṇamattaṃ, yassa
kassaci ukkoṭentassa pācittiyameva. Ubbāhikāya khīyanake pācittiyaṃ na vuttaṃ
tattha chandadānassa natthitāya.

235. Vaṇṇāvaṇṇāyo katvāti khuddakamahanteḥi saññāṇeḥi yuttāyo katvā. Tenāha
“nimittasaññāṃ āropetvā”ti.

242. Kiccādhikaraṇaṃ...pe... sammatīti ettha sammukhāvinayena
apalokaṇādikammaṃ sampajjatīti attho daṭṭhabbo.

Adhikaraṇavūpasamanasamathakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Samathakkhandhakavaṇṇanāyā niṭṭhito.

5. Khuddakavatthukkhandaḥo

Khuddakavatthukathāvaṇṇanā

243. Khuddakavatthukkhandhake aṭṭhapadākārenāti jūtapahalake aṭṭhagabbharājiākārena. Mallakamūlasaṇṭhānenāti kheḷamallakamūlasaṇṭhānena. Idañca vaṭṭādhāraṇaṃ sandhāya vuttaṃ, kaṇṭake uṭṭhāpetvā katavaṭṭakapālassetaṃ adhivacanaṃ.

244. Puthupāṇikanti muṭṭhiṃ akatvā vikasitahatthatalehi piṭṭhiparikammaṃ vuccati. Etameva sandhāya “hatthaparikamma”nti vuttaṃ.

245. Muttolambakādīnanti ādi-saddena kuṇḍalādiṃ saṅgaṇhāti. Palambakasuttanti brāhmaṇānaṃ yaññopacitasuttādiākāraṃ vuccati. Valayanti hatthapādavalayaṃ.

246. Dvaṅguleti upayogabahuvacanaṃ, dvaṅgulappamāṇaṃ atikkāmetuṃ na vaṭṭatīti attho. Ettha ca dumāsassa vā dvaṅgulassa vā atikkantabhāvaṃ ajānantassāpi kesamassugaṇanāya acittakāpattiyo hontīti vadanti.

Kocchenāti usīraṇīdāni bandhitvā samaṃ chinditvā gahitakocchena. Cikkalenāti silesayuttatelenā. Uṇhābhitattarajasirānampīti uṇhābhitattānaṃ rajokiṇṇasirānaṃ. Addahatthenāti allahatthena.

248-249. Sādhugītanti aniccatādiṭṭhisaññuttaṃ gītaṃ. Caturassena vattenāti paripuṇṇena uccāraṇavattena. Taraṅgavattādīnaṃ sabbesampi sāmāññalakkhaṇaṃ dassetuṃ “sabbesaṃ...pe... lakkhaṇa”nti vuttaṃ. Yattakāhi mattāhi akkharaṃ paripuṇṇaṃ hoti, tatopi adhikamattāyuttaṃ katvā kathaṇaṃ vikāraṇaṃ nāma, tathā akatvā kathanameva lakkhaṇanti attho. Bāhiralominti bhāvanapuṃsakaniddeso, yathā bahiddhā lomāni dissanti, evaṃ dhārentassa dukkaṇanti attho.

250. Pālīyaṃ taruṇaṇṇeva ambanti taruṇaṃ asaṇṇjātabījaṃ eva ambaphalaṃ. Pātāpetvāti chindāpetvāva. “Mattāvaṇṇitā”ti idaṃ “pare nindantī”ti sāsanaḥitesitāya vuttaṃ. Na pariyāpuṇiṃsūti nāsikkhiṃsu.

251. Cattāri ahirājakulānīti sabbesaṃ ahibhedānaṃ catūsu eva saṅgahato vuttaṃ. Attaparittaṃ kātunti attano parittāṇaṃ kātuṃ.

Virūpakkhehi me mettanti virūpakkhajātikehi nāgehi saha mayhaṃ mittabhāvo hotu, mettā hotūti attho, te sukhitā niddukkhā averā hontūti adhippāyo. Evañhi mettāpharaṇaṃ hoti. Sesesupi eseva nayo. Apādaṇṇāhi ahikulehi saha sabbasattesu odhiso mettāpharaṇadassanaṃ. Mā maṃ apādako hiṃsīti tāya mettāya attarakkhāvidhānadassanaṃ.

Sabbe sattātiādi attānaṃ upamaṃ katvā sabbasattesu anodhiso mettāpharaṇadassanaṃ. Tattha mā kañci pāpamāgamāti kañci sattaṃ lāmaṃ dukkhaṇetu, dukkhañca mā āgacchatu.

Evaṃ mettāya attaguttiṃ dassetvā idāni ratanattayānussaraṇena dassetuṃ “appamāṇo”tiādi vuttaṃ. Tattha pamāṇakaradhammā akusalā, tabbipākā ca pamāṇā, tappaṭipakkhā sīlādayo guṇā, tabbipākā ca lokiyalokuttaraphalāni appamāṇā, te assa atthīti appamāṇo, appamāṇā vā aparimeyyaguṇā assātipi appamāṇo. Pamāṇavantānīti yathāvuttapamāṇakaradhammayuttāni. Ahivicchikāti sarīsapānaṇṇeva pabhedadassanaṃ. Uṇṇanābhīti lomasaṇābhiko makkaṭo. Sarabūti gharagoḷikā.

Paṭikkamantūti apagacchantu, mā maṃ vihesayiṃsūti attho. Sohaṃ namoti ettha “karomī”ti pāṭhaseso. Yasmā mayā mettādīhi tumhākañca mayhañca rakkhā katā, yasmā ca sohaṃ bhagavato namo karomi, vipassīdīnaṃ sattannampi namo karomi, tasmā paṭikkamantu bhūtānīti yojanā.

Aññamhīti kāmarāge asubhamanasikārādīnā chetabbeti attho. Aṅgajātanti bījavirahitaṃ purisanimittaṃ. Bīje hi chinne opakkamikapaṇḍako nāma abhabbo hotīti vadanti. Eke pana “bījassāpi chedanakkhaṇe dukkaṭāpatti eva kamena purisindriyādi ke antarahite paṇḍako nāma abhabbo hoti, tadā liṅganāsanāya nāsetabbo”ti vadanti. Tādisaṃ vā dukkhaṃ uppādentassāti muṭṭhippahārādīhi attano dukkhaṃ uppādentassa.

252. Pāliyaṃ tuyheso pattoti “yo ca arahā ceva iddhimā ca, tassa dinnamevā”ti seṭṭhinā vuttaṃ, taṃ sandhāya vadati. Taṃ pattaṃ gahetvā tikkhattuṃ rājagahaṃ anupariyāyīti ettha veḷuparamparāya baddhapattassa uparibhāge ākāse nagaraṃ tikkhattuṃ anupariyāyivā ṭhitabhāvaṃ sandhāya “pattaṃ gahetvā”ti vuttaṃ, na pana thero hatthena pattaṃ sayameva aggahesi. Keci pana vadanti “iddhibalena taṃ pattaṃ veḷuparamparato muñcitvā therāṃ anubandhamāno aṭṭhāsi, so ca anena hatthena gahito viya ahosī”ti. Tathā ṭhitameva pana sandhāya “bhāradvājassa hatthato pattaṃ gahetvā”ti vuttaṃ. Te ca manussā...pe... anubandhiṃsūti ye ca manussā paṭhamāṃ pāṭihāriyaṃ nāddasaṃsu, te amhākampi pāṭihāriyaṃ dassehīti theramanubandhiṃsu. Thero ca sīhabyagghādirūpaṃ gahetvā vikubbaniddhiṃ dasseti, te ca acchariyabbhutaṃ uccāsaddā mahāsaddā ahesuṃ. Tenāha “kiṃ nu kho so, ānanda, uccāsaddo mahāsaddo”ti. Iddhipāṭihāriyaṃ na dassetabbanti ettha “yo pakatīvaṇṇaṃ vijahitvā kumāraṇṇaṃ vā dasseti, nāgavaṇṇaṃ vā...pe... vividhampi senābyūhaṃ dasseti”ti evamāgatā attano sarīrassa vikārāpādanavasappavattā vikubbaniddhi adhippetāti āha “adhiṭṭhāniddhi pana appaṭikkhattā”ti. Pakatīyā eko bahukaṃ āvajjati, sataṃ vā sahasaṃ vā satahasaṃ vā āvajjetvā ñāṇena adhiṭṭhāti “bahuko homī”ti evaṃ dassitā adhiṭṭhānavasena nipphannā adhiṭṭhāniddhi nāma. Gihivikaṭānīti gihisantaṃkāni.

253. Pāliyaṃ na acchupiyantīti na phusitāni honti. Rūpakākiṇṇānīti itthirūpādīhi ākiṇṇāni.

254. Bhūmiādhāraketi dantādīhi kate valayādhārake. Etassa valayādhārakassa anuccatāya ṭhapitā pattā na paripatantīti “tayo patte ṭhapetuṃ vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Anuccatāñhi sandhāya ayaṃ “bhūmiādhārako”ti vutto. Dāruādhārakadaṇḍādhārakesūti ekadārunā kataādhārake, bahūhi daṇḍehi kataādhārake ca. Ete ca uccatarā honti pattehi saha patanasabhāvā. Tena “susajjitesū”ti vuttaṃ. Bhamakoṭṭisadisoti yattha dhamakaraṇādiṃ pavesetvā likhanti, tassa bhamakassa koṭṭiyā sadiso. Tādisassa dāruādhārakassa avitthiṇṇatāya ṭhapitopi patto patatīti “anokāso”ti vutto.

Ālindakamiḍḍhikādīnanti pamukhamiḍḍhikādīnaṃ, uccavatthukānanti attho. Bāhirapasseti pāsādādīnaṃ bahikuṭṭe. Tanukamiḍḍhikāyāti vedikāya. Sabbattha pana hatthappamāṇato abbhantare ṭhapetuṃ vaṭṭati. Ādhāre pana tato bahipi vaṭṭati.

Pāliyaṃ oṭṭhoti mukhavaṭṭi. Pattamāḷakanti upacikānaṃ anuṭṭhahanatthāya bhūmito uccataraṃ kataṃ vedikākāramāḷakaṃ. Mahāmukhakuṇḍasaṇṭhānāti mahāmukhacāṭisaṇṭhānā. Laggentassa dukkaṭanti kevalaṃ pattaṃ laggentassa, na thavikāya laggentassāti vadanti. Vīmaṃsitabbaṃ. Aññena pana bhaṇḍakenāti aññena

bhārabandhanena bhaṇḍakena. “Bandhitvā olambetu”nti vuttattā pattatthavikāya aṃsabaddhako yathā laggitatṭhānato na parigaḷati, tathā sabbathāpi bandhitvā ṭhapetum vaṭṭati. Bandhitvāpi upari ṭhapetum na vaṭṭatīti upari nisīdantā ottharivā bhindantīti vuttam. Tattha ṭhapetum vaṭṭatīti nisīdanasaṅkābhāvato vuttam. Bandhitvā vāti bandhitvā ṭhapitachatte vā. Yo kocīti bhattapūropi tucchapattopi.

255. Pariharitunti divase divase piṇḍāya caraṇatthāya ṭhapetum. Pattam alabhantena pana ekadivasam piṇḍāya caritvā bhuñjitvā chaḍḍetum vaṭṭati. Tenāha “tāvakālikam paribhuñjitum vaṭṭatī”ti. Paṇṇapuṭṭādisupi eseva nayo. Abhum meti abhūti mayham, vināso mayhanti attho. Pāḷiyam pisāco vatamanti pisāco vatāyam, ayameva vā pāṭho. Pisācillikāti pisācadārakā. Chavasīsassa pattoti chavasīsamayo patto. Pakativikārasambandhe cetam sāmivacanam.

Cabbetvāti niṭṭhubhitvā. “Paṭiggaham katvā”ti vuttattā ucchiṭṭhahatthena udakam gahetvā pattam parippphosivā dhovanaghamṣanavasena hattham dhovitum vaṭṭati, ettakena pattam paṭiggaham katvā hattho dhovito nāma na hoti. Ekam udakagaṇḍusam gahetvāti pattam aphusivā tattha udakameva ucchiṭṭhahatthena ukkhipivā gaṇḍusam katvā, vāmahattheneva vā pattam ukkhipivā mukhena gaṇḍusam gahetumpi vaṭṭati. Bahi udakena vikkhāletvāti dvīsu aṅgulīsu āmisamattam vikkhāletvā bahi gahetumpi vaṭṭati. Paṭikhāditukāmoti ettha na sayam khāditukāmopi aññesam khādanāraham ṭhapetum labhati. Tattheva katvāti patteyeva yathāṭṭhapitatṭhānato anuddharitvā. Luñcitvāti tato maṃsameva niravasesam uppaṭṭetvā.

256. Kiṇṇacuṇṇenāti surākiṇṇacuṇṇena. Makkhetunti sūciṃ makkhetum. Nisseṇimpīti catūhi daṇḍehi cīvarappamāṇena āyatacaturassam katvā baddhapaṭalampi. Ettha hi cīvarakoṭiyo samakam bandhitvā cīvaram yathāsukham sibbanti. Tattha attharitabbanti tassā nisseṇiyā upari cīvarassa upatthambhanatthāya attharitabbam. Kathinasāṅkhātāya nisseṇiyā cīvarassa bandhanakarajju kathinarajjūti majjhimapadalopīsamāsoti āha “yāyā”tiādi. Tattha yasmā dvinnam paṭalānam ekasmim adhike jāte tattha valiyo honti, tasmā dupaṭṭacīvarassa paṭaladvayampi samakam katvā bandhanakarajju kathinarajjūti veditabbam.

Pāḷiyam kathinassa anto jīratīti kathine baddhassa cīvarassa pariyanto jīrati. Kathinanissitañhi cīvaram idha nissayavohārena “kathina”nti vuttam “mañcā ghosanti”tiādīsu viya. Anuvātam paribhaṇḍanti kathine bandhanarajjūhi cīvarassa samantā pariyaṇṭassa ajīraṇattham yehi kehici coḷakehi dīghato anuvātam, tiriyato paribhaṇḍaṇca sibbitvā kātum yattha rajjuke pavesetvā daṇḍesu paliveṭhetvā cīvarasamakam ākaḍḍhitum sakkā, tādisanti attho. Keci pana “kathinasāṅkhātesu kilañjādīsu eva ajīraṇatthāya anuvātaparibhaṇḍakaraṇam anuññāta”nti vadanti. Tassa majjheti purāṇakathinasseva anto. Bhikkhuno pamāṇenāti bhikkhuno cīvarassa pamāṇena. Aññam nisseṇinti dīghato ca tiriyato ca aññam daṇḍam ṭhapetvā bandhitum.

Bidalakanti diguṇakaraṇasaṅkhātakiriyāvisesassa adhivacanam. Tenāha “duguṇakaraṇa”nti. Pavesanasalākanti valīnam aggahaṇatthāya pavesanakaveḷusalākādi. Pāḷiyam paṭiggahanti aṅgulikaṇcukam.

257. Pāti nāma bhaṇḍaṭṭhapanako bhājanaviseso. Pāliyaṃ paṭiggahathavikanti pātiādibhājanatthavikaṃ. Cinitunti uccavatthupariyantassa apatanatthāya itṭhakādīhi cinituṃ. Ālambanabāhanti ālambanarajjudanḍādi. Paribhijjati kaṭasārādikaṃ kathinamajjhe bhaṅgaṃ hoti. Ussāpetvāti daṇḍakathinaṃ sandhāya vuttaṃ.

258-259. Udaṃ akappiyanti sappāṇakaṃ. Upanandhīti veraṃ bandhi. Addhānamaggo paṭipajjitabboti ettha addhayaṃ addhānamaggo nāma, taṃ paṭipajjitukāmassa sañcicca viharūpacārātikkaṃ āpatti. Asañcicca gatassa pana yattha sarati, tattha tathā saṅghāṭikaṇḍaṃ anadhiṭṭhahitvā gamane padavārena āpattīti veditabbaṃ. Na sammatīti na pahoti.

260. Abhisannakāyāti semhādidosasannicitakāyā. Tattha majjheti aggaḷapāsakassa majjhe. Uparīti aggaḷapāsakassa uparibhāge. Udaṃ udakaṭṭhapanatthāya paricchinditvā kataṭṭhānaṃ.

261. Pāliyaṃ udapānanti kūpaṃ. Nīcavatthukoti kūpassa samantā kūlaṭṭhānaṃ, bhūmisamaṃ tiṭṭhatīti attho. Udaṃ otthariyyatīti samantā vassodakaṃ āgantvā kūpe patatīti attho.

262. Vāhentīti ussiṅcanti. Arahaṭaḡhaṭiyantaṃ nāma cakkasaṅghānaṃ anekāraṃ are are ḡhaṭikāni bandhitvā ekena, dvīhi vā paribbhamiyamānayaṃ.

263. Āviddhapakkhapāsakanti kaṇṇikamaṇḍalassa samantā ṭhapitapakkhapāsakaṃ. Maṇḍaleti kaṇṇikamaṇḍale. Pakkhaṇḡake ṭhapetvāti samantā caturassākārena phalakādīni ṭhapetvā.

264. Namataṃ nāma santhatasadisanti keci vadanti. Keci pana “rukkhatacamaya”nti. Cammakhaṇḡaparihārenāti anadhiṭṭhahitvā sayanāsanavidhināti attho. Peḡyāti aṭṭhaṃsaḡasaṃsādiākārena katāya bhājanākārāya peḡyā. Yattha uṇhapāyāsādiṃ pakkhipitvā upari bhojanapātiṃ ṭhapenti bhattassa uṇhabhāvavigamanatthaṃ, tādisassa bhājanākārassa ādhārassetaṃ adhivacanaṃ. Teneva pāliyaṃ “āsittakūpadhāna”nti vuttaṃ. Tassa ca pāyāsādīhi āsittakādhāroti attho. Idaṇca āsittakūpadhānaṃ paccantesu na jānanti kātuṃ, majjhimadeseyeva karonti. Keci pana “gihiparibhogo ayomayādi sabbopi ādhāro āsittakūpadhānameva anulometī”ti vadanti, eke pana “kappiyalohamayo ādhāro maḡorikameva anulometī”ti. Vīmaṃsitvā gaḡetabbaṃ. Pubbe pattaguttiyā ādhāro anuṇṇāto. Idāni bhuṇṇituṃ maḡorikā anuṇṇātā. Chiddanti chiddayuttaṃ. Viddhanti antovinividdhachiddaṃ. Āviddhanti samantato chiddaṃ.

265. Pattaṃ nikkujjitunti ettha kammavācāya asambhogakaraṇavaseneva nikkujjanaṃ, na pattānaṃ adhomukhaṭṭhapanena. Tenāha “asambhogaṃ saṅghena karotū”tiādi, taṃ vaḡḡhaṃ kammavācāya saṅghena saddhiṃ asambhogaṃ saṅgho karotūti attho.

Pattaṃ nikkujjeyyāti vaḡḡhassa pattanikkujjanadaṇḡakammaṃ kareyya. Asambhogaṃ saṅghena karaṇanti saṅghena vaḡḡhassa asambhogakaraṇaṃ. Yathā asambhogo hoti, tathā karaṇanti attho. Nikkujjito...pe... asambhogaṃ saṅghenāti ettha saṅghena asambhogo hotīti attho daṭṭhabbo. Evaṃ bhagavatā asambhogakaraṇassa āṇattattā, kammavācāya ca sāvitattā, aṭṭhakathāyaṇca “koci deyyadhammo na gaḡetabbo”ti vuttattā patte nikkujjite tassa santakaṃ ṇatvā gaṇhantassa dukkaṭamevāti gaḡetabbaṃ.

Accayoti ñāyappaṭipattiṃ atikkamitvā pavatti, aparādhoti attho. Maṃ accagamāti maṃ atikkamma pavatto. Taṃ te mayam paṭiggaṇhāmāti taṃ te aparādham mayam khamāma. Bhikkhūnam alābhāya parisakkatītiādīsu alābhāya parisakkanādito viratoti evamattho gahetabbo. Asambhogam bhikkhusaṅghenāti ettha “kato”ti pāṭhaseso.

268. Yāva pacchimā sopānakaḷevarāti paṭhamasopānaphalakam sandhāya vuttam. Tañhi pacchā dussena santhatattā eva vuttam. “Pacchimaṃ janataṃ tathāgato anukampatī”ti idaṃ thero anāgate bhikkhūnam celapaṭikassa akkamanapaccayā apavādam sikkhāpadapaññattiyā nivāraṇena bhagavato anukampam sandhāyāha. Apagatagabbhāti vijātaputtā. Tenāha “maṅgalatthāyā”ti.

269-270. Bījaninti caturassabījanim. Ekapaṇṇacchattanti tālapaṇṇādinā ekena pattenā katachattam.

274-275. Anurakkhaṇatthanti pariggahetvā gopanattham. Dīgham kārentīti kesehi saddhim acchinditvā ṭhapāpentī. Catukoṇanti yathā upari nalāṭantesu dve, heṭṭhā hanukapasse dveti cattāro koṇā paññāyanti, evam caturassam katvā kappāpanam. Pāliyam dāṭhikam ṭhapāpentīti uttarotṭhe massum acchinditvā ṭhapāpentī. Rudhīti khuddakavaṇam.

277. Pāliyam lohabhaṇḍakamsabhaṇḍasannicayoti lohabhaṇḍassa, kamsabhaṇḍassa ca sannicayoti attho. Bandhanamattanti vāsidaṇḍādīnam koṭīsu apātanattham lohehi bandhanam. Tantaṇṭi āyogavāyanattham tadākārena pasāritatantam.

278. “Yattha sarati, tattha bandhitabba”nti etena asañcicca kāyabandhanam abandhitvā pavitṭhassa anāpattīti dasseti. Murajavaṭṭisaṇṭhānam veṭhetvā katanti evam bahurajjuka ekato katvā nānāvaṇṇehi suttehi katanti keci vadanti. Ekavaṇṇasuttenāpi valayaghaṭakādivikāram dassetvā veṭhitampi murajameva. Vikāram pana adassetvā maṭṭham katvā nirantaram veṭhitam vaṭṭati. Teneva dutiyapārājikasamvaṇṇanāyam vuttam “bahurajjuka ekato katvā ekena nirantaram veṭhetvā kataṃ ‘bahurajjuka’nti na vattabbam, vaṭṭatī”ti. Muddikakāyabandhanam nāma caturassam akatvā sajjitam. Pāmaṅgadasā caturassā. Mudiṅgasaṇṭhānenāti varakasīsākārena. Pāsantoti dasāpariyosānam.

279. Pāliyam gaṇṭhikaphalakam pāsakaphalakanti ettha dārudentādimayesu phalakesu gaṇṭhikapāsakāni appetvā cīvare ṭhapetum anuññātam. Koṭṭo vivariyatīti anuvāto vivariyati.

280-281. Pālikārakoti bhikkhūnam yathāvuḍḍham pāliyā patitṭhāpako. Tassāpi tathā pārūpitum na vaṭṭati. Pāliyam muṇḍavaṭṭitī mallādayo.

282. Pamāṇaṅgulenāti vaḍḍhakāṅgulena. Keci pana “pakatiāṅgulenā”ti vadanti, taṃ caturaṅgulapacchimakavacanena na sameti. Na hi pakataṅgulena caturaṅgulappamāṇam dantakaṭṭham kaṇṭhe avilaggam khādītum sakāti.

285. Pāliyam sakāya niruttiyā buddhavaṇṇanam dūsentīti māgadhabhāsāya sabbesaṃ vattum sukaratāya hīnajaccāpi uggaṇhantā dūsentīti attho.

289. Mā bhikkhū byābādhayimsūti lasuṇagandhena bhikkhū mā bādhayimsu.

291. Avalekhanapīṭharoti avalekhanakaṭṭhānam ṭhapanabhājanaviseso. Apidhānanti pidhānaphalakādi.

6. Senāsanakkhandhako

Vihārānujānanakathāvaṇṇanā

295. Senāsanakkhandhake sisireti sisirakāle himapātavasena sattāhavaddalikādivassapātavassena ca uppanno kharo sītasamphasso adhippetoti āha “samphusitako”ti. “Tato”ti idaṃ kattuatthe nissakkavacanāṃ, tena ca vihārena vātātapo paṭihaññatīti atthoti āha “vihārena paṭihaññatī”ti.

296. Āviñchanachiddanti yattha aṅguliṃ vā rajjusaṅkhalikādiṃ vā pavesetvā kavāṭaṃ ākaḍḍhantā dvārabāhaṃ phusāpenti, tassetāṃ adhivacanāṃ. Senāsanaparibhoge akappiyaṃ nāma natthīti dassanattāṃ “sacepi dīpinaṅguṭṭhenā”tiādi vuttaṃ. Cetiye vedikāsadisanti vātapānadāruṃ vā jālaṃ vā atṭhapetvā dāruṭṭhāne cetiye vedikāya paṭṭādīni viya iṭṭhakādīhi uddhaṃ, tiriyañca paṭṭikādayo dassetvā catuchiddayuttaṃ kataṃ. Thambhakavātapānaṃ nāma tiriyaṃ dārūni adatvā uddhaṃ ṭhapitadārūhi eva kataṃ. Coḷakapādapuñchanāṃ bandhitunti vātapānappamāṇena pādapuñchanasadisāṃ coḷakādīnā bandhitvā vagguliādippavesananivāraṇattāṃ, kathetunti attho. Miḍḍhakanti mañcākārena kaṭṭhamattikādīhi katavedikākāraṃ.

297. Caturassapīṭhanti samacaturassaṃ. Atṭhaṅgulapādakaṃ vaṭṭatīti atṭhaṅgulapādakameva vaṭṭati. Pamāṇātikkantopi vaṭṭatīti samacaturassameva sandhāya vuttaṃ. Āyatacaturassā pana sattaṅgapañcaṅgāpi uccapādā na vaṭṭanti. Vetteheva caturassādiākārena kataṃ bhaddapīṭhanti āha “vettamayaṃ pīṭha”nti. Dārupaṭṭikāya uparīti aṭaniākārena ṭhitadārupaṭalassa heṭṭhā uddhaṃ pādaṃ katvā. Pavesanakālañhi sandhāya “uparī”ti vuttaṃ. Eḷakassa pacchimapādadvayaṃ viya vaṅkākārena ṭhitattā panetaṃ “eḷakapādapiṭha”nti vuttaṃ. Paloṭhentīti saha mañcehi pavaṭṭenti. Rukkhe, latā ca muñcitvā avasesaṃ gacchādikaṃ sabbampi tiṇajāti evāti āha “yesaṃ kesañci tiṇajātikāna”ntiādi.

Upadahantīti ṭhapenti. Sīsappamāṇaṃ nāma yattha gīvāya saha sakalaṃ sīsaṃ ṭhapetum sakkā, tassa ca muṭṭhiratanaṃ vitthārappamāṇanti dassento “vitthārato”tiādimāha. Idañca bimbohanassa ubhosu antesu ṭhapetabbacoḷappamāṇadassanaṃ. Tassa vasena bimbohanassa vitthārappamāṇaṃ paricchijjati, taṃ vaṭṭaṃ vā caturassaṃ vā katvā sibbitaṃ yathā koṭito koṭi vitthārato puthulaṭṭhānaṃ muṭṭhiratanappamāṇaṃ hoti, evaṃ sibbitabbaṃ. Ito adhikaṃ na vaṭṭati, taṃ pana antesu ṭhapitacoḷaṃ koṭiyā koṭiṃ āhacca diguṇaṃ kataṃ tikaṇṇaṃ hoti. Tesu tīsu kaṇṇesu dvinnaṃ kaṇṇānamantaraṃ vidatthacaturaṅgulaṃ hoti, majjhaṭṭhānaṃ koṭito koṭiṃ āhacca muṭṭhiratanaṃ hoti, idamassa ukkaṭṭhappamāṇaṃ. Tenāha “tīsu kaṇṇesū”tiādi.

“Kambalameva...pe... uṇṇabhisisaṅkhyameva gacchatī”ti sāmāññato vuttattā gonakādiakappiyampi uṇṇamayattaraṇaṃ bhisiyaṃ pakkhipitvā sayitum vaṭṭatīti datṭhabbaṃ.

Masūrakeri cammamayabhisiyaṃ. Cammamayaṃ pana bimbohanaṃ tūlapuṇṇampi na vaṭṭati. Pāḷiyaṃ senāsanaparikkhāradussanti senāsanaparikkhārakaraṇattāya dussaṃ. Bhisim onandhitunti bhisitthavikāya pakkhipitvā bandhitum. Paribhijjatīti

mañcādito sāriyamānā pīṭhakoṭīādīsū nisīdanteḥi ghaṃsiyamānā bhisī paribhijjati. Onaddhamañcanti bhisim ekābaddhaṃ katvā baddhamañcaṃ. Pāḷiyam chaviṃ uppāṭetvā harantīti bhisicchaviṃ corā haranti. Phositunti corehi haritassa pacchā haritasaññānaphusitabindūni dātuṃ. Bhittikammanti nānāvaṇṇehi vibhittirājikaraṇaṃ. Hatthakammanti hatthena yaṃ kiñci saññākaraṇaṃ.

298. Pāḷiyam na nipatatīti na allīyati. Paṭibāhetvāti ghaṃsitvā. Na nibandhatīti anibandhaniyo, na lagganakoti attho.

299. “Karohī”ti vattumpi na labbhatīti āṇattiyā eva paṭikkhattattā dvārapālaṃ “kiṃ na karosī”tiādīnā pariyāyena vattuṃ vaṭṭati. Jātakapakaraṇanti jātakapaṭisaṃyuttaṃ itthipurisādi yaṃ kiñci rūpaṃ adhippettaṃ. “Parehi kārāpetu”nti vuttattā buddharūpampi sayam kātuṃ na labhati. Pāḷiyam pañcapaṭīkanti jātiādipañcappakāravaṇṇamaṭṭhaṃ.

300. Upacāro na hotīti gabbhassa bahi samantā anuparigamanassa okāso nappahoti. Rukkhaṃ vijjhitvāti tacchitasāradāruṃ aggasamīpe vijjhitvā. Katvāti chidde katvā. Kappakataṃ viya sārakhāṇuke ākoṭetvā evaṃ katameva “āharimaṃ bhittipāda”nti vuttaṃ. Upatthambhanatthaṃ bhūmiyaṃ patiṭṭhāpetunti jīṇṇabhittipādena bahi samānabhāraṃ khāṇukappasīsenā ussāpetvā mūlena bhūmiyaṃ patiṭṭhāpetuṃ. Parittāṇatthanti ullittāvalittakuṭiyā ovassanaṭṭhānassa parittāṇatthaṃ. Kiṭīkanti tālapaṇṇādīhi katapadalaṃ. Madditamattikanti ovassanachiddassa pidahanatthaṃ vuttaṃ.

Ubhatokuṭṭaṃ nīharitvā katapadesassāti yathā bahi ṭhitā ujukaṃ anto nisinne na passanti, evaṃ dvārābhimukhaṃ pidahanavasena bhittīñca aññato dvārāñca yojetvā kataṭṭhānaṃ vadati. Samantā pariyāgāroti samantato āviddhapamukhaṃ. Vaṃsaṃ datvāti purisappamaṇe pāde nikhaṇitvā tesam upari piṭṭhivaṃsasadisam passavaṃsaṃ ṭhapetvā osāretvā. Ekaṃ daṇḍakoṭim atiuccāya vihārabhittikoṭiyā ekaṃ koṭim nīce vaṃsapitṭhiyaṃ ṭhapanavasena daṇḍake pasāretvā. Cakkalayutto kiṭīkoti kavāṭaṃ viya vivaraṇathakanasukhatthaṃ cakkalabandhakiṭīkaṃ. Pāḷiyam ugghāṇakiṭīkanti āpaṇādīsū anattikakāle ukkhipitvā, upari ca bandhitvā pacchā otaraṇakiṭīkaṃ, kappasīsehi vā upatthambhanīhi ukkhipitvā pacchā otaraṇakiṭīkampi.

301. Pāṇiyaṃ otappatīti pāṇiyabhājanesu ṭhapitapāṇiyaṃ ātapena santappati.

303. Tayo vāṭeti tayo parikkhepe. Veluvāṭanti sabbam dāruparikkhepaṃ saṅgaṇhāti. Kaṇṭakavāṭanti sabbasākhāparikkhepaṃ.

305. Āloko antaradhāyīti yo buddhārammaṇāya pītiyā ānubhāvena mahanto obhāso ahosi, yena cassa padīpasahassena viya vigatandhakāro maggo ahosi, so bahinagare chavasārīrasamākulam duggandham bībhaccaṃ āmakasusānaṃ pattassa bhayena pītivege mandībhūte antaradhāyi.

Sataṃ hatthīti gāthāya hatthino satahassānīti evaṃ paccekaṃ sahassa-saddena yojetvā attho ñātabbo. Padavītiḥārassāti “buddhaṃ vandissāmī”ti ratanattayaṃ uddissa gacchato ekapadavītiḥārassa, tappaccayakusalaphalassāti attho. Tassa soḷasamo bhāgo kalam nāma, taṃ soḷasim kalam yathāvuttā hatthiādayo sabbe nāgghanti nārahanti, nidassanamattañcetaṃ. Anekasatasahassabhāgampi nāgghanti.

Andhakāro antaradhāyīti puna balavapītiyā āloke samuppanne antaradhāyi. Āsattiyoti taṇhāyo. Vayakaraṇanti deyyadhammāmūlaṃ navakammaṃ.

309. Dadeyyāti navakammaṃ adhiṭṭhātum vihāre issariyaṃ dadeyyāti attho. Dinnoti navakammaṃ kātum vihāro dinno, vihāre navakammaṃ dinnanti vā attho.

313-314. Santhāgāreti sannipātamaṇḍape. Okāseti nivāsokāse. Uddissa katanti saṅghaṃ uddissa kataṃ. Gihivikaṇṭanti gihīhi kataṃ paññattaṃ, gihisantakanti attho.

Vihārānujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Senāsanaggāhakathāvaṇṇanā

318. “Chamāsaccayena chamāsaccayenā”ti idaṃ dvikkhattum paccayadānakālaparicchadadassanaṃ, evaṃ uparipi. “Taṃ na gāhetabba”nti vacanassa kāraṇamāha “paccayeneva hi ta”ntiādinā, paccayaññeva nissāya tattha vasitvā paṭijaggaṇā bhavissantīti adhippāyo.

Ubbhaṇḍikāti ukkhittabhaṇḍā bhavissanti. Dīghasālāti caṅkamanasālā. Maṇḍalamāḷoti upaṭṭhānasālā. Anudahatīti pīleti. “Adātum na labbhatī”ti iminā sañcicca adadantassa paṭibāhane pavisanato dukkaṇṭanti dīpeti.

“Na gocaragāmo ghaṭṭetabbo”ti vuttamevatthaṃ vibhāvetum “na tattha manussā vattabbā”tiādi vuttaṃ. Vitakkaṃ chinditvāti “iminā nīhārena gacchantaṃ disvā nivāretvā paccaye dassantī”ti evarūpaṃ vitakkaṃ anuppādetvā. Bhaṇḍappaṭicchādananti paṭicchādanabhaṇḍaṃ. Sarīrappaṭicchādanacīvaranti attho. “Suddhacittattāva anavajja”nti idaṃ pucchitakkhaṇe kāraṇācikkhanaṃ sandhāya vuttaṃ na hoti asuddhacittassapi pucchitapañhavisajjane dosābhāvā. Evaṃ pana gate maṃ pucchissantītisaññāya agamaṇaṃ sandhāya vuttanti daṭṭhabbaṃ.

Paṭijaggitabbānīti khaṇḍaphullapaṭisaṅkharaṇasammajjanādīhi paṭijaggitabbāni. Muddavedikāyāti cetiyassa hammiyavedikāya ghaṭākārassa upari caturassavedikāya. Kasmā pucchitabbantiādi yato pakatīyā labhati. Tatthāpi pucchanassa kāraṇasandassanattaṃ vuttaṃ.

Paṭikkammāti vihārato apasakkitvā. Tamattaṃ dassento “yojanadviyojanantare hotī”ti āha. Upanikkhepaṃ ṭhapetvāti vaḍḍhiyā kahāpaṇādiṃ ṭhapetvā, khettādīni vā niyamevā. Iti saddhādeyyeti evaṃ heṭṭhā vuttanayena saddhāya dātabbe vassāvāsikalābhavisayeti attho.

Vatthu panāti tatruppāde uppannarūpiyaṃ, tañca “tato catupaccayaṃ paribhuñjathā”ti dinnakhettādito uppannattā kappiyakāraṇaṃ hatthe “kappiyabhaṇḍaṃ paribhuñjathā”ti dāyakehi dinnavatthusadisāṃ hotīti āha “kappiyakāraṇaṃ hī”tiādi.

Saṅghasuṭṭhutāyāti saṅghassa hitāya. Puggalavasenāti “bhikkhū cīvarena kilamantī”ti evaṃ puggalaparāmāsavasena, na “saṅgho kilamatī”ti evaṃ saṅghaparāmāsavasena.

“Kappiyabhaṇḍavasenā”ti sāmāññato vuttamevatthaṃ vibhāvetum “cīvarataṇḍulādivaseneva cā”ti vuttaṃ. Ca-kāro cettha pana-saddatthe vattati, na samuccayattheti daṭṭhabbaṃ. Puggalavaseneva, kappiyabhaṇḍavasena ca apalokanappakāraṃ dassetum “taṃ pana evaṃ kattabba”ntiādi vuttaṃ.

Cīvarapaccayaṃ sallakkhetvāti saddhādeyyatatrappādādivasena tasmiṃ vassāvāse labbhamānaṃ cīvarasaṅkhātaṃ paccayaṃ “ettaka”nti paricchinditvā. Senāsanassāti senāsanaggāhāpanassa. “Navako vuḍḍhatarassa, vuḍḍho ca navakassā”ti idaṃ senāsanaggāhassa attanāva attano gahaṇaṃ asāruppanti vuttaṃ, dve aññaṃaññaṃ gāhessantīti adhippāyo. Aṭṭhapi soḷasapi jane sammannituṃ vaṭṭatīti ekakammavācāya sabbepi ekato sammannituṃ vaṭṭati. Niggahakammameva hi saṅgho saṅghassa na karoti. Teneva sattasatikakkhandhake “ubbāhikakammasammutiyaṃ aṭṭhapi janā ekatova sammatāti.

Āsanagharanti paṭimāgharaṃ. Maggoti upacārasīmabbhantaragate gāmābhikṣukhamagge katasālā vuccati. Evaṃ pokkharaṇīrukkhamūlādīsipi.

Labhantīti tatravāsino bhikkhū labhanti. Vijaṭetvāti “ekekassa pahonakappamāṇena viyojetvā. Āvāsesu pakkhipitvāti “ito uppannaṃ asukasmiṃ asukasmiṃca āvāse vasantā pāpetvā gaṇhantū”ti vācāya upasaṃharitvā. Pavisitabbanti mahālābhe pariveṇe vasitvāva lābho gaṇhetabboti adhippāyo.

Ayampīti ettha yo paṃsukūliko paccayaṃ vissajjeti. Teneva vissatṭho ayaṃ cīvarapaccayopīti yojanā. Pādamūle ṭhapetvā sāṭakaṃ dentīti paccayadāyakā denti. Etena gahaṭṭhehi pādamūle ṭhapetvā dinnampi paṃsukūlikānampi vaṭṭatīti dasseti. Atha vassāvāsikaṃ demāti vadantīti ettha paṃsukūlikānaṃ na vaṭṭatīti ajjhāharitvā yojetabbaṃ. Vassaṃvutthabhikkhūnanti paṃsukūlikato aññesaṃ bhikkhūnaṃ.

Upanibandhitvā gāhāpetabbanti idha rukkhādīsu vasitvā cīvaraṃ gaṇhathāti paṭibandhaṃ katvā gaṇhetabbaṃ.

Pāṭipadaaruṇatotiādi vassūpanāyikadivasāṃ sandhāya vuttaṃ. Antarāmuttakaṃ pana pāṭipadaṃ atikkamitvāpi gāhetuṃ vaṭṭati. Nibaddhavattaṃ ṭhapetvāti sajjhāyamanasikārādīsu nirantarakaraṇīyesu kattabbaṃ katikavattaṃ katvā. Kasāvaraparibhaṇḍanti kasāvarasehi bhūmiparikammaṃ.

Tividhampīti pariyattipaṭipattipaṭivedhavasena tividhampi. Sodhetvāti ācārādīsu upaparikkhitvā. Ekacārikavattanti bhāvanākammaṃ. Tañhi gaṇasaṅgaṇikaṃ pahāya ekacārikeneva vattitabbattā evaṃ vuttaṃ. Dasavattthukakathā nāma appicchakathā, santuṭṭhi, paviveka, asaṃsagga, vīriyārambha, sīla, samādhi, paññā, vimutti, vimuttiñāṇadassanakathāti imā dasa.

Dantakaṭṭhakhādanavattanti dantakaṭṭhamālake nikkhittesu dantakaṭṭhesu “divase divase ekameva dantakaṭṭhaṃ gaṇhetabba”ntiādinā adinnādāne dantaponakathāyaṃ vuttaṃ vattaṃ. Pattaṃ vā...pe... na kathetabbanti pattaḡuttatthāya vuttaṃ. Visabhāgakathāti tiracchānakathā. Khandhakavattanti vattakkhandhake āgataṃ piṇḍacārikavattato avasiṭṭhavattaṃ tassa “bhikkhācāravatta”nti visuṃ gahitattā.

Idāni yaṃ dāyakā pacchimavassaṃvutthānaṃ vassāvāsikaṃ denti, tattha paṭipajjanavidhiṃ dassetuṃ “pacchimavassūpanāyikadivase panā”ti āraddhaṃ. Āgantuko sace bhikkhūti cīvare gāhite pacchā āgato āgantuko bhikkhu. Pattaṭṭhāneti vassaggena pattaṭṭhāne. Paṭhamavassūpagatāti āgantukassa āgamanato puretameva pacchamikāya vassūpanāyikāya vassūpagatā. Laddhaṃ laddhanti punappunaṃ dāyakānaṃ santikā āgatāgatasāṭakaṃ.

Neva vassāvāsikassa sāminoti chinnavassattā vuttaṃ. Paṭhamameva katikāya katattā “neva adātuṃ labhanti”ti vuttaṃ, dātabbaṃ vārentānaṃ gīvā hotīti adhippāyo. Tesameva dātabbanti vassūpagatesu aladdhavassāvāsikānaṃ ekaccānameva dātabbaṃ.

Bhatiniviṭṭhanti pāṇiyupaṭṭhānādibhatiṃ katvā laddhaṃ. Saṅghikaṃ panātiādi kesañci vādadassanaṃ. Tattha apalokanakammaṃ katvā gāhitaṃ “chinnavassānaṃ vassāvāsikañca idāni uppajjanakavassāvāsikañca imesaṃ dātuṃ rucati”ti anantare vuttanayena apalokanaṃ katvā gāhitaṃ saṅghena dinnattā vibbhantopi labhati. Pageva chinnavasso. Paccayavasena gāhitaṃ pana temāsaṃ vasitvā gahetuṃ attanā, dāyakehi ca anumattattā bhatiniviṭṭhampi chinnavassopi vibbhantopi na labhatīti keci ācariyā vadanti. Idañca pacchā vuttattā pamāṇaṃ. Teneva vassūpanāyikadivase eva dāyakehi dinnavassāvāsikaṃ gahitabhikkhuno vassacchedaṃ akatvā vāsova heṭṭhā vihito, na pāṇiyupaṭṭhānādibhatikaraṇavattaṃ. Yadi hi taṃ nivīṭṭhameva siyā, bhaticaraṇameva vidhātabbaṃ. Tasmā vassaggena gāhitaṃ chinnavassādayo na labhanti veditabbaṃ.

“Saṅghikaṃ hotī”ti etena vutthavassānampi vassāvāsikabhāgo saṅghikato amocito tesam vibbhamena saṅghiko hotīti dasseti. Labhatīti “mama pattabhāgaṃ etassa dethā”ti dāyake sampatiṇṇāpenteneva saṅghikato viyojitaṃ hotīti vuttaṃ.

Varabhāgaṃ sāmaṇerassāti tassa paṭhamagāhattā, therena pubbe paṭhamabhāgassa gahitattā, idāni gayhamānassa dutiyabhāgattā ca vuttaṃ.

Senāsanaggāhakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Upanandavatthukathāvaṇṇanā

319. Pāḷiyaṃ ubhayattha paribāhīroti kamena ubhayassapi muttattā vuttaṃ, na sabbathā ubhayato paribāhirattā. Tenāha “pacchime...pe... tiṭṭhati”ti.

320. Yaṃ tiṇṇaṃ pahoti māñcapīṭhavinimuttaṃ yaṃ āsanaṃ tiṇṇaṃ sukhaṃ nisīdituṃ pahoti, idaṃ pacchimadīghāsanaṃ. Ettha māñcapīṭharahitesu asamānāsānikāpi tayo nisīdituṃ labhanti. Māñcapīṭhesu pana dve. Adīghāsanesu māñcapīṭhesu samānāsānikā eva dve nisīdituṃ labhanti duvagasseva anuññātattā.

Hatthinakho heṭṭhābhāge etassa atthīti hatthinakho, pāsādo. Pāsādassa nakho nāma heṭṭhimabhāgo pādanakhasadisattā, so sabbadisāsu anekehi hatthirūpehi samalaṅkato ṭhito. Tassūpari kato pāsādo hatthikumbhe patiṭṭhito viya hotīti āha “hatthikumbhe patiṭṭhita”nti. Suvaṇṇarajatādivicitrānīti saṅghikasenāsanaṃ sandhāya vuttaṃ. Puggalikaṃ pana suvaṇṇādivicitraṃ bhikkhussa sampatiṇṇāhitumeva na vaṭṭati “na kenaci pariyāyena jātārūparajataṃ sādītappa”nti vuttattā. Tenevettha aṭṭhakathāyaṃ “saṅghikavihāre vā puggalikavihāre vā”ti na vuttaṃ, gonakādiakappiyabhaṇḍavisaye eva vuttaṃ ekabhikkhussāpi tesam gahaṇe dosābhāvā. Gihivikaṭaṇihārenāti gihīhi katanihārena, gihīhi attano santakaṃ attharivā dinnaniyāmenāti attho. Labbhanti nisīdituṃ labbhanti.

Upanandavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Avissajjiyavatthukathāvaṇṇanā

321. Arañjaroti bahuudakagaṇhanikā mahācāṭi, jalaṃ gaṇhitumalanti araṇjaro.

Thāvarena ca thāvarantiādīsu pañcasu koṭṭhāsesu purimadvayaṃ thāvaram,
pacchimattayaṃ garubhaṇḍanti veditabbaṃ. Samakameva detīti ettha ūnakaṃ
dentampi vihāravatthusāmantam gahetvā dūratarāṃ dukkhagopaṃ vissajjetuṃ
vaṭṭatīti daṭṭhabbaṃ. Vakkhati hi “bhikkhūnaṃ ce mahagghataraṃ...pe...
sampaṭicchitūṃ vaṭṭatī”ti. Jānāpetvāti bhikkhusaṅghassa jānāpetvā, apaloketvāti
attho. “Nanu tumhākaṃ bahutarā rukkhāti vattabba”nti idaṃ sāmikesu attano
bhaṇḍassa mahagghataṃ ajānitvā dentesu taṃ ṇatvā theyyacittena gaṇhato
avahāro hotīti vuttaṃ.

Vihārena vihāro parivattetabboti savatthukena aññesaṃ bhūmiyaṃ katapāsādādinā,
avatthukena vā savatthukaṃ parivattetabbaṃ. Avatthukaṃ pana avatthukeneva
parivattetabbaṃ. Kevalaṃ pāsādassa bhūmito athāvarattā. Evaṃ thāvaresupi
thāvaravibhāgaṃ ṇatvāva parivattetabbaṃ.

“Kappiyamañcā sampaṭicchitabbā”ti iminā suvaṇṇādivicittaṃ akappiyamañcaṃ
“saṅghassā”ti vuttepi sampaṭicchitūṃ na vaṭṭatīti dasseti. “Vihārassa demā”ti vutte
saṅghassa vaṭṭati, na puggalassa khettādi viyāti daṭṭhabbaṃ. Etesūti mañcādīsu.
Kappiyākappiyaṃ vuttanayamevāti āsandītūlikādivinicchayesu vuttanayameva.
Akappiyaṃ vāti āsandīādi, pamāṇātikantaṃ bimbohanādi ca. Mahagghaṃ kappiyaṃ
vāti suvaṇṇādivicittaṃ kappiyavohārena dinnaṃ.

“Kāḷaloha...pe... bhājetabbo”ti vuttattā vaṭṭakaṃsalohamayampi bhājanaṃ
puggalikampi sampaṭicchitumpi pariharitumpi vaṭṭati puggalapariharitabbasseva
bhājetabbattāti vadanti. Taṃ upari “kaṃsalohavaṭṭalohabhājanavikati
saṅghikaparibhogena vā gihivikaṭā vā vaṭṭatī”tiādikena mahāpaccarivacanena
virujjhati. Imassa hi “vaṭṭalohakaṃsalohānaṃ yena kenaci kato sīhaḷādīpe
pādaggaṇhanako bhājetabbo”ti vuttassa mahāaṭṭhakathāvacanassa paṭikkhepāya
taṃ mahāpaccarivacanāṃ pacchā dassitaṃ. Tasmā vaṭṭalohakaṃsalohamayaṃ yaṃ
kiñci pādaggaṇhanakavārakampi upādāya abhājanīyameva. Gihīhi diyyamānampi
puggalassa sampaṭicchitumpi na vaṭṭati. Pārihāriyaṃ na vaṭṭatīti pattādiparikkhāraṃ
viya sayameva paṭisāmetvā paribhuñjitūṃ na vaṭṭati. Gihisantakaṃ viya ārāmikādayo
ce sayameva gopetvā viniyogakāle ānetvā paṭinenti, paribhuñjitūṃ vaṭṭati.
“Paṭisāmetvā bhikkhūnaṃ dethā”ti vattumpi vaṭṭati.

Paṇṇasūci nāma lekhanīti vadanti. “Attanā laddhānipī”tiādinā paṭiggahaṇe doso
natthi, pariharitvā paribhogova āpattikaroti dasseti. Yathā cettha, evaṃ upari
abhājanīyavāsiādīsu attano santakesupi.

Anāmāsampīti suvaṇṇādimayampi sabbaṃ taṃ āmasitvāpi paribhuñjitūṃ vaṭṭati.
Upakkhareti upakaraṇe. Aḍḍhabāhuppamāṇā nāma aḍḍhabāhumattā.
Aḍḍhabyāmamattātīpi vadanti. Yottānīti cammarajjukā.

Aṭṭhaṅgulasūcidaṇḍamattopīti tasaradaṇḍādisūciākāratanudaṇḍakamattopī.
Rittapotthakopīti alikhitapotthako. Idañca paṇṇappasaṅgena vuttaṃ.

“Ghaṭṭanaphalakaṃ ghaṭṭanamuggaro”ti idaṃ rajitacīvaraṃ ekasmiṃ maṭṭhe
daṇḍamuggare veṭhetvā ekassa maṭṭhaphalakassa upari ṭhapetvā upari aparena
maṭṭhaphalakena nikujjitvā eko upari akkamitvā tiṭṭhati. Dve janā upari phalakaṃ
dvīsu koṭīsu gahetvā aparāparaṃ ākaḍḍhanavikaḍḍhanaṃ karonti, etaṃ sandhāya
vuttaṃ. Hatthe ṭhapāpetvā hatthena paharaṇaṃ pana niṭṭhitarajanaṃ cīvarassa
allakāle katabbaṃ. Idaṃ pana phalakamuggarehi ghaṭṭanaṃ sukkhakāle

thaddhabhāvavimocanattanti datṭhabbam. Ambaṇanti ekadoṇikanāvāphalakehi pokkharaṇīsadisam kataṃ. Pāṇiyabhājanantipi vadanti. Rajanadoṇīti ekadārunāva kataṃ rajanabhājanam. Udaḍḍadoṇīpi ekadārunāva kataṃ udakabhājanam.

Bhūmattharaṇam kātuṃ vaṭṭatīti akappiyacammaṃ sandhāya vuttaṃ. Tattha bhūmattharaṇasaṅkhepena sayitumpi vaṭṭatiyeva. “Paccattharaṇagatika”nti iminā mañcādīsu attharittabbam mahācammaṃ eḷakacammaṃ nāmāti dasseti.

Chattamuṭṭhipaṇṇanti tālapaṇṇam sandhāya vuttaṃ. Pattakaṭāhanti pattapacanakaṭāham.

Avissajjiyavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Navakammadānakathāvaṇṇanā

323. Pāḷiyam piṇḍanikkhepanamattenātiādīsu khaṇḍaphullaṭṭhāne mattikāpiṇḍaṭṭhapanam piṇḍanikkhepanam nāma. Navakammanti navakammasammuti. Aggaḷavaṭṭi nāma kavāṭabandho. Chādanam nāma tiṇādīhi gehacchādanam. Bandhanam nāma daṇḍavalliādīhi chadanabandhanameva. Catuhatthavihāreti vitthārappamāṇato vuttaṃ. Ubbadhato pana anekabhūmakattā vaḍḍhakīhatthena vīsatihatthopi nānasaṇṭhānavicittopi hoti. Tenassa catuvassikam navakammaṃ vuttaṃ. Evaṃ sesesupi.

Pāḷiyam sabbe vihāreti bhummatthe upayogabahuvacanam. Ekassa sabbesu vihāresu navakammaṃ detīti attho. Sabbakālam paṭibāhantīti navakammikā attano gāhitam varaseyyam sampattānam yathāvuḍḍham akatvā utukālepi paṭibāhanti.

“Sace so āvāso jīratī”tiādi pāḷimuttakavinicchayo. Mañcaṭṭhānam datvāti mañcaṭṭhānam puggalikam datvā. Tibhāganti tatiyabhāgam. Evaṃ vissajjanampi thāvarena thāvaraparivattanaṭṭhāne eva pavisati, na itarathā sabbasenāsanānam vinassanato. Sace saddhivihārikānam dātukāmo hotīti sace so saṅghassa bhaṇḍakaṭṭhapanatṭhānam vā aññesam bhikkhūnam vasanaṭṭhānam vā dātuṃ na icchatī, attano saddhivihārikānaññeva dātukāmo hoti, tādisassa tuyham puggalikameva katvā jaggāti na sabbam tassa dātābanti adhippāyo. Tattha pana kattabbavidhiṃ dassento āha “kamma”ntiādi. Evaññītiādimhi vayānurūpaṃ tatiyabhāge vā upaḍḍhabhāge vā gahite tam bhāgam dātuṃ labhatīti attho.

Yenāti tesu dvīsu bhikkhūsu yena. So sāmīti tassā bhūmiyā vihārakaraṇe sova sāmī, tam paṭibāhitvā itarena na kātābanti adhippāyo. So hi paṭhamam gahito. Akataṭṭhāneti cayādīnam akatapubbaṭṭhāne. Cayaṃ vā pamukham vāti saṅghikasenāsanam nissāya tato bahi cayaṃ bandhitvā, ekaṃ senāsanam vā. Bahikuṭṭeti kuṭṭato bahi, attano kataṭṭhāneti attho.

Navakammadānakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Aññatraparibhogapaṭikkhepādikathāvaṇṇanā

324. Vaḍḍhikammatthāyāti yathā tammūlagghato na parihāyati, evam kattabbassa evam nipphādetabbassa mañcapīṭhādino atthāya.

Cakkalikanti pādapuñchanattham cakkākārena kataṃ. Paribhaṇḍakatabhūmi vāti kālavaṇṇādikatasaṇhabhūmi vā. Senāsanam vāti mañcapīṭhādi vā.

“Tattheva vaḷaṇṇjetum vaṭṭatī”ti iminā nevāsikehi dhotapādādīhi vaḷaṇṇanaṭṭhāne

sañcicca adhotapādādīhi vaḷaṅjantasseva āpatti paññattāti dasseti.

“Dvārampī”tiādinā sāmāññato vuttattā dvāravātapānādayo aparikkammakatāpi na apassayitabbā. Ajānitvā apassayantassapi idha lomagaṇanāya āpatti.

Aññatraparibhogapaṭikkhepādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Saṅghabhaddānūjānanakathāvaṇṇanā

325. Uddesabhaddaṃ nimantananti imaṃ vohāraṃ pattānīti ettha iti-saddo ādiattho, uddesabhaddaṃ nimantanantiādivohāraṃ pattānīti attho. Tappīti saṅghabhaddampi.

Saṅghabhaddānūjānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Uddesabhaddakathāvaṇṇanā

Bhojanasālāyāti bhadduddesatṭhānaṃ sandhāya vuttaṃ. Ekavaḷaṅjanti ekadvārena vaḷaṅjitabbā. Nānānivesanesūti nānākulassa nānūpacāresu nivesanesu.

Nisinnassapi niddāyantassapīti anādare sāmivacanaṃ, vuḍḍhatare niddāyante navakassa gāhitaṃ suggahitanti attho.

Vissatṭhadūtoti yathāruci vuttaṃ labhanato nirāsaṅkadūto. Pucchāsabhāgenāti pucchāvacanapaṭibhāgena. “Ekā kūṭatṭhitikā nāmā”ti vuttamevatthaṃ vibhāvetuṃ “rañño vā hī”tiādi vuttaṃ.

Sabbaṃ pattassāmikassa hotīti cīvarādīkampi sabbaṃ pattassāmikasseva hoti, mayā bhaddameva sandhāya vuttaṃ, na cīvarādinti vatvā gahetuṃ na vaṭṭatīti attho.

Akatabhāgonāmāti āgantukabhāgo nāma, adinnapubbabhāgoti attho.

Kim āharīyatīti avatvāti “katarabhaddaṃ vā tayā āharīyatī”ti dāyakaṃ apucchitvā. Pakatitṭhitikāyāti uddesabhaddatṭhitikāya.

Uddesabhaddakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Nimantanabhaddakathāvaṇṇanā

Vicchinditvāti “bhaddaṃ gaṇhathā”ti padaṃ avatvā. Tenevāha “bhaddanti avadantenā”ti.

Ālopaṅkhepenāti ekekapiṇḍavasena, evañca bhājanaṃ uddesabhaddaṃ na vaṭṭati. Tattha hi ekassa pahonakappamāṇeneva bhājetabbā.

Āruḷhāyeva mātikaṃ, saṅghato aṭṭha bhikkhūti ettha ye mātikaṃ āruḷhā, te aṭṭha bhikkhūti yojetabbā. Uddesabhaddanimantanabhaddādisaṅghikabhaddamātikāsu nimantanabhaddamātikāya tṭhivasena āruḷhe bhadduddesakena vā sayā vā saṅghato uddisāpetvā gahetvā gantabbā, na attano rucite gahetvāti adhippāyo. Mātikaṃ āropetvāti “saṅghato gaṇhāmī”tiādinā vuttamātikābhedaṃ dāyakassa viññāpetvāti attho.

Paṭibaddhakālato pana paṭṭhāyāti tattheva vāsassa nibaddhakālato paṭṭhāya.

Nimantanabhaddakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Salākabhaddakathāvaṇṇanā

Upanibandhitvāti likhitvā. Gāmavasenapīti yebhuyyena samalābhagāmavasenapi. Bahūni salākabhaddhānīti tiṃsaṃ vā cattārīsaṃ vā bhaddhāni. “Sace hontī”ti ajjhāharitvā yojetabbam.

Sallakkhetvāti tāni bhaddhāni pamāṇavasena sallakkhetvā. Niggahena datvāti dūram gantum anicchantassa niggahena sampatichāpetvā datvā. Puna vihāram āgantvāti ettha vihāram anāgantvā bhaddham gahetvā pacchā vihāre attano pāpetvā bhuñjitum vaṭṭati.

Ekagehavasenāti vīthiyampi ekapasse gharapāḷiyā vasena. Uddisitvāpīti asukakule salākabhaddhāni tuyham paṇṇantīti vatvā.

Vāragāmeti atidūrattā varena gantabbagāme. Saṭṭhito vā paṇṇāsato vāti daṇḍakammattāya udakaghaṭam sandhāya vuttam. Vihāravāroti sabbabhikkhūsu bhikkhattāya gatesu vihārarakkhaṇavāro.

Tesanti vihāravārikānam. Phātikammamevāti vihārarakkhaṇakiccassa pahonakapaṭipādanameva. Ekasseva paṇṇantīti divase divase ekekasseeva pāpitānīti attho.

Rasasalākanti ucchurasasalākam. “Salākavasena gāhitattā pana na sādītābā”ti idaṃ asāruppavasena vuttam, na dhutaṅgabhedavasena. “Saṅghato nirāmisasālākā...pe... vaṭṭatiyevā”ti hi visuddhimagge vuttam. Aggabhikkhāmattanti ekakaṭacchubhikkhāmattam. Laddhā vā aladdhā vā svepi gaṇheyyāsīti laddhepi appamattatāya vuttam. Tenāha “yāvadattam labhati...pe... alabhitvā ‘sve gaṇheyyāsī’ti vattabbo”ti.

Tatthāti tasmim disābhāge. Tam gahetvāti tam vāragāme salākam attano gahetvā. Tenāti disaṃgamikato aññena tasmim disaṃgamike. Devasikam pāpetabbāti upacārasīmāya tṭhassa yassa kassaci vassaggena pāpetabbā. Evaṃ etesu agatesu āsannavihāre bhikkhūnam bhuñjitum vaṭṭati itarathā saṅghikato.

Amhākam gocaragāmevāti salākabhaddhadāyakānam gāmam sandhāya vuttam. Vihāre therassa pattasalākabhaddhanti vihāre ekekasseeva ohīnattherassa sabbasalākānam attano pāpanavasena pattasalākabhaddham.

Salākabhaddhakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pakkhikabhaddhādikathāvaṇṇanā

“Sve pakkho”ti ajja pakkhikam na gāhetabbanti atṭhamiyā bhuñjitabbam sattamiyā bhuñjanatthāya na gāhetabbam, dāyakehi niyamitadivaseneva gāhetabbanti attho. Tenāha “sace panā”tiādi. Sve lūkhanti ajja āvāhamaṅgalādikaraṇato atipaṇītabhojanam karīyati, sve tathā na bhavissati, ajjeva bhikkhū bhojessāmīti adhippāyo.

Pakkhikabhaddhato uposathikassa bhedaṃ dassento āha “uposathāṅgāni samādiyitvā”tiādi. Nibanddhāpitanti “asukavihāre āgantukā bhuñjantū”ti niyamitam.

Gamiko āgantukabhaddhampīti gāmantarato āgantvā avūpasantena gamikacittena vasitvā puna aññattha gacchantam sandhāya vuttam. Āvāsikassa pana gantukāmassa gamikabhaddhameva labbhati. “Lesam oḍḍetvā”ti vuttattā lesābhāve yāva gamanaparibandho vigacchati, tāva bhuñjitum vaṭṭatīti nāpitanti datṭhabbam.

Taṇḍulādīni pesenti...pe... vaṭṭatīti abhihaṭṭabhikkhattā vaṭṭati. Tathā paṭiggahitattāti bhikkhānāmena paṭiggahitattā.

Avibhattaṃ saṅghikaṃ bhaṇḍanti kukkuccuppattiākāradassanaṃ. Evaṃ kukkuccaṃ katvā pucchitabbakiccaṃ natthi, apucchitvā dātabbanti adhippāyo.

Pakkhikabhaddādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Senāsanakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

7. Saṅghabhedakakkhandhako

Chasakyapabbajjākathādivaṇṇanā

330. Saṅghabhedakakkhandhake pāliyaṃ anupiyaṃ nāmāti anupiyā nāma. Heṭṭhā pāsādāti pāsādato heṭṭhā heṭṭhimatalaṃ, “heṭṭhāpāsāda”ntipi pāṭho. Abhinetaḥbanti vapitakhettesu pavesetabbaṃ. Ninnetabanti tato nīharitabbaṃ. Niddhāpetabanti sassadūsakatiṇādīni uddharitabbaṃ. Ujumaṃ kārāpetabanti puñjaṃ kārāpetabbaṃ, ayameva vā pāṭho.

332. Paradattoti parehi dinnapaccayehi pavattamāno. Migabhūtena cetasāti katthaci alaggaṭāya migassa viya jātena cittaṇa.

333. Manomayaṃ kāyanti jhānāmanena nibbattaṃ brahmacāryaṃ, “kiṃ nu kho ahaṃ pasādeyyaṃ, yasmiṃ me pasanne bahulābhasakkāro upapajjeyyā”ti paṭhamamaṃ uppannaparivitakkassa mandapariyuṭṭhānatāya devadattassa tasmaṃ khaṇe jhānaparihāni nāhosi, pacchā eva ahoṣīti daṭṭhabbaṃ. Tenāha “saha cittupādā”tiādi. Dve vā tīṇi vā māgadhaḥkāni gāmakhetṭhānti ettha magadharaṭṭhe khuddakaṃ gāmakhetṭhaṃ gāvutamattaṃ, majjhimamaṃ pana diyaḍḍhagāvutamattaṃ, mahantaṃ anekayojanampi hoti. Tesu majjhimena gāmakhetṭhena dve vā khuddakena tīṇi vā gāmakhetṭhāni, tassa sarīraṃ tigāvutappamāṇo attabhāvoti vuttaṃ hoti.

334. Satthāroṭi gaṇasatthāro. Nāssassāti na etassa bhavēyya. Tanti satthāraṃ. Tenāti amanāpena. Sammannatīti cīvarādīnā amhākaṃ sammānaṃ karoti, parehi vā ayaṃ satthā sammānīyatīti attho.

335. Nāsāya pittaṃ bhindeyyunti acchapittaṃ vā macchapittaṃ vā nāsāpuṭe pakkhipeyyuṃ. Assatarīti vaḷavāya kucchismiṃ gadrabhassa jātā. Tassā hi gahitaḥgabbhāya vijāyitumasakkantiyā udaraṃ phāletvā potakaṃ nīharanti. Tenāha “attavadhāya gabbhaṃ gaṇhātī”ti.

339. Potthanikanti churikaṃ, “khara”ntipi vuccati.

342. Mā kuñjara nāgamāsadoti he kuñjara buddhanāgaṃ vadhakacittena mā upagaccha. Dukkanti dukkhakāraṇattā dukkhaṃ. Itoti ito jātito. Yatoti yasmā, yantassa vā, gacchantassāti attho. Mā ca madoti mado tayā na kātabbati attho.

343. Tikabhōjananti tīhi bhuñjitabbaṃ bhōjanaṃ, tato adhikehi ekato paṭiggahetvā bhuñjitumaṃ na vaṭṭanaḥkaṃ gaṇabhōjanapaṭipakkhaṃ bhōjananti attho. Kokālikotiādīni devadattaparīsāya gaṇapāmomakkhānaṃ nāmāni. Kappanti mahāniraye āyukappaṃ, taṃ antarakappanti keci. Keci pana “asaṅkhyeyyakappa”nti.

Chasakyapabbajjākathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Saṅghabhedakakathāvaṇṇanā

345. Parassa cittaṃ ñatvā kathanāṃ ādesanāpāṭihāriyaṃ. Kevalaṃ dhammadesanā anusāsanīpāṭihāriyaṃ. Tadubhayampi dhammī kathā nāma. Tāya thero ovadī. Iddhividhaṃ iddhipāṭihāriyaṃ nāma. Tena sahitā anusāsani eva dhammī kathā. Tāya thero ovadī.

“Thullaccayaṃ desāpehī”ti idaṃ bhedapurekkhārassa uposathādikaraṇe thullaccayassa uposathakkhandhakādīsu paṭhamameva paññattattā vuttaṃ, itarathā etesaṃ ādikammikattā anāpattiyeva siyā.

346. Sarasīti saro. Mahiṃ vikrubbatoti mahiṃ dantehi vilikhantassa. Idañca hatthīnaṃ sabhāvadassanaṃ. Nadīsūti saresu. Bhisāṃ ghasamānassāti yojanā. Jaggatoti yūthaṃ pālentassa.

347. Dūteyyaṃ gantunti dūtakammaṃ pattuṃ, dūtakammaṃ kātunti attho. Sahitāsahitassāti yuttāyuttassa, yaṃ vattuṃ, kātuñca yuttaṃ, tattha kusalo. Atha vā adhippetānādhippetassa vacanassa kusalo, byañjanamatte na tiṭṭhati, adhippetatthameva āroceṭīti attho.

350. Gāthāsu jātūti ekaṃsena. Mā udapajjatha mā hotūti attho. Pāpicchānaṃ yathāgatīti pāpicchānaṃ puggalānaṃ yādisī gati abhisamparāyo. Taṃ atthajātaṃ. Imināpi kāraṇena jānāthāti devadattassa “paṇḍito”tiādinā upari vakkhamānākāraṃ dasseti.

Pamādaṃ anuciṇṇoti pamādaṃ āpanno. Āsīsāyanti avassaṃbhāvīatthasiddhiyaṃ. Sā hi idha āsīsāti adhippetā, na patthanā. Īdise anāgatatthe atītavacanaṃ saddavidū icchanti.

Dubbheti dubbheyya. Visakumbhenāti ekena visapuṇṇakumbhena. Soti so puggalo. Na padūseyya visamissaṃ kātuṃ na sakkotīti attho. Bhayānakoti vipulagambhīrabhāvena bhayānako. Tenāpi dūsetuṃ na sakuṇeyyataṃ dasseti. Vādenāti dosakathanena. Upahiṃsatīti bādhati.

Saṅghabhedakakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Upālīpañhākathāvaṇṇanā

351. Na pana ettāvatā saṅgho bhinno hotīti salākaggāhāpanamattena saṅghabhedānibbattito vuttaṃ. Uposathādisaṅghakamme kate eva hi saṅgho bhinno hoti. Tattha ca uposathapavāraṇāsu ñattiniṭṭhānena, sesakammesu apalokaṇādikammapariyosānena saṅghabhedo samatthoti daṭṭhabbo.

“Abhabbatā na vuttā”ti idaṃ “bhikkhave, devadattena paṭhamāṃ ānantariyakammaṃ upacita”ntiādinā ānantariyattaṃ vadatā bhagavatā tassa abhabbatāsankhātā pārājikatā na paññattā. Etena āpatti viya abhabbatāpi paññattianantarameva hoti, na tato pureti dasseti. Idha pana ādikammikassapi anāpattiyā avuttattā devadattādayopi na muttāti daṭṭhabbaṃ.

Tayo satipaṭṭhānātiādisu tayo eva satipaṭṭhānā, na tato paranti ekassa satipaṭṭhānassa paṭikkhepova idha adhammo, na pana tiṇṇaṃ satipaṭṭhānattavidhānaṃ tassa dhammattā. Evaṃ sesesupi hāpanakoṭṭhāsesu. Vaḍḍhanesu pana cha indriyānīti anindriyassapi ekassa indriyattavidhānameva

adhammo. Evaṃ sesesupi. Na kevalaṇca eteva, “cattāro khandhā, terasāyatanānī”tiādinā yattha katthaci viparītato pakāsaṇaṃ sabbhaṃ adhammo. Yāthāvato pakāsaṇaṇca sabbhaṃ dhammoti daṭṭhabbaṃ. Pakāsananti cettha tathā tathā kāyavacīpayogasamuṭṭhāpikā arūpakkhandhāva adhippetā, evamettha dasakusalakammapathādīsu anavajjaṭṭhena sarūpato dhammesu, akusalakammapathādīsu sāvajjaṭṭhena sarūpato adhammesu ca tadaññesu ca abyākatesu yassa kassaci koṭṭhāsassa bhagavatā paññattakkameneva pakāsaṇaṃ “dhammo”ti ca viparītato pakāsaṇaṃ “adhammo”ti ca dassitanti daṭṭhabbaṃ. Kāmañcettha vinayādayopi yathābhūtato, ayathābhūtato ca pakāsanavasena dhammādharmesu eva pavisanti, vinayādināmena pana visesetvā visuṃ gahitattā tadavasesameva dhammādharmakoṭṭhāse pavisatīti daṭṭhabbaṃ.

Imaṃ adhammaṃ dhammoti karissāmātiādi dhammaṇca adhammaṇca yāthāvato ñatvāva pāpicchaṃ nissāya viparītato pakāsentasseva saṅghabhedo hoti, na pana tathāsaññāya pakāsentassāti dassanattaṃ vuttaṃ. Esa nayo “avinayaṃ vinayoti dīpentī”tiādīsupi. Tattha niyyānikanti ukkaṭṭhanti attho. “Tathevā”ti iminā “evaṃ amhākaṃ ācariyakula”ntiādinā vuttamatthaṃ ākaḍḍhati.

Samvaro pahānaṃ paṭisaṅkhāti samvaravinayo, pahānavinayo, paṭisaṅkhāvinayo ca vutto. Tenāha “ayaṃ vinayo”ti. “Paññattaṃ apaññatta”nti dukaṃ “bhāsitaṃ abhāsita”nti dukena atthato samānameva, tathā duṭṭhulladukaṃ garukadukena. Teneva tesam “cattāro satipaṭṭhānā...pe... idaṃ apaññattaṃ nāmā”tiādinā sadisaniddeso kato. Sāvasesāpattinti avasesasīlehi sahitāpattiṃ. Natthi etissaṃ āpannāyaṃ sīlāvasesāti anavasesāpatti.

354. Pāliyaṃ samaggānaṇca anuggahoti yathā samaggānaṃ sāmaggī na bhijjati, evaṃ anuggahaṇaṃ anubalappadānaṃ.

355. Siyā nu khoti sambhaveyya nu kho. Tasmim adhammadiṭṭhīti attano “adhammaṃ dhammo”ti etasmim dīpane ayuttadiṭṭhi. Bhede adhammadiṭṭhīti “adhammaṃ dhammo”ti dīpetvā anussāvanasālākaggāhāpanādinā attānaṃ muñcitvā catuvaggādikaṃ saṅghaṃ ekasīmāyameva tṭhitato catuvaggādisaṅghato viyojetvā ekakammādinipphādanavasena saṅghabhedakaraṇe adhammadiṭṭhiko hutvāti attho. Vinidhāya diṭṭhinti yā tasmim “adhammaṃ dhammo”ti dīpane attano adhammadiṭṭhi uppajjati, taṃ vinidhāya paṭicchādetvā “dhammo evāya”nti viparītato pakāsetvāti attho. Evaṃ sabbattha attho veditabbo.

Bhede dhammadiṭṭhīti yathāvuttanayena saṅghabhedane doso natthīti laddhiko. Ayaṃ pana “adhammaṃ dhammo”ti dīpane adhammadiṭṭhiko hutvāpi taṃ diṭṭhiṃ vinidhāya karaṇena saṅghabhedako atekiccho jāto. Evaṃ bhede vematikoti imassa pana bhede vematikadiṭṭhiyā vinidhānampi atthi. Sesam samameva. Tasmim dhammadiṭṭhibhede adhammadiṭṭhīti ayaṃ pana bhede adhammadiṭṭhiṃ vinidhāya katattā saṅghabhedako atekiccho jāto. Sukkapakkhe pana sabbattha “adhammaṃ dhammo”tiādidīpane vā bhede vā dhammadiṭṭhitāya diṭṭhiṃ avinidhāyeva katattā saṅghabhedakopi satekiccho jāto. Tasmā “adhammaṃ dhammo”tiādidīpane vā saṅghabhede vā ubhosupi vā adhammadiṭṭhi vā vematiko vā hutvā taṃ diṭṭhiṃ, vimatiṇca vinidhāya “dhammo”ti pakāsetvā vuttanayena saṅghabhedam karontasseva ānantariyaṃ hotīti veditabbaṃ.

Upālīpañhākathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Vattakkhandhako

Āgantukavattakathāvaṇṇanā

357. Vattakkhandhake pattharitabbanti ātape pattharitabbam. Pāḷiyaṃ abhivādāpetabboti vandanatthāya vassam pucchanena navako sayameva vandatīti vuttam. Nilloketabboti oloketabbo.

Āgantukavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Āvāsikavattakathāvaṇṇanā

359. “Yathābhāga”nti ṭhapitaṭṭhānam anatikkamitvā mañcapīṭhādiṃ papphoṭetvā pattharivā upari paccattharaṇam datvā dānampi senāsanapaññāpanamevāti dassento āha “papphoṭetvā hi pattharituṃ pana vaṭṭatiyevā”ti.

Āvāsikavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Anumodanavattakathāvaṇṇanā

362. Pañcame nisinneti anumodanatthāya nisinne. Na mahātherassa bhāro hotīti anumodakam āgametuṃ na bhāro. Ajjhīṭṭhova āgametabboti attanā ajjhīṭṭhehi bhikkhūhi anumodanteveva nisīditabbanti attho.

Anumodanavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhattaggavattakathāvaṇṇanā

364. Manussānam parivisaṇaṭṭhānanti yattha antovihārepi manussā saputtadārā āvasitvā bhikkhū netvā bhojenti. Āsanesu satīti nisīdanaṭṭhānesu santesu. Idam, bhante, āsanam uccanti āsanne samabhūmibhāge paññattaṃ therāsanena samakam āsanam sandhāya vuttam, therāsanato pana uccatare āpucchitvāpi nisīdituṃ na vaṭṭati. Yadi taṃ āsannampi nīcataraṃ hoti, anāpucchāpi nisīdituṃ vaṭṭati. Mahātherasseva āpattīti āsanena paṭibāhanāpattiyā āpatti. Avattharitvāti pārutasāṅghāṭiṃ avattharitvā, anukkipitvāti attho.

Pāḷiyaṃ “ubhohi hatthehi...pe... odano paṭiggahetabbo”ti idam hatthatale vā pacchipiṭṭhiādidussaṇṭhitādhāre vā pattam ṭhapetvā odanassa gahaṇakāle pattassa apatanatthāya vuttam, susajjite pana ādhāre pattam ṭhapetvā ekena hatthena taṃ parāmasitvāpi odanam paṭiggahetuṃ vaṭṭati eva. Ubhohi hatthehi...pe... udakam paṭiggahetabbanti etthāpi eseva nayo.

Hatthadhovanaudakanti bhojanāvasāne udakam. Tenāha “pānīyam pivitvā hatthā dhovitabbā”ti. Tena pariyosāne dhovanameva paṭikkhattam, bhojanantare pana pānīyapivanādinā nayena hattham dhovitvā puna bhuñjitum vaṭṭatīti dasseti. Potthakesu pana “pānīyam pivitvā hatthā na dhovitabbā”ti likhanti, taṃ purimavacanena na sameti pariyosāne udakasēva “hatthadhovanaudaka”nti vuttattā. Sace manussā dhovatha, bhantetiādi niṭṭhitabhattam nisinnam theram sandhāya vuttam. Dhure dvārasamīpe.

Bhattaggavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Piṇḍacārikavattakathādivaṇṇanā

366. Pāḷiyaṃ t̥hāpeti vāti tiṭṭha bhanteti vadanti.

367. Atthi, bhante, nakkhattapadānīti nakkhattapadavisayāni ñātāni atthi, assayujādinakkhattaṃ jānāthāti adhippāyo. Tenāha “na jānāma, āvuso”ti. Atthi, bhante, disābhāganti etthāpi eseṇa nayo. Kenajja, bhante, yuttanti kena nakkhattena cando yuttoti attho.

369. Aṅgaṇeti abbhokāse. Evameva paṭipajjitabbanti uddesadānādi āpucchitabbanti dasseti.

374. Nibaddhagamanatthāyāti attanova nirantaragamanatthāya. Ūhaditāti ettha hada-dhātussa vaccavissajjanatthatāyāha “bahi vaccamakkhita”ti.

Piṇḍacārikavattakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Vattakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

9. Pātimokkhaṭṭhapanakkhandhako

Pātimokkhuḍḍesayācanakathāvaṇṇanā

383. Pātimokkhaṭṭhapanakkhandhake pāḷiyaṃ nandimukhiyāti odātadisāmukhatāya tuṭṭhamukhiyā. “Uddhastāṃ aruṇa”nti vatvāpi “uddisatu, bhante, bhagavā”ti pātimokkhuḍḍesayācanaṃ anuposathe uposathakaraṇapaṭikkhepassa sikkhāpadassa apaññattatā therena katanti daṭṭhabbaṃ. Kasmā pana bhagavā evaṃ tuṇhībhūtova tiyāmarattiṃ vītināmesīti? Aparisuddhāya parisāya uposathādisaṃvāsakaraṇassa sāvajjataṃ bhikkhusaṅge pākaṭaṃ kātuṃ, taṅca āyatiṃ bhikkhūnaṃ tathāpaṭipajjanatthaṃ sikkhāpadaṃ ñāpetuṃ. Keci panettha “aparisuddhampi puggalaṃ tassa sammukhā ‘aparisuddho’ti vattuṃ mahākaruṇāya avisahanto bhagavā tathā nisīdi”ti kāraṇaṃ vadanti. Taṃ akāraṇaṃ pacchāpi avattabbato, mahāmoggallānattherenāpi taṃ bāhāyaṃ gahetvā bahi nīharaṇassa akattabbatāpasaṅgato. Tasmā yathāvuttamevettha kāraṇanti. Teneva “aṭṭhānametaṃ, bhikkhave, anavakāso, yaṃ tathāgato aparisuddhāya parisāya uposathaṃ kareyya, pātimokkhaṃ uddiseyyā”ti vatvā “na ca, bhikkhave, sāpattikena pātimokkhaṃ sotabba”ntiādinā sāpattikaparisāya kattabbavidhi dassito.

Saṅkassarasamācāraṇti kiñcīdeva asāruppaṃ disvā “idaṃ iminā kataṃ bhavissatī”ti parehi saṅkāya saritabbasamācāraṃ, attanā vā “mama anācāraṃ ete jānanti”ti saṅkāya saritabbasamācāraṃ. Samaṇavesadhāraṇena, saṅghikapaccayabhāgagahaṇādinā ca jīvikaṃ kappento “ahaṃ samaṇo”ti paṭiññaṃ adentopi atthato dento viya hotīti “samaṇapaṭiññaṃ brahmacāripaṭiñña”nti vuttaṃ. Avassutanti kilesāvassanena tintaṃ. Sañjātadussilyakacavarattā kasambujātaṃ, asāratāya vā kasambu viya jātaṃ. Bahidvārakoṭṭhakā nikkhāmetvāti dvārasālato bahi nikkhamāpetvā.

384. Mahāsamudde abhīramantīti bahuso dassanapavisaṇādinā mahāsamudde abhīratīti vindanti. Na āyatakeneva papātoti chinṇatāṃ mahāsobbho viya na āditova ninnoti attho. T̥hitadhammoti avatṭhitasabhāvo. Pūratanti puṇṇattaṃ. Nāgāti sappajātikā.

Pātimokkhuḍḍesayācanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pātimokkhasavanārahakathādivaṇṇanā

386. Udāharitabbanti pāḷiyā avatvā tamatthaṃ yāya kāyaci bhāsāya udāhaṭampi udāhaṭamevāti daṭṭhabbaṃ.

Pure vā pacchā vāti ñattiārambhato pubbe vā ñattiniṭṭhānato pacchā vā.

387. Katañca akatañca ubhayaṃ gahetvāti yassa katāpi atthi akatāpi. Tassa tadubhayaṃ gahetvā. Dhammikaṃ sāmagginti dhammikaṃ samaggakammaṃ. Paccādiyati ukkoṭanādhippāyena puna kātuṃ ādiyati.

388. Ākārādisaññā veditabbāti ākāraliṅganimittanāmāni vuttānīti veditabbāni.

Pātimokkhasavanārahakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Attādānaṅgakathādivaṇṇanā

398. Puna codetuṃ attanā ādātabbaṃ gahetabbam adhikaraṇam attādānanti āha “sāsanam sodhetukāmo”tiādi. Vassārattoti vassakālo. Sopi hi dubbhikkhādikālo viya adhikaraṇavūpasamatthaṃ lajjiparisāya dūrato ānayanassa, āgatānañca piṇḍāya caraṇādisamācārassa dukkarattā akālo eva.

Samanussaraṇakaraṇanti anussaritānussaritakkhaṇe pītipāmojjajananato anussaraṇuppādakaṃ. Vigatūpakilesa...pe... saṃvattatīti ettha yathā abbhahimādiupakkilesavirahitānaṃ candimasūriyānaṃ sassirīkatā hoti, evamassāpi codakassa pāpapuggalūpakilesavigamena sassirīkatā hotīti adhippāyo.

399. Adhigataṃ mettacittanti appanāpattaṃ mettajhānaṃ.

400-401. “Dosantaro”ti ettha antara-saddo cittapariyāyoti āha “na duṭṭhacitto hutvā”ti.

Kāruṇṇam nāma karuṇā evāti āha “kāruṇṇatāti karuṇābhāvo”ti. Karuṇanti appanāpattaṃ vadati. Tathā mettanti.

Attādānaṅgakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Pātimokkhaṭṭhapanakkhandhakavaṇṇanāyaya niṭṭhito.

10. Bhikkhunikkhandhako

Mahāpajāpatigotamīvattukathāvaṇṇanā

403. Bhikkhunikkhandhake “mātugāmassa pabbajitattā”ti idaṃ pañcavassasatato uddham saddhammassa appavattanakāraṇadassanaṃ.

Sukkhavipassakakhīṇāsavavasena vassasahassantiādi khandhakabhāṇakānaṃ mataṃ gahetvā vuttaṃ. Dīghanikāyaṭṭhakathāyaṃ pana “paṭisambhidāppattehi vassasahassaṃ aṭṭhāsi, chaḷabhiññehi vassasahassaṃ, tevijjehi vassasahassaṃ, sukkhavipassakehi vassasahassaṃ, pātimokkhehi vassasahassaṃ aṭṭhāsi”ti vuttaṃ. Aṅguttara -saṃyuttaṭṭhakathāsupi aññathāva vuttaṃ, taṃ sabbaṃ aññamaññaviruddhampi taṃtaṃbhāṇakānaṃ matena likhitasīhaḷaṭṭhakathāsu āgatanayameva gahetvā ācariyena likhitaṃ īdise kathāvirodhe sāsana-parihāniyā abhāvato, sodhanupāyābhāvā ca. Paramatthavirodho eva hi suttādinayena sodhanīyo, na kathāmaggavirodhoti.

Bhikkhunīupasampadānujānanakathāvaṇṇanā

404-408. Pāliyaṃ yadaggenāti yasmaṃ divase. Tadāti tasmaṃyeva divase. Vimānetvāti avamānaṃ katvā.

410-411. Āpattigāminiyoti āpattiṃ āpannāyo. Kammavibhaṅgeti parivāre kammavibhaṅge.

413-415. Pāliyaṃ dve tisso bhikkhuniyoti dvīhi tīhi bhikkhunīhi. Na ārocentīti pātimokkhuddesakassa na ārocenti.

416. Dussaveṇiyāti anekadussapaṭṭe ekato katvā kataveṇiyā.

417. Visesakanti pattalekhādivaṇṇavisesaṃ. Pakiṇantīti vikkiṇanti. Namanakanti pāsukaṭṭhinamanakabandhanaṃ.

422-425. Saṃvelliyaṃti kacchaṃ bandhitvā nivāsanaṃ. Tayo nissayeti rukkhamaṃ lasenaśanassa tāsamaṃ alabbhanato vuttaṃ.

426-428. Aṭṭheva bhikkhuniyo yathāvuḍḍhaṃ paṭibāhantīti aṭṭha bhikkhuniyo vuḍḍhapaṭipāṭiyāva gaṇhantiyo āgatapaṭipāṭiṃ paṭibāhanti, nāññāti attho. Anuvādaṃ paṭṭhapentīti issariyaṃ pavattentīti atthaṃ vadanti.

430. Bhikkhudūtenāti bhikkhunā dūtabhūtena. Sikkhamānadūtenāti sikkhamānāya dūtāya.

431. Na sammatīti nappahoti. Navakammanti “navakammaṃ katvā vasatū”ti apaloketvā saṅghikabhūmiyā okāsadānaṃ.

432-436. Sannisinnaḡabbhāti duviññeyyagabbhā. Mahilātittheti itthīnaṃ sādhaṇatitthe.

Bhikkhunīupasampadānujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhikkhunikkhandhakavaṇṇanāyaya niṭṭhito.

11. Pañcasatikakkhandhako

Khuddānukhuddakasikkhāpadakathāvaṇṇanā

437. Pañcasatikakkhandhake pāliyaṃ “apāvuso, amhākaṃ satthāraṃ jānāsī”ti idaṃ thero sayaṃ bhagavato parinibbutabhāvaṃ jānantopi attanā sahaḡatabhikkhuparisāya ñāpanatthameva, subhaddassa vuḍḍhapabbajitassa sāsanaṃ paṭipakkhavaṇṇanaṃ bhikkhūnaṃ viññāpanatthañca evaṃ pucchi. Subhaddo hi kusinārāyaṃ bhagavati abhippasannāya khattiyādigahaṭṭhaparisāya majjhe bhagavato parinibbānaṃ sutvā haṭṭhapahaṭṭhopi bhayena pahaṭṭhākāraṃ vācāya pakāsetuṃ na sakkhissati, idheva pana vijanapadesa sutvā yathājjhāsayaṃ attano pāpaladdhiṃ pakāsessati, tato tameva paccayaṃ dassetvā bhikkhū samussāhetvā dhammavinayasaṅghaṃ kāretvā etassa pāpabhikkhussa, aññesañca īdisānaṃ manorathavighātaṃ, sāsanaṭṭhitiñca karissāmīti jānantova taṃ pucchīti veditabbaṃ. Teneva thero “ekamidāhaṃ, āvuso, samaya”ntiadinā

subhaddavacanameva dassetvā dhammavinayaṃ saṅgāyāpesi. Nānābhāvoti sarīrena nānādesabhāvo, vippavāsoti attho. Vinābhāvoti maraṇena viyujjanaṃ. Aññathābhāvoti bhavantarūpagamanena aññākārappatti.

441. “Ākaṅkhamāno...pe... samūhaneyyā”ti idaṃ bhagavā mayā “ākaṅkhamāno”ti vuttattā ekasikkhāpadampi samūhanitabbaṃ apassantā, samūhane ca dosaṃ disvā dhammasaṅgahakā bhikkhū “apaññattaṃ na paññāpessāma, paññattaṃ na samucchindissāmā”tiādinā puna “paññattisadisāya akuppāya kammavācāya sāvetvā samādāya vattissanti, tato yāva sāsananantaradhānā appaṭibāhiyāni sikkhāpadāni bhavissantī”ti iminā adhippāyena avocāti daṭṭhabbaṃ. Teneva mahātherāpi tatheva paṭipajjimsu.

Gihigatānīti gihīsu gatāni. Khattiyamahāsārādigihīhi ñātānīti attho. Citakadhūmakālo attano pavattipariyosānabhūto etassāti dhūmakālikam.

443. Oḷārike nimitte kariyamānepīti “ākaṅkhamāno, ānanda, tathāgato kappam vā tiṭṭheyya kappāvasesam vā”ti evaṃ thūlatare “tiṭṭhatu, bhagavā, kappā”nti yācanahetubhūte okāsanimitte kamme kariyamāne. Mārena pariyutṭhitacittoti mārena āviṭṭhacitto.

445. Ujjavanikāyāti paṭisotagāminiyā. Kucchito lavo chedo vināso kulavo, niratthakaviniyogo. Taṃ na gacchantīti na kulavam gamenti.

Khuddānukhuddakasikkhāpadakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pañcasatikakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

12. Sattasatikakkhandhako

Dasavatthukathāvaṇṇanā

446. Sattasatikakkhandhake bhikkhaggenāti bhikkhugaṇanāya. Mahīti himaṃ.

447. Avijjānivutāti avijjānīvaraṇena nivutā paṭicchannā. Aviddasūti aññāṇino. Upakkilesā vuttāti tesam samaṇabrāhmaṇānaṃ ete surāpānādayo upakkilesāti vuttā. Nettiyā taṇhāya sahitā sanettikā.

450-451. Ahogaṅgoti tassa pabbatassa nāmaṃ. Paṭikacceva gaccheyyanti yattha naṃ adhikaraṇaṃ vūpasamituṃ bhikkhū sannipatissanti, tatthāhaṃ paṭhamameva gaccheyyaṃ. Sambhāvesunti sampāpuṇimsu.

452. Aloṇikanti loṇarahitaṃ bhattaṃ, byañjanaṃ vā. Āsutāti sabbasambhārasajjitā, “asuttā”ti vā pāṭho.

453. Ujjaviṃsūti nāvāya paṭisotaṃ gacchimsu. Pācīnakāti puratthimadisāya jātattā vajjiputtake sandhāya vuttaṃ. Pāveyyakāti pāveyyadesavāsino.

454. Nanu tvam, āvuso, vuḍḍhoti nanu tvam thero nissayamutto, kasmā taṃ thero paṇāmesīti bhedavacanaṃ vadanti. Garunissayaṃ gaṇhāmāti nissayamuttāpi mayaṃ ekaṃ sambhāvanīyagaruṃ nissayabhūtaṃ gahetvāva vasissāmāti adhippāyo.

455. Mūlādāyakāti paṭhamam dasavatthūnaṃ dāyakā, āvāsikāti attho. Pathabyā saṅghattheroti loka sabbabhikkhūnaṃ tadā upasampadāya vuḍḍho. Suññatāvihārenāti suññatāmukhena adhigataphalasamāpattiṃ sandhāya vadati.

457. Suttavibhaṅgeti padabhājanīye. Idañca “yo pana bhikkhu sannidhikāraṁ khādanīyaṁ vā bhojanīyaṁ vā”ti sutte yāvakālikasseva parāmaṭṭhattā siṅgiloṇassa yāvajīvikassa sannidhikatassa āmisena saddhiṁ paribhoge pācittiyaṁ vibhaṅganayeneva sijjhatīti vuttaṁ, taṁ pana pācittiyaṁ vibhaṅge āgatabhāvaṁ sādhetuṁ “kathaṁ suttavibhaṅge”tiādi vuttaṁ. Tattha hi loṇamettha sannidhikaṁ, na khādanīyaṁ bhojanīyanti loṇamissabhojane vajjiputtakā anavajjasaññino ahesuṁ. Tathāsaññinampi nesaṁ āpattidassanattamaṁ “sannidhikāre asannidhikārasaññī”ti idaṁ suttavibhaṅgaṁ uddhaṭanti veditabbaṁ.

Tena saddhinti purepaṭiggahitaloṇena saddhiṁ. Dukkaṭenettha bhavitabbanti “yāvakālikena, bhikkhave, yāvajīvikaṁ paṭiggahita”nti avatvā “tadahupaṭiggahita”nti vacanasāmatthiyato purepaṭiggahitaṁ yāvajīvikaṁ yāvakālikena saddhiṁ sambhinnarasāṁ kālepi na kappatīti sijjhati, tattha dukkaṭena bhavitabbanti adhippāyo. Dukkaṭenapi na bhavitabbanti yadi hi sannidhikārapaccayā dukkaṭaṁ maññatha, yāvajīvikassa loṇassa sannidhidosābhāvā dukkaṭena na bhavitabbaṁ, atha āmisena sambhinnarasassa tassa āmisagatikattā dukkaṭaṁ mā maññatha. Tadā ca hi pācittiyeneva bhavitabbaṁ āmisattupagamanatoti adhippāyo. Na hi ettha yāvajīvikantiādināpi dukkaṭābhāvaṁ samattheti.

Pāliyaṁ rājagahe suttavibhaṅgetiādīsu sabbattha sutte ca vibhaṅge cāti attho gahetabbo. Tassa tassa vikālabhojanādino suttepi paṭikkhattattā vinayassa atisaraṇaṁ atikkamo vinayātisāro. “Nisīdanaṁ nāma sadasaṁ vuccatīti āgata”nti idaṁ vibhaṅge ca āgatadassanattamaṁ vuttaṁ. Taṁ pamāṇaṁ karontassāti sugatavidatthiyā vidatthittayappamāṇaṁ karontassa, dasāya pana vidatthidvayappamāṇaṁ kataṁ. Adasakampi nisīdanaṁ vaṭṭati evāti adhippāyo. Sesamidha heṭṭhā sabbattha suviññeyyameva.

Dasavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Sattasatikakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vimativinodaniyaṁ

Cūḷavaggavaṇṇanānayo niṭṭhito.

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Parivāraṇṇanā

Mahāvaggo

Paññattivāraṇṇanā

1. Visuddhaparivārassa sīlakkhandhādiddhammakkhandaṁ hasarīrassa bhagavato vinayapariyattisāsane khandhakānaṁ anantaraṁ parivāroti yo vinayo saṅghaṁ samāruḷho, tassa dāni anuttānatthavaṇṇanaṁ karissāmīti yojanā.

Samantacakkhunāti sabbaññutaññāṇena. Ativisuddhena maṁsacakkhunāti rattindivaṁ samantā yojanappamaṇe atisukhumānipi rūpāni passanato ativiya parisuddhena pasādacakkhunā. “Atthi tattha paññatti”tiādīsu atthi nu kho tattha paññattītiādinā attho gahetabboti āha “tattha paññatti...pe... kenābhatanti pucchā”ti.

2. Pucchāvissajjaneti pucchāya vissajjane. Vinītakathāti vinītavatthukathā, ayameva vā pāṭho.

Dvaṅgikena ekena samuṭṭhānenāti aṅgadvayasamudāyabhūtena ekena. Aṅgadvayavimuttassa samuṭṭhānassa abhāvepi tesu ekekaṅgena vinā ayaṃ āpatti na hotīti dassanattameva “ekena samuṭṭhānenā”ti vuttaṃ. Idāni tesu dvīsu aṅgesu padhānaṅgaṃ dassetumāha “ettha hi cittaṃ aṅgaṃ hoti”tiādi. Yasmā pana maggenamaggappaṭipattisaṅkhātāya kāyaviññattiya sevanacitteneva sambhave sati ayaṃ taṃ aṅgadvayaṃ upādāya bhagavatā paññattā āpattisammuti hoti, nāsati. Tasmā taṃ cittaṃ kāyaviññattisaṅkhātassa kāyassa aṅgaṃ kāraṇaṃ hoti, na āpattiyā. Tassa pana taṃsamuṭṭhitakāyo eva aṅgaṃ abyavahitakāraṇaṃ, cittaṃ pana kāraṇakāraṇanti adhippāyo. Evaṃ uparipi sabbattha cittaṅgayuttasamuṭṭhānesu adhippāyo vedītabbo. “Ekena samuṭṭhānena samuṭṭhātī”tiādiparivāravacaneneva āpattiyā akusalādiparamatthasabhāvatā pāḷiattakathāsu pariyāyato vuttā, sammutisabhāvā eva āpattīti sījhati samuṭṭhānasamuṭṭhitānaṃ bhedasiddhitoti gaheṭṭabbaṃ. Imamatthaṃ sandhāyāti āpannāya pārājikāpattiyā kehicipi samathehi anāpattibhāvāpādanassa asakkuṇeyyattasaṅkhātamatthaṃ sandhāya.

3. Porāṇakehi mahātherehīti saṅgītittayato pacchā potthakasaṅgītikārakehi chaḷabhiññāpaasambhidādiguṇasamujjalehi mahātherehi. Catutthasaṅgītisadisā hi potthakārohasaṅgīti.

188. Mahāvibhaṅgeti bhikkhuvibhaṅge. Soḷasa vārā dassitāti yehi vārehi ādibhūtehi upalakkhitattā ayaṃ sakalopi parivāro soḷasaparivāroti voharīyati, te sandhāya vadati.

Paññattivāraṇṇanā niṭṭhitā.

Samuṭṭhānasīsaṇṇanā

257. Pāḷiyaṃ nibbānañceva paññattīti ettha yasmā saṅkhatadhamme upādāya paññattā sammutisaccabhūtā puggalādipaññatti paramatthato avijjamānattā uppattivināsayuttavattudhammaniyatena anicca dukkhalakkhaṇadvayena yuttāti vattuṃ ayuttā, kāravēda kādirūpena pana parikkappitena attasabhāvena virahitattā “anattā”ti vattuṃ yuttā. Tasmā ayaṃ paññattipi asaṅkhatattasāmaññato vatthubhūtena nibbānena saha “anattā iti nicchayā”ti vuttā. Avijjamānāpi hi sammuti kenaci paccayena akatattā asaṅkhatā evāti.

Karuṇāsītalattaṃ, paññāpabhāsītattañca bhagavato dassetum “buddhacande, buddhādicce”ti etaṃ ubhayaṃ vuttaṃ. Hāyati etenāti hāni, dukkhassa hāni dukkhahāni, sabbadukkhāpanūdanakāraṇanti attho. Piṭake tīṇi desayīti yasmā aññepi mahāvīrā sammāsambuddhā saddhammaṃ desayanti, tasmā aṅgīraso piṭakāni tīṇi desayīti yojanā. Mahāguṇanti mahānisamsaṃ. Evaṃ nīyati saddhammoti yadi vinayapariyatti aparihīnā tiṭṭhati, evaṃ sati paṭipattipaṭivedhasaddhammopi nīyati pavattiyati, na parihāyatīti attho.

Vinayapariyatti pana kathaṃ tiṭṭhatīti āha “ubhato cā”tiādi. Parivārena ganthitā tiṭṭhatīti yojetabbaṃ. Tasseva parivārassāti tasmīṃ eva parivāre. Samuṭṭhānaṃ niyato katanti ekaccaṃ samuṭṭhānena niyataṃ kataṃ. Tasmīṃ parivāre kiñci

sikkhāpadaṃ niyatasamuṭṭhānaṃ aññehi asādhāraṇaṃ, taṃ pakāsanti attho.

Sambhedaṃ nidānañcaññanti sambhedo sikkhāpadānaṃ aññamaññasamuṭṭhānena saṃkiṇṇatā, nidānañca paññattitṭhānaṃ, aññaṃ puggalādivatthādi ca. Sutte dissanti uparīti heṭṭhā vutte, upari vakkhamāne ca parivārasutte eva dissanti. Yasmā ca evaṃ, tasmā sakalasāsanādhārassa vinayassa ṭhitihetubhūtaṃ parivāraṃ sikkheti, evamettha yojanā daṭṭhabbā.

Sambhinnasamuṭṭhānānīti aññehi sādharmaṇasamuṭṭhānāni. Ādimhi tāva purimanayeti sabbapaṭhame paññattivāre āgatanayaṃ sandhāya vadati, tattha pana paññattivāre “paṭhamaṃ pārājikaṃ kattha paññattanti, vesāliyaṃ paññatta”ntiādinā nidānampi dissati eva. Paratoti āgatabhāvaṃ pana sandhāya parato āgate sutte dissatīti veditabbanti vuttaṃ. Tassāti ubhatovibhaṅgapariyāpannassa sikkhāpadassa.

258. Aniyatā paṭhamikāti āpattiṃ apekkhitvāva itthilīṅgaṃ kataṃ, paṭhamānīyataṃ sikkhāpadanti attho. Pāliyaṃ nānubandhe pavattininti vuṭṭhāpitaṃ pavattiniṃ ananubandhanasikkhāpadaṃ.

260. Eḷakalomasikkhāpadavatthusmiṃ “bhikkhuniyo eḷakalomāni dhovantiyo rajantiyo vijaṭentiyo riñcanti uddesaṃ paripuccha”nti āgatattā imaṃ riñcanti-padaṃ gahetvā sikkhāpadaṃ upalakkhanti dassento “vibhaṅge ‘riñcanti uddesa’nti āgataṃ eḷakalomadhovāpanasikkhāpada”nti āha.

Vassikasāṭikasikkhāpadanti asamaye vassikasāṭikapariyesanasikkhāpadaṃ. Ratanasikkhāpadanti ratanaṃ vā ratanasammataṃ vā paṭisāmanasikkhāpadaṃ.

265. Pāliyaṃ buddhaññānenāti paṭividdhasabbaññutaññāṇena.

267. “Na desenti tathāgatā”ti etena chattapāṇissa dhammadesanāpaṭikkhepaṃ dasseti.

269. Akatanti aññehi amissīkataṃ, niyatasamuṭṭhānanti attho. Akatanti vā pubbe anāgataṃ, abhinavanti attho.

270. Samuṭṭhānañhi saṅkhepanti ettha saṅkhipanti saṅgayhanti sadisasamuṭṭhānāni etthāti saṅkhepo, samuṭṭhānasīsaṃ. Neti vineti kāyavacīduccaritanti netti, vinayapāḷi, sā eva dhammoti nettidhammoti āha “vinayapāḷidhammassā”ti.

Samuṭṭhānasīsavāṇaṇā niṭṭhitā.

Antarapeyyālaṃ

Katipucchāvāraṇaṇā

271. Kati āpattiyoti pārājikādīsu pañcasu āpattīsu methunādinnādānādi antogadhabhedaṃ apekkhitvā jātivasena ekattaṃ āropetvā pucchā katā. Kati āpattikkhandhāti antogadhabhedaṃ apekkhitvā paccekaṃ rāsaṭṭhenāti ettakamevettha bhedo. Vinītāniyeva vinītavatthūnīti āpattito vīramaṇāni eva avipphaṭṭisārapāmojjādīdhammānaṃ kāraṇattā vatthūnīti vinītavatthūni, tāni ettha atthato viratīādi anavajjadhammā eva. Veraṃ maṇatīti verahetuttā “vera”nti laddhanāmaṃ rāgādiakusalapakkhaṃ vināseti.

Dhammassavanaggaṃ bhinditvā gacchatīti bahūsu ekato nisīditvā dhammaṃ suñantesu taṃ dhammassavanasamāgamaṃ kopetvā uṭṭhāya gacchati. Anādarovāti tussitabbaṭṭhāne tuṭṭhiṃ, saṃvijitabbaṭṭhāne saṃvegañca apavedento eva. Kāyapāgabbhiyanti unnativasena pavattanakāyānācāraṃ.

274. Mettāya sambhūtaṃ mettaṃ, kāyakammaṃ. Ubhayehipīti navakehi, therehi ca. Piyam karotīti taṃ puggalaṃ pemaṭṭhānaṃ karoti, kesanti āha “sabrahmacārīna”nti.

Puggalaṃ paṭivibhajitvā bhuñjatīti pakatena sambandho. Tameva puggalapaṭivibhāgaṃ dassetuṃ “asukassā”tiādi vuttaṃ.

Bhujissabhāvakaraṇatoti taṇhādāsabyato mocetvā samathavipassanāsu serivihāritākaraṇatoti attho. Niyyātīti pavattati. Sammādukkhakkhayāya saṃvattatīti attho.

Katipucchāvāraṇaṇā niṭṭhitā.

Chaāpattisamuṭṭhānavāraṇaṇā

276. Paṭhamena āpattisamuṭṭhānenāti kevalaṃ kāyena. Pārājikāpattiyā ekantasacittakasamuṭṭhānattā “na hīti vattabba”nti vuttaṃ. Saṅghādisesādīnaṃ dukkaṭapariyosānānaṃ pañcannaṃ acittakānampi sambhavato “siyā”ti vuttaṃ, āpajjanaṃ siyā bhavyeyyāti attho. Hīnukkaṭṭhehi jātiādīhi omasane eva dubbhāsītassa paññattattā sā ekantavācācittasamuṭṭhānā evāti.

Dutiyasamuṭṭhānanaye vācāya eva samāpajjitabbapāṭidesanīyassa abhāvā “na hī”ti vuttaṃ.

Tatiye pana vosāsamānarūpaṃ bhikkhuniṃ kāyavācāhi anapasādanapaccayā pāṭidesanīyasambhavato “siyā”ti vuttaṃ.

Omasane pācittiyassa adinnādānasamuṭṭhānattepi tappaccayā paññattassa dubbhāsītassa pañcameneva samuppattīti dassetuṃ catutthavāre “dubbhāsītaṃ āpajjeyyāti na hīti vattabba”nti vatvā pañcamavāre “siyāti vattabba”nti vuttaṃ. Kāyavikāreneva omasantassa panettha dubbhāsītabhāvepi kāyakīlābhāvābhāvato dukkaṭamevāti daṭṭhabbaṃ.

Chaṭṭhavāre pana vijjamānopi kāyo dubbhāsītassa aṅgaṃ na hoti, pañcamasamuṭṭhāne eva chaṭṭhampi pavisatīti dassetuṃ “na hī”ti paṭikkhittaṃ, na pana tattha sabbathā dubbhāsītena anāpattīti dassetuṃ. Na hi davakamyatāya kāyavācāhi omasantassa dubbhāsītāpatti na sambhavati. Yañhi pañcameneva samāpajjati, taṃ chaṭṭhenapi samāpajjati eva dhammadesanāpatti viyāti gahetabbaṃ. Sesam samuṭṭhānavāre suviññeyyameva.

Chaāpattisamuṭṭhānavāraṇaṇā niṭṭhitā.

Katāpattivāraṇaṇā

277. Dutīye pana kativāre paṭhamasamuṭṭhānena āpajjitabbānaṃ āpattīnaṃ lahudassanasukhatthaṃ kuṭikārādīni eva samuddhaṭāni, na aññesaṃ abhāvā, sañcarittādīnampi vijjamānattā. Evaṃ dutiyasamuṭṭhānādīsipi. “Kappiyasaññī”ti

iminā acittakattaṃ dasseti. “Kuṭiṃ karotī”ti iminā vacīpayogābhāvaṃ. Ubhayenāpi kevalaṃ kāyeneva dukkaṭādināṃ sambhavaṃ dasseti. Evaṃ uparipi yathānurūpaṃ kātappaṃ.

“Ekena samuṭṭhānena samuṭṭhahantī”ti idaṃ idha viśeṣtvā dassitānaṃ kāyatova samuṭṭhitānaṃ vasena vuttaṃ, aviseṣato pana tā āpattiyo itarasamuṭṭhānehipi yathārahaṃ samuṭṭhahanti eva. Evaṃ uparipi.

“Tiṇavatthārakena cā”ti idaṃ saṅghādisesavajjitānaṃ catunnaṃ āpattīnaṃ vasena vuttaṃ.

279. Saṃvidahitvā kuṭiṃ karotīti vācāya saṃvidahati, sayañca kāyena karotīti attho.

Katāpattivāraṇṇanā niṭṭhitā.

Āpattisamuṭṭhānagāthāvaṇṇanā

283. Tatiyo pana gāthāvāro dutiyavārena vuttamevatthaṃ saṅgahetvā dassetuṃ vutto. Tattha kāyova kāyikoti vattabbe vacanavipallāseṇa “kāyikā”ti vuttaṃ. Tenāha “tena samuṭṭhitā”ti, kāyo samuṭṭhānaṃ akkhātoti attho.

Vivekadassināti sabbasaṅkhatavivittattā, tato vivittahetuttā ca nīvaraṇavivekañca nibbānañca dassanasīlena. Vibhaṅgakovidāti ubhatovibhaṅgakusalāti ālapanāṃ. Idha panevaṃ añño pucchanto nāma natthi, upālitthero sayameva atthaṃ pākaṭaṃ kātuṃ pucchāvisajjanañca akāsīti iminā nayena sabbattha attho veditabbo.

Āpattisamuṭṭhānagāthāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Vipattipaccayavāraṇṇanā

284. Catutthe pana vipattipaccayavāre sīlavipattipaccayāti sīlavipattipaacchādanapaccayā.

286. Diṭṭhivipattipaccayāti diṭṭhivipattiyā appaṭinissajjanapaccayā.

287. Ājīvavipattipaccayāti ettha āgama jīvanti etenāti ājīvo, catupaccayo, sova micchāpattiyā vipannattā vipattīti ājīvavipatti, tassā ājīvavipattiyā hetu, taduppādanataparibhoganimittanti attho.

Vipattipaccayavāraṇṇanā niṭṭhitā.

Adhikaraṇapaccayavāraṇṇanā

291. Pañcame adhikaraṇapaccayavāre kiccādhikaraṇapaccayāti apalokanavacanañattikammavācāsaṅkhatakkammavācāpaccayā. Pañcāti ettha adhammikakatikādiṃ apaloketvā karontānaṃ animittanti attho. Pañcame adhikaraṇapaccayavāre kiccādhikaraṇapaccayā apalokanāvasāne dukkaṭaṃ, adhippāyādinā ñattikammādiṃ karontānaṃ thullaccayādi ca saṅgayhatīti daṭṭhabbaṃ. Avasesā āpattiyoti sotāpattiphalasamāpattiādayo. “Natthaññā āpattiyo”ti idaṃ vipattiādhigāminiyo sāvajjāpattiyo sandhāya vuttaṃ.

Adhikaraṇapaccayavāraṇṇanā niṭṭhitā.

Samathabhedaṃ

Adhikaraṇapariyāyavāraṇṇanā

293. Chatṭhe pariyāyavāre alobho pubbaṅgamotiādi sāsanaṭṭhitiyā aviparītato dhammavādissa vivādaṃ sandhāya vuttaṃ. Aṭṭhārasa bhedakaravattḥūni ṭhānānīti dhammādīsu adhammotiādīnā gahetvā dīpanāni idheva bhedakaravattḥūni, tāni eva kāyakalahādivivādassa kāraṇattā ṭhānāni, okāsattā vatthūni, ādhārattā bhūmiyoti ca vuttāni. Abyākatahetūti asekkhānaṃ vivādaṃ sandhāya vuttaṃ. Dvādasa mūlānīti kodho upanāho, makkho palāso, issā macchariyaṃ, māyā sāṭṭheyyaṃ, pāpicchatā mahicchatā, sandiṭṭhiparāmāsītā ādhānaggāhīduppaṭinissajjitānīti imesaṃ channaṃ yugaḷānaṃ vasena cha dhammā ceva lobhādayo cha hetū cāti dvādasa dhammā vivādādhikaraṇassa mūlāni.

294. Cuddasa mūlānīti tāneva dvādasa kāyavācāhi saddhiṃ cuddasa anuvādādhikaraṇassa mūlāni.

295. Pathavīkhaṇanādīsu paṇṇattivajjesu kusalābyākatacittamūlikā āpatti hotīti dassetuṃ “alobho pubbaṅgamo”tiādi vuttaṃ. Satta āpattikkhandhā ṭhānānītiādi sattannaṃ āpattikkhandhānaṃ paṭicchādanapaccayā āpattisambhavato vuttaṃ. “Āpattādhikaraṇapaccayā catasso āpattiyo āpajjatī”ti hi vuttaṃ. “Cha hetū”ti idaṃ kusalānaṃ āpattihetuvohārassa ayuttatāya vuttaṃ, na pana kusalahetūnaṃ abhāvato. “Alobho pubbaṅgamo”ti hi ādi vuttaṃ. Āpattihetavo eva hi pubbaṅgamanāmena vuttā.

296. Cattāri kammāni ṭhānānītiādīsu apalokanavācā, ñattiādivācāyo ca kammānīti vuttaṃ. Tā eva hi ekasīmāyaṃ sāmaggimupagatānaṃ kammappattānaṃ anumatiyā sāvanakiriyānipphattisaṅkhātassa saṅghagaṇakiccasabhāvassa kiccādhikaraṇassa adhiṭṭhānābhāvena “ṭhānavatthubhūmiyo”ti vuccanti. Ekaṃ mūlaṃ saṅghoti yebhuyyavasena vuttaṃ. Gaṇaṇattiapalokanānañhi gaṇopi mūlanti. Ñattito vāti ñattiñattidutiyañatticatutthakammavācānaṃ ñattirūpattā, ñattipubbakattā ca vuttaṃ. Kammañattikammavācāñattivāsena hi duvidhāsu ñattīsu anussāvanāpi kammamūlakantveva saṅgayhanti. Ñattivibhāgo cāyaṃ upari āvi bhavissati.

“Ime satta samathā...pe... pariyāyenā”ti idaṃ pucchāvacaṇaṃ. “Siyā”ti idaṃ visajjanaṃ. “Kathaṇca siyā”ti idaṃ puna pucchā. Vivādādhikaraṇassa dve samathātiādi puna visajjanaṃ. Tattha “vatthuvasenā”ti idaṃ “satta samathā dasa samathā hontī”ti imassa kāraṇavacaṇaṃ. “Pariyāyenā”ti idaṃ “dasa samathā satta samathā hontī”ti imassa kāraṇavacaṇaṃ.

Catubbidhādhikaraṇasaṅkhātavattuvasena ca desanākkamasāṅkhātapariyāyavasena cāti attho.

Adhikaraṇapariyāyavāraṇṇanā niṭṭhitā.

Sādhāraṇavārādivaṇṇanā

297. Sattame sādhāraṇavāre sādhāraṇāti vivādādhikaraṇassa vūpasamanakiccasādhāraṇā. Evaṃ sabbattha.

298. Aṭṭhame tabbhāgiyavāre tabbhāgiyāti vivādādhikaraṇassa vūpasamanato tappakkhikā.

Sādhāraṇavārādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Samathāsamathassasādhāraṇavāraṇṇanā

299. Navame samathāsamathasādhāraṇavāre “sabbe samathā ekatova adhikaraṇaṃ samenti udāhu nānā”ti pucchantena “samathā samathassa sādhāraṇā, samathā samathassa asādhāraṇā”ti vuttaṃ. Vivādādiadhikaraṇakkamena tabbūpasamahetubhūte samathe uddharanto “yebhuyyasikā”tiādimāha. Sammukhāvinayaṃ vinā kassaci samathassa asambhavā sesā chapi samathā sammukhāvinayassa sādhāraṇā vuttā, tesamā pana channaṃ aññamaññaṃpekkaḥbhāvato te aññamaññaṃ asādhāraṇā vuttā. Tabbhāgiyavārepi eseṇa nayo.

Samathāsamathassasādhāraṇavāraṇaṇā niṭṭhitā.

Samathasammukhāvinayavārādivaṇṇanā

301-303. Ekādasamavārepi sammukhāvinayotiādi pucchā. Yebhuyyasikā sativinayotiādi visajjanaṃ. Evaṃ vinayavāre kusala-vāre tato paresupi pucchāvisajjanaparicchedo veditabbo.

Tattha sammukhāvinayo siyā kusaloṭiādīsu tasmimā tasmimā vinayakamme, vivādādimhi ca niyuttapuggalānaṃ samuppajjanakakusalādīnaṃ vasena sammukhāvinayādīnaṃ, vivādādīnaṃ kusalādibhāvo tena tena upacārena vutto. Yasmā panetassa sammukhāvinayo nāma saṅghasammukhatādayo honti, tesaṃ anavajjasabhāvattā akusale vijjamānēpi akusalattūpacāro na yutto āpattādhikaraṇassa akusalattūpacāro viya, tasmā natthi sammukhāvinayo akusaloti attho.

304. Tato paresu yattha yebhuyyasikā labbhati, tattha sammukhāvinayo labbhatītiādi sammukhāvinayassa itarehi samathehi niyamena saṃsaṭṭhatamā, itaresamā pana channaṃ aññamaññaṃ saṃsaggābhāvaṃ dassetum vuttaṃ.

Samathasammukhāvinayavārādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Saṃsaṭṭhavārādivaṇṇanā

306. Adhikaraṇanti vā samathāti vā ime dhammā saṃsaṭṭhātiādi samathānaṃ adhikaraṇesu eva yathārahaṃ pavattimā, adhikaraṇāni vinā tesamā visumā atṭhānaṃ dassetum vuttaṃ. Vinibbhujitvā nānākaraṇaṃ paññāpetunti adhikaraṇato samathehi viyojetvā asaṃsaṭṭhe katvā nānākaraṇaṃ aññamaññaṃ asaṃsaṭṭhatāya ṭhitabhāvasaṅkhātānaṃ nānattaṃ paññāpetum adhikaraṇavūpasamakkaṇe eva tesamā asaṃsaggaṃ paññāpetum kiṃ sakkāti pucchati.

Adhikaraṇantiādi gārayhavādadaṇṇaṃ. So mā hevanti yo evaṃ vadati, so “mā evaṃ vadā”ti vacanīyo assa, na ca labbhati samathānaṃ aññatra adhikaraṇā vūpasamalakkhaṇanti pahānāvattthānaṃsaṅkhātānaṃ nānākaraṇaṃ paṭikkhipati. Lakkhaṇato pana adhikaraṇēhi samathānaṃ nānākaraṇaṃ atthevāti daṭṭhabbaṃ. Samathā adhikaraṇēhi sammantīti apalokaṇādīhi catūhi kiccādhikaraṇēhi sabbepi samathā niṭṭhānaṃ gacchanti, nāññehīti imamatthaṃ sandhāya vuttaṃ. Teneva vakkhati “sammukhāvinayo vivādādhikaraṇena na sammati. Anuvāda...pe... āpattādhikaraṇena na sammati, kiccādhikaraṇena sammati”tiādi.

307-313. Vivādādhikaraṇaṃ katihi samathehi sammatītiādiko sammativāro. Tadanantaro sammatinasammativāro ca adhikaraṇehi samathānaṃ saṃsaṭṭhataṃ, viṣaṃsaṭṭhatañca dasseṭuṃ vutto. Samathā samathehi sammantītiādiko samathādhikaraṇavāro samathānaṃ aññamaññaṃ, adhikaraṇehi ca adhikaraṇānañca aññamaññaṃ, samathehi ca vūpasamāvūpasamaṃ dasseṭuṃ vutto.

314. Samuṭṭhāpetivāro pana adhikaraṇehi adhikaraṇānaṃ uppattippakāradassanattamaṃ vutto. Na katamaṃ adhikaraṇanti attano sambhavamattena ekampi adhikaraṇaṃ na samuṭṭhāpetīti attho. Kathañcarahi samuṭṭhāpetīti āha “api cā”tiādi. Tattha jāyantīti anantameva anuppajjitvā paramparapaccayā jāyantīti adhippāyo. “Dhammo adhammo”tiādinā ubhinnaṃ puggalānaṃ vivādapaccayā aññamaññaṃkhemabhaṅgā honti, tappaccayā tesam pakkhaṃ pariyesanena kalahaṃ vaḍḍhantānaṃ vivādo kañci mahāparisaṃ saṅghapariṇāyakaṃ lajjim āgamma vūpasamaṃ gacchati. Tathā avūpasamante pana vivādo kamena vaḍḍhitvā sakalepi saṅghe vivādaṃ samuṭṭhāpeti, tato anuvādādīnīti evaṃ paramparakkamena vūpasamakāraṇābhāve cattāri adhikaraṇāni jāyanti. Taṃ sandhāyāha “saṅgho vivadati vivādādhikaraṇa”nti. Saṅghassa vivadato yo vivādo, taṃ vivādādhikaraṇaṃ hotīti attho. Esa nayo sesesupi.

Saṃsaṭṭhavārādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhajatīvāraṇṇanā

318. Tadanantaravāre pana vivādādhikaraṇaṃ catunnaṃ adhikaraṇānantīdi adhikaraṇānaṃ vuttanayena aññamaññaṃpaccayattepi saṃsaggabhāvadassanattamaṃ vuttaṃ. Vivādādhikaraṇaṃ catunnaṃ adhikaraṇānaṃ vivādādhikaraṇaṃ bhajatītiādīsu vivādādhikaraṇaṃ catūsu adhikaraṇesu vivādādhikaraṇabhāvameva bhajati, nāññādhikaraṇabhāvaṃ, catūsu adhikaraṇesu vivādādhikaraṇattameva nissitaṃ vivādādhikaraṇameva pariyāpannaṃ vivādādhikaraṇabhāveneva saṅgahitanti evamattho gahetabbo.

319. Vivādādhikaraṇaṃ sattannaṃ samathānaṃ kati samathe bhajatītiādi pana catunnaṃ adhikaraṇānaṃ vūpasamane sati niyatasamathe dasseṭuṃ vuttaṃ. Tattha kati samathe bhajatīti attano upasamatthāya kittake samathe upagacchati, kittake samathe āgamma vūpasamaṃ gacchatīti attho. Kati samathapariyāpannanti attānaṃ vūpasametum katisu samathesu tehi samānavasena pavittamaṃ. Katihi samathehi saṅgahitanti vūpasamaṃ karontehi katihi samathehi vūpasamakaraṇattamaṃ saṅgahitaṃ.

Bhajatīvāraṇṇanā niṭṭhitā.

Khandhakapucchāvāro

Pucchāvissajjanāvaṇṇanā

320. Upasampadakkhandhakanti pabbajjākhandaṃ. Saha niddesenāti saniddesaṃ. “Sanniddesa”nti vā pāṭho, so evattho. Nidānena ca niddesena ca saddhinti ettha paññattitṭhānapuggalādippakāsakaṃ nidānavacanaṃ nidānaṃ nāma, tannidānaṃ paṭicca nidditṭhasikkhāpadāni niddeso nāma, tehi avayavabhūtehi sahitaṃ taṃsamudāyabhūtaṃ khandhakaṃ pucchāmīti attho. Uttamāni padānīti

āpattipaññāpakāni vacanāni adhippetāni. Tesam...pe... kati āpattiyo hontīti tehi vacanehi paññattā kati āpattikkhandhā hontīti attho. Nanu āpattiyo nāma puggalānaññeva honti, na padānaṃ, kasmā pana “samukkatthapadānaṃ kati āpattiyo”ti sāmivasena niddeso katoti āha “yena yena hi padenā”tiādi. Pāliyaṃ uposathantiādi uposathakkhandhakādīnaññeva gahaṇaṃ.

Pucchāvissajjanāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Ekuttarikanayaṃ

Ekakavāraṇṇanā

321. Ekuttarikanaye pana ajānantena vītikkantāti paṇṇattim vā vatthum vā ajānantena vītikkantā pathavīkhaṇanasahaseyyādikā, sāpi pacchā āpannabhāvaṃ ñatvā paṭikammaṃ akarontassa antarāyikāva hoti.

Pārivāsikādīhi pacchā āpannāti vattabhedesu dukkaṭāni sandhāya vuttaṃ. Tasmim khaṇe āpajjitabbaantarāpattiyo sandhāyāti keci vadanti, tassa pubbāpattīnaṃ antarāpatti-padeneva vakkhamānattā purimameva yuttataraṃ. Mūlavisuddhiyā antarāpattīti mūlāyapaṭikassanādīni akatvā sabbapaṭhamam dinnaparivāsamānattavisuddhiyā caraṇakāle āpannaantarāpattisaṅkhātasaṅghādiseso. Agghavisuddhiyāti antarāpattim āpannassa mūlāya paṭikassitvā odhānasamodhānavasena odhunitvā purimāpattiyā samodhāya tadagghavasena puna dinnaparivāsādisuddhiyā caraṇakāle puna āpannā antarāpatti.

Saussāhenevāti punapi taṃ āpattim āpajjitukāmatācittena, evaṃ desitāpi āpatti na vuṭṭhātīti adhippāyo. Dhuranikkhepaṃ akatvā āpajjane sikhāppattadosaṃ dassento āha “aṭṭhame vatthusmim bhikkhuniyā pārājikamevā”ti. Na kevalaṅca bhikkhuniyā eva, bhikkhūnampi dhuranikkhepaṃ akatvā thokaṃ thokaṃ sappiādikaṃ theyyāya gaṇhantānaṃ pādagghanake puṇṇe pārājikameva. Keci pana “aṭṭhame vatthusmim bhikkhuniyā pārājikameva hotīti vuttattā aṭṭhavatthukamevetam sandhāya vutta”nti vadanti.

Dhammikassa paṭissavassāti “idha vassaṃ vasissāmī”tiādinā gihīnaṃ sammukhā katassa dhammikassa paṭissavassa, adhammikassa pana “asukam paharissāmī”tiādikassa paṭissavassa asaccāpanena āpatti natthi.

Tathā coditoti adhammena codito, sayaṃ sacce, akuppe ca aṭṭhatvā paṭicchādentopi adhammacuditako eva. Pañcānantariyanīyatamicchādiṭṭhiyeva micchattaniyatā nāma. Cattāro maggā sammattaniyatā nāma.

Ekakavāraṇṇanā niṭṭhitā.

Dukavāraṇṇanā

322. Dukesu sayameva sapuggaloti āha “mudupiṭṭhikassā”tiādi. Ādi-saddena aṅgajātacchedaattaghatādiāpattiyo saṅgahitā.

Bhaṇḍāgārikacittakammāni vāti gahaṭṭhānaṃ bhaṇḍapaṭisāmanaṃ, itthipurisādīpaṭibhānacittakammāni vā. “Cīvarādīni adento āpajjati”ti idaṃ “upajjhāyena, bhikkhave, saddhivihāriko saṅgahetabbo anuggahetabbo...pe... patto

dātabbo”tiādi vacanato anādariyena āmisasaṅgahaṃ akarontassa dukkaṭaṃ, bhikkhuniyā pācittiyañca sandhāya vuttaṃ. Nissatṭhacīvarādīnaṃ adānaāpattipi ettheva saṅgahitā.

Pāliyaṃ desentoti sabhāgāpattiṃ, adesaṇāgāminiādiñca desento. Nidānuddese āpattiṃ anāvikaronto, na desento ca āpajjati nāma. Ovādaṃ agaṇhantoti bhikkhūhi bhikkhuniovādatthāya vuttaṃ vacanaṃ agaṇhanto bālagilānagamiyavivajjito. Attano paribhogatthaṃ dinnaṃ aññassa dāne, saṅghāṭiṃ apārupitvā santaruttarena gāmapavesanādīsu ca āpattiyopi aparibhogena āpajjitabbāpattiyova. Pamāṇanti saṅghabhedānantariyanipphattiyā lakkhaṇaṃ. Bālassāti nissayaggahaṇavidhiṃ ajānantassa lajjibālasseva. Lajjissāti byattassa nissayadāyakasabhāgataṃ parivīmaṃsantassa. Vinaye āgatā atthā venayikāti āha “dve atthā vinayasiddhā”ti.

Pāliyaṃ appatto nissāraṇanti ettha pabbājanīyakammaṃ vihārato nissāraṇattā nissāraṇanti adhippettaṃ, tañca yasmā kuladūsakaṃ akaronto puggalo āpattibahulopi āveṇikalakkhaṇena appatto nāma hoti, tasmā appatto nissāraṇaṃ. Yasmā pana āpattādibahulassāpi “ākaṅkhamāno saṅgho pabbājanīyakammaṃ kareyyā”ti vuttaṃ, tasmā sunissārito, sabbathā pana suddho nirāpattiko dunnissāritoti daṭṭhabbo.

Appatto osāraṇantiādīsu upasampadākammaṃ ettha osāraṇaṃ adhippettaṃ, tañca hatthacchinnādiko ekacco paṭikkhattattā appattopi sosārito, paṇḍakādiko dosāritoti attho.

Dukavāraṇaṇā niṭṭhitā.

Tikavāraṇaṇā

323. Tikesu lohituppādāpattinti pārājikāpattiṃ. Āvusovādenāti “āvuso”ti ālapanena. Āpattinti dukkaṭāpattiṃ. Sesā rattiñceva divā cāti ettha aruṇuggamane āpajjitabbā paṭhamakathinādī sabbā āpattiyopi rattindivānaṃ vemajjheyeva āpajjitabbattā tatiyakotṭhāsaññeva pavitṭhāti daṭṭhabbā. Atha vā uddhaste aruṇe āpajjitabbattā divā āpajjitabbesu eva pavitṭhāti daṭṭhabbā, atthaṅgate sūriye bhikkhuniyo ovādanāpattiyo, pana rattandhakāre purisena saddhiṃ santiṭṭhanāpatti ca rattiyaññeva āpajjitabbā.

Purebhattaṃ kulāni upasaṅkamanaanatirittabhojanādīni divā eva āpajjitabbāni. Keci pana “bhojanapaṭisaṃyuttāni sekhiyāni, gaṇabhojanādīni ca divā eva āpajjitabbāni”ti vadanti. Tasmā īdisā āpattiyo muñcitvā sesāva tatiyakotṭhāsaṃ bhajantīti veditabbā.

Na ūnadasavassoti dasavassassa bālasseva paññattasikkhāpadattā vuttaṃ. Saddhivihārikaantevāsikesu asammāvattanāpattiṃ, alajjīnaṃ nissayadānādimpī dasavassova āpajjati, vuṭṭhāpinī dve vassāni ananubandhādimpī ūnadasavassā āpajjanti. Abyākatacittoti supantassa bhavaṅgacittaṃ sandhāya vuttaṃ.

Appavārentoti anādariyena appavārento kenaci paccayena appavāretvā kālapakkhacātuddase saṅghe pavārente tattha anādariyena appavārento tameva āpattiṃ kālepi āpajjatiṃ juṇhe evāti niyamo na dissati, pacchimavassaṃvuttho pana pacchimakattikapuṇṇamīyameva pavāretuṃ labbhatīti tattha appavāraṇāpaccayā āpattiṃ āpajjamāno eva juṇhe āpajjatiṃ niyametabboti daṭṭhabbā. Juṇhe kappatīti etthāpi eseva nayo.

“Apaccuddharitvā hemante āpajjati”ti iminā “vassānaṃ cātumāsaṃ adhiṭṭhātu”nti niyamavacaneneva apaccuddharantassa dukkaṇṭanti dasseti.

Vassānupagamanaakaraṇīyena pakkamādayopi vasse eva āpajjati.

Vatthikammādimpī gilāno eva. Adhotapādehi akkamanādīnipi anto eva āpajjati.

Bhikkhuniyā anāpucchā ārāmappavesanādi ca antosīmāyameva.

Nissayapaṭipannassa anāpucchādisāpakkamanādi ca bahisīmāyameva.

Pātimokkhuddese santiyā āpattiyā

anāvikaraṇāpattisamanubhāsanaūnavāsativassūpasampādanādisabbaadhammakam māpattiyopi saṅghe eva. Adhammena gaṇuposathādīsipi gaṇādimajjhe eva. Alajjissa santike nissayaggahaṇādipi puggalassa santike eva āpajjati.

Tiṇi adhammikāni amūḷhavinayassa dānānīti yo ummattakopi vītikkamakāle, anummatto saṅcicca āpattiṃ āpajjitvā bhikkhūhi pacchā codito saramāno eva “na sarāmī”ti vadati, yo ca “supinaṃ viya sarāmī”ti vā musā vadati, yo ca ummattakakāle kataṃ sabbampi sabbesaṃ vaṭṭatīti vadati, imesaṃ tiṇṇaṃ dinnāni tīṇi amūḷhavinayassa dānāni adhammikāni.

Apakatattoti vinaye apakataññū. Tenāha “āpattānāpattiṃ na jānāti”ti. “Diṭṭhiñca anissajjantānaṃyeva kammaṃ kātabba”nti idaṃ bhikkhūhi ovadiyamānassa diṭṭhiyā anissajjanapaccayā dukkaṇṭaṃ, pācittiyampi vā avassameva sambhavatīti vuttaṃ.

Mukhālambarakaraṇādibhedoti mukhabherīvādanādippabhedo. Upaghātetīti vināseti. Bījaniggāhādiketi cittaṃ bījanaṃ gāhetvā anumodanādikaraṇeti attho.

Tikavāraṇaṇā niṭṭhitā.

Catukkavāraṇaṇā

324. Catukkesu soti ghiparikkhāro. Avāpuraṇaṃ dātunti gabbhaṃ vivaritvā anto parikkhāraṭṭhapanatthāya vivaraṇakuñcikaṃ dātuṃ. Saṅghatthāya upanītaṃ sayameva anto paṭisāmitumpi vaṭṭati. Tenāha “anto ṭhapāpetuñca vaṭṭati”ti.

Ādikammikesu paṭhamaṃ purisalīṅgaṃ uppajjatīti āha “paṭhamaṃ uppannavasenā”ti. Pāliyaṃ anāpatti vassacchedassāti vassacchedasambandhiniyā anāpattiyā evamattho. Mantabhāsāti mantāya paññāya kathaṇaṃ.

“Navamabhikkhunito paṭṭhāyā”ti idaṃ “anujānāmi, bhikkhave, aṭṭhannaṃ bhikkhunīnaṃ yathāvuḍḍhaṃ avasesānaṃ yathākatika”nti vacanato ādito aṭṭhannaṃ bhikkhunīnaṃ paccuṭṭhātabbattā vuttaṃ.

“Idha na kappantīti vadantopi paccantimesu āpajjati”tiādinā saṅcicca kappiyaṃ akappiyanti vā akappiyaṃ kappiyanti vā kathentassa sabbattha dukkaṇṭanti dasseti.

Pubbakaraṇanti vuccatīti aṭṭhakathāsu vuttaṃ, tāni idha parivāre uddhaṭānīti adhippāyo. Idhādhippetāni pana dassento “chandapārisuddhī”tiādimāha.

Catukkavāraṇaṇā niṭṭhitā.

Pañcakavāraṇaṇā

325. Pañcakesu āpucchitvā cārassa abhāvoti piṇḍapātikassa “nimantito sabhatto”ti imassa aṅgassa abhāvā tena sikkhāpadena tassa sabbathā anāpattīti adhippāyo.

Susānaṃ netvā puna ānītakanti susāne petakiccaṃ katvā nikkhantehi nhatvā chaḍḍitāni nivatthapārutavatthāni evaṃ vuccanti.

Pāḷiyaṃ pañcahākārehīti pañcahi avahāraṅgehi. Vatthuto pana garukalahukabhedenā pārājīkathullaccayadukkaṭṭhāni vuttāni. Itthipurisasamāyogādikaṃ kilesasamudācārahetaṃ paṭibhānacittakammaṃ nāma. Pañhāsahassaṃ pucchīti samathavipassanākammaṭṭhānesu pañhāsahassaṃ sammajjitvā tṭhitam daharam pucchi. Itaropi daharo attano gatamaggattā sabbaṃ vissajjesi, tena thero pasīdi. Vattaṃ paricchindīti vattaṃ niṭṭhāpesi. Kiṃ tvaṃ āvusotiādikaṃ thero khīṇāsavo sammajjanānisaṃsaṃ sabbesaṃ pākaṭaṃ kātuṃ avocāti daṭṭhabbaṃ.

“Jaṇṇukehi patitṭhāya padacetiya”nti pāṭhaseso. Codanaṃ kāressāmīti bhagavatā attānaṃ codāpessāmi, attānaṃ niggaṇhāpessāmīti attho.

Ettakaṃ gayhūpaganti ettakaṃ adhikaraṇavūpasamatthāya gahetabbavacananti yathā sutvā viññātuṃ sakkoti, evaṃ anuggaṇhantoti yojanā. Ettha ca “attano bhāsapariyantaṃ anuggahetvā parassa bhāsapariyantaṃ anuggahetvā”ti ekaṃ, “adhammena karotī”ti ekaṃ, “appaṭiññāyā”ti ekañca katvā purimehi dvīhi pañcaṅgāni veditabbāni. Vatthunti methunādivītikkaṃ. Kathānusandhivinicchayānulomasandhivasena vatthum na jānātīti codakena vā cuditakena vā vuttakathānusandhinā tesam vacanapaṭivacanānurūpena vadanto kathānusandhinā vatthum na jānāti nāma, tañca suttavibhaṅge vinītavatthusaṅkhātena vinicchayānulomeneva vadanto vinicchayānulomasandhivasena vatthum na jānāti nāma. Ñattikammaṃ nāma hotīti ñattikammaṃ niṭṭhitam nāma hotīti na jānātīti sambandho. Ñattiyā kammappattoti ñattiyā niṭṭhitāyapi kammappatto eva hoti. Anussāvanatṭhāne eva kammaṃ niṭṭhitam hotīti ñattikammaṃ niṭṭhitam nāma hoti, taṃ ñattiyā kāraṇaṃ na jānātīti attho.

Pāḷiyaṃ pañca visuddhiyoti āpattito visuddhihetuttā, visuddhehi kattabbato ca pātimokkhuḍdesā vuttā.

Pañcakavāraṇaṇā niṭṭhitā.

Chakkavārādivaṇṇanā

326. Chakkādīsu pāḷiyaṃ cha agāravāti buddhadhammasaṅghasikkhāsu, appamāde, paṭisanthāre ca cha agāravā, tesu eva ca cha gāravā veditabbā.
“Chabbassaparamatā dhāretabba”nti idaṃ vibhaṅge āgatassa paramassa dassanaṃ.

328. Pāḷiyaṃ āgatehi sattahīti “pubbevassa hoti musā bhaṇissa”ntiādinā musāvādasikkhāpade āgatehi sattahi.

329. Taṃ kutettha labbhāti taṃ anattassa acaraṇaṃ ettha etasmiṃ puggale, lokasannivāse vā kuto kena kāraṇena sakkā laddhanti āghātaṃ paṭivineti.

330. Sassato lokotiādinā vasenāti “sassato loko, asassato loko. Antavā loko, anantavā loko. Taṃ jīvaṃ taṃ sarīranti vā, aññaṃ jīvaṃ aññaṃ sarīranti vā. Hoti tathāgato parammaraṇā, na hoti tathāgato parammaraṇā. Hoti ca na hoti ca tathāgato parammaraṇā, neva hoti na na hoti tathāgato parammaraṇā”ti evaṃ āgatā dasa antaggāhikā diṭṭhiyo sandhāya vuttaṃ. Micchādiṭṭhiādayoti micchādiṭṭhimicchāsaṅkappādayo aṭṭhamicchāñāṇamicchāvimuttīhi saddhiṃ dasa micchattā. Tattha micchāñāṇanti micchādiṭṭhisampayutto moho. Avimuttasseva vimuttasaññitā micchāvimutti nāma.

Viparītāti sammādiṭṭhiādayo sammāñāṇasammāvimuttipariyosānā dasa. Tattha sammāvimutti arahattaphalaṃ, taṃsāmpayuttaṃ pana ñāṇaṃ vā paccavekkhaṇaṇāṇaṃ vā sammāñāṇanti veditabbaṃ.

Ekuttarikanayo niṭṭhito.

Upasathādipucchāvissajjanāvaṇṇanā

332. Upasathādipucchāsu pavāraṇagāthāti diṭṭhādīhi tīhi ṭhānehi pavāraṇāvācā eva. Evaṃ vuttānaṃ pana chandovicitilakkhaṇena vuttajātibhedā gāthā.

Chakkavārādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Mahāvaggavaṇṇanānayo niṭṭhito.

Paññattivaggo

Paṭhamagāthāsaṅgaṇikaṃ

Sattanagaresu paññattasikkhāpadavaṇṇanā

335. Aḍḍhuḍḍhasatānīti paññāsādhikāni tīṇi satāni. Viggahapadena manussaviggahaṃ vuttaṃ.

Atirekanti paṭhamakathinaṃ. Kāḷakanti suddhakāḷakaṃ. Bhūtanti bhūtārocaṇaṃ. Bhikkhunīsu ca akkosoti “yā pana bhikkhunī bhikkhuṃ akkoseyyā”ti vuttaṃ sikkhāpadaṃ.

Dvepi ca bhedaṇi dve saṅghabhedasikkhāpadāni. Antaravāsakanāmena aññātikāya bhikkhuniyā hatthato cīvarapaṭiggahaṇaṃ vuttaṃ. Suttanti suttaṃ viññāpetvā vāyāpanaṃ. Vikāleti vikālabhojanaṃ. Cārittanti purebhattaṃ pacchābhattaṃ cārittaṃ. Nahānanti orenaddhamāsanahānaṃ.

Cīvaraṃ datvāti samaggena saṅghena cīvaraṃ datvā khiyyanaṃ. Giragganti naccagītaṃ. Cariyāti antovassaṃ cārikacaraṇaṃ. Tatthevāti vassaṃvutthāya cārikaṃ apakkamitvā tattheva nivāsaṇaṃ paṭicca paññattasikkhāpadaṃ. Chandadānenāti pārivāsikena chandadānena.

Pārājikāni cattārīti bhikkhunīnaṃ asādhāraṇāni. Soḷasāti ādito pañca sikkhāpadāni, kuladūsanañcāti cha, bhikkhunīnaṃ asādhāraṇāni dasa nissaggiyāni.

Catuttiṃsāti

paṭhamakathinasuddhakāḷakacīvarapaṭiggahaṇarūpiyacīvaravāyāpanakoseyyamissak aeḷakalomadhovāpanadutiyaṇṇapattavajjitāni bhikkhuvibhaṅge dvāvīsati, bhikkhunīnaṃ asādhāraṇāni dvādasa cāti catuttiṃsa. Chapaññāsasatanti vesāliyaḍḍisu paññattāni dvattiṃsasikkhāpadāni ṭhapetvā sesā chapaññāsasataṃ.

Dasa gārayhāti vosāsaappaṭisaṃ viditasikkhāpadadvayañca ṭhapetvā sesāni dasa paṭidesanīyāni. Dve sattati sekhiyāni surusurukāraḷasāmisenaṭṭhenaṇapānīyathālakapaṭiggahaṇasasitthakapattadhovanāni i tīṇi ṭhapetvā sesāni sekhiyāni.

Seyyāti anupasampanna sahasseyyasikkhāpadaṃ. Khaṇaneti pathavīkhaṇanaṃ. Gaccha devateti bhūtagāmasikkhāpadaṃ vuttaṃ. Sappāṇakaṃ siñcanti sappāṇodakasiñcanaṃ. Mahāvihāroti mahallakavihāro.

Aññanti aññavādaṃ. Dvāranti yāva dvārakoṣā aggaḷaṭṭhapaṇaṃ. Sahadhammoti sahadhammikaṃ vuccamāno. Payopānanti surusurukārakasikkhāpadaṃ.

Elakalomoti elakalomadhovāpanaṃ. Patto cāti dutiyapatto. Ovādoti bhikkhunupassayaṃ upasaṅkamtva ovādo. Bhesajjanti caturmāsapaccaya pavāraṇāsikkhāpadaṃ. Āraññikoti catutthapāṭidesanīyaṃ. Ovādoti ovādāya vā saṃvāsāya vā agamanaṃ.

337. “Ye ca yāvatatīyakā”ti pañhassa “ime kho yāvatatīyakā”ti vissajjanaṃ vatvā tadanantaraṃ “sādhāraṇaṃ asādhāraṇa”ntiādīpañhānaṃ vissajjane vattabbe yasmā taṃ avatvā “kati chedanakānī”tiādike aṭṭha pañhe antarā vissajjetvā tesam anantaraṃ “vīsaṃ dve satāni bhikkhūnaṃ...pe... chacattārīsā bhikkhūnaṃ, bhikkhunīhi asādhāraṇā”tiādīnā ukkameneva sādhāraṇādīpañhānaṃ vissajjitā, tasmā taṃ ukkamavissajjanakāraṇaṃ dassetuṃ “yasmā pana ye ca yāvatatīyakāti ayaṃ pañho”tiādīmāha.

338. Dhovanañca paṭiggahotiādīgāthā aṭṭhakathācariyānaṃ gāthāva. Chabbassāni nisīdananti dve sikkhāpadāni. Dve lomāti tiyojanātikka madhovāpanavasena dve elakalomasikkhāpadāni. Vassikā āraññakena cāti vassikasāṭikā pariyesanaaraññakesu senāsanesu viharāṇasikkhāpadena saha.

Pañṭanti pañṭabhojanaviññāpanaṃ. Ūnanti ūnavīsativassūpasampādanaṃ. Mātugāmena saddhanti saṃvidhāya gamanaṃ vuttaṃ. Yā sikkhāti yaṃ sikkhāpadaṃ. Nisīdane ca yā sikkhāti pamāṇātikka tanisīdanakārāpane yaṃ sikkhāpadaṃ. Tathā vassikā yā ca sāṭikāti etthāpi.

Pāḷiyaṃ sataṃ sattati chacevime honti ubhinnaṃ asādhāraṇāti bhikkhūnaṃ bhikkhunīhi asādhāraṇā chacattārīsā, bhikkhunīnaṃ bhikkhūhi asādhāraṇā tiṃsādhikaṃ satañcāti evaṃ ubhinnaṃ asādhāraṇā ca chasattatiadhikaṃ sataṃ sikkhāpadānīti attho. Sataṃ sattati cattārīti ubhinnaṃ sādhāraṇasikkhānaṃ gaṇanā catusattatiadhikaṃ sataṃ sikkhāpadānīti attho.

Vibhattiyoti āpattikkhandhā ceva uposathapavāraṇādayo ca adhippetā. Te hi pārājikādhedena, bhikkhuuposathādhedena ca vibhajiyanti. Tenāha “vibhattiyo”tiādi. Tesanti aṭṭhannaṃ pārājikādīnaṃ. Dvīhītiādi vivādādhikaraṇādīnaṃ samathehi vūpasamadassanaṃ.

Sattanagaresu paññattasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pārājikādiāpattivaṇṇanā

339. Idanti “pārājikanti yaṃ vutta”ntiādīnā vuttaṃ vacanaṃ sandhāya vadati. Idañhi heṭṭhā “garuka lahuka”ntiādīnā uddhaṭapañhesu anāgatampi “sabbānipetāni viyākarohi, handa vākyam suṇoma te”ti ettha yathāvuttāni aññānīpi “sabbānipetāni viyākarohi, handa vākyam suṇomā”ti evaṃ gahitamevāti dassento “iminā pana āyācanavacanena saṅgahitassā”tiādi vuttaṃ.

Ativassatīti ovassati, vassodakaṃ pavisatīti attho. Dhammānanti yathā catupaccaye dhārayatīti dhammo, tesam. Tenāha “saṅkhatadhammāna”nti. Gāthasaṅgaṇikanti gāthasaṅgaho, te te atthā gāthāhi saṅgahetvā gaṇīyanti kathīyanti etthāti hi gāthasaṅgaṇikaṃ.

Pārājikādiāpattivaṇṇanā niṭṭhitā.

Paṭhamagāthasaṅgaṇikavaṇṇanānayo niṭṭhito.

Adhikaraṇabhedam

Ukkoṭanabhedādikathāvaṇṇanā

341. “Alaṃ āvuso”ti attapaccatthike saññāpetvāti pattacīvarādiatthāya alaṃ bhaṇḍanādikaraṇanti vivādādīsu dosadassanamattena saññāpetvā aññamaññaṃ khamāpetvā vūpasamenti, na pana aññamaññaṃ āpattānāpattidassanavasenāti adhippāyo. Tenāha “pāḷimuttakavinicchayenevā”ti.

Visamāni kāyakammādīni nissito bhikkhu visamanissito nāma, micchādiṭṭhinissito gahananissito, balavante purise nissito balavanissito nāmāti dassento “eko visamānī”tiādimāha.

Ukkoṭanabhedādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Adhikaraṇanidānādivaṇṇanā

342. Āpattiṃ nissāya uppajjanakaāpattivasenāti paresaṃ, attano ca āpattiṃ paṭicchādentānaṃ vajjapaṭicchādīnaṃ pārājikādiāpattimeva sandhāya vuttaṃ, na sabbāpattiyo. Kiccaṃ nissāya uppajjanakakiccānanti ukkhepanīyādikammaṃ nissāya uppajjanakānaṃ tadanuvattikāya bhikkhuniyā yāvatatīyānussāvanānaṃ kiccānaṃ vasena, na sabbesaṃ kiccānaṃ vasenāti.

344. Pāḷiyaṃ “katihi adhikaraṇehī”ti pucchāya “ekena adhikaraṇena kiccādhikaraṇenā”ti vuttaṃ. “Katisu ṭhānesū”ti pucchāya “tīsu ṭhānesu saṅghamajjhe, gaṇamajjhe, puggalassa santike”ti vuttaṃ. “Katihi samathehī”ti pucchāya “tīhi samathehī”ti vuttaṃ. Tīhipi etehi eko vūpasamanappakārova pucchito, vissajjito cāti veditabbo.

348. Vivādādhikaraṇaṃ hoti anuvādādhikaraṇantiādīsu vivādādhikaraṇameva anuvādādhikaraṇādipi hotīti pucchāya vivādādhikaraṇaṃ vivādādhikaraṇameva hoti, anuvādādayo na hotīti vissajjanaṃ.

Adhikaraṇanidānādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Sattasamathanānāthādivaṇṇanā

354. Adhikaraṇapucchāvissajjane pāḷiyaṃ vipaccayatāya vohāroti virūpavipākāya aññamaññaṃ dukkhuppādanāya kāyavacīvohāro. Medhaganti vuddhippatto kalaho.

Anusampavaṅkatāti vipatticodanāya anu anu saṃyujjanavasena ninnatā.

Abbhussahanatāti ativiya sañjātussāhatā. Anubalappadānanti codakānampi upatthambhakarānaṃ. Kammasaṅgahābhāvenāti saṅghasammukhatādimattassa sammukhāvinayassa saṅghādīhi kattabbakiccesu saṅgahābhāvā.

Dutiyagāthāsaṅgaṇikaṃ

Codanāḍipucchāvissajjanāvaṇṇanā

359. Dutiyagāthāsaṅgaṇikāya “codanā kimatthāyā”tiādikā pucchā upālittherena katā. “Codanā sāraṇatthāyā”tiādivissajjanaṃ bhagavatā vuttaṃ. Upālitthero sayameva pucchitvā vissajjanaṃ akāsīti vadanti.

Mantaggahaṇanti tesāṃ vicāraṇāgahaṇaṃ, suttantikattherānaṃ, vinayadharattherānañca adhippāyagahaṇanti attho. Pāṭekkaṃ vinicchayasanniṭṭhāpanatthanti tesāṃ paccekaṃ adhippāyaṃ ñatvā tehi samuṭṭhāpitanayampi gahetvā vinicchayapariyosāpanatthanti adhippāyo.

“Mā kho turito abhaṇī”tiādinā abhimukhe ṭhitāṃ kañci anuvijjakaṃ ovaḍantena viya therena anuvijjakavattaṃ kathitaṃ.

Anuyuñjanavattanti anuyujjanakkamaṃ, taṃ pana yasmā sabbasikkhāpadavītikkamavisayepi taṃtaṃsikkhāpadānulomena kattabbaṃ, tasmā “sikkhāpadānulomika”nti vuttaṃ. Attano gatiṃ nāsetīti attano sugatigamaṃ vināseti.

Anusandhita-saddo bhāvasādhanaṃ āha “anusandhitanti kathānusandhī”ti. Vattānusandhitenāti etthāpi eseṇa nayo. Vattānusandhitenāti ācārānusandhinā, ācārena saddhiṃ samentiyā paṭiññāyāti attho. Tenāha “yā assa vattenā”tiādi.

Pāḷiyaṃ sañcicca āpattintiādi alajjilajjilakkhaṇaṃ bhikkhubhikkhunīnaṃ vasena vuttaṃ tesaññeṇa sabbappakārato sikkhāpadādhikārattā. Sāmaṇerādīnampi sādharmaṇavasena pana sañcicca yathāsakaṃ sikkhāpadavītikkamanādikā alajjilajjilakkhaṇaṃ veditabbaṃ.

Kathānusandhivacananti cuditakaanuvijjakānaṃ kathāya anusandhiyuttaṃ vacanaṃ na jānāti, tehi ekasmiṃ kāraṇe vutte sayaṃ taṃ asallakkhetvā attano abhirucitameva asambandhitatthanti attho. Vinicchayānusandhivacanañcāti anuvijjakena katassa āpattānāpattivinicchayassa anugaṇaṃ, sambandhivacanañca.

Codanāḍipucchāvissajjanāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Codanākaṇḍaṃ

Anuvijjakakiccavaṇṇanā

360. Pāḷiyaṃ yaṃ kho tvantiādīsu tvaṃ, āvuso, yaṃ imaṃ bhikkhuṃ codesi, taṃ kimhi dose codesi, katarāya vipattiyā codesīti attho. Evaṃ sabbattha.

361. Asuddhapaṇisaṅkitoti asuddhāya aṭṭhāne uppannāya paṇisaṅkāya paṇisaṅkito. Tenāha “amūlakapaṇisaṅkito”ti.

364. Pāḷiyaṃ uposatho sāmaggatthāyāti visuddhānaṃ bhikkhūnaṃ aññoññanirapekkho ahutvā uposatho uposathatṭhānaṃ sannipatitvā “pārisuddhiṃ āyasmanto ārocetha, paṇisuddhetthāyasmanto, paṇisuddho ahaṃ āvuso”tiādinā

aññaṃaññaṃ parisuddhivīmaṃsanārocanavasena ayutte vivajjetvā yutteheva kāyacittasāmaggikaraṇatthāya.

Visuddhāya pavāraṇāti diṭṭhasutādīhi aññaṃaññaṃ kathāpetvā visuddhisampādanatthāyāti attho. Ubho eteti āmisapuggalanissayane ete ubho.

Anuvijjakakiccavaṇṇanā niṭṭhitā.

Cūlasaṅgāmaṃ

Anuvijjakassa paṭipattivaṇṇanā

365. Tatra hīti tasmiṃ sannipāte. Attapaccatthikāti lajjipesalassa codakapāpagarahīpuggalassa anattakāmā verīpuggalā. Sāsanapaccatthikāti attano anācārānuguṇaṃ buddhavacanaṃ pakāsento taṇhāgatikā, diṭṭhigatikā ca. Ajjhogāhetvāti alajjiabhibhavanavasena saṅghamajjhaṃ pavisitvā. So saṅgāmāvacaroti so codako saṅgāmāvacaro nāma. Diṭṭhasutamutampi rājakathādikanti diṭṭhasutavaseneva rājacorādikathaṃ, mutavasenapi annādikathaṃca akathentenāti yojetabbaṃ. Kappiyākappiyanissitā vātiādīsu rūpārūpapaṭicchedapadena sakalaabhidhammatthapiṭakattaṃ dasseti. Samathācārādīhi paṭisaṃyuttanti sakalasuttantapiṭakattaṃ. Tattha samathācāro nāma samathabhāvanākkamo. Tathā vipassanācāro. Tānanisajjavattādinissitāti saṅghamajjhādīsu garucittikāraṃ paccupaṭṭhapetvā tñānādikamanissitā ceva cuddasamahāvattādivattanissitā ca, ādi-saddena appicchatādinissitā cāti attho. Pañhe uppanneti kenaci uppanne pañhe pucchite. Idañca upalakkhaṇamattaṃ, yaṃ kiñci upaṭṭhitaṃ dhammaṃ bhāsassūti adhippāyo.

Kulapadeso nāma khattiyādijātiyampi kāsikarājakuḷādikulaviseso. Etamevāha “kulapadeso khattiyakuḷādivaseneva veditabbo”ti. Sannipātamaṇḍaleti attano anuvijjamānappakāraṃ saṅghassa ñāpanatthaṃ uttāhāya saṅghasannipātamajjhe ito cito ca paresaṃ mukhaṃ olokontena na caritabbaṃ. Yathānisinneneva dhammavinayānuguṇaṃ vinicchayaṃ yathā sabbe suṇanti, tathā vattabbanti attho.

Pāliyaṃ acaṇḍikatenāti akatacaṇḍabhāvena, apharusenāti attho. “Hitānukampinā”ti etena mettāpubbabhāgo vutto. “Kāruṇikena bhavitabba”nti iminā appanāppattakaruṇā vuttā. “Hitaparisakkinā”ti iminā karuṇāpubbabhāgo. Tenāha “karuṇā ca karuṇāpubbabhāgo ca upaṭṭhāpetabboti ayaṃ padadvayepi adhippāyo”ti. Lajjiyāti lajjinī.

Anuyogavattaṃ kathāpetvāti “kālena vakkhāmī”tiādinā vuttavattaṃ. Anuyuñjanācārakkameneva anuyuñjanaṃ anuyogavattaṃ nāma, taṃ kathāpetvā teneva kamena anuyuñjāpetvāti attho. Ujumaddavenāti ettha ajjhāharitabbapadaṃ dasseti “upacaritabbo”ti. “Dhammesu ca puggalesu cā”ti idaṃ “majjhattena bhavitabba”nti pakatena sambandhitabbanti āha “dhammesu ca puggalesu ca...pe... majjhattoti veditabbo”ti. Yañhi yattha katthaci kattabbaṃ, taṃ tattha atikkamanto majjhatto nāma na hoti, dhammesu ca gāravo kattabbo. Puggalesu pana mettābhāvena pakkhapātagāravo. Tasmā imaṃ vidhiṃ anatikkantova tesu majjhattoti veditabbo.

366. Saṃsandananatthanti āpatti vā anāpatti vāti saṃsaye jāte saṃsanditvā nicchayakaraṇatthaṃ vuttanti adhippāyo. Atthadassanāyāti sādhetabbassa āpattādiupameyyatthassa codakacuditake attano paṭiññāya eva sarūpavibhāvanatthaṃ. Attho jānāpanatthāyāti evaṃ vibhāvito attho codakacuditakasaṅghānaṃ ñāpanatthāya nijjhāpanatthāya, sampatiṇṇāpanatthāyāti attho. Puggalassa tṭhanatthāyāti codakacuditake attano paṭiññāya eva āpattiyāṃ, anāpattiyāṃ vā patiṭṭhāpanatthāya. Sāraṇatthāyāti pamuṭṭhasarāpanatthāya. Savacanīyakaraṇatthāyāti dose sārītepi sampatiṇṇāpanatthāya paṭikammaṃ akarontassa savacanīyakaraṇatthāya. “Na te apasādetabbā”ti idaṃ adhippetatthadassanaṃ. Tattha avisamvādakatthāne tṭhitā eva na apasādetabbā, na itareti datṭhabbaṃ.

Appaccayaparinibbānatthāyāti āyatīṃ paṭisandhiyā akāraṇabhūtaparinibbānatthāya. Parinibbānañhi nāma khīṇāsavānaṃ sabbapaccchimā cuticittakammajarūpasāṅkhātā khandhā, te ca sabbākārato samucchinnānusayatāya punabbhavāya anantarādiappaccayā na honti aññehi ca taṇhādipaccayehi virahitattā. Tasmā “appaccayaparinibbāna”nti vuccati. Tanti vimuttiññānadassanaṃ. Tenevāha “tasmi”nti. Vinayamantanāti vinayavinicchayo. Sotāvadhānanti sotassa odahanaṃ, savananti attho. Tenāha “yaṃ uppajjati ñāṇa”nti. Yathāvuttāya vinayaṣaṃvarādikāraṇaparamparāya vimuttiyā eva padhānattā sā puna cittaṃ vimokkhoti uddhaṭoti āha “arahattaphalasaṅkhātō vimokkho”ti. Atha vā yo yaṃ kiñci dhammaṃ anupādiyitvā parinibbānavasena cittaṃ cittaśantatiyā, tappaṭibaddhakammajarūpasantatiyā ca vimokkho vimuccanaṃ apunappavattivasena vigamo, etadatthāya etassa vigamassatthāya evāti evaṃ nigamanavasena pettha attho veditabbo.

367. Anuyogavattagāthāsu kusaleṇa buddhimatāti sammāsambuddheṇa. Katanti nibbattitaṃ, pakāsitaṃ attho. Tenevātiādīsu teneva katākatassa ajānaneva pubbāparaṃ ajānaneva, aññassapi bhikkhuno yaṃ katākataṃ hoti, tampi na jānātīti attho. Attano sadisāyāti yathāvuttehi dosehi yuttatāya attanā sadisāya.

Anuvijjakassa paṭipattivaṇṇanā niṭṭhitā.

Mahāsaṅgāmaṃ

Voharantena jānitabbādivaṇṇanā

368-374. Mahāsaṅgāme pāliyaṃ saṅgāmāvacarenāti anuvijjakaṃ sandhāya vuttaṃ. Vatthūti methunādivītikkaṃ. Nidānanti vesālīādipaṇṇattiṭṭhānaṃ. Puggalo akārako jānitabboti ettha saṅghe vā gaṇe vā pariṇāyakabhūto puggaloti datṭhabbaṃ.

375. Vissatṭhisikkhāpadanti nīlādidasannaṃ sukkānaṃ mocanavasena vuttaṃ sukkavissatṭhisikkhāpadaṃ. Tañhi telādimandavaṇṇānaṃ nīlādipacuravaṇṇānaṃ vasena “vaṇṇāvaṇṇā”ti vuttaṃ. Pacuratthe hi idha avaṇṇoti a-kāro.

379. Yāva akaniṭṭhabrahmāno dvidhā hontīti ettha avihādisuddhāvāsikā aññabhūmīsū ariyā dhammavādīpakkhaṃ eva bhajanti, itare duvidhampīti datṭhabbaṃ.

Voharantena jānitabbādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Kathinabhedam

Kathinaatthataḍḍivaṇṇanā

404. Kathine anāgatavasenāti udakāharaṇādipayoge uppanne pacchā dhovanādipubbakaraṇassa uppattito tappayogassa anāgatavaseneva anantarapaccayo. Paccayattañcassa kāriyabhūtaṇṇassa yasmā nipphādetabbataṃ nissāya paccayā pavattā, na vinā tena, tasmā tena pariyāyena vuttaṃ, na sabhāvato sabbattha. Tenāha “payogassa hī”tiādi. Tattha payogassa sattavidhampi pubbakaraṇaṃ paccayo hotīti sambandho. Kāraṇamāha “yasmā”tiādi. Pubbakaraṇassatthāyāti pubbakaraṇassa nipphādanatthāya. Purejātapaccayeti purejātapaccayassa visaye. Esāti payogo. Dhovanādiddhammesu ekampi attano purejātapaccayabhūtaṃ dhammaṃ na labhati, attano uppattito purejātassa pubbakaraṇassa abhāvāti attho. Labhatīti pacchājātapaccayaṃ pubbakaraṇaṃ labhati, pacchājātapaccayo hotīti attho.

Pāliyaṃ pannarasa dhammā sahaajātapaccayena paccayoti ettha pubbakaraṇassāti vā payogassāti vā aññassa kassaci paccayuppannassa aparāmaṭṭhattā pannarasa dhammā sayam aññamaññasahajātapaccayena paccayoti evamattho gahetabbo, tehi saha uppajjanakassa aññassa abhāvā. Evaṃ upari sabbattha. Tenāha “sahajātapaccayaṃ panā”tiādi. Mātikā ca palibodhā cāti ettha ca-saddena pañcānisaṃsāni gahitānīti daṭṭhabbaṃ. Evaṃ mātikānañca palibodhānañcāti etthāpi. Tehipi attho anantameva mātikādīhi saha jāyanti. Teneva “pannarasa dhammā sahaajātapaccayena paccayo”ti vuttā. Āsāti cīvarāsā. Vatthūti āsāya nimittabhūtaṃ anuppannacīvaraṃ. “Dassāma karissāmā”ti hi dāyakehi paṭiññātacīvaraṃ nissāya anantaraṃ uppajjamānā cīvarāsā anantarapaccayādibhāvena vuttā. Āsānañca anāsānañcāti labbhamānakacīvare uppajjanakacīvarāsānañceva alabbhamāne cīvare uppajjanakaanāsānañca, āsānaṃ, tabbigamānañcāti attho. Khaṇe khaṇe uppattibhedam sandhāya “āsāna”nti bahuvacanaṃ kataṃ, āsāya, anāsāya cāti attho. Tenāha “āsā ca anāsā cā”ti.

Kathinaatthataḍḍivaṇṇanā niṭṭhitā.

Pubbakaraṇanidānādivibhāgavaṇṇanā

406-407. Cha cīvarānīti khomādīsu chasu aññataraṃ sandhāya vuttaṃ. Sabbasaṅgāhikavasena pana “cīvarānī”ti bahuvacanaṃ kataṃ. Pāliyaṃ panettha vatthu, āsā ca anāsā cātiādīsu atthate kathine ānisaṃsavasena uppajjanakapaccāsācīvaraṃ “vatthū”ti vuttaṃ. Kathinacīvaraṃ hetupaccaya-saddehi vuttanti veditabbaṃ.

408. Paccuddhāro tīhi dhammehītiādi kathinatthāratthāya ticīvarato aññaṃ vassikasāṭṭhikādiṃ paccuddharitum, adhiṭṭhahitvā attharituñca na vaṭṭatīti dassanatthaṃ vuttaṃ. “Vacībhedenā”ti etena kevalaṃ kāyena kathinatthāro na ruhatīti dasseti.

Pubbakaraṇanidānādivibhāgavaṇṇanā niṭṭhitā.

Kathinādi jānitaḍḍivaṇṇanā

412. Yesu rūpādidhammesūti “purimavassamvutthā bhikkhū, pañcahi anūno saṅgho, cīvaramāso, dhammena samena samuppannam cīvaram”nti evamādisu yesu rūpārūpadhammesu. Satīti santesu. Missibhāvoti samaggatā samūhapaññattimattam. Tenāha “na paramatthato eko dhammo atthī”ti.

416. Ekato uppajjantīti kathinuddhārena saha uppajjamānārahā hontīti attho. Kathinatthārato hi pabhuti sabbe kathinuddhārā tam tam kāraṇantaramāgama uppajjanti, tasmā sabbe ekuppādā nāma jātā. Tesu antarubbhārasahubbhārā dve eva tam vihāram anattakathinavihārasadisam karontā sayam sakalena kathinatthārena saha nirujjhanti uddhārabhāvam pāpuṇanti. Avasesā pana tam tam pāṭipuggalikameva kathinatthāram dvinnam palibodhānam upacchindanavasena nirodhentā sayam uddhārabhāvam pāpuṇanti, na sakalam kathinatthāram. Kathinuddhārānañca nirodho nāma tam tam kāraṇamāgama uddhārabhāvappatti, evañca uppatti nāma kathinuddhāro eva. Tenāha “sabbepi atthārena saddhiṃ ekato uppajjantī”tiādi. Tattha purimā dveti “ekuppādā ekanirodhā”ti pāṭiyam paṭhamam vuttā antarubbhārasahubbhārā dve. Tesūti pakkamanantikādīsu. Uddhārabhāvam pattesūti uddhārabhāvappattisaṅkhātanirodham pattesūti attho. Atthāro tiṭṭhatīti katacīvaram ādāya pakkantādipuggalam ṭhapetvā tadavasesānam palibodhasabbhāvato kathinatthāro tiṭṭhati.

Kathinādijānitabbavibhāgavaṇṇanā niṭṭhitā.

Paññattivaggavaṇṇanānayo niṭṭhito.

Saṅghavaggo

Upālīpañcakam

Nappaṭippassambhanavaggavaṇṇanā

421. Samaggehi karaṇīyānīti vivādādhikaraṇehi pubbe asamaggā hutvā pacchā sāmaggim upagatehi kattabbāni. Kiṃ pana asaṅṇatamissaparisāya saddhiṃ lajjino sāmaggim karontīti āha “uposathapavāraṇādīsu hī”tiādi. Tattha ṭhitāsūti uposathapavāraṇāsu appavattīsu. Upatthambho na dātabboti uparūpari appavattanatthāya mayampi uposatham na karissāmātiādinā kalahassa upatthambho na dātabbo, dhammena vinayena sāmaggim katvā samaggeheva asaṅṇatā bhikkhū vinetabbāti adhippāyo. Tenāha “sace saṅgho accayam desāpetvā”tiādi. Bhikkhuno nakkhamatīti kesuci puggalesu appamattakadosadassanena na ruccati. Diṭṭhāvikammampi katvāti “na metam khamatī”ti sabhāgassa bhikkhuno attano diṭṭhiṃ āvikatvā. Upetabbāti sāsanaḥāniyā abhāvā sāmaggim akopetvā kāyasāmaggī dātabbā, īdise ṭhāne alajjiparibhogo āpattikaro na hoti, vaṭṭatiyeva. Ye pana sāsanaḥāniyā paṭipannā, tehi saha na vattati, āpatti eva hoti sāsanaḥāniyo ca. Tenāha “yatra pana uddhamma”ntiādi. “Diṭṭhāvikammam na vaṭṭatī”ti iminā diṭṭhiyā āvikatāyapi āpattim dasseti.

422. Kaṇhavācoti rāgadosādīhi kilīṭṭhavacano. Anattakavacanassa dīpanam pakāsanam assāti anattakadīpano. Mānam nissāyāti vinicchayakaraṇam tava bhāroti saṅghena bhāre akatepi “ahamevettha voharitam araharūpo”ti mānam nissāya. Yathādiṭṭhiyāti anurūpaladdhiyā. Yassa hi atthassa yādisi diṭṭhi anurūpā, tam gahetvā na byākatāti attho. Assa attanoti adhammādiattham sandhāya vadati, na

puggalaṃ, assa adhammādiatthasaṅkhātassa attano sarūpassa yā anurūpā diṭṭhīti attho. Laddhiṃ nikkhipitvāti anurūpaladdhiṃ chaḍḍetvā, aggahetvāti attho. Tenāha “adhammādīsu dhammādiladdhiko hutvā”ti. Atha vā attano laddhiṃ nigūhitvā puggalānugunaṃ tathā byākaronto na yathādiṭṭhiyā byākatā nāma. Imasmiṃ pakkhe adhammādīsu dhammādiladdhiko hutvāti ettha adhammādīsu dhammādiladdhiko viya hutvāti attho gahetabbo.

Nappaṭippassambhanavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

Vohāravaggādivaṇṇanā

424. Kammañattīti kammabhūtā ñatti. Anussāvananirapekkhā ñattikammabhūtā ñattīti attho. Kammapādañatti nāma ñattidutiyakammādīsu anussāvanakammassa pādabhūtā adhiṭṭhānabhūtā ñatti. Navasu ṭhānesūti osāraṇādīsu navasu ṭhānesu. Dvīsu ṭhānesūti ñattidutiyañatticatutthakammesu.

Suttānulomanti ubhatovibhaṅge suttānulomabhūte mahāpadese sandhāya vuttaṃ. Vinayānulomanti khandhakaparivārānulomabhūte mahāpadese. Suttantike cattāro mahāpadeseti suttābhidhammapiṭakesu anuññātaṭṭhittasuttānulomavasena nayato gahetabbe cattāro atthe.

425. Diṭṭhinaṃ āvikammānīti āpattiladdhinaṃ pakāsanāni, āpattidesanākammānīti attho.

Yathā catūhi pañcahi diṭṭhi āvikatā hotīti yathā āvikate catūhi pañcahi ekībhūtehi ekassa puggalassa santike āpatti desitā nāma hoti, evaṃ desetīti attho. Evaṃ desento ca attanā saddhiṃ tayo vā cattāro vā bhikkhū gahetvā ekassa santike deseti. Evaṃ desetum na vaṭṭati. Desitā ca āpatti na vuṭṭhāti, desanāpaccayā dukkaṭaṇca hoti. Dvinnaṃ tiṇṇaṃ pana ekato desetum vaṭṭati.

444. Adassanēnāti imassa akappiyaṃ parivajjentānaṃ vinayadharānaṃ paṭipattiyā adassanena, tesam diṭṭhānugatiṃ anāpajjanenātipi attho gahetabbo. Akappiye kappiyasaañatāyāti rajatādiakappiye tipuādisaññitāya. Pucchitvā vā aññesaṃ vā vuccamānaṃ asuṇanto āpajjatīti ettha pucchitvā asuṇanto vā pucchiyamānaṃ asuṇanto vāti paccekaṃ yojetabbaṃ. Ekarattātikkamādivasenāti adhiṭṭhitacīvarena vippavasitvā ekarattātikkamena pācittiyaṃ āpajjati. Ādi-saddena charattātikkamādīnaṃ saṅgaho.

450. Anatthaṃ kalisāsananti anattāhavaṃ kodhavaṇṇaṃ āropento dosaṃ āropento upaddavāya parisakkatīti attho.

454. Vohāraniruttanti tassa tassa atthassa vācakasadde pabhedagatañāṇappatto na hotīti attho.

455. Parimaṇḍalabyañjanāropane kusalo na hotīti parimaṇḍalena padabyañjanena vatthum, parehi vuttaṃ jānituṇca asamatthoti attho.

458. Anussāvanenāti anu anu kathanena. Tenāha “nanu tumhe”tiādi, yaṃ avocumha, svāyaṃ pakāsitoti sambandho. Tattha yanti idaṃ yasmā vacanāpekkhaṃ na hoti, vacanattāpekkhameva, tasmā tena vacanena nānākaraṇābhāvaṃ pakāsayissāmāti yamatthaṃ avocumhāti attho gahetabbo. Teneva “svāya”nti pulliṅgavasena paṭiniddeso kato, tassa so ayaṃ nānākaraṇābhāvoti attho.

467. Mañcapadādīsupi naḷāṭaṃ paṭihaññeyyāti andhakāre cammakhaṇḍaṃ pañṇapetvā vanditum onamantassa naḷāṭaṃ vā akkhi vā mañcādīsu paṭihaññati. Etena vandatopi āpattiabhāvaṃ vatvā vandanāya sabbathā paṭikkhepābhāvañca dīpeti. Evaṃ sabbattha suttantarehi appaṭikkhittesu. Naggādīsu pana vanditum na vaṭṭatīti. Ekato āvaṭṭoti ekasmiṃ dosāgatipakkhe parivatto pavitṭhoti attho. Tenāha “sapattapakke tṭhito”ti. Vandiyamānoti onamitvā vandiyamāno. Vanditabbesu uddesācariyo, nissayācariyo ca yasmā navakāpi honti, tasmā te vuḍḍhā eva vandiyāti veditabbā.

470. Pubbe vuttamevāti sahaseyyādipaṇṇattivajjaṃ. Itaranti sacittakaṃ.

Vohāravaggādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Aparadutiyaḡāthāsaṅgaṇikaṃ

Kāyikādiāpattivaṇṇanā

474. “Kati āpattiyo”tiādīnā upālittherena vinayassa pāṭavatthaṃ sayameva pucchitvā vissajjanaṃ kataṃ. Bhikkhunīnaṃyeva...pe... aṭṭhavatthukā nāmāti bhikkhunīnaṃ paññattā ekā eva āpatti aṭṭhavatthukā nāmāti attho.

475. Kammañca kammaḡādakā cāti ettha yasmā ñattikammesu ñatti sayameva kammaṃ hoti, ñattidutiyañatticatutthesu kammesu anussāvanasaṅkhātassa kammaṃ ñattipādakabhāvena tiṭṭhati, tasmā imāni dve “ñattikiccānī”ti vuttāni.

Pācittiyena saddhiṃ dukkaṭā katāti dasasupi sikkhāpadesu ekatoupasampannāya vasena vuttadukkaṭaṃ sandhāya vuttaṃ. Paṭhamasikkhāpadamhīti bhikkhunovādavaggassa paṭhamasikkhāpadavibhaṅge. Adhammakammeṭi bhikkhunovādakasammutikamme adhammakamme jāte āpajjitabbā dve āpattinavakā, dhammakamme dve āpattinavakāti cattāro navakā vuttā. Āmakadhaññaṃ viññāpetvā bhuñjantiyā viññāpanādipubbapayoge dukkaṭaṃ, ajjhohāre pācittiyaṃ. Pācittiyena saddhiṃ dukkaṭā katāyevāti vuttaṃ.

Vijahantī tiṭṭhatītiādīsu yadā bhikkhuniyā ekena pādena hatthapāsaṃ vijahitvā tṭhatvā kiñci kammaṃ katvā tato aparena pādena vijahitvā tṭhatukāmatā uppajjati, tadā sā yathākkamaṃ “vijahantī tiṭṭhati, vijahitvā tiṭṭhati”ti imaṃ vohāraṃ labhati. Aññathā hissā gāmūpacāramokkantiyā viseso na siyā hatthapāsavijahanassāpi gamanattā. Nisīdati vā nipajjati vāti etthāpi yathāvuttādhippāyena addhāsanena hatthapāsaṃ vijahantī nisīdati, sakalena vā āsanena vijahitvā nisīdati, addhasarīrena vijahantī nipajjati, sakalena sarīrena vijahitvā nipajjatīti yojetabbāṃ.

Kāyikādiāpattivaṇṇanā niṭṭhitā.

Pācittiyavaṇṇanā

476. Sabbāni nānāvattukānīti sappinavanītādīnaṃ pañcannaṃ vatthūnaṃ bhedenā pācittiyāni pañca nānāvattukāni. Esa nayo paṇītabhojanavisaye nava pācittiyānītiādīsupi. Etena bhesajjapaṇītabhojanasikkhāpadāni ekekasikkhāpadavasena paññattānīpi vatthubhedena paccekāṃ pañcasikkhāpadanavasikkhāpadasadisāni bhikkhunīnaṃ pāṭidesanīyāpattiyo viyāti dasseti. Teneva “nānāvattukānī”ti vuttaṃ. Sappiṃ eva paṭiggahetvā anekabhājanesu tṭhapetvā sattāhaṃ atikkāmentassa bhājanagaṇanāya

sambhavantiyo bahukāpi āpattiyo ekavatthukā eva honti, evaṃ sappibhojanameva bahūsu tñānesu viññāpetvā ekato vā visuṃ visumeva vā bhuñjantassa āpattiyo ekavatthukā evāti daṭṭhabbā.

Pāliyaṃ ekavācāya deseyya, vuttā ādiccabandhunāti ettha “deseyyāti vuttā”ti iti-saddaṃ ajjhāharitvā yojetabbaṃ. Evaṃ sesesupi.

Bhedānuvattakānanti ettha ādi-saddo luttaniddiṭṭho. Yāvatatīyakā ca sabbe ubhatovibhaṅge āgatā, saṅghādisesasāmañña ekaṃ, pācittiyasāmañña ca ekaṃ katvā “yāvatatīyake tisso”ti vuttanti daṭṭhabbaṃ. Ettha ca ñattiyā dukkaṭaṃ, dvīhi kammavācāhi thullaccayāpi santi eva. Tāni mātīkāya na āgatāni. Mātīkāgatavasena hettha “tisso”ti vuttaṃ.

Saṅghādīhīti saṅghagaṇapuggalehi kāraṇabhūtehi. Abbhūṇhasīloti parisuddhabhāvūpagamanena abhinavuppannasīlo. Abhinavuppannañhi “abbhūṇha”nti vuccati, parisuddhasīloti attho. Tenāha “pākatiko”ti.

“Kosambakakkhandhake vuttānisaṃse”ti idaṃ kosambakakkhandhake “sace maṃ ime bhikkhū āpattiyā adassane ukkhipissanti, na mayā saddhiṃ uposathaṃ karissanti”tiādinā āpattiyā adassane ādīnavaṃ dassetvā paresampi saddhāya āpattidesanāvidhānamukhena sāmattiyaṃ pakāsita. Ekato uposathakaraṇa, pavāraṇākaraṇa, saṅghakammakaraṇa, āsanenisīdana, yāgupānenisīdana, bhattachenisīdana, ekacchannesayana, yathāvuḍḍhaabhivādanādikaraṇasaṅkhāte aṭṭhānisaṃse sandhāya vuttaṃ.

Catunnanti vinayapiṭake āgatānaṃ vasena vuttaṃ. Katamā pana sāti sā catubbidhā accayadesanā katamāti attho. Abhimārānanti māraṇatthāya payojitadhanuggahānaṃ. Upaṭṭhāyikāyāti sahaseyyasikkhāpadavatthusmiṃ āgatāya.

Aṭṭhannaṃ bhikkhunīnanti therāsanato paṭṭhāya aṭṭhahi bhikkhunīhi itarāya āgatāya vuḍḍhāya bhikkhuniyā āsanaṃ dātabbaṃ. Aṭṭhannaṃ pana bhikkhunīnaṃ navakāya āgatāya adātumpi vaṭṭati. Tāya pana saṅghanavakāsane laddhokāse nisīditabbaṃ. Atha vā aṭṭhannaṃ vuḍḍhānaṃ bhikkhunīnaṃ itarāya navakatarāya āsanaṃ dātabbaṃ. Kammāni navāti osāraṇādīni nava eva.

Pācittiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Avandanīyapuggalādivaṇṇanā

477. Dasa janāti “dasa ime, bhikkhave, avandiyā”tiādinā vuttā navakaanupasampannanānāsaṃvāsakamātugāmapaṇḍakā pañca, pārivāsikādayo ca pañcāti dasa janā.

Dvādasa kammadosāti dosayuttakammāni dvādasāti attho. Kammasampattiyoti sampannakammāni, visuddhakammānīti attho. Etadevāti dhammena samaggameva.

Anantaṃ nibbānaṃ ajini jinitvā paṭilabhatīti anantajinoti āha “pariyanta”iccādi. Srevāti so eva bhagavā.

“Vinayaṃ paṭijānantassa, vinayāni suṇoma te”tiādinā upālitthereneva ekaṃ vinayadharaṃ sammukhe tñitaṃ pucchantena viya pucchitvā tena vissajjitaṃ viya vissajjanaṃ kataṃ. Tattha vinayaṃ paṭijānantassāti vinayaṃ jānāmīti paṭijānantassa. Vinayānīti vinaye tayā vuccamāne suṇoma.

478. Pāḷiyaṃ pārājikātiādi ubhatovibhaṅgesu āgatesu aggahitaggahaṇavasena vuttaṃ.

Avandanīyapuggalādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Sedamocanagāthā

Avippavāsapañhāvaṇṇanā

479. Sedamocanagāthāsu akappiyasambhogoti anupasampannehi saddhiṃ kātuṃ paṭikkhitto uposathādisaṃvāso eva vutto. Pañhā mesāti ettha ma-kāro padasandhikaro. Esāti ca liṅgavipallāsavasena vuttaṃ, pañho esoti attho. Pañha-saddo vā dviliṅgo daṭṭhabbo. Tenāha “esā pañhā”tiādi.

Garubhaṇḍaṃ sandhāyāti garubhaṇḍena garubhaṇḍaparivattanaṃ sandhāya. Dasāti dasa avandiyapuggale. Ekādaseti abhabbapuggale. Sikkhāya asādhāraṇoti khurabhaṇḍaṃ dhāretuṃ anuññātasikkhāpadena bhikkhūhi asādhāraṇasikkhāpadoti attho.

Ubbhakkhake na vadāmīti akkhato uddhaṃ sīse ṭhitamukhamaggepi pārājikaṃ sandhāya na vadāmi. Adhonābhinti nābhito heṭṭhā ṭhitavaccapassāvamaggepi vivajjiya aññasmiṃ sarīrappadese methunadhammapaccayā kathaṃ pārājiko siyāti attho.

Chejjavatthunti pārājikaṃ.

Avippavāsapañhāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pārājikādipañhāvaṇṇanā

480. Dussakuṭīādīnīti ādi-saddena acchataratipupaṭṭādīhi, tiṇapaṇṇādīhi ca paṭicchannakuṭīyo saṅgaṇhāti. Tādisāya hi kuṭiyā bahi ṭhatvā anto ṭhitāya itthiyā magge dussādinā santhataṃ katvā pavesentopi pārājiko siyā. Liṅgaparivattaṃ sandhāya vuttāti liṅge parivatte paṭiggahaṇassa vijahanato puna appaṭiggahetvā paribhuñjanāpattiṃ sandhāya vuttaṃ.

Pāḷiyaṃ bhikkhū siyā vīsatiyā samāgatāti vīsatiyā saṅkhātāya bhikkhū samāgatā, etena sabbakammārahataṃ saṅghassa dasseti.

Nivatthoti gāthāya antaravāsakena nivattho uttarāsaṅgena diguṇaṃ katvā pārutasāṅghāṭīyo. Iti tāni tīṇipi cīvarāni kāye gatāneva bhikkhuniyā bindumattaṃ kāḷakaṃ udakena dhovitamatte nissaggiyāni hontīti attho.

Itthiṃ haneti gāthāya na mātubhūtaṃ itthiṃ haneyya, na pitubhūtaṃ purisaṃ haneyya. Anariyanti tañca anarahantameva haneyya, etena arahantaghātakopi na hotīti dasseti. Anantaraṃ phuseti ānantariyaṃ phusatīti attho.

481. Suppatiṭṭhita-nigrodhasadisanti yojanavittathaṃ rukkaṃ sandhāya vuttaṃ. Sattarasakesūti bhikkhunīnaṃ paññattasattarasasaṅghādisesesu.

Pārājikādipañhāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pañcavaggo

Kammavaggavaṇṇanā

483. Kammavagge ṭhapitauposathapavāraṇānaṃ kattikamāse sāmaggīyā katāya sāmaggīpavāraṇaṃ muñcitvā uposathaṃ kātuṃ na vaṭṭatīti āha “ṭhapetvā kattikamāsa”nti. Sace pana tesam nānāsīmāsu mahāpavāraṇāya visuṃ pavāritānaṃ kattikamāsabbhantare sāmaggī hoti, sāmaggīuposatho eva tehi kattabbo, na pavāraṇā. Ekasmiṃ vasse katapavāraṇānaṃ puna pavāraṇāya avihitattā. Sāmaggīdivasoti anuposathadivase sāmaggīkaraṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Sace pana cātuddasiyaṃ, pannarasiyaṃ vā saṅgho sāmaggīṃ karoti, tadā sāmaggīuposathadivaso na hoti, cātuddasīpannarasiuposathova hoti. Upari pavāraṇāyapi ese va nayo.

Paccukkaḍḍhitvā ṭhapitadivasoti bhaṇḍanakārahehi upaddutā vā kenacideva karaṇīyena pavāraṇāsaṅghaṃ vā katvā ṭhapito kāḷapakkhacātuddasīdivasova. Dve ca puṇṇamāsiyoti pubba-kattikapuṇṇamā, pacchimakattikapuṇṇamā cāti dve puṇṇamāsiyo. Evaṃ catubbidhampīti puṇṇamāsiḍvayena saddhiṃ sāmaggīpavāraṇaṃ, cātuddasīpavāraṇāṃ sampiṇḍetvā vuttaṃ. Idaṃca pakaticārīttavasena vuttaṃ. Tathārūpapaccaye pana sati ubhinnaṃ puṇṇamāsīnaṃ purimā dve cātuddasiyopi kāḷapakkhacātuddasiyā anantarā pannarasīpīti imepi tayo divasā pavāraṇādivasā evāti imaṃ sattavidhampi pavāraṇādivasaṃ ṭhapetvā aññasmiṃ divase pavāretuṃ na vaṭṭati.

484. Anussāvanakammaṃ katvāti paṭhamaṃ anussāvanaṃ sāvetvā “esā ñattī”ti anussāvanānantarameva sakalaṃ ñattiṃ vatvā, pariyosāne “esā ñattī”ti vatvāti adhippāyo.

485. Yvāyanti byañjanappabhedo adhippeto. Dasadhā byañjanabuddhiyā pabhedoti ettha dasadhā dasavidhena byañjanānaṃ pabhedoti yojetabbaṃ. Kenāyaṃ pabhedoti āha “byañjanabuddhiyā”ti. Yathādhīppetatthabyañjanato byañjanasaṅkhātānaṃ akkharānaṃ janikā buddhi byañjanabuddhi, tāya byañjanabuddhiyā, akkharasamuṭṭhāpakacittabhedenevāti attho. Yaṃ vā saṃyogaparaṃ katvā vuccati, idampi garukanti yojanā.

Tattha āyasmatotiādīsu yāni anantaritāni sa-kārama-kārādibyañjanāni “saṃyogo”ti vuccanti, so saṃyogo paro yassa a-kārādino, so saṃyogaparo nāma. Rassanti akārādibyañjanarahitaṃ saraṃ. Asaṃyogaparanti “yassa nakkhamatī”tiādīsu ya-kāra na-kārādibyañjanasahitasaraṃ sandhāya vuttaṃ. Ta-kārassa tha-kāraṃ akatvā vaggantare sithilameva katvā “suṇāṭu me”tiādiṃ vadantopi duruttaṃ karotiyeva ṭhapetvā anurūpaṃ ādesaṃ. Yañhi “saccikatthaparamatthenā”ti vattabbe “saccikatṭhaparamatṭhenā”ti ca “atthakathā”ti vattabbe “atṭhakathā”ti ca tattha tattha vuccati, tādisaṃ pāḷiatṭhakathāsu diṭṭhapayogaṃ, tadanurūpaṃca vattuṃ vaṭṭati, tato aññaṃ na vaṭṭati. Tenāha “anukkamāgataṃ paveniṃ avināsentenā”tiādi.

Dīghe vattabbe rassantiādīsu “bhikkhūna”nti vattabbe “bhikkhuna”nti vā “bahūsū”ti vattabbe “bahusū”ti vā “nakkhamatī”ti vattabbe “na khamatī”ti vā “upasampadāpekkho”ti vattabbe “upasampadāpekho”ti vā evaṃ anurūpaṭṭhānesu eva dīgharassādi rassadīghādivasena parivattetuṃ vaṭṭati, na pana “nāgo”ti

vattabbe “nago”ti vā “saṅgho”ti vattabbe “sagho”ti vā “tisso”ti vattabbe “tiso”ti vā “yācatī”ti vattabbe “yācantī”ti vā evaṃ ananurūpaṭṭhānesu vattum. Sambandhaṃ, pana vavatthānañca sabbathāpi vaṭṭatīti gahetabbaṃ.

486. Sesasīmāsupīti atimahatīādīsu dasasupi.

488. Catuvaggakaraṇeti catuvaggena saṅghena kattabbe. Anissāritāti uposathaṭṭhapanādinā vā laddhinānāsaṃvāsakabhāvena vā na bahikatā. Aṭṭhakathāyañhi “apakatattassāti ukkhittakassa vā, yassa vā uposathapavāraṇā ṭhapitā hontī”ti vuttattā ṭhapitauposathapavāraṇo bhikkhu apakatatto evāti gahetabbaṃ. Parisuddhasīlāti pārājikaṃ anāpannā adhippetā. Parivāsādikammesu pana garukaṭṭhāpi apakatattā evāti gahetabbaṃ. Avasesā...pe... chandārahāva hontīti saṅghato hatthapāsaṃ vijahitvā ṭhite sandhāya vuttaṃ. Avijahitvā ṭhitā pana chandārahā na honti, tepi catuvaggādito adhikā hatthapāsaṃ vijahitvāva chandārahā honti. Tasmā saṅghato hatthapāsaṃ vijahitvā ṭhiteneva chando vā pārīsuddhi vā dātabbā.

Kammavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

Apalokanakammakathāvaṇṇanā

496. Etarahi sacepi sāmaṇerotiādīsu buddhādīnaṃ avaṇṇabhāsanampi akappiyādiṃ kappiyādibhāvena dīpanampi diṭṭhivipattiyaññeva pavisati. Teneva vakkhati “taṃ laddhiṃ nissajjāpetabbo”ti. Bhikkhūnampi eseva nayo. Micchādiṭṭhikoti buddhavaṇṇanādhippāyaṃ viparītato gaṇhanto, so eva antaggāhikāya diṭṭhiyā samannāgatoti ca vutto. Keci pana “sassatucchedānaṃ aññataradiṭṭhiyā samannāgato”ti vadanti, taṃ na yuttaṃ, sassatucchedaggāhassa sāmaṇerānaṃ liṅganāsanāya kāraṇatena heṭṭhā aṭṭhakathāyameva vuttattā, idha ca daṇḍakammanāsanāya eva adhippetattā.

Tassāpi dātabboti vijjamānaṃ mukharādibhāvaṃ nissāya appaṭipucchitvāpi paṭiññaṃ aggahetvāpi āpattiṃ anāropetvāpi desitāyapi āpattiyā khamāsanādito anoramantassa dātabbova. Oramantassa pana khamāpentassa na dātabbo.

Brahmaḍaṇḍassa dānanti kharadaṇḍassa ukkaṭṭhadaṇḍassa dānaṃ. Tajjanīyādikamme hi kate ovādānusāsanippadānapaṭikkhepo natthi. Dinnabrahmaḍaṇḍe pana tasmīṃ saddhiṃ tajjanīyādikammakatehi paṭikkhittampi kātuṃ na vaṭṭati, “neva vattabbo”tiādīnā ālāpasallāpādimattassāpi nakārena paṭikkhittattā. Tañhi disvā bhikkhū gīvaṃ parivattetvā olokanamattampi na karonti, evaṃ vivajjetabbaṃ nimmadanakaraṇatthameva tassa daṇḍassa anuññātattā. Teneva channattheropi ukkhepanīyādikammakatopi abhāyitvā brahmaḍaṇḍe dinne “saṅghenāhaṃ sabbathā vivajjito”ti mucchito papati. Yo pana brahmaḍaṇḍakatena saddhiṃ ñatvā saṃsaṭṭho avivajjetvā viharati, tassa dukkaṭamevāti gahetabbaṃ aññathā brahmaḍaṇḍavidhānassa niratthakatāpasaṅgato. Tenāti brahmaḍaṇḍakatena. Yathā tajjanīyādikammakatehi, evameva tato adhikampi saṅghaṃārādhentena sammāvattitabbaṃ. Tañca “sorato nivātavuttī”tiādīnā sarūpato dassitameva. Tenāha “sammāvattitvā khamāpentassa brahmaḍaṇḍo paṭippassambhetabbo”ti.

Yaṃ taṃ bhagavatā avandiyakammaṃ anuññātanti sambandho. “Tassa bhikkhuno daṇḍakammaṃ kātu”nti sāmāññato anuññātappakāraṃ dassetvā puna visesato anuññātappakāraṃ dassetuṃ “atha kho”tiādipāḷi uddhaṭṭāti veditabbaṃ. Imassa apalokanakammassa ṭhānaṃ hotīti apalokanakammassa sāmāññassa pavattiṭṭhānaṃ hotīti. Visesabyatirekena avijjamānampi tadaññattha appavattiṃ dassetuṃ visesanissitaṃ viya voharīyati. “Kammaññeva lakkhaṇa”nti iminā osāraṇādivasena gahitāvasesānaṃ sabbesaṃ apalokanakammassa sāmāññalakkaṇavasena gahitattā kammaññeva lakkhaṇamassāti kammalakkhaṇanti nibbacanaṃ dasseti. Idañca vuttāvasesānaṃ kammānaṃ niṭṭhānaṭṭhānaṃ, saṅkhārakkhandhadhammāyatanāni viya vuttāvasesakhandhāyatanānanti daṭṭhabbaṃ. Teneva vakkhati “ayaṃ panettha pāḷimuttakopi kammalakkhaṇavinicchayo”tiādi. Yathā cettha, evaṃ upari ñattikammādīsipi kammalakkhaṇaṃ vuttanti veditabbaṃ. Tassa karaṇanti avandiyakammassa karaṇavidhānaṃ.

“Na vanditabbo”ti iminā vandantiyā dukkaṭanti dassetīti daṭṭhabbaṃ. Saṅghena kataṃ katikaṃ ñatvā maddanaṃ viya hi saṅghasammutiṃ anādarena atikkamantassa āpatti eva hoti.

Bhikkhusaṅghassāpi panetaṃ labbhatiyevāti avandiyakammassa upalakkhaṇamattena gahitattā bhikkhusaṅghassāpi kammalakkhaṇaṃ labbhati eva.

Salākadānaṭṭhānaṃ salākaggaṃ nāma. Yāgubhattānaṃ bhājanaṭṭhānāni yāgaggabhattachāgāni nāma. Etesupi hi ṭhānesu sabbo saṅgho uposathe viya sannipatito, kammañca vaggakammaṃ na hoti, “mayametaṃ na jānimhā”ti pacchā khiyyantāpi na honti. Khaṇḍasīmāya pana kate khiyyanti. Saṅghikapaccayañhi acchinnacīvarādīnaṃ dātuṃ apalokentehi upacārasīmaṭṭhānaṃ sabbesaṃ anumatiṃ gahetvāva kātabbaṃ. Yo pana visabhāgapuggalo dhammikaṃ apalokanaṃ paṭibāhati, taṃ upāyena bahiupacārasīmāgataṃ vā katvā khaṇḍasīmaṃ vā pavisitvā kātuṃ vaṭṭati.

Yaṃ sandhāya “apalokanakammaṃ karotī”ti sāmāññato dasseti, taṃ apalokanakammaṃ sarūpato dassetumāha “acchinnacīvaraṃ”iccādi. Yadi apaloketvāva cīvaraṃ dātabbaṃ, kiṃ pana appamattakavissajjakasammutiyaṃ āha “appamattakavissajjanakena panā”tiādi. Nāḷi vā upaḍḍhanāḷi vāti divase divase apaloketvā dātabbassa pamāṇadassanaṃ. Tena yāpanamattameva apaloketabbaṃ, na adhikanti dasseti. Ekadivasamyeva vātiādi dasavīsati divasānaṃ ekasmiṃ divaseyeva dātabbaparichedadassanaṃ, tena yāva jīvanti vā yāva rogā vuṭṭhahatīti vā evaṃ apaloketuṃ na vaṭṭatīti dasseti. Iṇapalibodhanti iṇavatthum dātuṃ vaṭṭatīti sambandho. Tañca iṇāyikehi palibuddhassa lajjipesalassa sāsanaupakāraṇassa pamāṇayuttameva kappiyabhaṇḍaṃ niyamevā apaloketvā dātabbaṃ, na pana sahaṇṇaṃ vā sataṣaṇṇaṃ vā mahāiṇaṃ. Tādisaṇhi bhikkhācariyavattena sabbehi bhikkhūhi tādisassa bhikkhuno pariyesitvā dātabbaṃ.

Upanikkhepatoti cetiyapaṭijagganattāya vaḍḍhiyā payojetvā kappiyakāraṇehi ṭhapitavatthuto. Saṅghikenapīti na kevalaṇca tatrappādato paccayadāyakehi catupaccayatthāya saṅghassa dinnavatthunāpīti attho.

Saṅghabhattaṃ kātuṃ na vaṭṭatīti mahādānaṃ dentehipi kariyamānaṃ saṅghabhattaṃ viya kāretuṃ na vaṭṭatīti adhippāyo.

“Yathāsukhaṃ paribhuñjitum ruccatī”ti vuttattā attano paribhogappahonakaṃ appaṃ vā bahuṃ vā gahetabbam, adhikaṃ pana gahetum na labhati. Uposathadivaseti nidassanamattam, yasmiṃ kismiñci divasepi kataṃ sukatameva hoti. Karontena “yaṃ imasmiṃ vihare antosīmāya saṅghasantakaṃ...pe... yathāsukhaṃ paribhuñjitum mayhaṃ ruccatī”ti evaṃ katikā kātabbā, tathā dvīhi tīhipi “āyasmantānaṃ ruccatī”ti vacanameva hettha viseso. Tesampīti rukkhānaṃ. Sā eva katikāti visum katikā na kātabbāti attho.

Tesanti rukkhānaṃ. Saṅgho sāmīti sambandho. Purimavihāreti purime yathāsukhaṃ paribhogatthāya katakatike vihare. Pariveṇāni katvā jaggantīti yattha arakkhiyamāne phalāphalāni, rukkhā ca vinassanti, tādisaṃ ṭhānaṃ sandhāya vuttam, tattha saṅghassa katikā na pavattīti adhippāyo. Ye pana rukkhā bījāni ropetvā ādito paṭṭhāya paṭijaggitā, tepi dasamabhāgaṃ datvā ropakeheva paribhuñjitabbā. Tehīti jaggakehi.

Tatthāti tasmīṃ vihare. Mūleti ādikāle, pubbeti attho. Dīghā katikāti aparicchinnakālā yathāsukhaṃ paribhogatthāya katikā. Nikkukkuccenāti “abhājitamida”nti kukkucam akatvāti attho. Khiyyanamattamevetanti tena khiyyanena bahuṃ khādantānaṃ doso natthi attano paribhogappamāṇasseva gahitattā, khiyyantepi attano pahonakaṃ gahetvā khādītabbanti adhippāyo.

Gaṇhathāti na vattabbāti tathāvutte teneva bhikkhunā dinnam viya maññeyyūṃ, tam nissāya micchājīvasambhavo hotīti vuttam. Tenāha “anuvicaritvā”tiādi. Upaḍḍhabhāgoti ekabhikkhuno paṭivīsato upaḍḍhabhāgo. Dentena ca “ettakaṃ dātum saṅgho anuññāsī”ti evaṃ attānaṃ parimocetvā yathā te saṅghe eva pasīdanti, evaṃ vatvā dātabbam.

Apaccāsīsentenāti gilānagamikissarādīnaṃ anuññātapuggalānampi attano santakaṃ dentena apaccāsīsenteneva dātabbam, ananuññātapuggalānaṃ pana apaccāsīsentenāpi dātum na vaṭṭatīti. Saṅghikameva yathākatitāya dāpetabbam. Attano santakampi paccayadāyakādī sayameva vissāsenā gaṇhanti, na vāretabbā, laddhakappiyanti tuṇhī bhavitabbam. Pubbe vuttamevāti “kuddho hi so rukkhepi chindeyyā”tiādinā tuṇhībhāve kāraṇam pubbe vuttameva. Tehi kataanattābhāvepi kāruññena tuṇhī bhavitum vaṭṭati, “gaṇhathā”tiādi pana vattum na vaṭṭati.

Garubhaṇḍattā...pe... na dātabbanti jīvarukkhānaṃ āramatṭhānīyattā, dārūnañca gehasambhārānupagatatā “sabbam tvameva gaṇhā”ti dātum na vaṭṭatīti vuttam. Akatāvāsaṃ vā katvāti pubbe avijjamānaṃ senāsanaṃ katvā jaggitakāle phalavāre sampatte.

Apalokanakammakathāvaṇṇanā nīṭṭhitā.

Atthavasavaggādivaṇṇanā

498. Vipākadukkhasaṅkhātānaṃ samparāyikaverānanti ettha paṇātipātādiverena nibbattattā, verappattiyā hetuttā ca “vipākadukkhavedanā”ti vuttā. Paṇātipātādipaṇcaveravinimuttānampi akusalānaṃ verehi saha ekato saṅgaṇhanattham “dasaakusalakammappathappabhedāna”nti puna vuttam.

499-500. Tam kammanti tajjanīyādikammameva, sattā āpattikkhandhā paññattaṃ nāmāti sambandho. Antarā kenaci apaññatte sikkhāpadeti imasmiṃ kappe ādito paṭṭhāya yāva amhākaṃ bhagavato abhisambodhi, tāva antarākāle kakusandhādiṃ

ṭhapetvā kenaci apaññatte sikkhāpadeti attho. Vinītakathā sikkhāpadanti
vinītavatthūni eva. Tāni hi taṃtaṃsikkhākoṭṭhāsānaṃ pakāsanato “sikkhāpada”nti ca
āpattianāpattīnaṃ anupaññāpanato “anupaññatta”nti ca vuccanti.

Atthavasavaggādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Saṅgahavaggavaṇṇanānayo niṭṭhito.

Iti mahāvaggo, paññattivaggo, saṅgahavaggoti tīhi mahāvaggehi paṭimaṇḍito
parivāroti veditabbo.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vimativinodaniyaṃ

Parivāravaṇṇanānayo niṭṭhito.

Nigamanakathāvaṇṇanā

Avasānagāthāsu ubhatovibhaṅga-khandhaka-parivārehi vibhattattā
vibhāgapāṭidesanā yasmiṃ vinayapiṭake. So ubhatovibhaṅga-khandhaka-
parivāravibhattadesano āhāti yojanā. Tassāti vinayapiṭakassa.

Satthu mahābodhīti dakkhiṇasākhāṃ sandhāya vadati. Yaṃ padhānagharaṃ nāma
pariveṇaṃ, tattha cārupākārena sañcītaṃ parikkhittaṃ yaṃ pāsādaṃ kārayi, tatra
tasmiṃ mahānigamasāmino pāsāde vasatāti yojetabbā.

Buddhasiṃ uddisitvā nissāya, tassa vā ajjhesanampi paṭicca yā iddhā
paripuṇṇavinicchayatāya samiddhā vinayasamvaṇṇanā āraddhāti yojanā.

Sirinivāsassāti siriyā nivāsanaṭṭhānabhūtaṃ siripālanāmakassa rañño.
Jayasamvacchareti vijayayutte samvacchare. Āraddhakāladassanattamaṃ puna
“jayasamvacchare ayaṃ āraddhā”ti vuttaṃ.

Kāle vassanti yuttakāle vassanasīlo. Devoti megho.

Nigamanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Nigamanakathā

Ettāvatā ca āraddhā, vinayaṭṭhakathāya yā;
Vaṇṇanā nātivitthiṇṇā, paripuṇṇavinicchayā.

Paññāsabhāṇavārāya, tantiyaṃ parimāṇato;
Samijjhaniṭṭhiparamā, yā vimativinodanī.

Anantarāyena katā, ayaṃ niṭṭhamupāgatā;
Yaṃ taṃ niṭṭhaṃ tathā sabbe, pāṇino samanorathā.

Therehi vinayaññūhi, sucisallekhavuttihi;
Avissatthātivitthiṇṇa-ganthabhīrū hipatthitaṃ.

Karontena mayā evaṃ, vinayaatthavaṇṇanaṃ;
Yaṃ pattaṃ kusalaṃ tena, patvā sambodhimuttamaṃ.

Vinayatthaṃ pakāsetvā, yo sopāyena lakkhaṇaṃ;

Sopāyaṃ vimaticcheda-ñāṇacakkhupadāyakaṃ.

Viraddhatthavipallāsa-ganthavitthārahāniyā;
Visuddhiṃ pāpayissāmi, satte saṃsāradukkhato.

Lokiyehi ca bhogehi, guṇehi nikhilā pajā;
Sabbehi sahitā hontu, ratā sambuddhasāsaneti.

Vimativinodanīṭikā niṭṭhitā.

ABOUT THIS TRANSLATION

This translation is part of the PaliVerse Project - the first complete, unified English translation of the Pāli Canon together with its Commentaries (Aṭṭhakathā) and Subcommentaries (Tīkā), accompanied by interactive study tools. PaliVerse is an ongoing project. The AI translations are continuously improved through experts' revisions and feedback. This text is the latest translation as of the date of download.

PDF Creation Date: 14 September 2026

HOW TO CITE

*PaliVerse (2026). Subcommentaries. 2. The Canon of Discipline - Subcommentaries. 09. Subcommentary on the Vimativinodanī-
1. 4. Nissaggiyakaṇḍo Retrieved from paliverse.org*

© 2026 The PaliVerse Project · All Rights Reserved
Centre for Study and Practice of Theravāda Buddhism
Civic Non-Profit Company registered in Greece
This PDF may be freely distributed for study and practice.

PaliVerse.org